

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ
ТРЕТ ЦИКЛУС (ДОКТОРСКИ) СТУДИИ
СТУДИСКА ПРОГРАМА: ПОЛИТИЧКИ НАУКИ - ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМИ

м-р Анета Стојановска-Стефанова:

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА:

***ПРИЗНАВАЊЕ НА ДРЖАВИТЕ ВО МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО И
МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ***

***RECOGNITION OF THE STATES IN THE INTERNATIONAL LAW AND IN THE
INTERNATIONAL RELATIONS***

Скопје, 2019

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ
ТРЕТ ЦИКЛУС (ДОКТОРСКИ) СТУДИИ
СТУДИСКА ПРОГРАМА: ПОЛИТИЧКИ НАУКИ - ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМИ

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА:

***ПРИЗНАВАЊЕ НА ДРЖАВИТЕ ВО МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО И
МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ***

***RECOGNITION OF THE STATES IN THE INTERNATIONAL LAW AND
IN THE INTERNATIONAL RELATIONS***

Ментор:

проф. д-р Јован Ананиев

Докторанд:

м-р Анета Стојановска-Стефанова

Интерен ментор:

**Проф.д-р Јован Ананиев, Правен Факултет-Штип,
Универзитет Гоце Делев-Штип**

Екстерен ментор:

**Проф.д-р Панде Лазаревски, Институт за социолошки и политичко-
правни истражувања-Скопје,
Универзитет Св.Кирил и Методиј-Скопје**

Членови на комисија за оценка и одбрана:

Претседател:

Вонр.проф. д-р Страшко Стојановски

Член:

Проф. Д-р Панде Лазаревски, УКИМ

Член:

Проф. Д-р Јован Ананиев

Член:

Вонр.проф.д-р Андон Мајхошев

Член:

Вонр.проф. д-р Дејан Маролов

Научно поле: Политички науки

Научна област: Политички науки-политички системи

БЛАГОДАРНОСТ

**Благодарност до менторите за поддршката и советите за
подготвување на трудот, како и до членовите на Комисијата за
одбрана за стручниот придонес.**

**Благодарност до моето семејство за охрабрувањата да се подготви
ова дело.**

**Вечно сум благодарна на Бог за силите и трпението, да се создаде овој
докторски труд.**

ПОСВЕТА

**Овој докторски труд го посветувам на мојот син Дамјан, со желба
никогаш да не престане неговата детска љубопитност и секогаш да
сонува со ширум отворени очи.**

Рецензирани и објавени трудови
(стручни, научни и апликативни)
произлезени од истражувањето, печатени во домашни или
меѓународни списанија или реферати и презентации од научни собири

- Стојановска-Стефанова, Анета, (2015), „**200 години од Конгресот во Виена: Швајцарскиот пат до модерна демократија**“, Политичка Мисла, меѓународно списание за политичко-општествени теми, јуни 2015, година 13, број 50, ISSN 1409-9853, издавач Фондација „Конрад Аденауер“-Скопје, страница 73-79.
- Stojanovska-Stefanova Aneta, Atanasoski Drasko, (2016), “**State as a Subject of International Law**”, US-China Law Review, monthly professional academic journal by David Publishing Company located at 616 Corporate Way, Suite 2-4876, Valley Cottage, NY 10989, USA, ISSN 1548-6605 (print) and ISSN 1930-2061 (online) DOI:10.17265/1548-6605, Volume 13, Number 1, January 2016, pages 25-33.
- Stojanovska-Stefanova Aneta, Atanasoski Drasko, Stojanovska Katerina, (2016), “**Position and Role of the Ambassadors According to Vienna Convention and Law on Foreign Affairs of the Republic of Macedonia**”, US-China Law Review, monthly professional academic journal by David Publishing Company located at 616 Corporate Way, Suite 2-4876, Valley Cottage, NY 10989, USA, ISSN 1548-6605 (print) and ISSN 1930-2061 (online) DOI:10.17265/1548-6605, Volume 13, Number 1, January 2016, pages 67-74.
- Stojanovska-Stefanova Aneta, Atanasoski Drasko, (2016), “**The Function President of the Republic of Macedonia and Leading of Macedonian Foreign Policy**”, US-China Law Review, monthly professional academic

journal by David Publishing Company located at 616 Corporate Way, Suite 2-4876, Valley Cottage, NY 10989, USA, ISSN 1548-6605 (print) and ISSN 1930-2061 (online) DOI:10.17265/1548-6605, Volume 13, Number 1, January 2016, pages 81-87.

- Stojanovska-Stefanova Aneta, Atanasoski Drasko, (2015), “**International Relations as Constitutional Matter in Republic of Macedonia**”,US-China Law Review, monthly professional academic journal by David Publishing Company located at 616 Corporate Way, Suite 2-4876, Valley Cottage, NY 10989, USA, ISSN 1548-6605 (print) and ISSN 1930-2061 (online) DOI:10.17265/1548-6605, Volume 12, Number 12, December 2015, pages 1015-1025.
- Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) **International Relations and Policy Development of the Republic of Macedonia**. In: Proceedings book: International Conference on Economic and Social Studies (ICESoS’17) “The Rural Business Development in the Balkan Region”. International Burch University, Sarajevo, Bosnia and Hercegovina, pp. 7-20. ISBN ISSN: 2303-4564
- Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) **Influence of the politics on freedom of the media**. US China Law Review, 14 (5). pp. 311-319. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online).
- Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) **Human Rights as a subject of world politics** US China Law Review, 14 (6). pp. 321-334. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)
- Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) **Democracy and media—Types of theories for means of**

mass communication US China Law Review, 14 (6). pp. 363-376. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)

- Stojanovska-Stefanova A., Atanasoski D., (2017), **UN Goal: Sustainable Tourism as a Key Contributor for Sustainable Development in Developing Countries**, In: Challenges of tourism and business logistics in the 21st century ISCTBL, 24-25 Oct 2017, Gevgelija, Macedonia, pg.151-160
- Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) **International Recognition of the countries and the foreign policy (theories and precedents)** US China Law Review, 14 (5). pp. 271-283. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)
- Stojanovska-Stefanova, Aneta and Magdinceva -Sopova, Marija (2017) **Меѓународното општество и развојот на глобална политичка култура**. Knowledge - International Journal, Scientific Papers, 20.3. ISSN 2545-4439

СОДРЖИНА:

Рецензирани и објавени трудови (стручни, научни и апликативни) произлезени од истражувањето, печатени во домашни или меѓународни списанија или реферати и презентации од научни собири.....	5
КРАТОК ИЗВАДОК	11
КЛУЧНИ ЗБОРОВИ.....	12
ABSTRACT.....	13
KEY WORDS.....	14
ВОВЕД.....	15
ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	26
ДЕФИНИРАЊЕ НА КЛУЧНИ ПОИМИ.....	29
МЕТОДИ НА ИСТРАЖУВАЧКАТА РАБОТА.....	31
<u>ГЛАВА ПРВА: ДРЖАВАТА - СУБЈЕКТ НА МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО И МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ.....</u>	<u>32</u>
1. Теориски пристапи за развојот на државата, правото и политиката.....	32
2. Обележја на државата важни за меѓународното признавање.....	36
3. Државата како субјект на меѓународното право.....	49
4. Видови држави и облици на државно уредување.....	53
5. Форми на здружување на државите.....	59
6. Зависни (полусуверени) држави.....	64
7. Неутрални држави.....	67
<u>ГЛАВА ВТОРА: КОНЦЕПТИ НА ПРИЗНАВАЊЕ НА ДРЖАВИТЕ ВО МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО.....</u>	<u>70</u>
1. Основните права и должности на државата.....	70
2. Функции и надлежност на државите.....	76
3. Теории за признавање на државата во меѓународното право и меѓународните односи.....	77
4. Методи на признавање на државите.....	78

5. Правилата на меѓународниот поредок и признавањето на државите.....	82
6. Анализа на „граничен случај“ при признавањето и држави “sui generis”.....	84
7. Меѓународна одговорност на државата.....	88
<u>ГЛАВА ТРЕТА: ПРАВОТО НА НАРОДИТЕ НА САМООПРЕДЕЛУВАЊЕ КАКО КОЛЕКТИВНО ЧОВЕКОВО ПРАВО.....</u>	<u>91</u>
1. Човекот во средиштето на државата и на меѓународната политика и право.....	91
2. Правото на самоопределување како колективно човеково право.....	98
3. Државите во меѓународните односи и правото на народите на самоопределување.....	107
4. Меѓународно признавање на новосоздадените држави кои произлегле од примената на правото на самоопределување.....	113
<u>ГЛАВА ЧЕТВРТА: МЕЃУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРИЗНАВАЊЕТО НА ДРЖАВИТЕ.....</u>	<u>133</u>
1. Меѓународните организации како субјекти на меѓународното право.....	133
2. Светската политика и меѓународните организации.....	135
3. Создавањето на Обединетите нации и признавањето на државите.....	137
4. Постапка за зачленување на државите во Обединетите нации.....	142
5. Улогата на Обединетите нации во справување со заканите за мирот и безбедноста кај државите во светот.....	144
<u>ГЛАВА ПЕТТА: ПРАВЦИ ВО МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ.....</u>	<u>147</u>
1. Правото и политиката во меѓународното општество.....	149
2. Правци во надворешната политика на државите.....	149
3. Доминантни правци.....	151
4. Алтернативни правци.....	160

5. Меѓународно признавање на државите низ призмата на доминантните правци за водење на меѓународните односи.....	180
<u>ГЛАВА ШЕСТА: УЛОГАТА НА ДИПЛОМАТИЈАТА ВО ПРИЗНАВАЊЕТО НА ДРЖАВИТЕ</u>	186
1. Дипломатијата и признавањето на државите.....	186
2. Дипломатски активности на државите согласно Виенските конвенции.....	188
3. Признавањето на државите и современото дипломатско и конзуларно право.....	190
<u>ГЛАВА СЕДМА: СТУДИИ НА СЛУЧАИ ПРИ МЕЃУНАРОДНО ПРИЗНАВАЊЕ</u>	194
1. Државноста и признавањата во меѓународното право и односи.....	194
2. Форми на признавање на државите низ историјата.....	196
3. Анализа случајот за спорот со уставното име на Република Македонија.....	199
4. Анализа случај: Косово.....	236
5. Практиките во меѓународното право и односите на меѓународната заедница при прогласување сецесија.....	249
6. Анализа на случај: Крим и Севастопол.....	257
7. Компаративна анализа на декларацијата за независност на Косово и на декларацијата за независност на Крим.....	272
<u>ГЛАВА ОСМА: ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И ПРИЗНАВАЊЕТО</u>	278
1. Влијанието на глобализација врз белезите на државите важни за признавањето.....	278
2. Видови концепти на глобална култура кај државите.....	282
3. Глобализацијата и мултилатералната дипломатија.....	289
4. Политичката глобализација и влијанието врз меѓународното признавање.....	291
<u>ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА</u>	297
1. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК.....	314

2. ИСПОЛНУВАЊЕ НА ЦЕЛИТЕ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО.....	319
3. ПОТВРДУВАЊЕ НА ХИПОТЕЗИТЕ.....	319
Додаток: Преглед на содржина на табели, карти, графикони, фотографии.....	325
Библиографија.....	316
Сајтографија.....	336

Краток извадок:

Уредувањето на односите помеѓу државите се стари колку и постоењето на самата држава. Денес, научната јавност пред себе има огромен број информации за настанокот, обележјата на државата и нејзините модификации во развојот. Државата е вид на „правна личност“ која е призната од меѓународното право. Државата како субјект на меѓународното право, ја препознаваме преку правните критериуми кои ја определуваат и тоа: постојано население, дефинирана територија, суверена власт, правен капацитет да влегува во односи со други субјекти на меѓународното право и волја да ги почитува основните начела и норми на меѓународното право.

Државата и правото биле предмет на интересирање уште во почетниот стадиум на развој на цивилизацијата. Отворајќи го прашањето за признавање на една од страна на друга држава, и како тоа влијае на нејзиното постоење и функционирање, доаѓаме до најнепрецизниот дел на меѓународното право и обичаи. До денес не постои конкретно правило според кое една држава станува меѓународно признаена и остварува право на државност и право да учествува како еднаква со другите држави во разните меѓународни организации. Направени се обиди за воспоставување на универзални критериуми за добивање на споменатите статуси и можности меѓутоа ниту еден не успеал да се афирмира како релевантен и почитуван од сите држави во светот. Токму признавањето на државите во меѓународното право и меѓународните односи ќе биде предмет на интересирање на оваа докторска дисертација.

Со оглед на тоа што правото, особено меѓународното, е жива материја отворена за интерпретација, а основните правни обележја на една држава се јасни, сепак може да се констатираат два типа на држави кои се делат на:

- de jure (де јуре) - постојат според правото, и

-de facto (де факто) - постојат во реалноста, врз база на тоа дали и кои од карактеристиките на државноста ги поседуваат.

Правно гледано актот на „признавањето“ на државата е правно-формален акт и нема директно влијание врз суштинската независност и постоењето на државата (ефективноста на нејзиното постоење), но често изостанувањето на признавањето од една или повеќе земји може да создаде сериозни тешкотии за новата држава и нејзиното понатамошно вклучување во меѓународните односи. Ова укажува дека актот на признавањето има и политичка, не само правна тежина. Затоа во оваа докторска дисертација ќе се осврнеме и спротивставените теории за водење на меѓународни односи помеѓу државите и влијанието кое тие го имаат врз институтот „признавање на државите“.

Во денешни услови сведоци сме дека иако правото е создадено да се почитува како своевидна форма на „апсолутна вистина“ за државите, сепак тоа секојдневно се релативизира од страна на „големите сили“, а поединечните случаи тоа го потврдуваат.

Клучни зборови:

Суверенитет, територија, население, владеење, власт, политика, доктрини.

Abstract:

The regulation of the relations among the states are as old as the existence of the state itself. Today, the scientific public has a huge number of information about the origin, the features of the state and its modifications in the development. The state is a kind of a "legal person" that is recognized by the international law. We recognize the state as a subject of the international law through the legal criteria that determine it: permanent population, defined territory, sovereign authority, legal capacity to enter into relations with other subjects of the international law and will to respect the basic principles and norms of the international law.

The state and the law were the subject of interest in the early stages of the development of the civilization. Opening the question of recognition of one by another state, and how it affects its existence and functioning, we come to the most inexact part of the international law and customs. To date, there is no specific rule in accordance with one state becomes internationally recognized and exercises the right to statehood and the right to participate equally with other states in various international organizations. Attempts have been made to establish universal criteria for obtaining the mentioned statuses and opportunities, but none has succeeded in affirming itself as relevant and respected by all countries in the world. It is the recognition of states in the international law and international relations that will be the subject of interest in this doctoral dissertation.

Given that the law, especially the international, is actual matter open to interpretation, although the basic law features of a state are clear, however, two types of states can be identified:

- de jure – they exist according to the law, and
- de facto – they exist in reality, on the basis of whether and which of the characteristics of the statehood they possess.

Legally speaking, the act of "recognition" of the state is a legally-formal act and it does not directly affect the essential independence and existence of the state (the effectiveness of its existence), but often the failure to recognize one or more countries can create serious difficulties for the new state and its further

involvement in the international relations. This suggests that the act of recognition has a political, not just a legal meaning. Therefore in this doctoral dissertation we will address the different theories on conducting of the international relations between the states and the influence they have on the "recognition of states" institute.

In today's circumstances, we are witnesses that although the law has been created to be respected as a kind of an "absolute truth" for the states, it is nevertheless relativized by the "great powers" on a daily basis, and the individual cases only confirm this.

Keywords:

Sovereignty, territory, population, governance, power, politics, doctrines.

„Доколку политичарите ги оставиме заедно во едно вселенско летало во Вселената, за кратко сите разлики меѓу нив ќе се надминат“ - изјави, во 2015 година, Михаил Корниенко, руски космонаут кој заедно со својот американски колега астронаутот Скот Кели беше дел од заедничката мисија „Година во Вселената“ на Меѓународната вселенска станица.

ВОВЕД

Во оваа докторска дисертација со наслов, „Признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи“, предмет на истражување е признавањето на државите во меѓународното право и меѓународните односи, во таа насока и на различните методи на признавањето на државите во меѓународното право (*de jure* и *de facto*) како и аргументациите на двете теории: Декларативната и Конститутивната теорија на државноста, кои својата актуелност ја потврдуваат секојдневно. Исто така, во трудот ќе се претстават и двете спротивставени гледишта во меѓународната политика: институционалистичкото и реалистичкото.

Во трудот ќе се дадат одговори на **истражувачките прашања** за:

- Влијанието на внатрешните односи во државата и нејзината надворешна политика;
- Влијанието на постојните меѓународни правни норми врз процесот на признавање и воспоставување на дипломатски односи;
- Влијанието на правниот институт меѓународно признавање на државите;
- Значењето на правото на самоопределување како колективно човеково право важно за државноста;
- Значењето на зачленувањето на државите во меѓународните организации во насока на потврда на нивното меѓународно признавање;
- Поставеноста на доминантните правци за водење на меѓународните односи врз признавањето на една земја;
- Влијанието на воспоставувањето на дипломатските односи врз водењето на надворешната политика на државите во меѓународната заедница;

- Влијанието на дипломатските активности и усогласувањето на интересите со други држави врз нејзиното признавање;

- Влијанието на глобализацијата врз белезите на државата;

Во рамките на дисертацијата ќе се осврнеме на најважните обележја на државата кои науката ги препознава и како правни критериуми за постоење на државата.

Докторската дисертација ќе се осврне и на местото на државата во политичкиот систем на општеството, на поимно определување на меѓународно право и меѓународните односи, како и на субјектите на меѓународното право, на карактеристиките на државата, на методите на признавање на државите, на правните последици од признавањето на државите, на улогата на поединецот во меѓународните односи и на правото на самоопределување, на улогата на меѓународните организации и признавањето, понатаму на доминантните правци за водење на меѓународните односи и примената на истите во признавањето, како и на улогата на дипломатијата и на влијанието на глобализацијата врз правниот институт меѓународно признавање.

Појавата, која е основа на дисертацијата е меѓународното признавање на државите, а **проблемот** кој се издвојува во контекст на појавата се начините на признавање според методите: де јуре и де факто. Следствено на ова, **предмет на дисертацијата**, во контекст на така определениот проблем, се импликациите врз меѓународните односи, предизвикани од начинот на признавање на државите, односно теориски осврт со научна дескрипција на импликациите од признавањето de jure и de facto, при даден однос на сили односно во даден конкретен меѓународно- политички контекст.

Признавањето на државите е чест и многу комплексен правен институт, кој силно е детерминиран од политичките околности. До денес не постои конкретно правило според кое една држава станува меѓународно признаена

и остварува право на државност и право да учествува како еднаква со другите држави во разните меѓународни организации.¹

На самиот почеток на трудот ќе се задржиме на дефинициите на поимите и средствата за анализа потребни за создавање на трудот, како и на образложување на пристапот кој ќе го имаме во понатамошните делови. Во овој дел ќе биде објаснет и мотивот за избор на релевантната тема за докторска дисертација како и нејзината научна, општествена и професионална оправданост.

Направени се обиди за воспоставување на универзални критериуми за добивање на споменатите статуси и можности, меѓутоа ниту еден не успеал да се афирмира како релевантен и почитуван од страна на сите држави во светот. Постојат две теории кои ја проучуваат оваа проблематика².

Во оваа докторска дисертација е применета истражувачка стратегија која е комбинација од дедуктивна и индуктивна истражувачка стратегија. Со првата, се изнесуваат и проучуваат одредените ставови и се согледува нивното поврзување, а со втората се врши набљудување на податоците, нивна анализа и селекција по индуктивен пат, што доведува до нови сознанија кои во иднина би можеле да бидат од полза на науката и меѓународната политика.

Во првата глава **„Државата – субјект на меѓународното право и меѓународните односи“**, предмет на интересирање ќе биде државата во средиштето на меѓународното право и меѓународните односи.

Државата и правото се општествени појави, или, поинаку речено, најопшти поими и категории кои во минатото, а и денес се предмет на големо интересирање не само во науката, туку и пошироко. Со сигурност може да се тврди дека нема друг општествени појави кои предизвикале толку расправи, кои создале толку спротивни гледишта и теории со многубројни суптилни варијабли и нијанси како што е случајот со државата и правото. Поради тоа

---

¹ Thomas D. Grant , 1999, *The recognition of states: law and practice in debate and evolution*, Praeger Publishers.

²H. Lauterpacht, 1944, *Recognition of states in international law*, New Haven Conn.:Yale Law Journal.

државата и правото се предмет на проучување не само од правниците, туку и од филозофите, политиколозите, социолозите, економистите, психолозите и други. Во оваа глава ќе го прикажеме развитокот на државата, правото и политиката, преку теориските пристапи и поставки на Аристотел, Николо Макијавели, Жан Боден, Томас Хобс, Хуго Гроциус, Џон Лок, Барух Спиноза, Жан Жак Русо, Фридрих Вилхем Шелинг, Фридрих Хегел, Емануел Кант и други. Ќе ги изложиме теориите за настанокот на државата, понатаму за државата како субјект на меѓународното право и меѓународните односи, елементите и белезите кои ја карактеризираат државата, сфаќањата за функциите на државата и прашањата на моќ во односите меѓу државите

Во оваа глава ќе подвлечеме дека обележјата на модерната држава, онаква каква што ја познаваме денес, се вообличени со Вестфалскиот мировен договор, според кој државата ја конституираат три главни карактеристики, територија, население и суверенитет, односно апсолутна моќ на владеење со истите. Со цел подобро да се разбере процесот на признавање и различните специфичности кои се појавиле низ историјата прво ќе обрнеме внимание на термините *суверенитет* и *државност*, што точно значи суверенитетот и како една држава се стекнува со истиот, а подоцна на начините преку кои државите го признаваат постоењето на друга држава.

Обликот на државно уредување, како и обликот на владеење, е предмет на големо интересирање низ цивилизацијата. На крајот од оваа глава, ќе се претстават и видовите држави кои и покрај многубројните разлики помеѓу нив, сепак се делат на две групи: *прости и сложени држави*. Во првата група *прости држави* се оние што претставуваат единствена држава, додека *сложени држави* се оние кои се составени под повеќе федерални единици. Постојат повеќе видови на сложени држави и тоа: *федерација (сојузна држава)*, *конфедерација (државен сојуз)*, *персонална унија*, *реална (стварна) унија*. Во овој дел ќе се претстават и формите на здружување на народите со посебен осврт на Британскиот Комонвелт и Европската Унија. Ќе ги претставиме зависните (полузависни) држави, автономните области,

териториите под старателство и интернационализираните територии и несамоуправните територии. Оваа глава ќе ја заокружime со осврт на неутралните држави во меѓународното право.

Во рамките на **втората глава „Концепти на признавање на државите во меѓународното право“** ќе ги изложиме теориите и методите за признавање на државите во меѓународното право и начините на воспоставувањето на дипломатски односи. Ќе ги разгледаме начините на признавање на државите, ќе претставиме еден граничен случај во признавањето на државите - Силенд (Sealand), и Ватикан како држава „*sui generis*“ во меѓународното право, но и Света Гора како „Теократска република“ на монасите од православниот свет. Понатаму во оваа глава, основните права и должности на државата. Посебно ќе се осврнеме на функциите и надлежностите на државата, како и на видовите држави и облици државно уредување и форми на здружување на државите.

Откако ќе констатираме дека признавањето на државите во меѓународното право е и прашање на политичка одлука, во оваа глава ќе ги разгледаме и методите според кои се врши меѓународното признавање. Исто како со класификацијата на државите на *de jure* (*де јуре*) и *de facto* (*де факто*), аналогно овие два модела постојат и се применуваат и како методи на признавање. *De jure* признавање подразбира носење формално правен акт - дипломатска нота, закон или декларација, најчесто во законодавниот дом или од страна на владата или шефот на државата, со која преку официјален документ се објавува признавањето на една од страна на друга држава. Овој метод е недвосмислен и не остава простор за интерпретација. Вториот метод, *de facto* подразбира воспоставување на политички, економски и други вид односи. Разликите помеѓу првиот и вториот начин се во формално-правниот документ од кој произлегуваат права и обврски, кој во првиот случај е присутен, а во вториот отсуствува. Признавањето *defacto*, често се користи и со цел да се избегне нарушување на билатералните односи со друга држава, но истовремено фактички да се спроведе признавањето на некоја држава. На односите помеѓу две држави може да се гледа како на чекори кон

признавање, такви на пример се: воспоставување на дипломатски односи, посета на шефот на државата на постоечката држава на државата која бара признавање, потпишување на билатерални договори помеѓу двете страни и признавање на пасошите на не признаената држава од страна на постоечката држава. Доколку се погледне низ историјата може да се забележат случаи во кои била неопходна дипломатска комуникација помеѓу две држави, од кои едната не е меѓународно призната.

Во оваа глава ќе се образложи и доктрината, која денес е и најупотребувана, а зборува за *„признавање на држави наместо на влади“*. Според тоа доколку првата држава ја има признаено државата во која се случила неуставна промена на владата, таа нема да врши ревизија на одлуката за признавање базирана исклучиво врз промената на режимот. Предностите на ваквата политика се далеку помалата административна и бирократска процедура при политичките промени кои се случуваат во светот. Додека недостатоците се состојат во оставањето на маневарски простор во случај да има реална потреба од преиспитување на соработката со земјата во која се случила промената.

Според доктрината воведена во триесеттите години на дваесеттиот век од мексиканскиот министер за надворешни работи, Џенаро Естрада, освен претходните два, се воведува и метод на признавање на држави, попознат како *„Доктрина на Естрада“*. Имено, доколку политиката на државата е да врши правно признавање, тоа значи дека по секоја неуставна промена на власта во една држава таа мора да излезе со изјава во која се изјаснува позитивно или негативно во однос на признавањето на новата влада. Предност на ваквата политика е можноста за ревидирање на односот кон други земји по секоја неуставна промена, но тоа значи и мешање во нејзините внатрешни работи преку одобрување или неодобрување на настанатите промени. *Политиката на премолчено признавање* е своевиден баланс помеѓу другите две доктрини и според неа државата не е обврзана да даде оценка за новата влада на другата земја, но доколку сака може да го потврди или повлече признавањето.

Како посебна форма на признавање ќе се разгледа и т.н. „*колективно признавање на државите*“ кое може да се случи преку заедничко прифаќање на членство на една држава во регионални и универзални меѓународните организации, преку заедничко прифаќање на декларација на меѓународна конференција или преку формална процедура во органите на меѓународна организација.

Признавањето на една држава на меѓународно ниво се отсликува и преку нејзиното *членство во Организацијата на обединетите нации (ООН)*. Со зачленувањето во оваа светска организација се отстрануваат сите дилеми околу независноста и суверенитетот на која било земја. Тоа е така бидејќи за да се стане член на оваа меѓународна институција неопходно е да се стекне признанието на петте земји членки на Советот за безбедност, САД, Русија, Кина, Велика Британија и Франција, без чија одлука (Резолуција), не е можно остварување на членството. Но, важно е да се истакне дека не постои обврска (во Повелбата на ОН) што ги задолжува земјите членки, по приемот на новата држава во членство на ОН, со неа да воспостават „полно политичко и правно признавање“ преку воспоставување на билатерални дипломатски односи.

Во овој дел ќе ги запознаеме и основните права и должности на државите, но и функциите на државата и нејзината меѓународна одговорност. Имено, државната власт се изразува низ многубројни и разновидни дејности на државните органи. За овие дејности постојат различни називи, поаѓалишта, поделби, па според тоа и мерила за класифицирање. Со тоа, колку и да се отежнува задачата за откривање на вистинската смисла и суштината на државата, на определен начин, се отвора сложеноста и повеќе димензионалноста на појавата држава, како и потребата од утврдување на нејзините функции.

Во **третата глава „Правото на народите на самоопределување како колективно човеково право“** ќе го разгледаме правото на народите на самоопределување како колективно човеково право, поаѓајќи од улогата на поединецот во државата односно човекот во меѓународните односи, како и

политиката на државите за меѓународните човекови права во глобалното општество.

Правото на самоопределување како човеково право, поединецот го остварува во колективитет на поединци кои ги смета на себе слични според етничка, расна и јазична основа. Суштината на ова право се огледа во тоа што се признава правото на кохерентни национални групи, самите да ја изберат формата на политичкото уредување во кое ќе живеат и нивните односи со другите групи на луѓе. Поголемиот дел од авторите во меѓународното право, денес самоопределувањето го сметаат за „правен принцип“, иако клучна улога во неговото промовирање и реализирање имаат токму политичките чинители. Правото на самоопределување на народите е од особена важност, бидејќи неговата реализација е основен услов за ефикасна гаранција и почитување на индивидуалните човекови права и за промовирање и зајакнување на истите.

Обединетите нации ова право го оформија во Резолуцијата 637 A (VII) од 1952 година.

Според Повелбата на Обединетите нации: „Сите луѓе имаат право на самоопределување и слободно одредување на политичкиот статус, економскиот поредок и социјално-културниот развој...“ како и дека „Пријателските односи меѓу нациите се базирани врз принципите на еднакви права и самоопределување на народите...“. Овие параграфи од Повелбата на ООН укажуваат на правните принципи на кои се поставуваат темелите на државите како субјекти на меѓународното право.

Понатаму овој правен принцип е вграден и во други важни меѓународни документи како што се: Декларацијата за добивање независност на колонијалните држави и народи од 1960 година и Декларацијата за принципите на меѓународното право во врска со пријателските односи меѓу државите од 1970 година.

Во четвртата глава **„Меѓународните организации и признавањето на државите“**, ќе се осврнеме на улогата на меѓународните организации како субјекти на меѓународното право, на меѓународните владини и невладини

организации. Понатаму ќе посветиме внимание и на светската политика и на улогата на меѓународните организации. Меѓународните организации составени од претставници на владите на државите членки, уште се нарекуваат и меѓународни владини организации, заради својот капацитет да стапуваат во меѓусебни односи, да поставуваат легитимни барања во рамките на меѓународното право, но и да склучуваат меѓународни договори. Сепак, наведувајќи ги овие два субјекти, всушност не се исцрпува илустрацијата на сцената на меѓународните актери. Во овој дел ќе посветиме внимание и на создавањето на Обединетите нации, на постапката за зачленување на меѓународно признатите држави во Обединетите нации, на значењето на зачленувањето во ООН во поглед на стекнување меѓународно признавање за државите, како и на улогата на Обединетите нации во справување со заканите за мирот и безбедноста кај државите во светот.

Во **петтата глава „Правците во меѓународните односи“**, ќе ги разгледаме правците во меѓународните односи и нивното практикување во делот на признавањето на државите. Посебен осврт ќе биде даден на двата доминантни мисловни правци идеализам и реализам, но и на поновите теории кои се појавуваат. Надворешната политика и меѓународните односи на секоја земја се силно детерминирани од внатрешната политика, а пред сè од карактеристиките на политичкиот систем, но и од актерите кои се наоѓаат во улога на властодршци. Покрај доминантните теории за водење на меѓународните односи-идеализам и реализам, ќе ги разгледаме и алтернативните теории како што се либерализмот, марксизмот, радикализмот, теоријата на одлучувањето, хегемонистичката теорија на стабилноста, конструктивизмот како правец, деконструктивизмот, Англиската школа, феминизам, и религиите и нивната улога во меѓународните односи. Познавањето на карактеристиките на доминантните правци како и на алтернативните теории за водење на надворешната политика, претставува современ прирачник за разбирање на околностите на меѓународната политичка сцена. Токму затоа во оваа глава ќе ги анализираме спротивставените правци за водење на меѓународните односи кои посредно

влијаат врз признавањето на државите во меѓународното право и меѓународните односи. Примената на определена теорија во водењето на надворешната политика на дадена држава, при определени меѓународно политички констелации има директен одраз на признавањето на дадена држава и примената на еден од двата методи: де јуре и дефакто.

Во **шестата глава „Улогата на дипломатијата во признавањето на државите“**, ќе го разгледаме и влијанието на дипломатските активности и усогласувањето на интересите со други држави во интерес на признавањето на една држава. Во современа смисла на зборот, кога се зборува за односите меѓу државите најчесто се мисли на дипломатските активности кои ги преземаат претставниците на државите за остварување на своите цели.

Во оваа глава ќе се осврнеме и на дипломатските активности помеѓу државите, кои се темелат на нивните меѓусебни договори, и на функциите на дипломатските мисии кои се дефинирани во важечкото меѓународно право. Во современите констелации на водење на меѓународната политика, дипломатијата како “умешност на можното” сè уште го држи својот примат. Добрата дипломатија подразбира целите на надворешната политика да се дефинираат во согласност со националниот интерес, но тие да бидат поддржани со адекватна моќ. За успешно да ги спроведува своите дипломатски активности една држава не треба да заборави да гледа на меѓународната политичка сцена и „низ дурбинот“ на другите држави, притоа да има подготвеност за компромис во врска со сите прашањата кои според Ханс Моргентау, не се витални за опстанокот на истата. Затоа се смета дека секоја мудра дипломатија која е наклонета кон зачувување на мирот, во остварување на своите надворешно политички цели, треба да покаже мудрост и знаење и да развие умешна стратегија и да избере соодветни средства, за да ги оствари замислените цели.

Доколку државите се одлучат за формално давање согласност за признавање, најчесто тоа е придружено и со отворање на амбасади или конзуларни претставништва. Дипломатските односи исто така ги следат

активности кои директно упатуваат на признавање или непризнавање на определена држава.

Во оваа глава ќе објасниме и дека признавањето на државата е предуслов за воспоставувањето на дипломатските односи, но нивното отсуство во дадена земја не мора да значи дека се резултат на непризнавање, може да е производ на други околности како што е размислување и проценка или пак форма на невоени санкции кон таа земја. Кодификацијата на обичајните правила на дипломатското и конзуларното право е резултат на повеќе мултилатерални договори, но и на проактивниот однос на ОН. Виенската конвенција за дипломатските односи од 1961 година и Виенската конвенција за конзуларните односи од 1963 година се сеопфатни меѓународни документи кои се меѓу најзначајните од оваа област и истите ќе бидат опфатени во шестата глава.

Во **седмата глава „Студии на случаи при меѓународно признавање“**, ќе се посветиме на анализа на актуелни случаи на признавање во меѓународното право и меѓународните односи. Студиите на случаи ќе го опфатат спорот кој Република Грција го имаше со името на Република Македонија, на случајот со сецесијата на Косово, понатаму случајот со референдумот за независност на Автономната Република Крим и градот Севастопол, како и на Резолуцијата на ООН со која се отфрла Референдумот на Автономната Република Крим или градот Севастопол. Овој дел ќе биде извршена споредбена анализа на релевантни документи и ќе го заокружime со компаративна анализа на Декларациите за независност на Косово и Крим. Од овој теориски осврт со научна дескрипција преку примена на индуктивната и дедуктивната стратегија ќе извлечеме и соодветни сознанија за поставените хипотези во докторската дисертација.

Во **осма глава „Глобализацијата и признавањето“**, ќе се осврнеме на влијанието на глобализацијата врз белезите на државата како важни правни критериуми за дефинирање на државноста и за стекнување на статус признавање во меѓународното право и меѓународните односи, но и на

улогата на глобализацијата во создавањето на глобална култура кај државите и генерално во меѓународната заедница.

Во оваа глава ќе биде направен осврт во однос на признавањата на државите во меѓународните односи и политичката глобализација како феномен кој се простира на целата планета, па оттука ги опфаќа и териториите на меѓународно признатите и добро етаблирани држави, но и државите во развој, кои се трудат да обезбедат меѓународно признавање. Глобализацијата е феномен кој условно кажано го нарушува суверенитетот на државите и ги надминува националните граници, применувајќи либерализација на економијата ги брише националните граници на државите, врши елиминирање на национални ограничувања за трговска размена, истовремено тежнеејќи да создаде своја цивилизација која ќе ги воедначува културните особини на народите во различни држави во светот. Во **последниот дел Заклучни согледувања**, се изложени основните резултати на истражувањето и анализата, а даден е и завршен осврт на материјалот и хипотезите, за да извлечеме и научно-теоретски и практично-политички заклучоци.

ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Научна цел на овој труд е да се проучат теоретските гледишта и мисловните правци за да се изврши идентификација и дескрипција на нивното влијание во водењето на надворешната политика, со цел добиените резултати од истражувањето да дадат свој придонес во науката. Посебен осврт ќе биде ставен на улогата на органите кои ги претставуваат државите во меѓународните односи.

Општествена цел на трудот е да сумираат, да се анализираат, да се експлицираат, да се синтетизираат, да се оценуваат и да се вреднуваат размислувања, ставовите за истражувачкото прашање со што во иднина тие би се ставиле како искусствени знаења на науката, но и на водачите и применувачите на надворешната политика и право.

Практичната цел на трудот треба да произлезе од посакуваните состојби за дефинирање на истражувачките прашања и активности кои што произлегуваат од реализацијата на општествените и научните цели.

Хипотетската рамка на истражувачкиот модел е дизајнирана со една генерална хипотеза и неколку помошни хипотези. Научните предвидувања и претпоставки во хипотетската рамка се во конзистентна кореспонденција со предметот, целите и задачите на истражувањето.

Општата (генерална) хипотезата е дека за меѓународното право една држава не постои се додека истата не биде признаена, а меѓународното право е релативизирано од феноменот на политичката прагма во меѓународните односи.

Посебните хипотези се „политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“ и „институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница“.

Поединечната хипотеза е „стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави“.

Во овој труд ќе се примени истражувачка стратегија која е комбинација од дедуктивна и индуктивна истражувачка стратегија. Со првата, се изнесуваат и проучуваат одредените ставови и се согледува нивното поврзување, а со втората се врши набљудување на податоците, нивна анализа и селекција по индуктивен пат, што доведува до нови сознанија за тоа како може да се интервенира во подобрување на состојбата.

Во рамките на трудот ќе се утврди степенот на свесност на истражуваните субјекти за мотивите и начините на признавање на државите и водење на надворешната политика од страна на властодршците и активните чинители на меѓународната заедница; ќе се испитаат ставовите на органите носители на меѓународните односи различни методи на признавање и спротивставените гледишта за водењето на меѓународната политика, како и

за откривање на факторите кои влијаат на истата; ќе се испита оспособеноста на испитаниците за надминување на отворените прашања во водењето на надворешната политика, кои превентивни стратегии и техники да се применуваат за да се овозможат добри дипломатски односи и континуитет во водењето на надворешната политика; ќе се испита оспособеноста на органите во меѓународните односи во применувањето на различните интервентни стратегии и техники за развивање на добри билатерални и мултилатерални односи.

Со истражувачките активности, ќе настојуваме да се оформи научно-истражувачки труд создаден да ги сублимира истражувачките сознанија, ставови и искуства во контекст на истражувачкото прашање и да извлече општествено корисни заклучоци. Понатаму преку методолошко обликување и користење на соодветна терминологија, ќе се обидеме да ги елаборираме сите релевантни сознанија од области.

ДЕФИНИРАЊЕ НА КЛУЧНИТЕ ПОИМИ

- **Што се подразбира по институтот „признавање на државите“?**
- Институтот “признавање на државите” е чест но мошне комплексен правен институт во меѓународното право, пред сè поради политичките околности кои го детерминираат. Признавањето на државите е актуелно при создавањето на нови држави и нивното стапување во меѓународните односи, како резултат на оригиналното создавање на државата, распаѓањето на сложени држави и создавањето на нови, соединувањето на повеќе држави во една нова итн.

- **Што е дипломатија?**
- Според најголемиот број автори, дипломатија е уметност и пракса на водење на преговори меѓу овластени личности, кои претставуваат групи или нации. Најчесто се однесува на меѓународна дипломатија, водење на меѓународни односи преку посредувањето на професионални дипломати во врска со прашања поврзани со постигнувањето на мир, култура, економија, трговија и војна.

- **Што се подразбира под надворешна политика?**
- Надворешна политика на билатерален и на мултилатерален план ги промовира национални вредности и интереси кои ги има една држава и кои се многу битен фактор за виталните интереси за долгорочната стабилност, безбедност и благосостојба.
Според законот за надворешни работи, под поимот „надворешна политика“ се подведуваат дејствата што ги вршат надлежните органи на државната власт и органите на државната управа во остварувањето и заштитата на правата и интересите на Република Македонија во меѓународните односи со државите, меѓународните органи, организации и заедници; дипломатските дејства за зачувување и за заштита на безбедноста, на суверенитетот и на територијалниот

интегритет на Република Македонија во системот на меѓународните односи.

- **Што претставува Организацијата на обединетите нации (ООН)?**
- Идејата за формирање на нова меѓународна организација која би ја заменила Лигата на народите се појавила уште за време на Втората светска војна, кога сојузничката коалиција размислувала за создавање на нова организација која би ја заменила Лигата на народите создадена во 1919 година, која за жал немала ефикасни механизми да ја спречи Втората светска војна. Од новата организација се очекувало да биде способна да го одржува меѓународниот мир и безбедноста. Иницијативата за формирање на нова меѓународна организација била заведена и во Резолуцијата на Московската средба на министрите за надворешни работи на САД, СССР и Велика Британија одржана на 30 октомври 1943 година, а реафирмирана на Техеранската средба на лидерите на трите сојузнички сили на 1 декември 1943 година, по што се пристапило кон комплетирање на документите. Постапката била комплетирана на експертски состанок одржан во Демартон Окс во 1944 година кога бил формулиран и текстот на идната Повелба на ООН. Повелбата била прифатена на Конференцијата во Сан Франциско од страна на претставниците на педесет држави, а стапила на сила на 24 октомври 1945 година, откако претходно била ратификувана од страна на државите основачи. Овој ден е прогласен за Ден на Обединетите нации.

МЕТОДИ НА ИСТРАЖУВАЧКАТА РАБОТА

За потребите на докторската дисертација ќе примениме комбинација од дедуктивна и индуктивна истражувачка стратегија. Со првата, ќе се изнесуваат и проучуваат одредените ставови и ќе се согледува нивното поврзување, а со втората ќе се изврши набљудување на податоците, нивна анализа и селекција по индуктивен пат, што доведува до нови сознанија за тоа како може да се интервенира во подобрување на состојбата во иднина. Со помош на компаративна анализа ќе се разгледа расположливата емпирија и доказите од меѓународното признавање на државите, како и воспоставувањето на дипломатските односи кои го детерминираат водењето на надворешната политика.

Во оваа докторска дисертација ќе се примени истражувачка стратегија која е комбинација од дедуктивна и индуктивна истражувачка стратегија.

Со дедуктивната стратегија ќе се појде од најопштото, а тоа се основните принципи врз кои се темели меѓународното право и понатаму ќе се следи линијата на операционализација на таквите принципи до правните интерпретации во практиката (од општото преку посебното до поединечното).

Што се однесува до индуктивната стратегија пак, одејќи од поединечното, преку посебното до општото, акцентот ќе се стави токму на чинителите што доминираат во поедини случаи, за на крај, преку нивно сумирање и групирање, да се дојде до феноменот на политичката прагма во меѓународните односи како релативизација на меѓународното право.

ГЛАВА ПРВА: ДРЖАВАТА - СУБЈЕКТ НА МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО И МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ

1. Теориски пристапи за развојот на државата, правото и политиката

Уредувањето на односите во државите се стари колку и постоењето на самата држава. Денес, научната јавност пред себе има огромен број информации за настанокот, белезите на државата и нејзините модификации во развојот. Државата во модерна форма во која ја познаваме се смета дека се развива со потпишувањето на Вествалскиот мировен договор во 1648 година, со кој се стави крај на триесетгодишната војна и се создаде збир на договорени принципи за легитимно владеење, како основа за модерниот државен систем. Современиот меѓународен систем се разгледува како збир на суверени држави, а државата како заокружена целина, која ги поседува следните карактеристики: (а) постојана популација; (б) дефинирана територија (в) власт и (г) правен капацитет да влегува во односи со други субјекти на меѓународното право, и (д) волја да ги почитува основните начела и норми на меѓународното право.

Принципите на меѓународното право имаат обврзувачка моќ во однос на државите и во современи услови, обврзувачкиот карактер зависи од согласноста на државите истите доброволно да ги прифатат, што укажува на диспозитивниот карактер. Меѓународното диспозитивно право (*ius dispositivum*), всушност претставува такви норми кои воспоставуваат стандарди, но истите не се задолжителни за државите.

Додека меѓународното задолжително право (*ius cogens*) е оној сегмент од меѓународното право кој го сочинуваат нормите кои претставуваат основа на меѓународниот правен поредок и не можат да се менуваат со други договори помеѓу државите, освен со нови *ius cogens* норми. Во корпусот на задолжителни правни норми спаѓа и принципот на самоопределување на народите.

Во литературата постои правно-филозофска дилема, која се потпира на реалистичкиот правец во водење на меѓународните односи, а која упатува на оспорување на статусот на „правото“ кај меѓународното право, поради неговиот однос со внатрешното право. Се смета дека меѓународното право може да постои само ако над државата постои некоја повисока организација на власт која би можела суверено да го создава и да го спроведува.

Оваа дилема ја истакнува противречноста на правото дека меѓународното право ги уредува односите помеѓу суверените држави, а сувереноста пак ја исклучува можноста за било каква надреденост однадвор, па и на правната норма. Втората правно-филозофска дилема за обврзноста на меѓународното право се бара во непостоењето на законодавец или судство кое присилно ќе ги изврши обврските на меѓународното право.

Во така уредениот систем на односи, беа воспоставувани правила со кои се регулираа односите помеѓу граѓаните, односно беа утврдени нивните права и обврски кон државата, а секако и беа воспоставувани различни облици на организација на државната власт. Во основа може да се истакне дека постојат толку облици на организација на државната власт колку што постојат држави во светот.

Државата како поим и нејзините белези во минатото и денес се предмет на големо интересирање не само на науката туку и пошироко. Гледано од историски аспект може да се тврди дека нема други општествени појави кои предизвикале толку расправи, спротивставени гледишта, теории, војни и примирја со многубројни нијанси и суптилни варијанти како што е случајот со државата во меѓународното право и меѓународните односи.

Државата и правото биле предмет на интересирање уште во почетниот стадиум на развој на цивилизацијата. Во стариот век кога науките не биле издиференцирани, државата и правото биле главна содржина на филозофијата.

Со текот на времето, меѓу првите науки, од општата филозофија се издвојуваат политичката наука, науките за државата и за правото.

Општата на наука за државата од XVI-от век е конституирана како посебна правна гранка. Најпознати истражувачи на државата во овој период се: Николо Макијавели³, Жан Боден⁴ и Томас Хобс.⁵ Во овие дела државата првпат се изучува како стварна човечка творба и од гледиштето на позитивното право, а не од филозофско-спекулативното гледиште. Од друга страна, а врз основа на утврдениот факт за нераскинливата врска која постои меѓу првото и државата, во сите енциклопедии на правото се дава краток приказ на општи знаења за државата.⁶

Уште во 1513 година Макијавели во своето познато дело со поучен наслов „Владетелот“, укажува на алтернативата на феудалниот хаос-укажува на светот на држави. Таков свет набргу и се востановил. Она што во тој свет на држави не можело да се оствари, или можеби да трае подолго време, било овие суверени ентитети да останат самодоволни и неограничени од норми. Илузиите дека државата може да биде херметички затворена идеална форма на човековата организација што ќе го штити човекот без да се грижи за постоењето на други држави, се распрснале како меур од сапуница во допир со стварноста. А државноста од дамина им препорачувана државите: коегзистенција или неегзистенција. „Состојбата на природата“, што во интерес на опстанокот на човекот внатре во државите се надминува со создавањето на државен апарат кој поседува легитимитет да употреби принуда, во односите меѓу државите, се ублажува со правилата на поведението. Тоа се почетоците на појавата на меѓународното право.⁷

Истовремено со развитокот и со зголемувањето на бројот на националните држави, интересирањето за проучувањето на државата постојано се зголемува. Почнуваат да се истражуваат одделни аспекти и дејности на ваквата држава, особено оние од чисто практична природа; на пример

---

³Machiavei Niccolo, *Il Principe (Владетелот)*, напишано во 1513 година, а првпат објавно во 1532 година

⁴Bodin Jean, *Six livres de la republique*, објавено во 1577 година

⁵Hobbes Thomas, *Leviathan of the matter, form and power of a commonwealth ecclesiastical and civil*, печатено во 1651 година

⁶Бајалциев Д., (1999), *Вовед во правото: држава*, Печатница Европа '92-Кочани, стр.38

⁷ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика-хрестоматија*, Правен Факултет при Универзитетот Св.Кирил и Методиј-Скопје, стр.11

надзорната или стопанската дејност на државата. Врз основа на многубројноста на државните дејности се развиваат и државни дисциплини, а кон XVIII-от век и првите енциклопедии за државата, меѓу кои како најпозната се издвојува во 1797 година на Шлецер „Општото државно право и уставно право“.

Непосредно со развитокот на литературата поврзана со државата, во XVII и XVIII век се случува и научен пресврт. Имено, буржоаската класа се поставува и како политики владејачка класа и со тоа доаѓа до напуштање на теолошкиот поглед на светот. Имено правната наука не е веќе монопол на учените луѓе на црквата, туку ја развиваат и граѓаните чиј поглед на свет е лаички. Ова ново учење се засновува врз теоријата на природното право, родено уште во Стариот век и, во однос на државата, дополнето со договорната теорија на државата.

Природното право, исто како и државата, се сфаќа како нешто што не зависи од волјата и од самоволието на луѓето, туку тоа е нешто што за луѓето е објективно дадено, што произлегува од самата природа на нештата и единствено преку семоќниот човечки ум може да се открие.

Меѓу најзначајните претставници на ова ново учење за државата и правото се: Хуго Гроциус, Томас Хобс, Барух Спиноза, Џон Лок, Жан Жак Русо и други. На почетокот на XX-от век состојбата во областа на науката за државата и правото е следна: постојат два правца на развиток *филозофско-спекулативен* и *позитивно-правен* правец.

За создавање на филозофско-спекулативниот правец во науката за државата и правото битно влијание имаат филозофските поставки на Фридрих Вилхем Шелинг, Фридрих Хегел и Емануел Кант, од една страна, и брзиот општествен напредок остварен во овој период од друга страна.

Вториот правец во филозофијата пак, се потпира врз Контовиот позитивизам кој однапред отфрла секаква можност на веќе дадена објективна идеја од кој, со дедукција и непогрешливо, може да се дојде до апсолутно точно знаење за стварноста. За Огист Конт, основен метод на научното истражување е методот на индукција, односно непосредното посматрање на стварноста.

Со зацврстувањето на буржоаското општество, почнува да се развива уште еден значаен процес. Тоа е, како што Хегел го нарекува. Процесот на создавање на „граѓанското општество“, односно одвојувањето и осамостојувањето на буржоаската држава од целината на новосоздадената граѓанска општествена структура. За разлика од државната организација која е синоним за сферата на принуда над луѓето, граѓанското општество е синоним за сферата на принуда над луѓето, граѓанското општество е синоним за приватната, слободната сфера на општествените односи. Државата повеќе не е појавува како истовестна сила со општеството, туку како сразмерно самостојна и независна институција од општеството, чии функции и дејствување треба да се во корист на граѓанското општество. Тука, треба да го бараме и никулецот на практичното остварување на идејата за т.н. *правна држава*.⁸

2. Обележја на државата важни за меѓународното признавање

Државата е централниот елемент во политичкиот систем на општеството. Државата е основната алка на управувањето во политиката.

Државата, прво, во реализацијата на најважните задачи на политичкиот систем на општеството истапува како главен инструмент, и второ, обезбедува единство на разнообразните компоненти на политичкиот систем.⁹

Државата и правото се општествени појави, или, поинаку речено, најопшти поими и категории кои во минатото, а и денес се предмет на големо интересирање не само во науката, туку и пошироко. Со сигурност може да се тврди дека нема други општествени појави кои предизвикале толку расправи, кои создале толку спротивни гледишта и теории со многубројни суптилни варијабли и нијанси како што е случајот со државата и правото. Поради тоа државата и правото се предмет на проучување не само од

---

⁸ Бајалциев Д., (1999), *Вовед во правото: држава*, Печатница Европа '92-Кочани, стр.39-41.

⁹ Бајалциев Д., (1999), *Вовед во правото: држава*, Печатница Европа '92-Кочани, стр.159

правниците, туку и од филозофите, политиколозите, социолозите, економистите, психолозите и други.¹⁰ Независно од постојаноста на дилемите за смислата, од една страна, како и предизвиците пред кои е исправена во светлото на глобализацијата, од друга страна, државата повеќе векови наназад успева да ја реализира обврската кон своите граѓани, кои посредно ја раководат. Оттаму, како резултат на изнесеното, следува заклучокот според кој современата демократска држава мора да опстои на принципот на „светоста на личноста“, дел од неа, која ги доверила своите суштествени права за да ѝ бидат задоволени потребите и да ѝ бидат создадени предусловите за реализација на стремежите, притоа не доведувајќи го во прашање задоволувањето на потребите и реализацијата на стремежите на другите граѓани, дел од истата заедница, односно држава. Овие услови, во најголема мера ги обезбедува демократската држава, која иако не е совршена според зборовите на Черчил досега подобар облик на државно уредување човековиот ум не успеал да имплементира во праксата.

Државата како субјект на меѓународното право во најопшта смисла на зборот се дефинира преку нејзините четири основни карактеристики:

- Население;
- Територија;
- Ефективна власт;
- Суверенитет.

Збирот на сите граѓани кои живеат во рамките на определена територија, одделена од другите територии, кои се подредени на власта и имаат воспоставен однос со државата преку правната врска државјанство, се нарекува население.

Територијата претставува подрачје одвоено од другите територии со граница, на која живее определено население и врз кои се протега одредена власт.

---

¹⁰ Бајалџиев Д., (1999), *Вовед во правото-Држава-книга прва*, Печатница Европа 92-Скопје, стр.17.

Државните граници се крајни точки до каде се простира суверенитетот на една држава.

Власта во рамките на една држава ги уредува односите во самата држава, но и карактерот на нејзините меѓународни позиции.

Највисоката власт, која не признава ниту една друга повисока форма на власт претставува суверенитетот.¹¹

Обележјата на модерната држава, онаква каква што ја познаваме денес, се вообличени со Вестфалскиот мировен договор¹², според кој државата ја конституираат три главни карактеристики, територија, население и суверенитет, односно апсолутна моќ на владеење со истите.¹³ Со цел подобро да се разбере процесот на признавање и различните специфичности кои се појавиле низ историјата прво ќе обрнеме внимание на термините *суверенитет* и *државност*, што суверенитетот точно значи и како една држава се стекнува со истиот, а подоцна на начините преку кои државите го признаваат постоењето на друга држава. На државата сè уште се гледа како на примарен фактор од кој граѓаните очекуваат решавање на нивните проблеми и општествени потреби. Иако ова делумно се должи на нерешените егзистенцијални проблеми кои имаат социјална природа, сепак не може а да не се забележи силната тенденција на индивидуализација и општествено отуѓување. Исто така, како резултат од остатоците на минатото, кај граѓаните се создава политичка култура која многу лесно се врзува со создавање на култ кон личноста на одредени политички фигури. Граѓаните сè уште во голема мера преферираат лидери кои би владееле со силна рака, отколку развивање на демократско општество.¹⁴

---

¹¹ Williams, Goldstein and Schfritz, Classic Readings of International Relations, Wadsworth Publishing Company, Belmont, California, стр.82.

¹² Peace of Westphalia, Енциклопедија „Британика“, (www.britannica.com), пристапено 1 Јуни 2016.

¹³ The Crisis of the Sovereign State and the "Privatization" of Defense and Foreign Affairs, Heritage Foundation, (www.heritage.org), пристапено 1 Јуни, 2016.

¹⁴ Стојановски С., Денкова Ј., Ананиев Ј., (2016) *Перцепциите на граѓаните за транспарентноста и партиципативноста во процесот на донесување на одлуки во единиците на локалната самоуправа во Источниот плански регион на Република Македонија*. Годишен зборник на Правен факултет, 5. pp. 287-305. ISSN 1857-7229, стр.289

Државата е вид „правна личност“ призната од меѓународното право. Поседувањето на овој правен капацитет (правна личност) не е по себе доволно за да се биде суверена држава во полна смисла (постојат примери на држави-марионети кои ги имаат сите белези на „правна личност“, но немаат контрола над својата територија и население, и не се повеќе од „агенции“ на некоја друга држава). Остварувањето на „државноста или сувереноста“ е во суштина воспоставување на ефективно вршење на власта и остварување на целиот правен капацитет на истата.

Во правни критериуми за постоење на државата (државноста) спаѓаат постојано население, дефинирана територија, суверена власт, правен капацитет на државата да влегува во односи со други субјекти на меѓународното право (независност) и волја да ги почитува основните начела и норми на меѓународното право.¹⁵

Обележјата на модерната држава, онаква каква што ја познаваме денес, се вообличени со Вестфалскиот мировен договор¹⁶, според кој државата ја конституираат три главни карактеристики, територија, население и суверенитет, односно апсолутна моќ на владеење со истите.¹⁷ Со цел подобро да се разбере процесот на признавање и различните специфичности кои се појавиле низ историјата прво ќе обрнеме внимание на термините *суверенитет* и *државност*, што суверенитетот точно значи и како една држава се стекнува со истиот, а подоцна на начините преку кои државите го признаваат постоењето на друга држава¹⁸. На државата сè уште се гледа како на примарен фактор од кој граѓаните очекуваат решавање на нивните проблеми и општествени потреби. Иако ова делумно се должи на нерешените егзистенцијални проблеми кои имаат социјална природа, сепак

---

¹⁵ Љ.Д.Фрчкоски, В.Тупурковски, В.Ортаковски, (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул Скопје, стр.54.

¹⁶ Peace of Westphalia, Енциклопедија „Британика“, (www.britannica.com), пристапено 1 Јуни 2016.

¹⁷ The Crisis of the Sovereign State and the "Privatization" of Defense and Foreign Affairs, Heritage Foundation, (www.heritage.org), пристапено 1 Јуни, 2016

не може а да не се забележи силната тенденција на индивидуализација и општествено отуѓување. Исто така, како резултат од остатоците на минатото, кај граѓаните се создава политичка култура која многу лесно се врзува со создавање на култ кон личноста на одредени политички фигури. Граѓаните сè уште во голема мера преферираат лидери кои би владееле со силна рака, отколку развивање на демократско општество.¹⁹

Државата е вид “правна личност” призната од меѓународното право. Поседувањето на овој правен капацитет (правна личност) не е по себе доволно за да се биде суверена држава во полна смисла (постојат примери на држави-марионети кои ги имаат сите белези на „правна личност“, но немаат контрола над својата територија и население, и не се повеќе од „агенции“ на некоја друга држава). Остварувањето на „државноста или сувереноста“ е во суштина воспоставување на ефективно вршење на власта и остварување на целиот правен капацитет на истата.

Во правни критериуми за постоење на државата (државноста) спаѓаат постојано население, дефинирана територија, суверена власт, правен капацитет на државата да вегува во односи со други субјекти на меѓународното право (независност) и волја да ги почитува основните начела и норми на меѓународното право.²⁰

2.1. Население

Постоењето на точно определено или определиво население е суштински белег на државата во меѓународно-правна смисла. Под поимот „население“ меѓународното право подразбира група од луѓе, правно поврзани со државата преку категоријата државјанство. Државјанство, пак претставува

---

¹⁹ Стојановски С., Денкова Ј., Ананиев Ј., (2016) *Перцепциите на граѓаните за транспарентноста и партиципативноста во процесот на донесување на одлуки во единиците на локалната самоуправа во Источниот плански регион на Република Македонија*. Годишен зборник на Правен факултет, 5. pp. 287-305. ISSN 1857-7229, стр.289

²⁰ Љ.Д.Фрчкоски, В.Тупурковски, В.Ортаковски, (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул Скопје, стр.54.

правна врска²¹ меѓу човекот од една и државата од друга страна, од која произлегуваат серија права и обврски.

Државјаните на секоја држава, имаат права и обврски дефинирани во уставот и законот, уживаат активно и пасивно избирачко право поткрепено со палета други граѓански политички права, економски и културни социјални права, како и обврска да служат војска и да ја бранат сопствената држава.²²

2.2. Територија

Државната територија претставува еден од суштинските белези на државноста, без чие постоење ентитетот што е во прашање не се третира како држава во меѓународното- правна смисла. Големината на државната територија воопшто не е важна. Истата може да биде и минијатурна²³, а сепак таа да не биде причина за одрекување на својството на државност. Правниот аспект на поимот државна територија подразбира простор, јасно разграничен од останатите такви простори, подложен на суверена власт или империум на соодветната држава.²⁴

Поимот “простор” е тродимензионален и го опфаќа воздушниот столб над површината на Земјата, од точката до која е техничко- технолошки возможно ефикасно практикување на државната власт, но најмногу до крајот на атмосферата, како и на земјишниот слој под површината на Земјата (подземјето) се до нејзиниот идеален центар, каде државната територија се

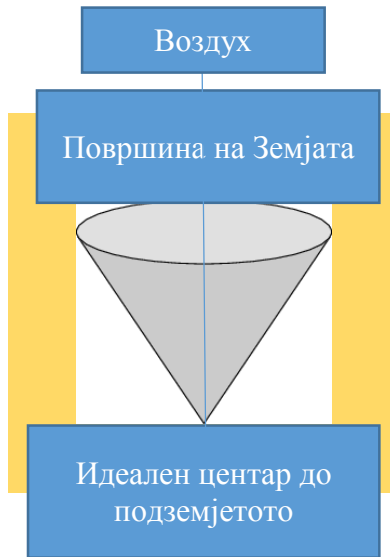
²¹ Државјанската врска е лична врска на поединетот со државата, и како таква таа е независна од територијалноста. Имено, едно лице не го губи својството на државјанин на соодветната држава со самиот факт на напуштање на нејзината територија, и престојување, па дури и населување на територијата на друга држава.

²² Во врска со воената обврска на странските државјани, во меѓународното право постојат две концепции: европска и англосаксонска. Според европската концепција странските државјани не подлежат на воена обврска спрема државата во која се населени. Англосаксонската концепција предвидува друго решение за ова прашање. Според неа, сите странски државјани кои се трајно преселени во една држава, таму живеат и работат, должни се својата воена обврска да ја извршат спрема оваа држава. Тие, натаму, се должни и да ја бранат оваа држава. Оваа концепција се применува во т.н. имигрантски земји САД, Австралија, Нов Зеланд, Канада и други.

²³ На пример, кнеженствата Лихтенштајн и Монако или република Сан Марино.

²⁴ L. Oppenheim, International Law, Loongmans, Green and CD, London, New York, Toronto, 1947, стр. 408; За дистинкцијата меѓу imperium i dominium види кај D. P. O' Connel, International Law, Stevens and Sons Limited, Oceana Publications inc, London, New York, 1965, стр. 463-464

стеснува во точка во која се допира со државните територии на останатите држави. Значи, државната територија има облик на неправилно геометриско тело-конус.

Слика 1. Графички приказ на државна територија од површината кон внатрешноста на земјата

Во државна територија спаѓаат следниве елементи: сувоземната територија, внатрешноста на земјата под сувоземната територија, крајбрежното море, реките, езерата, воздушната област над сувоземната територија и територијалното море. Има теоретичари кои во државна територија ги сметаат и бродовите кога се наоѓаат во слободното море, авионите во летот и зградите на дипломатските претставништва во други земји.²⁵

Сепак ако сумираме, независно од бројните гледишта, државната територија може да ја определиме на географскиот простор на кој живее население, на кој се простира државна власт, кој располага со свој суверенитет и е одделен со граници од останатите држави, како и со воздушниот простор или крајбрежни води.

---

²⁵ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *"Меѓународно јавно право"*, Табернакул Скопје, стр.143

Гледано низ дурбинот на меѓународното право нема разлика дали територијата е мала или голема, но низ реалистичкиот пристап на меѓународната политика, големината на територијата на земјата и бројот на населението не се безначајни фактори.

Во меѓународното право се разликуваат повеќе начини на стекнување на територија и тоа: окупација, ерозија и евулзија, цесија и прескрипција.

Окупација може да настане на terra nullis (ничија земја) која не била под ничија сувереност и која била слободна да се спроведе над неа управување.

Ерозија и евулзија настанува кога на територијата која има своја сувереност и се зголемува територијата како резултат на таложење песок и земјиште на бреговите, со што зголемената територија автоматски влегува под сувереност на дадена држава.

Цесија се однесува на правото да се прошири суверенитетот на државата над некоја нова територија преку меѓудржавен договор со друга држава, при што таа и отстапува територија.

Перскрипција или препишување како што и самиот термин кажува е објаснување за стекнување на територија која една држава ефективно не ја владее, бидејќи потпаднала под влијание на друга држава, па подоцна државата која ја изгубила територијата со правен акт и ја препишува територијата на државата која фактички ја владее.

За меѓународното право позната е промената на територијалниот суверенитет и по пат на сукцесија.

Сукцесијата е правен институт кој помага да се утврди преносот на правата и обврските во случај на промена на територијата а пред се на субјективитетот на државите. Сукцесијата може да се однесува на населението, внатрешниот правен поредок, меѓународните договори како и во однос на државниот имот, архивите и долговите.

2.2.1. Граници

Зборувајќи за територијата како белег, најлесно ја објаснуваме како област на дадена територија на која живее определено население, над која државата има суверенитет и спроведува власт сè до граничните точки.

Поимот граница нема еднозначна примена. Тој освен за исцртаните надворешни граници кон други земји, се користи и во внатрешното право во обид да се разграничат општините, покраините или регионите, но во овој случај зборуваме за административни внатрешни граници, а не за меѓународни.

Фрчковски 1995:154-155 државната граница ја објаснува како рамна површина која, во принцип, вертикално ги дели државните територии на две држави (ист суверен простор на две држави) односно државната територија на определена држава од пространствата кои претставуваат *res communis omnium* или општо добар за сите. Граничен појас претставува простор кој е хоризонтално поставен во определена должина и ширина. Режимот во граничниот појас го утврдува државата со внатрешни прописи, а општо позната е поделбата на природни и вештачки граници.

Природни граници се протегаат по природните обележја на просторот, планинските венци, речните корита и морскиот брег, а вештачките граници се однесуваат на замислени површини, праволиниски поставени и одбележани со гранични столбови. Во минатото вештачките граници наоѓале примена за време на колонијалните освојувања кога на големите сили им било најлесно да повлекуваат вештачки астрономски граници, а денес истите се применуваат во пустинските или поларните области.

Границите на државите може да се поминуваат на точно дефинирани гранични премини согласно регулирани меѓудржавни спогодби, и со соодветна важечка патна исправа.

На државна територија меѓу другото реките, каналите и езерата кои можат да бидат национални и меѓународни.

Во однос на Арктикот во 1925 година Канада ги истакна своите претензии во однос на Арктикот северно од својот брег се до Северниот Пол, а во 1926 г. тогашната СССР истакна дека располага со сите острови на потегот од северниот брег до СССР и Северниот Пол, и бидејќи останатите држави на меѓународната сцена не се побуниле тоа значело дека на Канада и

поранешниот СССР им било признато правото на т.н. национални сектори на Арктикот.²⁶

Речиси идентичен став изградија дванаесет земји кои во 1959 г. на иницијатива на САД се состанале и го потпишале Договорот за Антарктикот со кој се утврдува дека неговото користење е поставено во интерес на целото човештво и дека може да се користи за мирољубиви цели.

Покрај водите државите се интересираат и за суверенитетот на воздушниот простор и правниот режим на космосот. Пробивот на човекот над воздушната обвивка на Земјата, и лансирањето на сателити во Вселената отворил нова правна област која несомнено требало да се регулира.

Се наметна решението тој простор начелно да отпадне по институт – *res extra commercium*, што значи дека просторот е отворен за економско искористување без можност да се стекне суверенитет над него. Едно од прашањата кое побуди интерес беше и тоа дали небесните тела можат да се одведат под институтот „окупација“ или стекнување подрачје. Од почетокот на расправите во ОН и на состаноците на експертите ова прашање наиде на недвосмислен Одговор дека „окупација“ во космосот е недопуштена.²⁷ За таа цел Обединетите нации во 1958 година формирале Одбор за проучување на оваа проблематика, а Генералното собрание на ООН со Резолуцијата 1721 A.XV го прогласило космосот и небесните тела дека се слободни за истражување и користење од страна на сите држави. На 12 април 1961 година Јуриј Гагарин, советски астронаут, го реализираше историскиот прв човечки лет во Вселената со што го отвори патот за истражување на целото човештво. Во 1966 година беше усвоен Договорот за начелата кои ги уредуваат дејностите на државите во истражувањето и искористувањето на космосот, вклучувајќи ја и Месечината и небесните тела. Во овој договор се содржани основните начела за користење и истражување на космосот и утврдено е дека космосот

---

²⁶Ibid, 183.

²⁷ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *„Меѓународно јавно право“*, Табернакул Скопје, стр.181

е „заедничко добро на човештвото“ и му припаѓа на целото човештво, и е слободен за истражување и користење од сите држави.

Подвлечено е дека како „заедничко добро“ космосот не може да биде предмет на присвојување, ниту на стационирање објекти кои носат нуклеарно оружје или било какво средство за масовно уништување, токму затоа Космосот треба да се користи во мирољубиви цели кои се за добробит на целото човештво.

2.3. Власт

Суверената власт има два дела: внатрешна и надворешна сувереност. Внатрешната сувереност преставува - највисока политичка и правна власт над населението и територијата над која нема друга арбитрарна власт. Ограничувањата на меѓународен план можат да бидат од два вида: ограничувања предвидени со меѓународното задолжително право – јус когенс и ограничувања кои државите сами ги прифаќаат со меѓународни договори. - Надворешната сувереност се однесува на следната потточка.

2.4. Суверенитет

Суверенитетот означува врховна и независна власт врз одредена територија и нејзиното население. Ваквата интерпретација, која е дел од пошироката дефиниција за тоа што е една држава, игра огромна улога во секој аспект од меѓународните односи и меѓународното право бидејќи тоа означува дека никој друг, алудирајќи пред сè на друга држава, нема право да пропишува или да спроведува закони на територијата на суверената држава. Со тоа правото на употреба на сила, со цел спроведување на законите, лежи единствено во рацете на носителот на власта, било тоа да е Владата, Претседателот или поделен суверенитет помеѓу двете институции. Оттука, штом една држава се стекне со суверенитет и притоа истиот е признаен од страна на други држави, тие ја признаваат нејзината власт над одредена територија и население и се откажуваат од можноста да се мешаат во внатрешните работи на државата која ја признале.

Кај државите суверенитетот може генерално да се подели на:

- Внатрешен и
- Надворешен.

Внатрешниот суверенитет го определува државниот орган со авторитетот на практикување на власта, а додека надворешната сувереност ја отсликува улогата на државата како единка во меѓународната заедница и се однесуваат на државата како на носител на права и обврски во однос на останатите држави во меѓународното право.

Имајќи го предвид значењето на терминот суверенитет станува јасно значењето и улога на одлуката дали една држава ќе биде меѓународно призната или не, како и потребата секоја територија и народ кои претендираат да станат држава да ги обезбедат условите за стекнување со суверенитет.

Суверенитетот се стекнува генерално на **пет начини** од кои денешното меѓународно право признава четири типа.²⁸

Првиот начин е преку населување на „ничија земја“, односно земја врз која никој претходно не полагал права на суверенитет, или доколку таа била под нечие владение претходниот суверен се откажал од правата врз земјата со што се отстрануваат пречките некоја нова или друга држава да го оствари својот суверенитет врз таа територија.

Вториот начин е поврзан со првиот и предвидува стекнување на суверенитет преку практикување на истиот во подолг период врз територијата без притоа некоја друга држава да го оспори тоа право.

Отцепувањето е **третиот начин** преку кој може да се добие суверенитет, меѓутоа истото мора да биде спроведено со согласност на државата на која ново отцепената територија претходно припаѓала. Така всушност се добива трансфер на правата од еден на друг суверен, најчесто преку договор, со тоа што модерните трендови и појавата на идејата за

---

²⁸ Стојановска А., (2009), „Процесот и методите на признавање држави“, Во: Годишен Зборник на Правен Факултет, Универзитет Гоце Делчев-Штип, Печатница 2ри Август-Штип, ISSN 1857-7229, стр.267.

самоопределување му налагаат на новиот суверен да добие согласност од населението врз чија територија бара сувереност пред да може да ја оствари истата. Ваков случај претставува обединувањето на источна и западна Германија при што четирите земји кои ја окупирале, САД, Франција, Велика Британија и Советскиот Сојуз дале согласност за спроведување на тој процес и се откажале од правото на суверенитет врз својот дел од германската територија за што воедно и народот се изјаснил позитивно.

Четвртиот, од петте методи, денес не се смета за легален начин на стекнување на суверенитет поради тоа што тој се темели на освојување кое е прогласено за нелегално од страна на Обединетите нации и како такво стои во нејзината Повелба, која е потпишана и ратификувана од секоја земја членка.

Петтиот и последен тип на полагање право на суверенитет врз одредена територија е доколку таа е формирана како додатен дел на веќе постоечка територија преку пат на природен прираст како што е таложење на седимент или со вулканска активност.

2.5. Правен капацитет на државата за стапување во односи со други субјекти на меѓународното право (независност)

Независност или способност на државата да влегува во односи со други субјекти на меѓународното право, е директно продолжување на квалитетот на сувереноста на надворешен план. Тоа подразбира дека суверената држава мора да биде и наполно независна, имено, самостојна од политичките и правни влијанија на другите држави.²⁹ Терминот „зависна држава“ се употребува ако се исполнети некои од следниве околности: недостаток на сувереност, на тој начин што државата е подредена на друга држава целосно и не е воспоставена правна институција „претставување“

---

²⁹ Исто во: Ian Brownlie... ibidem, стр. 73; Guggenheim, Hague Recueil 80/68

или „репрезентација“ со соодветен договор за тоа; државата направила концесија или отстапување на дел од сувереноста на друга држава, во областа на извршната власт или администрацијата во оној степен кој ја прави несuverена; државата отстапила дел од својата сувереност за претставување во меѓународните односи на друга држава; државата е „правна личност“ од посебен вид бидејќи отстапила дел од својата сувереност на друга држава во определени области (меѓународни мандати, територии под старателство и некои протекторати).³⁰

3. Државата како субјект на меѓународното право

Системот на меѓународното право е развиван како посебна гранка на правото. Во правната теорија се смета дека книгата на Хуго Гроциус со наслов „Законите на војната и мирот“ издадена во 1625 г., го означува систематизираниот и сеопфатен научен почеток на оваа гранка.

Во своето дело Гроциус³¹ забележал дека „исто онака како што законите на секоја држава ги имаат предвид предностите за таа држава, така со заемна согласност станува можно да настанат определени закони меѓу државите, или поголемиот дел од нив; јасно е дека законите кои вака настанале ја имале предвид користа, не за поединечната држава, туку за големото општество држави“.³²

Терминот меѓународно право е изведен од латинскиот термин „*jus gentium*“, а под овој поим подразбираме збир на правни правила и норми кои се правно обврзувачки за субјектите на меѓународното право во нивните взаемни односи.

Спорна е правно-филозофската конструкција на меѓународното право. Имено, се претпоставува дека меѓународното право може да постои само ако

---

³⁰ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), „*Меѓународно јавно право*“, Табернакул Скопје, стр.54-58

³¹Grotius H., (1957), *Prolegomena to the Law of War and Peace*, trans. Francis W. Kelsey, New York: Liberal Arts Press

³²Види Хуго Гроциус, *Законите на војната и мирот*, кај Денко Малески, *Меѓународна политика - хрестоматија*, op. cit., стр. 184.

над државата постои некоја повисока организација на власт која би можела суверено да го создава и спроведува. Бидејќи таквиот услов не постои, меѓународното право содржи во себе противречност - тоа ги уредува односите меѓу суверените држави, а пак сувереноста на државите ја исклучува можноста на каква и да било надреденост однадвор, па и на правната норма. Овој приговор екстремно ја разбира сувереноста на државите. Втората група приговори се однесуваат на непостоењето на законодавец (dispute – settlement mechanism), судство и присилно извршување на обврските во меѓународното право.³³

Сепак и покрај приговорите кои ги бележат теоретичарите, постојат и т.н. позитивистички ставови кон овие дилеми. Застапници на истите се Џон Остин и Х.Л.Д.Харт кои сметаат дека меѓународното право е повеќе морал, отколку право. Во таа насока, одговорот на приговорите се содржи во согласноста на државите изразена во меѓународните договори, кои ја обединуваат нивната волја за создавање на меѓународни правни норми, особено ако истите се прифатени од што поголем број земји-членки на Обединетите нации.

Во меѓународното право, правилата и принципите важат подеднакво за сите држави. Сепак, државите во современи услови оваа обврзаност може да ја прифатат или пак истата за нив да има т.н. диспозитивен карактер. Во зависност од типот на нормите, разликуваме т.н. норми од задолжителен карактер (jus cogens) и диспозитивни норми кои може, но и не мора да се применуваат (jus dispositivum).

Во услови на интезивните процеси за интегрирање на меѓународната заедница, растат и дилемите за субјектите на меѓународното право.

Најопшто е прифатено гледиштето дека во современи услови постојат два типа на субјекти и тоа државите и меѓународните организации.

Државата е еден од субјектите на меѓународното право, истата претставува вид „правна личност“ призната од меѓународното право. Меѓународните организации пак се сметаат исто така за субјекти доколку се составени од

---

³³ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *„Меѓународно јавно право“*, Табернакул Скопје, стр.17

претставници на владите на државите членки, истите уште се нарекуваат и меѓународни владини организации, заради својот капацитет да стапуваат во меѓусебни односи, да поставуваат легитимни барања во рамките на меѓународното право, но и да склучуваат меѓународни договори.

Сепак, наведувајќи ги овие два субјекти, всушност не ја исцрпува илустрацијата на сцената на меѓународните актери. Имено, тука се посебните видови на субјективитет кои се однесуваат на:

- а) несамоуправните територии,
- б) индивидуата-човекот,
- в) бројни агенции и организации кои се регистрирани во државите, а имаат определен меѓународно правен капацитет.

Овие три категории на посебен вид субјективитет на меѓународното право се однесуваат на правната способност на истите. Несамоуправните територии како што е општо познато се ставаат под старателство или протекторат на некоја друга држава и меѓународна организација.

Посебен случај на субјективитет е т.н. „држава во создавање“, а се однесува на несамоуправните територии и во овој случај правниот капацитет настанува пред формално државата да стекне независност, за што е потребна согласност од државите изразен низ процедурата на некоја меѓународна организација или низ билатерален однос кон државата во создавање. Степенот на овој вид субјективитет зависи од реализацијата на правото на самоопределување предвидено во Повелбата на Обединетите нации.

Втората категорија на специјален субјективитет се однесува на индивидуата која може да се појави како правна личност.

Третата категорија се агенции и организации кои се регистрирани во државите, а имаат определен меѓународно правен капацитет. Овде спаѓаат приватни и јавни корпорации кои можат да бидат субјекти на склучување на договори, имајќи на располагање и поддршката на дипломатско-конзуларните претставништва на државата од која доаѓаат.

Гугенхајм смета дека „државата има дефинитивна предност во однос на други меѓународни субјекти бидејќи таа поседува централизација на своите органи – неспоредливо посилна од онаа во другите меѓународни институции областа која една држава ја покрива, остварува најсилна законодавна и извршна власт споредено со другите меѓународни институции“.³⁴

Остварувањето на „државноста или сувереноста“ во суштина претставува ефективното вршење на власта односно остварувањето на целиот правен капацитет на истата.

Сувереноста на државата покрај правно остварување подразбира и физичка контрола над територијата и населението, бидејќи науката познава примери на суверени држави каде поседувањето на правен капацитет е недоволно, заради нивната неможност да се справат со контролата на својата територија и население, па во тој случај зборуваме за *држави-марионети*, кои имаат белези на правна личност, но немаат физичка контрола над населението и територијата.

Концептот, „државна територија“³⁵ како еден од фундаменталните во меѓународното право, мора јасно да се дистанцира од далеку поекстензивниот и оттаму посеопфатен концепт „теорија на меѓународното право“, кој глобално може да се карактеризира во пет категории, секоја од нив подложна на специјален правен режим: 1) *национални државни територии*; 2) *res nullius* – *територии* кои не и припаѓаат на ниту една држава, но кои под точно определени услови дефинирани во меѓународното право можат да станат државни територии; 3) *res communis omnium*, територии над кои не може да се воспостави суверенитет на ниту една држава; 4) општо добро на човештвото подразбира не само пространства над кои може да се протега нечиј суверенитет, туку и *територии* кои се *подложни на меѓународно организирано користење и експлантација на богатството*

---

³⁴ Повеќе кај: Brownlie Ian, (2008), *Principles of Public International Law*-seventh edition, Oxford University Press

³⁵ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *„Меѓународно јавно право“*, Табернакул Скопје, стр.55

на соодветно подрачје во согласност со правила на меѓународното право и 5) *интернационализирани територии*.

Правниот аспект на поимот „државна територија“ подразбира простор, јасно разграничен од останатите такви простори, подложен на суверена власт или имперум од соодветната држава. Поимот „простор“ пак, не подразбира само дел од земјената површина, туку истиот е тродимензионален и го опфаќа воздушниот столб над површината на Земјата, до точката до која е техничко-технолошки возможно ефикасно практикување на државната власт, но најмногу до крајот на атмосферата, како и на земјишниот слој под површината на Земјата (подземјето) сè до нејзиниот идеален центар, каде државната територија се стеснува во точка која се допира со државните територии на останатите држави.

Истата претставува единство на сувоземна, водена и воздушна област.

Следствено, државната територија мора да биде разграничена од другите територии во меѓународното право со делимитирање и демаркирање на државните граници како крајни точки до кои се протега суверенитетот.³⁶

4. Видови држави и облици на државно уредување

Обликот на државно уредување, како и обликот на владеење, е предмет на големо интересирање низ цивилизацијата.

Неговите корени допираат до далечното минато. Така, уште древните држави на Истокот, разните деспоти и царства - се делеле на градови, провинции, сатрапии, завојувани територии и слично. Овие територијални единици, од своја страна, обврзувале посебни органи на власт и управување. Тоа е нужност што се појавила уште во периодот на распаѓањето на првобитната заедница и настанувањето на државниот облик на организација на општеството.

---

³⁶ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2016) *State as a Subject of International Law*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 25-33. ISSN 1548-6605 (Print) ISSN 1930-2061 (online)

Под облик на државно уредување се подразбира административно-територијалното уредување на државата, односно, организацијата на државата зависно од односите меѓу централните и нецентралните, локаните органи на државата.

Централни органи на власт во државата се секогаш оние органи чија власт се простира на целата територија на државата. Тоа се во прв ред законодавниот орган на државата, државниот поглавар, владата, највисоките државни органи на државната управа, највисоките судски органи во државата и други.

Нецентрални органи на власт во државата, или популарно кажано *локални* се оние органи чија власт се простира само на делови на државната територија или, некаде, само на одредени лица. Локални се органите на некоја покраина, околија, општина или комуна, односно нивното постоење е во зависност од начинот на извршената територијална поделба на одредена држава.

Обликот на државното уредување зависи од правната (не)самостојност на организираниите делови од кои е составена една држава како и од правните односи кои се воспоставуваат меѓу тие делови. Оттука, за *централизиран облик на државно уредување* зборуваме тогаш кога највисоките државни органи не надгледуваат само дали пониските органи работат според уставот и законите, туку и да и ги потврдуваат или ги поништуваат одлуките ба пониските органи кога ќе оценат дека се нецелесообразни.

Државната организација поставена врз начелото на децентрализам суштински се разликува од централизираната државна организација.

Тука односите меѓу државните органи се така поставени што пониските, децентрализираните органи се самостојни во извршувањето на своите работни задачи кои правно се определени како нивен работен делокруг, значи централните државни органи ја оценуваат само уставноста и законитоста на работата на пониските органи, меѓутоа не и

целесообразноста.³⁷ Обликот на државно уредување, како и обликот на владеење, е предмет на големо интересирање низ цивилизацијата.

Државите и покрај многубројните разлики помеѓу нив, сепак се делат на две групи: *прости и сложени држави*.

Во првата група *прости држави* се оние што претставуваат единствена држава, додека *сложени држави* се оние кои се составени под повеќе федерални единици. Постојат повеќе видови на сложени држави и тоа: *федерација (сојузна држава), конфедерација (државен сојуз), персонална унија, реална(стварна) унија*.

4.1. Федерација (сојузна држава)

Федерацијата претставува сојузна држава, истата по својот облик е сложена држава, составена од повеќе држави, која е заснована врз устав. Федерацијата обединува повеќе држави, секоја единица од нив може да ги има сите карактеристики на држава, но само федерацијата во целина се смета за субјект на меѓународното право. Федерацијата се заснова на уставот, таа на надворешно-политички план има обележје на проста држава, бидејќи настапува како една држава, додека на внатрешен план, ако се земе предвид постоењето на сојузните држави, има облик на сложена држава.

Кај теоретичарите постои полемика за тоа кој носител на суверенитетот во федерацијата. Се издвојуваат три групи на сфаќања, според првата група носител на суверенитетот е сојузната држава, а според втората носители се федералните единици, додека според третата група носители на суверенитетот се и федералните единици и сојузната држава.

Историски, ако погледнеме, има повеќе примери за федерација, федеративно беа уредени САД и СФРЈ, понатаму во оваа група се и Швајцарија, Мексико, Руската Федерација, Канада, Аргентина, Бразил и други.

---

³⁷ Бајалџиев Д., (1999), *Вовед во правото:држава*, Европа 92-Кочани, стр.263-264.

4.2. Конфедерација (државен сојуз)

Во правната наука, постои полемика околу природата на конфедерацијата. Конфедерацијата претставува сојуз формиран по пат на меѓународен договор врз основа на доброволна согласност на две или повеќе суверени држави, при што тие го задржуваат својот меѓународно правен субјективитет.³⁸ За разлика од федерацијата која се базира на уставот, конфедерацијата претставува државен сојуз формиран од државите со меѓународен договор. Кај федерацијата субјект на меѓународно право е федерацијата, а федералните единици, немаат меѓународно-правен субјективитет. Додека, кај конфедерацијата пак, секоја единица си има посебно подрачје и посебно државјанство. Според договорот со кој се формира една конфедерација, секоја држава членка (единица во состав) си ја запазува својата сувереност и според тоа останува членка на меѓународната заедница. Но треба да се има предвид, дека сувереноста на единиците е делумно ограничена и со одредбите на заедничкиот договор. Конфедерацијата би можела да се определи како привремен или сразмерно потраен политички сојуз на суверени и независни држави кои преку меѓународен договор се сојузуваат за остварување на некои свои општи и заеднички цели и интереси.³⁹ Конфедерацијата не е нов облик на државно уредување. Таа претставува сојуз на суверени и независни држави чии органи немаат императивна власт. Највисок орган во конфедерацијата е конфедеративното собрание. За разлика од федерацијата која означува сојузна држава, конфедерацијата претставува сојуз на држави и со тоа го добива атрибутот на особен вид на сложено државно уредување, во кој самостојни и суверени држави стапуваат во сојуз за остварување на политички, економски, одбранбени, социјални, културни и други цели. Актот со кој се создава конфедерација е договор. Мајоризацијата или донесувањето на одлуки со мнозинство гласови во конфедерацијата е исклучена. Имено за да една одлука стапи на сила, истата потребно е да

---

³⁸ Бајалџиев Д., (1999), *Вовед во правото: држава*, Европа 92-Кочани, стр.293

³⁹ *Ibid*, стр.294

биде ратификувана од највисокото претставничко тело во секоја од суверените држави-членки. Во конфедерацијата до израз доаѓа консензуалното одлучување по сите прашања, со што за овој сојуз е задржан терминот „лабав“. Примери за конфедерација се САД (1778-1787) по што стана федерација, понатаму Швајцарската конфедерација 1798 и (1845-1848) кога станала федерација, а која и ден-денес го носи називот конфедерација, Германија (1815-1866), па СР Југославија сочинета од две единици Србија и Црна Гора (1992-2006).

4.3. Унија

Во суштина квалитативна разлика меѓу унија и конфедерација не постои. За унија, како посебен облик на државно уредување се зборува во меѓународното право и тоа, пред сè, затоа што членките на унијата особено оние од т.н. персонална унија, во меѓународно правните односи имаат целосен субјективитет. Значи, од ова поаѓалиште, унијата како посебен сложен облик на државно уредување, би ја опфаќала само т.н. персонална унија. При ова се поаѓа од становиштето дека унијата би означувала персонално, односно сојузување само на рамништето на заеднички државен поглавар, додека конфедерацијата би означувала стварно, практично сојузување за остварување на конкретни цели и интереси на државите-членки. Од друга страна, за мнозинството теоретичари на државата и правото не постои никаква разлика меѓу конфедерацијата и унијата. Така тие, покрај изразите „сојуз на држави“, „лабав сојуз“, за означување на конфедерацијата го употребуваат уште и изразот „унија“.⁴⁰

Постои разлика меѓу два вида на униии: *персонална унија* и *реална унија*.

4.4. Персонална унија

Две или повеќе држави на чие чело стои заеднички монарх и кои се правно поврзани преку неговата личност, сочинуваат најлабав облик на заедница на

---

⁴⁰*Ibid*, стр.297

држави – персонална унија. Станува збор за заедница која во принцип настанува на два начина: по пат на совпаѓање на наследните редови на две или повеќе држави или по пат на избирање на владетелот на една држава, истовремено и за владетел на друга држава.⁴¹

Персоналната унија може да настане по пат на договор меѓу државите или поради наследниот ред на монархијата во државите според кој монархот на едната држава станува монарх и на другата. Степенот на поврзаност на државите во персонална унија зависел од многу фактори и се движел од водење заедничка надворешна политика до приближување на унијата до конфедерација. Примери за персонална унија се Англија и Шкотска од 1603 до 1706 година кога прераснала во унитарна Велика Британија, додека пак персоналната унија меѓу Австрија, Унгарија, Чешка и Хрватска (1526-1867) конечно се распаднала во 1918 година. Во извесна смисла таква унија (сојуз) денес претставува Комонвелтот - Британската заедница на народи составена од независни и суверени држави кои произлегле од некогашните британски колонии. Денес, овие држави со Англија се поврзани само преку номинално признавање на Нејзиното Височество (Кралицата на Велика Британија) за врховен поглавар на сите земји членки на Комонвелтот.⁴²

4.5. Реална (стварна) унија

За разлика од персоналната унија кај која конституирање на заеднички владетел меѓу две или повеќе држави доаѓа случајно, кај реалната (стварната) унија тоа се случува врз основа на меѓудржавен договор меѓу наполно суверени држави кои заеднички сочинуваат нова, компактна меѓународно-правна личност. За разлика од целината, членките на унијата (државите) уживаат автономија само на внатрешен план (целосна и независна внатрешна организација, управа и законодавство). Тоа значи дека тие не се субјекти во меѓународно правна смисла, па оттука и заклучокот дека

---

⁴¹ Фрчкоски Љ., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул-Скопје, стр.81

⁴² Бајалџиев Д., (1999), *Вовед во правото:држава*, Европа 92-Кочани, стр.298

во современата заедница не функционира реална унија. Постојат историски примери на реални униии, таква е контроверзната унија меѓу Шведска и Норвешка (1814-1905), Данска и Исланд (1019-1940), персоналната унија меѓу Полска и Литванија која во 1959 година била трансформирана во реална унија, понатаму Австро-Унгарија (1867-1918) која била создадена со меѓудржавен договор.

5. Форми на здружување на народите

Доколку ги погледнеме развојот на државата, правото и политиката од историска гледна точка ќе видиме и други форми на здружување на народите во минатото и денес.

5.1. Британска заедница на народите - Комонвелт (Commonwealth)

Доктрината не е едногласна по прашањето каква организација е Британска заедница на народите (Комонвелт). Едни теоретичари ја споредуваат со конфедерација, трети со федерација, а кај поголем дел доминира дека станува збор за персонална унија.

Сè до Втората светска војна, Велика Британија со своите колонии претставуваше најголемо колонијално царство во историјата. Под нејзина власт се наоѓаа голем број земји во Азија и Африка. Во нејзиниот состав, исто така, беа и Канада, Австралија и Нов Зеланд, кои беа населени, претежно со Англичани. Овие три земји први започнаа да се еманципираат од британската власт. Така, уште пред Втората светска војна, тие добија статус на *доминиони*, а подоцна, иако ја признаваа Британската Круна, станаа независни држави – субјекти на меѓународното право. На овој начин, Британија претставуваше еден вид персонална унија.

По Втората светска војна доаѓа до распаѓање на колонијалниот систем. Со самото тоа, многу британски колонии се ослободија од колонијализмот и

станаа независни и суверени држави, како што се: Индија, Пакистан, Цејлон, Гана, Малави, Нигерија, Танзанија, Уганда, Замбија, Малезија и други⁴³.

Меѓутоа, тие не ја напуштија Британија, туку останаа заедно со неа, во Британската заедница на народите, иако во меѓувреме некои се прогласија за републики. Меѓу овие членки на Комонвелтот често доаѓаше до политички, а има и примери на воени судири (на пример, војната меѓу Индија и Пакистан). Комонвелтот има еден единствен заеднички орган: конфедерација на премиерите, која се одржува еднаш годишно во Лондон, без дневен ред. На конференцијата можат да се дискутираат сите проблеми од нивните односи, но не може да се донесува одлука која би била задолжителна за членките.

Членките на Комонвелтот доброволно остануваат во оваа заедница, бидејќи како Британија така и тие имаат заеднички економски и други интереси.

5.2. Европска Унија

Сите анализи на современите облици на поврзување на државите неизбежно содржат и осврт за Европската Унија (ЕУ), како особен значаен интегративен облик. Зачетоците на Унијата датираат од 1951 година кога е создадена Европската Заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ), а потоа следат во 1957 година Европската Економска Заедница и ЕВРОАТОМ. До делумно спојување на трите заедници доаѓа во 1967 година, а со потпишувањето на Договорот од Мастрихт во 1992 година, се создава Европската Унија која во себе, не само што ги инкорпорира трите постојани интеграциони облици, туку добива и многу нестопански надлежности. Денес Европската Унија има 28 земји-членки. Економски, таа претставува една од големите сили во светски рамки се одвива слободен проток на стоки, услуги, работна сила, капитал, со единствена валута-евро и Европска централна банка. На економската интеграција се надоврзува, особено со Договорот од Мастрихт и

---

⁴³ Фрчкоски Љ., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул-Скопје, стр.86

интеграцијата во другите сфери – правосудство, полицијата, надворешната безбедност, надворешната политика, културата. Органи на ЕУ се: Европскиот совет, Европскиот парламент, Советот на министрите, Европската комисија и Судот на правдата.

Европскиот совет кој го сочинуваат шефовите на држави или влади на земјите-членки. Советот е тело кое се состанува два пати годишно и ги разгледува најзначајните стратешки прашања на Унијата.

Европскиот парламент е сочинет од претставници на секоја земја-членка кои се избираат на општи и непосредни избори од граѓаните кај државите членки. По ратификацијата на Договорот од Мастрихт улогата на Парламентот во легислативната активност има консултативен карактер. Бројот на пратеници од секоја земја членка е однапред пропишан. Со Мастрихтскиот договор, Парламентот ќе одлучува и по индивидуални претставки на граѓаните против институциите и телата на ЕУ (омбудсман), а со истиот договор доби и овластување за формира привремен комитет за истрага со надлежност да го истражи секој случај на злоупотреба или погрешна примена на правото на ЕУ.

Советот на министрите е составен од претставници на државите-членки на министерско ниво. По својот состав Советот е извршен орган, а по надлежностите е законодавен орган. Членови на Советот се министрите за надворешни работи или министри од ресорите во чиј делокруг на надлежности спаѓа прашањето по кое се одлучува. Државите имаат различен број на гласови, а тој одлучува со просто мнозинство од гласовите, а со квалификувано мнозинство кога тоа е специфично утврдено со Договорот. Советот донесува одлуки (*decisions*), уредби (*regulations*), акти, насоки или упатства (*directives*) како задолжителни одлуки, препораки и мислења кои се советодавни, без задолжителен карактер.

Европската комисија е извршен орган, општо надлежен за спроведување на утврдената политика, понатаму за иницирање на легислативниот процес во Советот и изработка на акти делегирани од Советот и Парламентот.

Судот на правдата на ЕУ или познат како Европскиот суд на правдата има значајни ингеренции во однос на државите-членки. Како странки пред Судот може да се јават и физички и правни лица, а одлуките кои ги носи се извршни за државите членки. Начелото на супрематија (*principle of supremacy*) означува првенство на правото на Унијата во случаите на судир со правниот поредок на некоја од земјите членки. Пресудите на Европскиот суд се задолжителни за државите, а Судот е надлежен да досуди и парична казна за онаа држава која не ја почитува неговата пресуда. Европската Унија е отворена за секоја европска земја што ги исполнува демократските, политичките и економските критериуми за членство. Проширувањата ја зајакнаа демократијата, ја направија Европа побезбедна и го зголемија нејзиниот потенцијал за трговија и економски раст. Институциите на ЕУ ја докажаа својата вредност, но тие мораат да се прилагодат за да можат да се справат со проширувањето на Унијата и со се поголемиот број задачи што таа треба да ги извршува. Секоја дефинитивна промена на сегашниот систем мора да обезбеди плуралитет и почитување на разликите кои се најскапоцената вредност на европските народи. Реформите мораат да се фокусираат и на процесот на одлучување.

Од 1 јули 2013 година Европската Унија има 28 земји членки и повеќе од 500 милиони жители. Соработката на земјите членки се заснова на слободно движење на стоки, услуги, луѓе и капитал во рамките на ЕУ без ограничувања во вид на царини или други препреки. Со цел ова да функционира, ЕУ го создаде внатрешниот пазар. Земјите членки на Унијата соработуваат и во други области: заштита на животната средина, земјоделството, борбата против организираниот криминал. Главниот предизвик е да се зачува мирот и безбедноста и надвор од границите на Европската Унија. За да се соочи со овој предизвик ЕУ развива заедничка надворешна и безбедносна политика за да може да дејствува како сила на стабилност, соработка и разбирање во светски рамки. Околу половина од земјите членки на ЕУ учествуваат во Европската Монетарна Унија. Во тие земји се употребува заедничката валута евро. Другите земји членки или не учествуваат или не ги исполнуваат

условите за влез во Монетарната унија. Една земја членка не смее да ги фаворизира сопствените производи и услуги. Мора да се овозможи купување и продажба на стоката под исти услови на целата територија на ЕУ. Поради тоа ЕУ има една заедничка царинска стапка и единствена трговска политика. ЕУ има заеднички правила за заштита и подобрување на животната средина заштита на здравјето на луѓето и правилно искористување на природните богатства⁴⁴.

Проектот Европска Унија е уникатен по својата природа. Благодарение на истиот, западноевропските држави поминаа долг развоен период (од 1945 година н.з.) од сопствените истории во мир, секако исклучувајќи ги внатрешните конфликти. Иако Европејците својата иднина ја гледаат во европската интеграција, сепак многумина од нив сè уште имаат дилеми и нејасности околу овој облик на здружување. Европејците имаат многу работи кои ги зближуваат, но и многу работи кои ги разделуваат. Тие зборуваат различни јазици, имаат различни општествени и културни вредности, па ако сакате и различни погледи за нивната улога и нивното место во светски рамки. Најмногу од сè се чини им недостига заедничката историја. Овие народи често влегуваа во војни, но исто толку често ги згаснуваа воените фронтови во име на политичките здружувања. Од 1945 година кога исконската идеја за европско обединување беше ревидирана, полка но сигурно разликите меѓу народите беа заменувани со заедничките вредности, цели и интереси.

---

⁴⁴ Стојановска Анета, (2004), "Историскиот развој на Европската Унија (политичко-економско гледиште)", *In: Zbornik radova polaznika regionalnog onlajn programa Evropske integracije – pogled s Balkana*, Cepit Bos, Dosije-Beograd, str.28

6. Зависни (полусуверени) држави

Во зависност од сувереноста над територијата државите можат да бидат *суверени и полусуверени (зависни држави)*.

Зависни или полусуверени држави се нарекуваат државите чија сувереност во меѓународните односи е ограничена или целосно суспендирана, но тие и понатаму имаат дел од својата државотворност. Постојат *вазални држави и протекторати*. Зависноста кај државите може да се манифестира како *прогресивна и реакционерна*. Прогресивна форма има кога определени напoлно суверена територија стекнува минимален меѓународно правен субјективитет. Реакционерна форма има кога една држава која имала меѓународно правен субјективитет се става во позиција на зависност од друга посилна држава.

Вазални држави, чија карактеристика е вазалниот однос, кој пак се објаснува како правен однос на еднострана – унилатерална, трајна зависност на една држава вазал кон друга, по правило појака држава – сизерн. Односот на зависност, нужно подразбира релација меѓу посилна, помоќна држава – сизерн, протектор, која може легално да ја наметне сопствената волја и ослаба, помалку можна држава – вазал, протектирана, која е правно обврзана да се потчинува на таквата волја.

Протекторат подразбира однос меѓу две држави заснован со меѓународен договор под нерамноправни услови, со кој една држава се става по меѓународната заштита на друга држава, која пак, од своја страна има должност да ја штити безбедноста на првата и да влијае на надворешната политика на заштитената држава. Токму поради фактот што протекторатот се засновува на меѓународен договор чија содржина може да биде најразлична, не постои единствен вид протекторат, туку практично, секој поединечен однос е случај за себе.

Постојат неколку заеднички карактеристики на развиените видови протекторати: должноста за заштита се цени согласно со договорот за заштита; државата – протектор е должна да ја штити протектираната држава од напади од надвор, како и да ја поддржува во одбраната на нејзините права

и оправдани барања; ако протектираната држава нема претставништво во странство, затоа практично редовно е случај, државата-протектор ја презема заштитата на интересите на протектиранта држава и нејзините граѓани.⁴⁵

И покрај овие заштити, сепак државата протекторат, и понатаму останува субјект меѓународното право, односно таа не станува составен дел на државата-протектор.

6.1. Автономни области

Автономните области се територии правно и физички составен дел на определен држава, во рамките на која уживаат соодветна автономија. На овие територии може да има внатрешни прописи на соодветната држава или пак истата може да е воспоставена со меѓународен договор или пак со одлука на ООН. Повелбата на ОН го укина мандатниот систем при друштвото на народите и се создаде старателскиот систем при Обединетите нации. Под старателски систем требаше да се стават сите оние народи што уште не се способни да управуваат со себе си. Старателскиот систем има цел овие народи да се помагаат на политичко, стопанско и културно поле за што побрзо да стекнат независност⁴⁶.

Внатрешната самоуправа на автономните области може да се заснова на внатрешни прописи на соодветната држава, но може и со меѓународен договор и одлука на ООН, кога се даваат меѓународни заштитни гаранции кои треба да спречат еднократно укинување.

6.2. Територии под старателство

Постојат територии кои се по старателство на Обединетите нации се додека истите не стекнат независност. Обединетите нации ги даваат на управување државите со договор на определено време, по што Генералното собрание одлучува дали тој народ е подготвена за прогласување на независна и

---

⁴⁵ Фрчкоски Љ., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул-Скопје, стр.90

⁴⁶ *Ibid.*, стр.94.

слободна држава. Повелбата на ООН создаде Старателски систем кој треба да се грижи за народи кои не се способни да управуваат сами со себе. Согласно член 77 од Повелбата на ООН под Старателски систем требаше да се стават сите мандатни територии кои во меѓувреме не стекнале независност, потоа колониите што ќе се одземат од колонијалните сили и најпосле, под овој систем ќе можат и колонијалните сили да ги стават своите колонии. Старателскиот систем иако има свои недостатоци, сепак се покажа и за ефикасен бидејќи досега сите земји кои беа подложени на старателство станаа независни држави.

6.3. Интернационализирани територии

Во групата интернационализирани територии спаѓа една територија која со меѓународен договор тајно е ставена под власт и контрола на одреден број членови на меѓународната заедница и каде остварувањето на суверените права им е доделено на држави или организации.

6.4. Несамоуправни територии

Согласно глава XI од Повелбата на ООН предвидено е дека несамоуправните територии ги опфаќаат колониите, а колонијалните сили членки на ОН треба да се грижат за благосостојба на народите што се под нивна управа. Повелбата на ООН предвидува и дека колонијалните сили треба да го осигурат политичкиот, социјалниот, економскиот и просветниот просперитет на колониите, да ја развиваат самоуправата, да гарантираат меѓународниот мир и безбедност, како и да го известуваат Генералниот секретар на ОН за условите во кои живеат народите на овие територии.

Генералниот заклучок кој може да се изведе од презентираното е дека меѓународното право, а со него и процесот на признавање на држави, иако постои и е кодифицирано, не е возможно да се спроведе во секој случај едноставно поради недостатокот на механизам за присила кој би ги санкционирал земјите кои ги прекршуваат и не се придржуваат до неговите принципи. Ова е особено важно во поглед на големите и моќни држави во

светот за кои не постои практичен начин преку кој би биле приморани да се водат по прифатените меѓународни норми и закони, што значи дека меѓународното право, барем во поблиската иднина, останува само на ниво на прирачник за тоа како државите треба да се однесуваат, но не и како тие мора да се однесуваат.

Во однос на формите на здружување констатиравме дека постојат лабави и цврсти сојузи кои правно се уредени, но на меѓународната политичка сцена денес постојат и многу заткулисни здружувања кои водат до поларизација на силите и доминација на едни или други држави, за овие форми на здружувања се користат термини како „големите сили“. Овие сојузи кои почиваат на вземан интерес и политичка волја опстојувале низ историјата и честопати се менувале во однос на земјите кои членуваат во нив.

7. Неутрални држави

Неутралноста е меѓународно правен институт со кој една држава објавува дека нема да учествува во сегашни и идни воени судири, а меѓународната заедница истото го гарантира преку меѓународен договор.

Оваа неутралност се нарекува постојана. За разлика од првата, постои и втора група на т.н. привремена неутралност чие траење е времено и се однесува на одлука на една земја базирано на внатрешен акт, дека нема да учествува во конкретна војна или вооружен судир.

За време на Втората светска војна повеќе држави се прогласиле за привремено неутрални, а меѓу нив Данска, Шведска, Норвешка, Белгија, Холандија, Луксембург и Исланд, но историските белешки говорат дека неутралноста не била почитувана и овие земји биле прегазени од Германија и Хитлеровата војска.

За разлика од времената, кај постојаната неутралност се обединети волјата на една држава и волјата на меѓународната заедница за гарантирање на неутралноста.

Постојат и држави кои уживаат постојан неутрален статус како Швајцарија и Австрија.

Од Швајцарското искуство⁴⁷ може да се извлече констатација дека претставничката демократија секогаш може да се применува многу подобро, доколку таа вклучува сеопфатни и граѓанско корисни методи на учество. Во Швајцарија, за најважните (релативно малобројни) прашања одлучуваат луѓето, за важните (побројни прашања) одлучува парламентот, а најмалку важните (најбројните прашања) се одлучува од страна на владата. Тоа е она што се подразбира под демократија во Швајцарската Конфедерација.

Надворешната политика на Швајцарија и денес 200 години по одржаниот Конгрес во Виена, и понатаму се темели на неутралноста и невовлекувањето во вооружени конфликти како суштински гаранции дадени во Заедничката Декларација донесена на Конгресот.

Швајцарската неутралност гледано од историска дистанца може да се заклучи дека е во согласност со одредбите на меѓународното право, дека истата е наполно оправдана и е од особена важност за зачувување на светскиот мир. Со создавањето на неутрална Швајцарија постигнати се повеќе круцијални придобивки во меѓународните односи. Имено, Европа доби неутрализиран потенцијален извор за можни недоразбирања и конфронтации помеѓу соседните нации, што претставува голем придонес кон зацврстувањето на општиот мир и безбедноста, но истовремено се создаде историски успешен пример за тоа како треба да се приоѓа во разрешување на потенцијални меѓудржавни односи и можни меѓународни прашања слични на швајцарското, и последно, но не помалку важно, се задоволи принципот на праведност во однос на оваа алпска република која се стреми кон слобода, мир и промовирање на демократијата.

---

⁴⁷Види повеќе кај: Стојановска-Стефанова, Анета, (2015), "200 години од Конгресот во Виена: Швајцарскиот пат до модерна демократија", *Политичка Мисла, меѓународно списание за политичко-општествени теми*, јуни 2015, година 13, број 50, ISSN 1409-9853, издавач Фондација "Конрад Аденауер"-Скопје, страница 73-79.

Швајцарската неутралност се почитувала за време на двете светски војни. Човештвото сведочи и за неутралност од понов датум. Имено, на 15 мај 1955 година и Австрија е воспоставена како независна и демократска држава со договор на сојузничките сили.

Со направениот компромис, всушност десет години по завршувањето на војната, големите сили изразиле подготвеност да го помогнат приемот на Австрија во ОН. Истата година и Австрија гарантираше дека ќе се стреми на неутралност, налик на Швајцарија таа стана и членка на ОН.

Кршењето на неутралноста било да е сторено од завојуваните страни или од неутралните држави се смета за меѓународен деликт.

Потпишувањето на меѓународен договор за постојана неутралност е во склад со Повелбата на ООН, а во духот на определбите за колективна безбедност, зачувување на мирот и решавање на меѓународните спорови по мирен пат.

ГЛАВА ВТОРА: КОНЦЕПТИ НА ПРИЗНАВАЊЕ НА ДРЖАВИТЕ ВО МЕЃУНАРОДНОТО ПРАВО И МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ

---

1. Основните права и должности на државата

Принципот на самоопределување на народите и правото на сувереност на државите се сметаат за основен и рамковен принцип кое ги овозможува сите останати права, а се поврзува со Жан Боден (1530-1598) и неговите „Шест книги за републиката“.

Во Повелбата на Обединетите нации се употребува следната формулација на овој принцип на човекот и нацијата: „Сите луѓе имаат право на самоопределување и слободно одредување на политичкиот статус, економскиот поредок и на социо-културниот развој...“ и параграф 2...„пријателските односи меѓу нациите се базирани врз принципите на еднакви права и самоопределување на народите...“. Обединетите нации принципот на самоопределување на народите го формулираат како фундаментално човеково право кое е основа за уживање на сите други права. Ова е посебно нагласено во Резолуциите 421 (D)V од 1950 година, 637 A(VII) од 1952, а посебно од Резолуциите 2625 (XXV) од 1970 година, и 2105 (XX) од 1965 година, и 42/74 од 1987 година итн. Во посебно изработена студија на Поткомисијата за превенција на дискриминацијата и заштита на малцинствата во 1974 година, правото на самоопределување се дефинира како “важен и динамичен принцип на современиот меѓународен живот...и како основа за користење на сите други прва на луѓето и државите”.⁴⁸

Правото на сувереност на државите има своја “позитивна и негативна димензија на остварување: позитивната се состои од дефинирање на квалитет и квантитетот на власта на државата на својата територија и население како највисока политичка власт над населението и територијата, над која нема друга арбитрана власт. Додека, „негативната“ димензија на

---

⁴⁸ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул Скопје, стр.64.

остварувањето на суверенитетот е обврската на сите други држави да се воздржуваат од мешање во внатрешните работи на суверените држави, експлицитно определена со забраната на вооружена интервенција (со Повелбата на ОН), притисок со економски блокади и интервенционизам, бојкоти и сл. Одамна се познати теоретските правни дилеми, дали може во меѓународната заедница да постои „апсолутна сувереност“ на државите паралелно со меѓународниот правен поредок. Денес таа дилема е решена во корист на мислењето дека суверенитетот на државите е ограничен само со оние меѓународни правни норми кои тие доброволно ги прифатиле и со меѓународните норми од видот „*ius cogens*“, кои се сметаат за цивилизациска основа меѓународната заедница, нејзината основна вредносна матрица.

Меѓународната правна практика, посебно одлуките на Постојаниот суд на правдата во Хаг, го дефинираат суверенитетот на државите како највисока власт, нераздвојна од поимот на независност на државата.⁴⁹ Суверенитетот на државата може да се набљудува и дели и според поинакви критериуми, на пример, како: правен и дефакто суверенитет, апсолутен, конвенционален, поделен, условен и др. Важен е акцентот на односот помеѓу сувереноста на државите и т.н. задолжително меѓународно право. Меѓународното задолжително право, не само што не ја загрозува сувереноста на државата, туку неа ја овозможува како правен поим.

Суверенитетот на државите се протега и на многу значајната сфера на економски суверенитет и контрола над природните богатства и ресурси на државата. Во членот 1, од „Пактот за граѓанските и политиките права на човекот“, се дефинира овој суверенитет како „слобода на државата и на луѓето во неа да располагаат со природните богатства и ресурси“.

1.1. Право на еднаквост на државите

Државите се правно еднакви, а и согласно конститутивниот акт на Обединетите нации – Повелбата на ОН, сите држави, без оглед на нивната

---

⁴⁹*Ibid*, стр.65

големина, бројот на население, географската позиција, обликот на државно управување и уредување, економската или воена моќ, се суверено еднакви. Тоа значи дека сите држави-членки на современата меѓународна заедница се суверени и поради овој факт уживаат идентични права и обврски. Поимот „суверена еднаквост на државите“, прецизиран е од специјалниот Комитет на ООН за проучување на начелата на меѓународното право, за пријателски односи и соработка меѓу државите, со следните елементи: државите се правно еднакви, секоја држава ужива права кои ѝ одговараат на нејзината сувереност, секоја држава е должна да ја почитува личноста на другите држави; територијалниот интегритет и политиката независност на државите се неповредливи; секоја држава има право слободно да го избира и развива сопствениот политички, социјален, економски и културен систем; секоја држава е должна во целост и со добра верба да ги исполнува своите меѓународни обврски и да живее во мир со останатите држави; начелото на правна еднаквост на државите забранува мешање во внатрешните работи на другите држави и закана со сила или употреба на сила против нив.⁵⁰ Принципот на еднаквост на државите доаѓа до израз во неколку области од меѓународното право и меѓународните односи. Во меѓународните организации државите се правно еднакви во смисла дека секоја меѓународна организација има свој пленарен орган во кој е застапена секоја држава членка на организацијата без оглед на нејзините карактеристики територија, население, политичка власт, економска моќ и сл., и сите држави има еден глас. Во ООН таков пленарен орган е Генералното собрание, во кој се смета дека доаѓа до израз светското мислење. Во овој орган на ООН, суверената еднаквост на државите членки, манифестирана во овој орган, донекаде ја поништува фактичката нееднаквост на државите која се воочува во Советот за безбедност кој се смета за оперативен орган на организацијата и каде пет земји имаат статус на постојани членки, а сите останати држави моќта врз

---

⁵⁰*Ibid*, стр.67.

основа на избор, ако исполнуваат определени критериуми да добијат статус на непостојан член на Советот за безбедност (СБ).

Во меѓународното право, принципот на еднаквост кај државите може да се согледа и кај договорното право или кај договорите од меѓународен промет каде договорите се потпишуваат на јазиците на двете земји кои се јавуваат како страни потписнички, освен ако поинаку не се договорот страните потписнички, во смисла договорот да се потпише само на еден јазик.

Принципот на еднаквост кај државите може да се согледа и преку таканаречениот „алтернат“, односно во добивањето примерок за секоја држава која е страна договорничка. Принципот на еднаквост се појавува и во сферата на дипломатското право. Имено во Виенската конвенција за дипломатски односи, во став 1 од член 47 стои дека „применувајќи ги одредбите на оваа Конвенција државата која се акредитира, нема да прави дискриминација меѓу поодделните држави“, а во став 2 од член 47 се наведени постапките на државата за прием кои нема да се третираат како дискриминација и тоа: „а) ако државата која се акредитира применува рестриктивно некоја одредба на оваа Конвенција поради тоа што истата така се применува на нејзината мисија во државата која акредитира; б) ако поодделни држави применуваат взаемно, по обичај или врз основа на спогодба, поповолна постапка отколку што предвидуваат одредбите на Конвенцијата“. Правната еднаквост на државите доаѓа до израз и преку правото на секоја држава на слободна пловидба во морето и во космичкото право. Понатаму, правната еднаквост кај државите може да се согледа и во речното право: преку правото на секоја држава на слободна пловидба во меѓународните реки.

1.2. Право на одбрана на државите

Секоја држава во меѓународното право, има право на одбрана од агресија однадвор, ова право произлегува од правото на сувереност и независност. Истото е назначено и во деловите 6 и 7 на Повелбата на Обединетите нации каде се разработува механизмот на „колективната безбедност“.

Правото на одбрана на државата⁵¹, со други зборови, произлегува од едно потемелно право на државата за „себеодржување“, и второ, неговата заштита во Обединетите нации подразбира дека државата не е обврзана да се потпира само врз сопствените сили, туку таа може да повика на помош други држави да ѝ помогнат во одбивањето на нападот, т.е. да се создадат одбранбени сојузи на повеќе држави.

1.3. Право на сообраќај на државите

Повелбата на Обединетите нации наведува дека должност на државите е меѓународна соработка. Специјалниот комитет на ОН за проучување на начелата на меѓународното право за пријателски односи и соработка меѓу државите, и на овој план внесе значајно прецизирање со следнава формулација: „државите имаат должност да соработуваат една со друга, без оглед на разликите во нивните политички, економски и општествени системи, во различни области на меѓународните односи со цел за одржување на меѓународен мир и соработка и унапредување на економската стабилност и прогрес, и заради општа благосостојба на нациите и меѓународна соработка без дискриминација“.⁵²

Разгледувајќи го правото на сообраќај може да заклучиме дека кога се зборува за меѓународно општење се мисли на воспоставување и регулирање на меѓународни обврски во најопшта смисла на зборот. Овде пред сè се мисли на дипломатски-политики, економски, културни, сообраќајни, спортски, итн. во согласност со правилата и принципите на меѓународното право.

1.4. Право на почитување на државите

Правото на почитување на државите се смета дека е резултат на принципот на еднаквост и независност помеѓу државите како субјекти на меѓународното право. Имено, се поаѓа од принципот дека државите како “правни личности“

---

⁵¹*Ibid*, стр.69

⁵²*Ibid*, стр.70

од ист ранг не можат да дозволат нивните спорови да бидат решавани пред внатрешните судски органи на други држави.

Меѓутоа, овој тип на имунитет кој се смета дека го имаат државите не е апсолутен.

Државите се сметаат за субјекти кои се меѓународно одговорни, согласно одредбите на меѓународното право. Понатаму, постојат две групи на акти кои државите ги донесуваат. *Првата група*, ја сочинуваат акти кои произлегуваат од остварувањето на суверената власт на државите и *втората група* се акти од областа на приватното право и трговијата кои го донесуваат правните лица на државите. Во однос на прашањето дали државите уживаат имунитет само за првиот или за двата вида акти постојат две теории: теорија на апсолутен и теорија на релативен имунитет.

Теоријата на апсолутен имунитет на државите подразбира дека државата ужива имунитет за два вида акти, оние кои ги носи суверената власт и оние донесени од правни лица во приватното право, а со дејство на меѓународен план.

Теоријата на релативен имунитет, смета дека државата може да има имунитет само за актите на суверената власт.

Од аспект на тоа како се остварува имунитетот на државата постојат неколку ситуации и тоа т.н. *процедурален имунитет* кој произлегува од надлежноста на извршните орган, *имунитет од извршување*, а вториот имунитет е т.н. *имунитет во конкретен случај на спор*, кој се однесува на вистинската надлежност на конкретните судови во некоја држава за судење во конкретен спор од кој странка е друга држава.

Правото на почитување на државата⁵³, освен во наведените форми може да биде остварувано и со т.н. посебни видови привилегии и имунитети од кои најзначајни се, секако оние за позицијата на дипломатски и конзуларни претставници; за странските воени сили, за меѓународните организации итн.

---

⁵³*Ibid*, стр.73.

2. Функции и надлежност на државите

Државната власт се изразува низ многубројни и разновидни дејности на државните органи. За овие дејности постојат различни називи, поаѓалишта, поделби, па според тоа и мерила за класифицирање. Со тоа, колку и да се отежнува задачата за откривање на вистинската смисла и суштината на државата, на определен начин, се отвора сложеноста и повеќе димензионалноста на појавата држава, како и потребата од утврдување на нејзините функции.

Според теоретичарот Пупиќ Б., прашањето за функцијата на државата е „поврзано со самиот поим и суштина на државата како општествена појава, односно функцијата на државата произлегува од самиот поим и суштината на државата“. Во науката постојат две сфаќања за функцијата на државата тоа: субјективно и објективно.

Субјективното сфаќање за функцијата на државата поаѓа од целта, смислата и задачите што се поставуваат пред државата. *Објективното сфаќање* за функцијата на државата поаѓа од ролјата, од дејството што го има државата, односно што го произведува во општеството, без оглед на целите и задачите што се поставуваат пред неа.

Некои теоретичари сметаат дека прашањето за функцијата на државата практично се сведува на нејзините дејности. Оттаму се тврди дека државата има онолку функции колку што дејности извршува. Меѓутоа, прашањето за функциите на државата не може да се сведе на нејзините дејности кои не даваат цврсти мерила за нивно точно и јасно разграничување.

Значи, за да се определат функциите на државата, меѓу бројните нејзини дејности, на пример, воена, полициска, стопанска, културна, социјална, образовна итн., треба да се бара да постои заеднички именител кој сите овие дејности ќе може да ги сведе на една севкупна определена ролја, која државата како целост ја извршува во општеството. Оттука и прашањето, може ли да се зборува за една единствена, општо определена ролја на

државата во општеството, односно за една единствена, макар и многу општо определена нејзина функција, или пак таа се остварува различни функции?⁵⁴

3. Теории за признавање на државата во меѓународното право и меѓународните односи

Отворајќи го прашањето за признавање на една од страна на друга држава, и како тоа влијае на нејзиното постоење и функционирање, доаѓаме до најнепрецизниот дел на меѓународното право и обичаи. До денес не постои конкретно правило според кое една држава станува меѓународно признаена и остварува право на државност и право да учествува како еднаква со другите држави во разните меѓународни организации.⁵⁵ Направени се обиди за воспоставување на универзални критериуми за добивање на споменатите статуси и можности меѓутоа ниту еден не успеал да се афирмира како релевантен и почитуван од сите држави во светот. Постојат два поголеми правци кои се занимаваат со оваа проблематика.⁵⁶ Првиот е **Декларативната теорија на државноста**, кој потекнува од конференцијата одржана во Монтевидео, и која најдобро е сумирана во реченицата „Политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“. Според неа за стекнување на државност, а со тоа и вклучување на државата во меѓународното право како негов субјект, потребно е задоволување на четири категории: поседување на територија, население, влада и способност за управување со претходните три. Доколку се навратиме на почетокот од текстот ќе видиме дека најголемиот дел од дефиницијата е преземена од Вестфалскиот мировен договор, што значи дека не станува збор за новина во меѓународното право, туку веќе постоечки критериум кој иако признаен не е во целост прифатен и спроведуван без

---

⁵⁴ Бајалџиев Д., (1999), *Вовед во правото: држава*, Европа 92-Кочани, стр.306

⁵⁵ Повеќе кај: Thomas D. Grant, *The recognition of states: law and practice in debate and evolution*, Praeger Publishers, 1999.

⁵⁶ Повеќе кај: H. Lauterpacht, *Recognition of states in international law*, New Haven Conn : Yale Law Journal, 1944.

дискриминација. Ова не води до вториот правец кој се нарекува **Конститутивна теорија на државноста**. Таа го пропишува признавањето од страна на други држави како инструментално при стекнувањето со државност и статус на субјект на меѓународното право на една нова земја. Ставовите кои ги пропагира теоријата, која иако формално не е широко прифатена можеме да ја сметаме како реалистичка, убаво се доловени во мислата на Опенхајм кој вели „Меѓународното право не вели дека една држава не постои се додека не е признаена од други, меѓутоа истовремено за него таа не постои се додека остане без признание“. Сублимирајќи ги декларативните позиции на државите по оваа тематика но и реалноста, од изложеното, може да се дојде до заклучок дека признавањето на една држава како суверена и како релевантен субјект на меѓународното право е отворено за интерпретација, не постојат правила на игра во ова поле и секоја постоечка држава признава нова држава на своја дискреција и во согласност нејзиниот национален интерес, притоа не облигаторно придржувајќи се до некои обичајни норми во меѓународното поведење.

4. Методи на признавање на државите

Институтот „признавање на државите“ е чест, но мошне важен правен институт во меѓународното право, пред сè поради политичките околности кои го детерминираат.⁵⁷ До денес не постои конкретно правило според кое една држава станува меѓународно признаена и остварува право на државност и право да учествува како еднаква со другите држави во разните меѓународни организации.⁵⁸ Направени се обиди за воспоставување на универзални критериуми за добивање на споменатите статуси и можности меѓутоа ниту еден не успеал да се афирмира како релевантен и почитуван од страна на

---

⁵⁷ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул Скопје, стр.58.

⁵⁸ Повеќе кај: Thomas D. Grant , *The recognition of states: law and practice in debate and evolution*, Praeger Publishers, 1999.

сите држави во светот. Постојат две теории кои ја проучуваат оваа проблематика.⁵⁹ Првата е *Декларативната теорија* на државноста, кој потекнува од конференцијата одржана во Монтевидео⁶⁰, и која најдобро е сумирана во реченицата „Политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“. Овој став ја потврдува определбата (според оваа теорија) за стекнување на државност, а со тоа и вклучување на државата во меѓународното право како негов субјект, потребно е да поседува четири елементи: територија, население, суверена власт и способност за управување со претходните три. Доколку се навратиме на почетокот од текстот ќе видиме дека најголемиот дел од дефиницијата е преземена од Вестфалскиот мировен договор, што значи дека не станува збор за новина во меѓународното право, туку за веќе постоечки критериум кој иако признаен не е во целост прифатен и спроведуван без дискриминација. Во меѓународното право постои и *Конститутивна теорија* на државноста. Таа го проучува признавањето на државата од страна на други држави како инструментално при стекнувањето со државност и статус на субјект на меѓународното право на една нова земја. Ставовите кои ги опфаќа теоријата, која иако формално не е широко прифатена можеме да ја сметаме како реалистичка, убаво се доловени во мислата на Опенхајм (L. Oppenheim) кој вели: „Меѓународното право не вели дека една држава не постои се додека не е признаена од други, меѓутоа истовремено за него таа не постои се додека остане без признание“.

Можеме да заклучиме дека стекнувањето на самостојност и меѓународен правен субјективитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави.

Сублимирајќи ги декларативните позиции на државите по оваа тематика но и реалноста, од изложеното, може да се дојде до заклучок дека признавањето на една држава како суверена и како релевантен субјект на

---

⁵⁹ Повеќе кај: H. Lauterpacht, *Recognition of states in international law*, New Haven Conn. : Yale Law Journal, 1944.

⁶⁰ Повеќе: Montevideo Convention on Rights and Duties of States, 1933.

меѓународното право е отворено за интерпретација, не постојат правила на игра во ова поле и секоја постоечка држава признава нова држава на своја дискреција и во согласност нејзиниот национален интерес, притоа не облигаторно придржувајќи се до некои обичајни норми во меѓународното поведење.

Со оглед на тоа што правото, особено меѓународното, е жива материја отворена за интерпретација иако основните одлики на една држава се јасни сепак може да се констатираат два типа на држави кои се делат на *de jure* постојат според правото, и *de facto* постојат во реалноста, врз база на тоа дали и кои од карактеристиките на државноста ги поседуваат.⁶¹

De jure држави се оние кои остваруваат некои од условите на државност но не сите три. Како пример може да се земе држава која има територија и население, но не и целосен суверенитет врз истите. Исто така како пример се зема и влада во егзил, односно влада која според меѓународната заедница има право да полага суверенитет врз одредена територија и население но поради окупација не може да го оствари тоа право, каков што е случајот со владите на балтичките држави, во периодот за време на Втората светска војна додека нивните територии се под нацистичка окупација тие се признаени од земјите од Алијансата како нивни легитимни владетели, улога која и *de facto* ја преземаат по ослободувањето. Уште еден специфичен пример за признаен суверенитет во отсуство на територија, на некој начин, но не потполно *de jure* држава туку повеќе како *de jure* влада, е суверенитетот со кој располага „организацијата“ позната како Суверениот воен ред на Малта. Оваа „организација“ во минатото ја имала власта во Малта, но по протерувањето на нејзините членови од островот тие продолжуваат да постојат во Рим. Специфика е тоа што Редот е признаен како суверен од страна на голем број на држави, ситуација која ја отсликува фактот дека тој има воспоставено дипломатски односи со 103 држави и 6 ентитети кои се подложни на меѓународното право меѓу кои е и Европската

---

⁶¹ Исто, стр.268.

Унија при што и тие имаат одговорено со реципроцитет односно имаат воспоставени дипломатски односи со Редот. Освен дипломатските односи, Суверениот воен ред на Малта располага и со неколку објекти во градот Рим на кои Италијанската влада им има доделено екстериторијален статус што значи дека во рамките на таа територија/објекти законот го спроведува Редот, а не државата Италија, статус кој е резервиран исклучиво за амбасади на држави. Дополнително, Обединетите нации, Малтешкиот ред не го регистрираат како „држава која не е член“ туку како ентитет кој има добиено валидна покана да учествуваат како набљудувач во организацијата. Освен овие типично државни карактеристики „организацијата“ располага и со своја војска која е во склоп на армијата на Италија, но го вее знамето и е под команда на Редот, има ковани пари, кои имаат повеќе колекционерска и симболична отколку друга употребна улога и печати поштенски марки, кои иако не секаде, сепак се прифатени од голем број на европски но и светски држави.

За **de facto држава** се смета ентитет кој поседува и територија и население и суверенитет, но на кој му недостига признание за легитимно располагање со истите од поголем број на други држави. Тоа е најчесто случај поради тоа што *de facto* државата претходно била дел од друга земја која се спротивставува и го оспорува нејзиниот суверенитет. Тука ја пронаоѓаме допирната точка помеѓу карактеристиките на државност, но и потребата од нивно признавање како легитимни од други, веќе постоечки, земји.⁶² Примери за *de facto* држави во светот има многу меѓу кои се Тајван, кој Народна Република Кина го смета за дел од својата територија иако нема реален суверенитет врз него, како што е и случајот со Сомалиленд и Сомалија, до одреден степен сецесијата на Косово од Република Србија, случајот со анексијата Крим и Севастопол други.

---

⁶² Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chachorovski, Zoran (2017) *International Recognition of the countries and the foreign policy (theories and precedents)*. US China Law Review, 14 (5). pp. 271-283. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)

5. Правилата на меѓународниот поредок и методите за признавањето на државите

Откако констатиравме дека признавањето е прашање на одлука а не на закони, да ги разгледаме методите според кои тоа се доделува.⁶³ Исто како со класификацијата на државите на *de jure* (дејуре) и *de facto* (дефакто), двата модела постојат и како методи на признавање. ***De jure признавање*** подразбира носење на закон или декларација, најчесто во законодавниот дом или од страна на владата или шефот на државата, со која преку официјален документ се објавува признавањето на една од страна на друга држава.⁶⁴ Овој метод е недвосмислен и не остава простор за интерпретација. Вториот метод е оној кој е нејасен, и кој често се користи со цел да се избегне конфронтација со друга држава, но истовремено во реалноста да се спроведе признавањето на некоја држава. Начини на односи помеѓу две држави на кои може да се гледа како на чекори на, или кон, признавање се воспоставување на дипломатски односи, посета на шефот на државата на постоечката држава на државата која бара признавање, потпишување на билатерални договори помеѓу двете страни и признавање на пасошите на не признаената држава од страна на постоечката држава. Поради тоа имало случаи во кои била неопходна дипломатска комуникација помеѓу две држави, од кои едната не признаена, како во случајот при воспоставувањето на дијалог помеѓу САД и Палестинското движење за независност, при што, за да се избегне испраќање на неформална порака за признавање, постоечката држава експлицитно наведува дека нејзините активности не значат признавање на државата со која поради одредени причини привремено воспоставува односи⁶⁵. Меѓутоа, како што претходно споменавме, ваквите чекори често значат токму *de facto* признавање. Сличен е примерот и со Косово, имено, косовскиот премиер Хашим Тачи, смета дека Договорот за царината со Србија значи дефакто признавање од Србија. Имено, ваков

---

⁶³ International & Comparative Law Quarterly (1986), 35 : 975-990 Cambridge University Press.

⁶⁴ European Journal of International Law 1993 4(1):66-71.

⁶⁵ Во декември 2017 година, САД официјално го признаа Ерусалим за главен град на Израел.

случај е односот на Тајван со голем број на земји од светот. Иако официјално е признаен и има дипломатски односи само со 23 земји, неофицијално во Тајван, а и обратно, амбасади под прекривка на истражувачки и културни центри и трговски асоцијации имаат Соединетите Американски Држави, Австралија, Велика Британија, Франција и голем број на други држави, со што тие *de facto* ја признаваат независноста и сувереноста на Тајван од Народна Република Кина. На крајот на април 2014 година, НР Кина и Руската Федерација најавија соработка за започнување на проекти во Крим, со што се смета дека Кина дефакто го признава Крим во состав на Русија.

При признавањето може да се направи и уште една дистинкција која се однесува на објектот кој се признава. Според доктрината воведена во триесеттите години на дваесеттиот век од мексиканскиот министер за надворешни работи, Џенаро Естрада, освен претходните два методи, експресно и премолчено признавање, се воведува и **метод на признавање на држави**. Која е разликата? Доколку политиката на државата е да врши експресното признавање, тоа значи дека по секоја неуставна промена на власта во една држава таа мора да излезе со изјава во која се изјаснува позитивно или негативно во однос на признавањето на новата влада. Предност на ваквата политика е можноста за ревидирање на односот кон други земји по секоја неуставна промена но тоа значи и мешање во нејзините внатрешни работи преку одобрување или неодобрување на настанатите промени. **Политиката на премолчено признавање** е своевиден баланс помеѓу другите две доктрини и според неа државата не е обврзана да даде оценка за новата влада на другата земја но доколку сака може да го потврди или повлече признавањето. Третата доктрина, која денес е и најупотребувана, пропагира признавање на држави наместо на влади. Според тоа доколку првата држава ја има признаено државата во која се случила неуставна промена на владата, таа нема да врши ревизија на одлуката за признавање базирана исклучиво врз промената на режимот. Предностите на ваквата политика се далеку помалата административна и бирократска процедура при промените кои се случуваат во светот додека

недостатоците се не оставањето на маневарски простор во случај да има реална потреба од преиспитување на соработката со земјата во која се случила промената.

Последната, и можеби нај меродавна, одлика за признаеноста на една држава на меѓународно ниво е нејзиното **членство во Обединетите нации**. Со зачленувањето во оваа светска организација се отстрануваат сите дилеми околу независноста и суверенитетот на која било земја. Тоа е така бидејќи за да се стане член на оваа меѓународна институција неопходно е да се стекне признанието на петте земји членки на советот за безбедност, Франција, Велика Британија, САД, Русија и Кина без чие одобрение преку искористувањето на правото на вето не е можно остварување на членството. Во периодот на студената војна, неофицијално, е ставен мораториум на примањето на нови земји, во времетраење од околу 10 години, поради стравувањето на САД и СССР од честа употреба на вето кога станува збор за нови држави кои се или про-американски или про-руски/комунистички што би значело дополнително влошување на меѓусебните односи. Поради тоа на голем број на новоформирани земји им било скратено правото на неприкосновена независност, исклучително поради волјата на големите светски играчи.

6. Анализа на „граничен случај“ при признавањето и држави “*sui generis*“

6.1. Силенд (Sealand)

Во продолжение на изложеното може да се наведе еден редок пример на *de facto* признавање на една микродржава, Силенд (*Sealand*), од страна на Велика Британија и Германија. Во оваа ситуација станува збор за воена платформа изградена од страна на Велика Британија за потребите на нејзината морнарица која подоцна е напуштена. Во 1967 година Рој Бејтс, британски државјанин, ја окупира напуштената платформа и прогласува независност врз база на фактот што платформата лежи надвор од

територијалните води на Обединетото Кралство, кои тогаш се простирале на 3 наутички милји, и претставува *terra nullius* или „ничија земја“, и притоа ги објавува територијалните води на својата земја во радиус исто така од 3 наутички милји при што повторно не доаѓа до навлегување во територијата на Велика Британија. На 2 септември 1967 година, по пат на мирен начин на стекнување на територија, Рој платформата ја прогласил за независно кнежевство, а самиот се прогласил за принц, нарекувајќи се „принцот Рој“, а својата сопруга, „принцезата Џоан“. Британската влада на овој потег одговорила со брза интервенција за уништување на сите околни платформи, за никој друг да не може да го следи неговиот пример. Една година подоцна, британската морнарица навлегува во водите врз кои, според Рој, Силенд (*Sealand*) има суверенитет, на што тој одговара со предупредувачки истрели од огнено оружје. Поради тоа што тој сè уште е граѓанин на Обединетото Кралство, морнарицата го тужела. Преседанот се случува кога по разгледување на случајот судот се прогласува за ненадлежен наведувајќи ја позиционираноста на микродржавата во меѓународни води како легитимна што ја иззема од неговата јуриздикција. Ова е вториот случај врз база на кој се темели *de facto* признавањето на *Sealand* од страна на Велика Британија.

Третиот случај е официјалната посета на германски дипломат на платформата со цел да преговара за ослободувањето на германски државјанин кој по неуспешен обид за државен удар се нашол во заробеништво на „Принцот“ на *Sealand*.

Доколку не би станувало збор за микродржава, туку за релевантна земја, овие чекори, според обичаите во меѓународните односи, би биле интерпретирани како *de facto* признавање на нејзиниот суверенитет и независност.

Силенд има знаме, грб, пасош и издава поштенски марки. Официјален јазик е англискиот, а валута е силендскиот долар кој има фиксен однос кон американскиот долар. Од 2001 година, Силенд е прогласена зона над која не се дозволени летови, ниту воздушен сообраќај без писмена дозвола од Силеандските власти. Основачот на државата, принцот Рој почина во

октомври 2012 година, а негов наследник, неговиот син Мајклкој, ја напиша и официјалната историја на државата за потребите на холивудски филм.

Силенд во поново време⁶⁶ нуди безбеден веб-хостинг и складирање на податоци, како и продажба на монети, поштенски марки, и благороднички титули. Туристичките посети се дозволени, но се препорачува претходно известување.

6.2. Ватикан

Ватикан или Светиот Град е најмалата независна држава по територија и по број на население.

Ватикан е препознатлив како седиште на Папата и Католичката црква, каде покрај папата живеат монаси т.е. кардинали и службеници кои не живеат перманентно на оваа територија, а за време на престојот во Ватикан добиваат привремено државјанство и го задржуваат државјанството на земјата од која доаѓаат.

Разгледувајќи го Ватикан како држава „*sui generis*“ во меѓународното право, но и како важен религиозен, финансиски и политички субјект, важно е да кажеме дека тој има белези на државност, но велиме дека е држава „*sui generis*“ бидејќи белезите се манифестирани во деформиран облик. Територијата е исклучително мала, изнесува 44 хектари и на истите главно се простираат Ватиканскиот дворец, плоштадот Св. Петар и две улици. Населението е составено од 500 до 1500 резиденти кои во Ватикан ја вршат својата мисија. Власта како белег, исто така е застапена во невообичаен облик, бидејќи истата почива на духовност која доминира над секуларниот свет. Папата во Ватикан е Ватикан Поглавар на Римокатоличката црква, бискуп на градот Рим и избран монарх на Ватикан. Папата од своја страна е на доживотна функција и тој ги избира кардиналите. Папата технички

---

⁶⁶ Повеќе види на: The Principality of Sealand, достапно на: <https://www.sealandgov.org/>

гледано е апсолутен монарх, тој ги има во целост извршната, законодавната и судската власт во Ватикан.

6.3. Света Гора

Света Гора е составен дел на Грчката држава согласно уставот на Република Грција, но по белезите кои ги има истата се смета за територија *sui generis*. Имено во една нестандартна форма и на Света Гора можат да се најдат белезите на државноста. Света Гора се наоѓа на полуостровот Атос и располага со своја територија, која е населена од машки жители (монаси и искушеници) и која има своја самоуправа доделена од Уставот на Република Грција. Жителите на Света Гора можат да бидат монаси и искушеници, без оглед на нивното државјанство или национална припадност, услов е да се православни христијани и да припаѓаат на Канонската православна црква. Планината Атос, која всушност е полуостров со површина од 335 километри квадратни, а монашката држава Света Гора која уште се нарекува и „Богородичната Градина“ е можеби единственото место во светот на кое е забранет пристап за жени, па според преданијата и за животинки од женски род.

Самоуправата која со уставот на грчката република и е доделена на Света Гора е двостепенa и им гарантира на монасите повластен статус во рамките на грчката држава. Првостепената самоуправа ја сочинуваат манастирите управувани од игумени и герондии (совет на старци) кои ги избира братството на секој манастир, а второстепената самоуправа се простира на подрачјето на целиот Атонски Полуостров, и се однесува и на монасите и на цивилното население и е доверена на Светата општина со седиште во Кареа. Манастирите имаат свои претставници во светата општина кои се бираани од манастирите со мандат од една година и право на реизбор.

Во духовна смисла Света Гора е под директна јурисдикција на Вселенската Патријаршија со седиште на Фанар во Цариград (Република Турција), а согласно член 105, став 1 од Уставот на Република Грција нема меѓународно-правен субјективитет.

Но и покај ова, Света Гора била предмет на меѓународни договори како што се Санстефанскиот договор од 1878, Берлинскиот договор од 1878 и Лондонскиот договор од 1913, Букурешкиот договор од 1913 и Лозанскиот договор од 1923 година.

Иако белезите за територија, население и власт на Света Гора се среќаваат во една поинаква форма, а притоа имајќи на ум дека станува збор за богат духовен центар, денес Света Гора претставува „теократска република“ или „монашка држава“.

Според начинот на кој административно се управува и се спроведува власта на Света Гора, истата претставува институционален феномен. Д.Митровиќ Света Гора ја вбројува во категоријата „атипични држави“, истата е суверена внатрешно, но располага со ограничена надворешна сувереност во однос на власта на грчката држава и власта на Вселенскиот Патријарх во Цариград.

7. Меѓународна одговорност на државата

Кога државата со акт на сторување, или со акт на пропуст, повредувајќи некоја обврска наметната од нормите на меѓународното право, нанесува штета на друга држава или меѓународна организација, таа е должна истата да ја надомести. Меѓународна одговорност за меѓународен деликт, во оваа смисла може да се јавува по две основи: а) по основа на директна повреда на правата на другата држава, и б) по основа на повреда на правата на странски државјани (физички и правни лица). Во вториот случај државата на нивното државјанство, укажувајќи право на дипломатска заштита на своите граѓани, се јавува како директен побарувач на оштетата. Поголемиот број на спорови кои до сега се појавиле во меѓународната судска практика се токму од ваква природа⁶⁷.

За да може државата да биде повикана на одговорност, неопходно е да бидат задоволени неколку услови (елементи на одговорност) и тоа:

---

⁶⁷ Фрчкоски Љ., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул-Скопје, стр.76

- 1) Постојење на акт на сторување или пропуст со кој се повредува обврската утврдена со меѓународното право (меѓународен договор, обичајно право итн.) кое важи меѓу државата;
- 2) Актот да може да ѝ се припише на државата која се повикува на одговорност;
- 3) Со актот да е предизвикана штета или загуба за друга држава (меѓународна организација).

Тргувајќи од претпоставката дека државите се должни да го понесат сиот ризик на своите постапки во односите спрема другите држави, теоријата на т.н. апсолутна одговорност (теорија на ризикот) смета дека самиот факт на постоење на направена штета од акт на една држава кон друга, за неа создава обврска истата да ја надомести⁶⁸.

Теоријата за апсолутната одговорност во меѓународното право начелно е отфрлена. Меѓутоа, поради постоењето на реална опасност за трети држави од некои хазардни и ризични активности на државите, повикувањето на неа во таквите случаи е можно само ако случаите и условите за нејзина примена, претходно се јасно дефинирани во меѓународен договор⁶⁹.

Сепак во однос на утврдувањето на меѓународната одговорност на државите, се анализира изворот на обврската кој произлегува од специфичен билатерален, регионален или мултилатерален договор. Исто така, имајќи пред вид дека секоја држава има своја специфична положба на правосудните органи во однос на вантрешниот поредок, во меѓународната практика постојат утврдени критериуми по кои се ценат актите на судовите. Во оваа група на критериуми се издвојуваат одрекување или оневозможување на правдата, носење на одлука со која се крши внатрешното право, или носење на одлука која е спротивна на меѓународно-правна норма.

Комисијата за меѓународно право при ОН, работејќи на кодификацијата на правото за одговорноста на државите, го афирмира во теоријата

---

⁶⁸ Кређа Миленко, Ристић Момчило, (1985), *Извори меѓународног јавног права*, Современа Администрација Београд, стр.86

⁶⁹ Jimenez de Arechaga E., (1978), *International Law in the past third century*, Recueil des Course de l'Academie de Droit International, vol.159, стр.271

прифатеното разликување меѓу одговорноста на државата за меѓународен деликт и одговорноста за меѓународно злосторство. Додека кај меѓународниот деликт државата која одговара, со својот акт крши обврска непосредно преземена спрема друга држава, при што истата претрпува директна штета, кај меѓународното злосторство таа повредува обврска “толку значајна за заштита на фундаменталните интереси на меѓународната заедница што таквата повреда е санкционирана како *злосторство* од заедницата во целина⁷⁰“. Како примери на меѓународно-правни обврски чија повреда претставува меѓународно злосторство обично се наведуваат:

- 1) Обврските од суштинско значење за одржување на мирот и безбедноста во светот, како што е забраната за агресијата;
- 2) Обврските од суштинско значење за обезбедување на правото на самоопределување на народите, како што е забраната за колонијална доминација, одржувана со сила;
- 3) Обврските од суштинско значење за обезбедување на човековото битие, како што се забраната за ропство, геноцид и апархејд;
- 4) Обврските од суштинско значење за обезбедување и зачувување на човековата околина, како што е забраната за масовно загадување на атмосферата или морето и слично⁷¹.

---

⁷⁰ Фрчкоски Љ., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул-Скопје, стр.79

⁷¹ Кређа Миленко, Ристиќ Момчило, (1985), *Извори меѓународног јавног права*, Современа Администрација Београд, стр.92

ГЛАВА ТРЕТА: ПРАВОТО НА НАРОДИТЕ НА САМООПРЕДЕЛУВАЊЕ КАКО КОЛЕКТИВНО ЧОВЕКОВО ПРАВО

---

1. Човекот во средиштето на меѓународната политика и право

Државите, како главни актери на меѓународен план, во меѓусебните односи се сфаќаат како суверени, а тоа значи дека тие не се подложни на ниеден повисок политички авторитет. Должноста што соодветствува со правото на сувереност е неинтервенција, обврска да не се меша во работите што суштински спаѓаат во домашната јурисдикција на суверените држави. Човековите права, коишто обично го подразбираат третманот на сопствените граѓани од страна на државата на сопствената територија, традиционално спаѓаа во доменот на домашната јурисдикција.

Општ е впечатокот дека пред Втората светска војна многу малку се дискутираше за човековите права. Политичката историја од тој период сведочи за повеќекратни повреди на човековите права, како и за расна дискриминација. И денес во современиот свет, за жал, милиони луѓе се раѓаат и умираат без да знаат дека поседуваат човекови права, па затоа не се во можност да им се обратат на своите влади за да ги исполнат обврските. Но, во демократскиот свет и со право се заклучува дека и наметнатата неукост исто така претставува кршење на човековите права.

Оттука ефикасната заштита и промоција на човековите права стана носечки столб на современата надворешна политика на државите.

Тежнењето кон заштита на човековото достоинство на сите човечки суштества се наоѓа во средиштето на концептот на човековите права. Овој концепт во центарот го става човекот и заедничкиот универзален систем од вредности посветен на светоста на животот и обезбедува рамка за изградба на систем на човекови права, заштитен со меѓународно прифатените норми и стандарди.

Едукацијата пак, од областа на човековите права, преку пренесување на знаење, ја подигнува свеста за заштитата на човековата безбедност и достоинство во светски рамки.

Рамката на човековите права, доколку ја познаваме и се повикуваме на неа, е конечно водечка насока за трасирање на нашата заедничка иднина. Таа претставува важен критички систем за поддршка и моќно средство за активно дејствување против сегашната општествена дезинтеграција, сиромаштија и нетолеранција кои се распространети низ целиот свет.

Силниот етички елемент изразен низ идејата за човековите права инаугуриран од претседателот на САД, Вудроу Вилсон во времето на создавањето на Лигата на народите, е составен дел од нашето поимање на односите во и помеѓу државите денес.⁷²

Постоењето на меѓународни норми, само по себе, не им дава овластување на Обединетите нации да истражуваат како државите ги имплементираат или не ги имплементираат истите.⁷³

Договорите за човековите права, заедно со Универзалната декларација, претставуваат авторитативно излагање на нормите на меѓународните човекови права, стандарди на однесување кон кои треба да се стремат сите држави. Овие три документи, кои колективно се нарекуваат Меѓународни акти за човековите права, претставуваат сумарно излагање на минимумот општествени и политички гаранции признаени од страна на меѓународната заедница како неопходни за достоинствен живот во современиот свет.⁷⁴ Тие се сумирани подолу во слика 2.

Слика 2. Меѓународно признаени човекови права

---

⁷²Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје, стр.418

⁷³ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacarovski, Zoran (2017) *Human Rights as a subject of world politics*. US China Law Review, 14 (6). pp. 321-334. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)

⁷⁴ Донели Џек, (2004), *Меѓународни човекови права*, МИ-АН, Скопје 2004, стр.17.

Меѓународната декларација за човековите права ги признава правата на:
• Еднаквост на правата без дискриминација (D1, D2, E2, E3, C2, C3 ⁷⁵)
• Живот (D3, C6)
• Слобода и сигурност на поединецот (D3, C9)
• Заштита од ропство (D4, C8)
• Заштита од мачење и од сурова нечовечка казна (D5, C7)
• Прифаќање како личност пред законот (D6, C16)
• Еднаква заштита од законот (D7, C14, C26)
• Пристап до законски средства при повреди на правата (D8, C2)
• Заштита од произволно апсење и притвор (D9, C9)
• Сослушување пред независен и непристрасен суд (D10, C14)
• Претпоставување на невиност (D11, C15)
• Заштита од ex post facto закони (D11, C15)
• Заштита на приватноста, семејството и домот (D12, C17)
• Слобода на движење и на претстој (D13, C12)
• Барање на азил од прогонување (D14)
• Националност (D15)
• Венчавање и создавање семејство (D16, E10, C23)
• Поседување сопственост (D17)
• Слобода на мислата, на совеста и религијата (D18, C18)
• Слобода на мислење, на изразување и на печат (D19, C19)
• Слобода на собирање и на здружување (D20, C21, C22)
• Политичко учество (D21, C25)
• Општествена сигурност (D22, E9)
• Работа под поволни услови (D23, E6, E7)
• Слободни синдикати (D23, E8, C22)

⁷⁵Ознаките се: D=Универзална декларација на човековите права E=Меѓународен договор за економските, општествените и културните права. C=Меѓународен договор за граѓанските и за политичките права

• Одмор и разонода (D24, E7)
• Специјална заштита за децата (D25, E10, C24)
• Образование (D26, E13, E14)
• Учество во културниот живот (D27, E15)
• Општествен и меѓународен ред потребен за остварување на правата (D28)
• Самоопределување (E1, C1)
• Човечки третман при притвор или затвор (C10)
• Заштита од должнички затвор (C11)
• Заштита од произволно протерување на туѓинци (C13)
• Заштита од застапување на расна и религиозна омраза (C20)
• Заштита на малцинските култури (C27)

Забелешка: Оваа табела ги содржи сите права што се наброени во два од трите документи на Меѓународната декларација на човековите права, или пак имаат целосен член во еден документ. Изворот за секое право е назначен во заграда, според документот и бројот на членот.

Самата сеопфатност на договорите, значи дека понатамошниот голем прогрес во меѓународната акција за сметка на човековите права првенствено ќе лежи во имплементирањето (или надгледувањето на имплементацијата) на овие стандарди – област во којашто Обединетите нации покажуваа, и сè уште покажуваат, многу помал успех. Треба да се нагласат строгите структурални ограничувања што им се наметнати на Обединетите нации (ОН). Имено, тие се меѓувладина организација востановена на 25 октомври, 1945 година во Сан Франциско со Повелбата на ОН, што претставува спогодба помеѓу суверени држави. Нејзините членки се суверени држави. Делегатите во Обединетите нации претставуваат држави, а не меѓународната заедница, а камоли поединци чиито права се повредени. Како и за другите меѓувладини организации, ОН ги имаат само оние моќи кои државите – коишто истовремено се главните повредувачи на човековите

права – им ги даваат. Така, можеби повеќе отколку ограничувањата на моќта да ги надгледува човековите права, изненадува фактот дека ОН, воопшто ја добиле дури и ваквата ограничена моќ⁷⁶.

Државите имаат должност да ги почитуваат, заштитиуваат и исполнуваат човековите права. Во многу случаи, имплементацијата значи дека државата, нејзините органи треба да ги почитуваат прифатените права, на пример да го почитува правото на приватност или правото на изразување. Ова особено се однесува на граѓанските и политичките права, додека пак економските, социјалните и културните права имплементацијата подразбира позитивно дејствување од страна на државата во насока на нивно исполнување, односно потребно е да се исполнат или овозможат одредени услуги како образование и здравство и да се обезбедат одредени минимални стандарди. Во овој контекст особено е важно да се земе во предвид капацитетот на дадената држава. Должноста за заштита налага државата да го спречи насилството и другите повреди на човековите права меѓу луѓето на нејзината територија. Согласно ова, човековите права, исто така имаат и „хоризонтална димензија“, којашто добива се поголемо значење во ерата на глобализацијата, покренувајќи го прашањето за општествената одговорност на меѓународните корпорации. Друг тренд на развој претставува сè поголемото нагласување на спречувањето на кршењето на човековите права по пат на структурни мерки, односно преку националните институции или преку вклучување на димензијата на човековите права во операциите на зачувување на мирот. Спречувањето е исто така приоритет и на пристапот на човекова безбедност кон човекови права.⁷⁷

Сепак, општо прифатен е заклучокот дека невладините организации за човекови права, одиграа важна улога во озаконувањето на меѓународната грижа за човековите права. Лобирањето токму на невладиниот сектор во

---

⁷⁶ Донели Џек, (2004), *Меѓународни човекови права*, МИ-АН, Скопје 2004, стр.20.

⁷⁷ „Разбирање на човековите права“, (2008), Македонски Информативен Центар во соработка со Директоратот за јавна дипломатија при Министерството за надворешни работи на Република Македонија, Печатница Европа 92, Кочани, стр.34.

светски рамки, помогна јазикот на човековите права да влезе во Повелбата на Обединетите нации.

Иако граѓанските организации го немаат правото да го санкционираат кршењето на човековото права и на тој начин да се јават во позиција на заштитник во потполна смисла на зборот, сепак, тие се имаат избороено за значајно место во целокупната заштита на права.⁷⁸

Човековите права се само еден сегмент од грижата на надворешната политика. Теоретичарите заклучуваат дека дури и добронамерните и добро осмислени политики за меѓународни човекови права се соочуваат со огромни национални и меѓународни бариери. Во некои околности, други цели на политиката можат да избираат или да оправдуваат соработка со репресивни режими. Но, во практика, надворешните ограничувања и конкурентните интереси многу често служеле и како изговор за недејствување, а не како основа за разумни политички согледувања. Во политичката теорија не постои едногласност околу дефинирањето на поимот политика.

Политиката најопшто може да се дефинира како остварување на одредени идеи суштествени за една заедница. Тоа се пред сè идеите суштествени за една заедница. Тоа се пред сè идеите за општото добро, правдата и општата корисност. Како што на индивидуален план човекот се стреми што повеќе да ги усоврши своите морални особини, така на планот на животот во една заедница, тој се стреми кон правдата и кон општото добро, т.е. кон усовршување на својата заедница.⁷⁹

После неколку децении успешно поставување стандарди, главниот предизвик за човековите права стана имплементацијата од страна на државите, односно спроведувањето на преземените определби. Се развиваат неколку нови методи за да се зајакне истражувањето на човековите права како на локално и национално, така и на глобално ниво,

---

⁷⁸ Ананиев Јован, (2004), *“Граѓанскиот сектор како иницијатор и набљудувач во заштитата на човековите права”*, Прирачник Граѓански Практики, Македонски Центар за Меѓународна Соработка, Графохартија-Скопје, стр.49.

⁷⁹ *Enciklopedija politicke culture*, (1993), Savremena administracija, Beograd, стр.873.

Меѓу нив се наоѓа и еден поактивен пристап на меѓународната заедница, којашто сега вклучува офицери за човекови права во меѓународните мисии и на тој начин се институционализира разгледувањето на прашањата за човекови права на теренот, што се очекува да има значајно превентивно дејство. Реформата на системот за човекови права на ОН, преку заменување на Комисијата за човекови права со Советот за човекови права треба да резултира со значајно зајакнување на институциите за човекови права.

Почитувањето на човековите права, исто така, се зајакнува на локално и национално ниво по пат на градење на капацитетот за човекови права на локалните институции, односно преку градовите на човекови права и воспоставувањето национални институции за унапредување и следење на човековите права, во коишто важна улога играат невладините организации како претставници на граѓанското општество.

Сè уште постои потреба од утврдување стандарди во неколку области кои предизвикуваат загриженост, како што може да се види од тековната работа во Обединетите нации на изготвување конвенција за лица со хендикеп, конвенција за заштита од присилни исчезнувања, факултативен протокол којшто дозволува поднесување жалби по однос на економските, социјалните и културните права, правни инструменти кои ги третираат прашањата за човековите права поврзани со биотехнологијата и генетскиот инженеринг, трговијата со човечки органи, културната разновидност, итн.

Во исто време, постоечките човекови права можат да станат повидливи преку фокусирање на „основните права“, за што сведочи и пристапот на Меѓународната организација на трудот. Нови предизвици, исто така, можат да се видат во потребата за поисветување поголемо внимание на меѓусебната поврзаност на човековите права и хуманитарното право, како што се „основните стандарди на човештвото“. Истото се однесува и на односот меѓу човековите права и правото на бегалци⁸⁰, којшто постои како на

---

⁸⁰ „Разбирање на човековите права“, (2008), Македонски Информативен Центар во соработка со Директоратот за јавна дипломатија при Министерството за надворешни работи на Република Македонија, Печатница Европа 92, Кочани, стр.49.

планот на спречување на проблемите со бегалците, така и на планот на враќање на бегалците. И во обата случаи, одлучувачко влијание има состојбата со човековите права во земјата на потекло.

Денес и покрај тоа што човековите права се предвидени и во Повелбата на Обединетите нации, и покрај тоа што за нив лобираат многу невладини организации, сепак се чини дека тие најлесно се прекршуваат од страна на државите и истите затоа што често се загрозени, бараат развивање на механизми во државите кои ќе го гарантираат нивното спроведување.

Од аспект на признавањето на државите, човекот односно населението игра значајна улога. Всушност населението како збир на индивидуи кој населува една територија, е еден од четирите главни белези за постоењето на државата. Затоа грижата за населението и гарантирањето на нивните права, придонесува да се исполни целосно еден од четирите правни критериуми кои го дефинираат постоењето на државата, а со тоа и нејзиниот капацитет да ги почитува начелата и нормите на меѓународното право.

2. Правото на самоопределување како колективно човеково право

Правото на самоопределување на народите е од особена важност, бидејќи неговата реализација е основен услов за ефикасна гаранција и почитување на индивидуалните човекови права и за промовирање и зајакнување на истите.

Погоре во трудот пишувавме за белезите на државата и во таа смисла за населението. Ако говориме за народ или население, ние доаѓаме до потребата да ја видиме и улогата на човекот (поединецот) во однос на државноста и во контекст на меѓународното право и на меѓународните односи. Во минатото теоретичарите имале спротивставени гледишта за улогата на човекот (поединецот) во меѓународните односи, но во современа смисла, човекот се смета за субјект на меѓународните односи чија улога е многу значајна во креирањето на меѓународната политика. Поединецот може

да има значајна улога особено кога му се пренесуваат овластувања на меѓународен план, да ја застапува или претставува државата.

Влијанието на човекот и на меѓународните човекови права врз меѓународната заедница е апсолутно големо. Поединецот како субјект на меѓународното право е предмет на широко интересирање во меѓународни рамки, и тој не е предмет само на националното правосудство.

Меѓународното право надминува со точно настојување за соодветната обврска на една суверена држава кон друга, при што ја признава сувереноста на човекот. За основните човекови права се смета дека се права кои се супериорни на правото на суверената држава.

Емерсон констатирал дека “човекот се однесува со човек како суверена држава со суверена држава“ што значи дека суверените држави треба да се однесуваат кон човекот со изразена почит, притоа прифаќајќи ги и применувајќи ги неотуѓивите човекови права.

Покрај поединецот за значајни субјекти на меѓународното право се сметаат и државата, меѓународните организации (владини и невладини, м.з.) и мултинационалните корпорации.

Население најопшто можеме да кажеме дека е збир на сите индивидуи (граѓани), кои живеат во рамките на една територија, која е одделена од останатите земји со јасни граници, над која територија се протега власт. Поединците имаат воспоставен однос со државата преку крвна врска – државјанство или преку територијална врска-домицил. Бројноста на населението игра значајна улога и врз позиционираноста на државата на меѓународен план.

Меѓународните организации интензивно се развивале во 20 век, особено по завршувањето на Втората светска војна и истите претставуваат форма за артикулирање и остварување на интересите на меѓународната сцена, по пат на меѓународен договор на државите и на поединците.

И покрај контроверзиите во минатото, сепак денес се смета дека има голем број на закони кои делувале да се прошири обемот на меѓународното право над претходните области. Така согласно член 25 од Европската конвенција

за заштитата на човековите права и фундаменталните слободи од 1950 година, Комисијата може да прими петиции од индивидуи, групи на индивидуи или невладини организации кои тврдат дека им се прекршени определени права. Според меѓународниот протокол за цивилни и политички права од 1966 година, “државата презела обврска да ги гарантира многубројните правила за сите лица во рамките на нејзината територија и тие се предмет на нејзината надлежност“. Овој необврзен протокол на Конвенцијата е гарант на правата на поединците во државите преку можноста што ја отвора да дозволи да бидат поднесени жалби против државата.

Теоријата на природното право која датира од времето на Аристотел и Софокле ги содржи основните елементи на заштита на поединецот, кои потоа еволуирале во време на Џон Лок, а истите се смета дека се најблиски современите човекови права. Притоа, Лок го замислил постоењето на човекот во природата, кога луѓето биле слободни, но и подготвени да воспостават политичко тело.

Слободите и правата се основен критериум и мерило за положбата и улогата на човекот и граѓанинот во општеството, од една страна и демократичноста на режимот (системот), од друга. Тие се инструмент за ограничување на власта и оневозможување на нејзината арбитрарност и злоупотреба. Зошто зборуваме за *основни слободи*? Затоа што извираат од самата природа на човекот, а не од волјата на државната власт. “Луѓето се раѓаат слободни и еднакви“, рече Русо, а повтори Декларацијата за независноста на САД во 1776 година.

Правата се акт на одреден степен од развојот на цивилизацијата, плод на нововековното разбирање на светот и животот. Теориската димензија на слободите и правата е тесно поврзана со теоријата за природното право, со појавата на уставот како пишан документ и со изградбата на единствен меѓународен поредок⁸¹.

---

⁸¹ Силјановска-Давкова Г., Трендафилова Т., Тренеска Р., 2001, *Прирачник за полагање преоден испит*, Фондација Институт Отворено општество, стр. 24.

Според Силјановска-Давкова (2001:24), “теоријата за природното право ги поврзува слободите и правата со правдата како вредност, додека теоријата на позитивното право на слободите и правата гледа како на производ на суверената државна власт“.

Теоријата за природното право во XVII и XVIII век ќе биде застапувана од Џон Лок ⁸² и Томас Џеферсон. За обајцата сите луѓе се по природа слободни и еднакви и поседуваат неотуѓиви права и неприкосновени права кои државната власт може само да ги штити, но не и да ги ограничува или укинува.

Додека пак, застапниците на теоријата на позитивното право веруваат дека слободите и правата се директна креација на државната власт. Значи слободите и правата не се природно човеково својство, туку категорија на државниот поредок.

Идејата за човековите слободи и права е родена во стара Грција, стариот Рим и средновековниот период кој е познат по бројните повелби за привилегии на одредени сталежи и групи.

Големата повелба за слободите (Magna Carta Libertatum) од 1215 година во некои определби сè уште е важечки документи на англосаксонското право со кој англиските феудалци освоиле извесни привилегии за себе и кралот Јован Без Земја. Во членот 40, се вели: “Правото и правдината никому нема да му бидат продадени, скратени или одложени“. Во XII век во Англија ќе бидат донесени и Петицијата за правата (Petition of Rights) од 1628 година и Билот за правата (Bill of Rights) од 1689 година и особено познатиот Habeas Corpus Act (1679), како основа и инспирација на сите идни документи од ваков карактер. Со него се потенцира дека никој не може неовластено да се апси, да се затвори без соодветна судска пресуда, а правото на живот, слобода и сопственост стануваат позитивни права. Следуваат две особено значајни декларации, Декларацијата за независноста на САД од 1776 годината, со која 13 британски колонии се збогуваат од

---

⁸²Повеќе кај: Џон Лок (1632-1704) англиски филозоф – емпиричар, “Две расправи за власта“

британскиот крал повикувајќи се на политичките права на народот елаборирајќи ги причините за отфрлање на колонијалниот јарем.

Билот за правата од 1776 (Bill of Rights) е прв систематизиран документ за правата на човекот, прокламиран во 1776 година во државата Вирџинија. Со него се прогласени “правата и слободите на поединецот” како вовед кон Уставот на Вирџинија. Сепак, Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот од 28 август 1789 година е идејно-политичка платформа и програма на сите позначајни револуционерни движења. Членот 1 од оваа Декларација вели: “Луѓето се раѓаат и живеат слободни и еднакви во правата“. Слободата е во можноста да се прави сè што не му штети на другиот ⁸³.

По Втората светска војна, кога излегле на виделина обидите за дискриминација и уништување на човекот, во 1945 во Сан Франциско е создадена Организацијата на обединетите нации (ООН), а Генералното собрание усвои Универзална декларација за правата на човекот (Universal Declaration for Human Rights). Во Уставот на Република Македонија (РМ) од 1991 година, основните слободи и права на човекот и граѓанинот се уставна материја. Според член 8, алинеја 1, од Уставот, слободите и правата се темелна вредност на уставниот поредок на РМ.

Во корпусот на политички слободи и права, Уставот на РМ од 1991 година ги вбројува и слободата на јавен говор, слободата на информирање, слободата на политичко здружување, избирачко право, право на мирно собирање.

Слободите и правата се основен критериум и мерило за положбата и улогата на човекот и граѓанинот во општеството, од една страна и демократичноста на режимот (системот), од друга. Тие се инструмент за ограничување на власта и оневозможување на нејзината арбитрарност и злоупотреба. Зошто зборуваме за *основни слободи*? Затоа што извираат од самата природа на човекот, а не од волјата на државната власт. “Луѓето се раѓаат слободни и

---

⁸³ Силјановска-Давкова Г., Трендафилова Т., Тренеска Р., 2001, *Прирачник за полагање преоден испит*, Фондација Институт Отворено општество, стр.25

еднакви“, рече Русо, а повтори Декларацијата за независноста на САД во 1776 година.

Правата се акт на одреден степен од развојот на цивилизацијата, плод на нововековното разбирање на светот и животот. Теориската димензија на слободите и правата е тесно поврзана со теоријата за природното право, со појавата на уставот како пишан документ и со изградбата на единствен меѓународен поредок⁸⁴.

Според Силјановска-Давкова (2001:24), “теоријата за природното право ги поврзува слободите и правата со правдата како вредност, додека теоријата на позитивното право на слободите и правата гледа како на производ на суверената државна власт“.

Теоријата за природното право во XVII и XVIII век ќе биде застапувана од Џон Лок⁸⁵ и Томас Џеферсон. За обајцата сите луѓе се по природа слободни и еднакви и поседуваат неотуѓиви права и неприкосновени права кои државната власт може само да ги штити, но не и да ги ограничува или укинува.

Додека пак, застапниците на теоријата на позитивното право веруваат дека слободите и правата се директна креација на државната власт. Значи слободите и правата не се природно човеково својство, туку категорија на државниот поредок.

Идејата за човековите слободи и права е родена во стара Грција, стариот Рим и средновековниот период кој е познат по бројните повелби за привилегии на одредени сталежи и групи.

Големата повелба за слободите (Magna Carta Libertatum) од 1215 годинаво некои определби сè уште е важечки документи на англосаксонското право со кој англиските феудалци освоиле извесни привилегии за себе и кралот Јован Безземја. Во членот 40, се вели: “Правото и правдината никому нема да му бидат продадени, ускратени или одложени“. Во XII век во Англија

---

⁸⁴ Силјановска-Давкова Г., Трендафилова Т., Тренеска Р., 2001, *Прирачник за полагање преоден испит*, Фондација Институт Отворено општество, стр. 24.

⁸⁵Повеќе кај: Џон Лок (1632-1704) англиски филозоф – емпиричар, “Две расправи за власта“

ќе бидат донесени и Петицијата за правата (Petition of Rights) од 1628 година и Билот за правата (Bill of Rights) од 1689 година и особено познатиот Habeas Corpus Act (1679), како основа и инспирација на сите идни документи од ваков карактер. Со него се потенцира дека никој не може неовластено да се апси, да се затвори без соодветна судска пресуда, а правото на живот, слобода и сопственост стануваат позитивни права. Следуваат две особено значајни декларации, Декларацијата за независноста на САД од 1776 годината, со која 13 британски колонии се збогуваа од британскиот крал повикувајќи се на политичките права на народот елаборирајќи ги причините за отфрлање на колонијалниот јарем.

Билот за правата од 1776 (Bill of Rights) е прв систематизиран документ за правата на човекот, прокламиран во 1776 година во државата Вирџинија. Со него се прогласени “правата и слободите на поединецот” како вовед кон Уставот на Вирџинија. Сепак, Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот од 28 август 1789 година е идејно-политичка платформа и програма на сите позначајни револуционерни движења. Членот 1 од оваа Декларација вели: “Луѓето се раѓаат и живеат слободни и еднакви во правата“. Слободата е во можноста да се прави сè што не му штети на другиот.⁸⁶

По Втората светска војна, кога излегле на виделина обидите за дискриминација и уништување на човекот, во 1945 во Сан Франциско е создадена Организацијата на обединетите нации (ООН), а Генералното собрание усвои Универзална декларација за правата на човекот (Universal Declaration for Human Rights). Во Република Македонија, основните слободи и права на човекот и граѓанинот се уставна материја. Според член 8, алинеја 1, од Уставот, слободите и правата се темелна вредност на уставниот поредок на РМ.

---

⁸⁶ Силјановска-Давкова Г., Трендафилова Т., Тренеска Р., 2001, *Прирачник за полагање преоден испит*, Фондација Институт Отворено општество, стр.25

Во корпусот на политички слободи и права, Уставот на РМ ги вбројува и слободата на јавен говор, слободата на информирање, слободата на политичко здружување, избирачко право, право на мирно собирање.

Човековата природа којашто претставува извор на човековите права се засновува врз моралното сфаќање на човековите можности. Таа укажува на она што човечките суштества можат да станат, а не она што биле историски или “се” во некоја научно одредлива смисла. Човековите права се базираат на сфаќањето на животот како достоинствен и кој “по природа” им одговара на човечките суштества. Доколку правата одредени со територијата за човековата природа што стои зад нив се имплементираат и се ставаат во сила, тие би требало да помогнат во создавањето на замислениот тип личност, онаква личност што ќе биде достоинствена за таков живот. Ефикасната имплементација на човековите права, на тој начин, личи на себеисполнувачко морално пророштво. Најсинтетизирно кажано, човековите права се збир од принципи и норми создадени врз основа на признавањето на човековото достоинство и разлики кои имаат за цел обезбедување почитување на тоа достоинство во две димензии: „човек – човек“ и „човек-општество“, а целта е развој на истите. Тие се универзални, неотуѓиви, неделиви и апсолутни, а нивниот развој е поделен во генерации на основни, граѓански, политички, економски, социјални, културни и еколошки права.⁸⁷

За несреќа, ниедна филозофска теорија на човековата природа не е широко прифатена. Иако консензусот не е мерка на вистината, без консензус секоја посебна теорија – и секоја акција што се базира врз неа – е подложна на напади. Проблемот станува уште потежок кога ќе се увиди дека многу теории на моралот и теориите за човековата природа што стојат зад нив, ги одрекуваат човековите права. На пример, марксизмот ги објаснува моралните верувања со класната структура и борба, коишто се одредени од средствата и начинот на производство. Радикалните бихевиористи ја гледаат

---

⁸⁷ Ананиев Јован, (2004), *“Граѓанскиот сектор како иницијатор и набљудувач во заштитата на човековите права”*, Во: Прирачник Граѓански Практики, Македонски Центар за Меѓународна Соработка, Графохартија-Скопје, стр.45.

човековата личност како резултат на условување. И во двата случаи “човековата природа” е резултат на историски процеси коишто ги обликуваат човечките суштества со ред општествено пропишани модели, а не е одраз на вродената суштина или потенцијал. За следбениците на обете теории, говорењето за еднакви и неотуѓиви права што ги имаат сите луѓе само поради тоа што се човечки суштества е бескорисно. Утилитаријанизмот, кој ги постигна своите класични формулации во трудовите на Џереми Бентам и Џон Стјуарт Мил во првата половина на деветнаесеттиот век, исто така е во „кавга“ со човековите права. Утилитаријанците сметаат дека моралниот квалитет на еден чин е функција на неговите добри или лоши последици (корисност). Доброто и лошото, следствено, се работа на задоволство и болка (коишто обично се сфаќаат во суптилна и широка смисла). Принципот на корисност, или она што Бентам го нарекува принцип на најголема среќа, бара од нас да дејствуваме за да ја направиме максималната рамнотежа на задоволството над болката.

Моралните и политичките теории што ги истакнуваат разликите меѓу заедниците исто така најверојатно ќе бидат инкомпатибилни со идејата за човековите права. Античките Хелени се сметале себеси за вродено супериорни над „варварите“ (нехелените), на кои не им следуваа третман како за Хелените.⁸⁸ Но, сепак, истиот ако има и многу различни основи за оправдување на човековите права. Човековите права често беа сметани и како дадени од Бога. Алан Гривит заговараше дека имаме човекови права на оние нешта коишто се неопходни за да дејствуваме како морална сила.⁸⁹ Во моите сопствени трудови се трудев да дадам видување на човековите права како социјални и политички гаранции неопходни за заштита на поединците од вообичаените закани за човековото достоинство што ги претставуваат модерната држава и модерните пазари.⁹⁰

---

⁸⁸ Донели Џек, (2004), *Меѓународни човекови права*, МИ-АН, Скопје 2004, стр.30.

⁸⁹ Alan Gewirth, *Human Rights: Essays on Justification and Application* (Chicago: University of Chicago Press, 1984).

⁹⁰ Jack Donnelly, *Universal Human Rights in Theory and Practice* (Ithaca: Cornell University Press, 1989), поглавја 1-3.

3. Државите во меѓународните односи и правото на народите на самоопределување

Денес во меѓународни рамки е прифатено гледиштето, дека изразувањето на правото на самоопределување не значи секогаш и единствено борба за независна држава на народот кој го употребува, туку дека ова право може да се изрази преку следните појдовни облици:

- 1) Право на создавање независна држава;
- 2) Право на реализирање на самоопределувањето како вид автономија во рамките на дадена држава;
- 3) Право на деконструкција на сложена држава и создавање на други форми на државни сојузи;
- 4) Право на создавање на сојуз на држави или друг облик на сложена држава;
- 5) Право на останување во зависна положба во однос на друга држава;
- 6) Право на реализирање на самоопределувањето преку разновидни облици на поделба на власта во една унитарна држава⁹¹.

Државите при примена на облиците низ кои се изразува ова право, најчесто се водат од политичкиот моментум и соодносот на силите во тој период, како и од историските и економските предуслови.

Во минатото забележана е изразена примена во остварувањето на ова право и тоа:

- 1) Распаѓањето на Австро-Унгарија, Русија и Турција;
- 2) Периодот кој го опфаќа процесот на деколонизација 1950-1970 и
- 3) Периодот на падот на комунизмот и распаѓањето на трите комунистички федерации СССР, Југославија и Чехословачка.

Доколку се погледне историски наназад, се доаѓа до сознание дека правото на самоопределување на народите и правото на сувереност најексплицитно

---

⁹¹ Frederik Kirgis, (1994), *The Degrees of self determination in the UN Era*, AJIL

е формулирано во делото од 1576 година “Шест книги за републиката” на Жан Боден (1530-1596).

Дефинирајќи ја државата како “множество на семејства и сопственоста која тие ја поседуваат, управувани од врховна власт⁹²”, Боден заклучува дека држава без врховна власт е како брод без кормило. Сведок на една конфузија на независни и некоординирани авторитети, кои се причина за хаосот и неконтролираните конфликти (кои според Боден можат да бидат фатални за една држава и нејзиното население, тој нуди лек, предлага апсолутна власт, или суверенитет на монархот врз своето кралство, ограниен само од Бога и од природата. Суверенитетот на монархот, пак, се манифестира преку неговата моќ да изготвува закони, а бидејќи тој ги прави законите, тие не се однесуваат на него. Ова не значи дека Боден се залага за неодговорна власт, зошто суверенот е должен да ги почитува како законот на природата (природното право) и разумот, така и определени закони што тој ги нарекува *leges imperii*. Овие вториве, тој не ги создава, ниту, пак може да ги поништи, и тие се всушност основните закони на државата (со денешен јазик би ги нарекле уставни, а нормираат кому му припаѓа суверената власт и во какви рамки и со какви ограничувања таа треба да се извршува). Владеењето, не смее да се заборави, Боден го нарекува *legitima guvernation*, што значи не арбитрерно, туку изведено од закони⁹³.

Според Повелбата на Обединетите нации: “сите луѓе имаат право на самоопределување и слободно одредување на политичкиот статус, економскиот поредок и социјално-културниот развој...” како и дека “Пријателските односи меѓу нациите се базирани врз принципите на еднакви права и самоопределување на народите...”. Овие параграфи од Повелбата на ОН укажуваат на правните принципи на кои се поставуваат темелите на државите како субјекти на меѓународното право.

---

⁹² Извадок од “*Six livres de la république (Six Bookes of a Commonweale, 1576)*”, линк: <https://www.encyclopedia.com/people/social-sciences-and-law/political-science-biographies/jean-bodin>, последно пристапено на 30 јули 2018

⁹³ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје, стр.407

Обединетите нации принципот на самоопределување на народите го формулираат како фундаментално човеково право кое е основа за уживање на сите други права. Ова е посебно нагласено во Резолуциите 421 (D)V од 1950 година, 637 A(VII) од 1952 година, во Резолуцијата 2625 (XXV) од 1970 година, 2105 (XX) од 1965 година, 42/74 од 1987 година и др. Во посебно изработена студија на Поткомисијата за превенција на дискриминацијата и заштита на малцинствата во 1974 година, правото на самоопределување се дефинира како “важен и динамичен принцип на современиот меѓународен живот...и како основа за користење на сите други права на луѓето и државите”⁹⁴.

Правото на сувереност на државите има своја “позитивна и негативна димензија на остварување: *“позитивната димензија”* се состои од дефинирање на квалитетот и квантитетот на власта на државата на својата територија и население, како највисока политичка власт над населението и територијата, над која нема друга арбитрарна власт. Додека, *“негативната димензија”* на остварувањето на суверенитетот е обврската на сите други држави и меѓународни организации да се воздржуваат од мешање во внатрешните работи на суверените држави, експлицитно определена со забраната за вооружеа интервенција (со Повелбата на ООН), притисок со економски блокади и интервенционизам, бојкоти и сл. Оваа обврска се однесува и на Организацијата на обединетите нации, кои ја предвидуваат во член 7 од Повелбата на ОН.

Споменатава обврска на воздржување од интервенција во внатрешните работи на државите, дополнително е засилена со признавањето на правото на државите на одбрана на својот суверенитет, тогаш кога се жртва на интервенција.

Одамна се познати теоретските правни дилеми, дали може во меѓународната заедница да постои *“апсолутна сувереност”* на државите паралелно со меѓународниот правен поредок. Денес таа дилема е решена во корист на

---

⁹⁴Фрчкоски Љ., et all., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул, стр.64

мислењето дека суверенитетот на државите е ограничен само со оние меѓународни правни норми кои тие добротворно ги прифатиле и со меѓународните норми од видот “jus cogens” кои се сметаат за цивилизациска основа на меѓународната заедница, нејзина основна вредносна матрица.

Меѓународно правната практика, посебно во одлуките на Постојаниот суд на правдата во Хаг, го дефинираат суверенитетот на државите како највисока власт, нераздвојна од поимот на независност на државата⁹⁵.

Осврнувајќи се на влијанието на теоријата на суверенитетот врз меѓународниот систем, и задржувајќи се на теориите изложени во делото на Боден, забележуваме дека тука постојат контроверзии. Надворешната димензија на суверенитетот произлегува од противењето на Боден на хиерархизираната концепција на светскиот поредок и неговата замена со систем на суверени, еднакви држави.

Бидејќи суверенитетот се дефинира како врховна власт неограничена од која било друга, суверенитетот раѓа еднаквост во систем на повеќе држави кои се дефинираат како суверени. Од друга страна суверенитетот за Боден е базичниот принцип на внатрешниот поредок на една држава и неговите намери не биле да произведе меѓународен поредок во кој државите се над законите⁹⁶.

Суверенитетот на државите се протега и на една многу значајна сфера на односи како што е економскиот суверенитет и контролата над ресурсите и природните богатства на една држава. Правото на нациите и луѓето на траен суверенитет над природното богатство и ресурси, кои треба да се користат за национален развиток и благосостојба на народот и државата, а нарушувањето на ова право се смета за акт спротивен на духот на Повелбата на ОН, со што се нагласува исклучителното значење на правото на самоопределување на народите и правото на суверенитет на државите за функционирање на меѓународната заедница.

---

⁹⁵ *Ibid*, стр.64-65.

⁹⁶ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје, стр.408

Државите исто така се правно еднакви. Еднаквоста се истакнува и во смисла на “суверена еднаквост на државите” согласно со конститутивниот акт на Обединетите нации. Тоа значи дека сите држави-членки на современата меѓународна заедница се правно еднакви, имаат еднакви права и обврски, без оглед на големината на нивната територија, бројот на населението, видот на политички систем или обликот на државно уредување, економската моќ и силината на военото наоружување.

Исто така, територијалниот интегритет и политичката независност се неповредливи, но секоја држава е должна стапувајќи во меѓународни односи во целост да ги почитува и исполни своите обврски, да не се меша во внатрешните работи на друга земја, да не применува закани и да го почитува мирот и безбедноста.

Државите во меѓународната заедница имаат и *темелно право на “себеодржување”*. Ова право и меѓународниот механизам кој го овозможува се назначени во деловите 6 и 7 од Повелбата на Обединетите нации каде се разработува механизмот на “*колективната безбедност*”, главно содржан во механизмот на реакции на Советот за безбедност, во случаи кога загрозен мирот или станува збор за агресија врз суверена држава.

Правото на одбрана на државите произлегува од правото на сувереност и независност.

Интензивниот развој на комуникациите во XIX век, придонесе државите да се стекнат и со право на меѓусебна комуникација. Ако во минатото тоа беше моќност, во современиот развој на меѓународното општење претставува правна можност на државите суверено да воспостават и регулираат меѓународни односи во најширока смисла на зборот, а во функција на општ просперитет и благосостојба на современиот свет.

Специјалниот комитет на ОН за проучување на начелата на меѓународното право за пријателски односи и соработка меѓу државите и на овој план внесе значајно прецизирање со следната формулација “државите имаат должност да соработуваат една со друга,, без оглед на разликите во нивните политички, економски и општествени системи, во различни области на

меѓународните односи со цел за одржување на меѓународниот мир и соработка и унапредување на економската стабилност и прогрес, и заради општата благосостојба на нациите и меѓународна соработка без дискриминација⁹⁷. За таа цел:

- 1) Државите ќе соработуваат со другите држави на планот на одржување на меѓународниот мир и безбедност;
- 2) Државите ќе соработуваат на планот на унапредување на општото почитување на правата на човекот и основните слободи и на искоренување на сите облици на дискриминација и сите облици на религиозна нетрпеливост;
- 3) Државите ќе ги водат сопствените меѓународни односи на економски, социјален, културен, технички и трговски план согласно со начелата на суверена еднаквост и неинтервенција;
- 4) Државите – членки на ОН се должни да преземат заедничка и поединечна акција во соработка со ОН и во согласност со соодветните одредби на Повелбата.

Државите кои претходно ги одредивме и како правни личности кои се еднакви, не можат да дозволат нивните спорови да бидат решавани пред внатрешни судски органи на други држави, тие уживаат имунитет и привилегии во однос на внатрешното право на други држави. Сепак овој имунитет на државите не е апсолутен, имено тие не може да уживаат имунитет од меѓународна одговорност која произлегува од одредбите на меѓународното право.

Со создавањето на ООН, правото на самоопределување доби универзално значење, наоѓајќи свое место во Повелбата⁹⁸ во член 1 став 2 и член 55.

Но, во рамките на Повелбата на ООН ова право е наведено единствено како принцип на самоопределување на народите пред сè во функција на нормата

---

⁹⁷ Фрчкоски Љубомир, et al., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул, Скопје, стр.70

⁹⁸ Повелба на Обединетите Нации, линк: <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-ix/index.html>, пристапено на 30.03.2019

за почитување на мирот, но и онаа за заштита на територијалниот интегритет и суверенитет на државите.

4. Меѓународно признавање на новосоздадените држави кои произлегле од примената на правото на самоопределување

Правото на самоопределување е човеково право и претставува кардинален принцип во современото меѓународно право (кое често се смета за правило на *jus cogens*), кое како такво е обврзувачко за Обединетите нации при толкување на нормите од Повелбата.

Сепак при разгледување на прашањето за меѓународното признавање на новосоздадените држави како резултат на примената на правото на самоопределување, покрај правни, се прават и политички проценки, за тоа:

- 1) Дали со примената на ова право е предизвикана широка дестабилизација во конкретен регион во светот;
- 2) Дали процесот на самоопределување е изведен легитимно и легално;
- 3) Дали новата власт во државата ефективно ја контролира територијата и населението;
- 4) Дали новосоздадената држава е подготвена за умешно и успешно претставување на земјата и народот во светот.

Покрај овие политички проценки се води грижа да се исполнети и правните карактеристики, односно земјата да ги има основните белези за државност и тоа: територија, население, ефективна власт и волја да го почитува и применува меѓународното право.

На овие прашања се надоврзуваат и потесно-правните проблеми поврзани со реализација на правото на самоопределување како:

- 1) Дали реализацијата на правото на самоопределување може да биде изведено преку кршење на другите принципи на меѓународното задолжително право – *ius cogens*, како на пример правото на сувереност на државата, еднаквоста на

државите, забраната за интервенција во внатрешните работи на другите држави итн?

- 2) На кој начин треба да се третира дополнително изграденото право на “економско самоопределување” со Декларацијата за постојан суверенитет на државите над своите природни богатства?
- 3) Изградениот правен принцип дека населението на дадена територија која не е организирана како држава не може да се смета за “ничија земја” (*terra nullis*) и како таква да биде подложна на окупација и проширување на суверенитетот на околните држави, со што се остава простор за потенцијално самоопределување на населението на дадената територија⁹⁹.

За експертите постојат и сериозни правни дилеми како да се оцени што е легитимно самоопределување, и како да се одреди што е народ кој се самоопределува. Овие правни дилеми, оставаат простор за политички интерпретации и проценки околу остварувањето на правото или неговата релативизација.

Во сите наведени историски случаи на остварување на правото на самоопределување се давале конкретни одговори на овие прашања, како на пример дека во процесот на колонизацијата тоа биле колонизираните народи, или при распадот на федерациите, тоа биле народите кои живееле во државите – федерални единици итн.

Некои меѓународни адвокати, дури и професори по меѓународното право, се обидуваат да укажат на потребната дистинкција помеѓу самоопределување и самоповредување. Несомнено, Курдите, Тамилите, жителите на Сахара, Каталонците... имаат право на самоопределување, без разлика да ли се внатрешни во форма на автономија или надворешни по пат на

---

⁹⁹ Фрчкоски Љубомир, et al., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул, Скопје, стр.140-141

отцепување¹⁰⁰. Но, постоењето на оваа норма на меѓународното право за прекршување (*ius cogens*) не гарантира нејзино автоматско спроведување. Со цел да се оствари правото на самоопределување, неопходно е поддршка на голема сила. Така, се смета дека Бангладеш ја доби својата битка за независност против Пакистан во 1971 година, бидејќи ја имаа поддршката од Индија. Спротивно на тоа, Игбо од Бијафра се смета дека биле масакрирани, бидејќи ниту една држава не го поддржала според нив легитимното барање за самоопределување. Дали некој може да го искористи ова право во пракса, исто така, зависи од меѓународната солидарност, која постоеше во случајот на Косово, но недостасуваше во случајот со тамилците од Шри Ланка¹⁰¹.

Се разбира, правото на самоопределување е човеково право кое им припаѓа на народите - не на државите. Но, во пракса, правото многу често се прекршуваше со неказнивост, бидејќи не постои меѓународен механизам за спроведување.

Се погласни се укажувањата дека е време Обединетите нации да воспостават таков механизам како стратегија за спречување конфликти. Самоопределувањето како теорија во меѓународните односи може да се разгледа од многу перспективи. Ричард М. Рајан и Едвард Л. Диси во својот труд насловен "Теорија на самоопределување и олеснување на внатрешната мотивација, социјален развој и благосостојба"¹⁰², кои од психолошки аспект ја истражувале теоријата за определување и трите вродени психолошки потреби: компетентност, автономија и поврзаност, утврдиле дека овие три аспекти се потребни "за олеснување на оптималното функционирање на природните својства за раст и интеграција, како и за конструктивен социјален развој и лична благосостојба". Со оваа дефиниција, концептот на

---

¹⁰⁰ Alfred de Zayas' Human Rights Corner, линк: <https://dezayasalfred.wordpress.com/2017/10/11/self-determination-is-a-human-right/>, последно пристапено на 28 мај 2019

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² Ryan M. Richard and Deci L. Edward, (2000), *Self Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social development and Well-Being*, In: American Psychologist, Vol.55, No.1. 68-78, DOI: 10.1037//0003-066X.55.1.68

самоопределување има карактер на индивидуалност, или како индивидуално лице или како корпоративно лице за развојни цели.

Од перспектива на меѓународните односи и право, и поранешниот претседател на САД, Вудро Вилсон, го сметал самоопределувањето како "императивен принцип на дејствување" и затоа сакал тоа да биде инкорпорирано во Пактот на Лигата на народите на крајот на Првата светска војна, во рамките на поставените цели на универзалност. При консултациите во Сан Франциско, поранешниот Советски Сојуз предложил вклучување "врз основа на почитување на принципот на еднакви права и самоопределување на народите" како амандман во текстот на член 1 (2) и член 55 од Повелбата на ООН .

Ова подразбира дека мирољубивите и пријателски односи меѓу нациите во голема мера се засноваат на самоопределување. Како резултат на тоа, самоопределувањето беше замислено како политички принцип, а не како законска норма. Меѓутоа, со преговорите и усвојувањето на Меѓународниот договор за граѓански и политички права (the International Covenant on Civil and Political Rights) и Меѓународниот договор за економски, социјални и граѓански права (the International Covenant of Economic, Social and Civil Rights), самоопределувањето стана право, и веќе не е само политички принцип.

Прво, Резолуцијата 1514 на Генералното Собрание на Обединетите нации (United Nations General Assembly) од 1960 година предвидува дека "сите народи имаат право на самоопределување, врз основа на тоа право слободно го одредуваат својот политички статус и слободно го следат својот економски, социјален и културен развој". Потпирајќи се на оваа теза некои меѓународни експерти толкуваат дека "Резолуцијата 1514 ги поврзува самоопределувањето со "подобри стандарди на животот и поголема слобода" и затоа оваа норма сметаат дека "веќе беше прифатена на одреден начин како промоција на подобри стандарди за живот и слобода"¹⁰³.

---

¹⁰³ "The Right of Self-determination in International Law towards the 40th Anniversary of the Adoption of ICCPR and ICESCR", Perceptions, Winter 2005, p.118

Дополнително, на 15 декември 1960 година, Генералното Собрание на ОН ја усвои Резолуцијата 1541 со осуда на португалското одбивање да даде извештај за своите колонии. Резолуцијата не само што дефинира што претставува "целосна мерка на самоуправа", туку и како "мора да резултира со одлука каде што засегнатите луѓе гласаат на слободни и фер избори за да одлучат дали: а) ќе се претстават како суверена независна држава; б) слободно да се здружува со независна држава; или в) да се интегрира со независна држава што веќе постои."

Второ, двата пакта кои беа усвоени во 1966 година предвидуваа "право на самоопределување" во заедничкиот член 1. Двата пакта се важни од различни перспективи: самоопределувањето престана да биде само политички принцип и стана законско право. Сојузот го разгледува ограничувањето на самоопределувањето на угнетените и колонијалните народи за вклучување на "сите народи".

Можеби уште поважно, Генералното Собрание во 1970 година ја усвои Резолуцијата 2625 во која се вели дека "врз основа на принципот на еднакви права и самоопределување на народите зацртани во Повелбата на Обединетите нации, сите луѓе имаат право на слободно определување...", а исто така бара од сите земји-членки на ОН да го почитуваат правото на самоопределување во согласност со Повелбата на ОН.

Без сомнение, многу прашања се покренати со донесување на самоопределувањето како политичко начело и како законско право. Многу научници сметаат дека самоопределувањето е императивна норма на меѓународното право, односно, *jus cogens*, што не е дозволено да се дерогира. Образложението за разгледување е дека Резолуцијата 2625, насловена како "Декларација за принципите на меѓународното право во врска со пријателските односи и соработката меѓу државите во согласност со Повелбата на ООН", беше донесена со широк консензус, без ниту еден глас против.

Сепак, постои и прашањето на *територијален интегритет наспроти самоопределување*. Резолуцијата 2625 на ООН од 1970 година, која

предвидуваше право на самоопределување, исто така, обезбеди претпазливост против расчленувањето на државата.

Во овој поглед, некои научници тврдеа дека "самоопределувањето" за кое станува збор се однесува само на рамките на прифатената колонијална рамка, додека другото толкување треба да биде во рамките на постојните суверени држави. Така на пример, Канадскиот Врховен суд пресуди дека остварувањето на правото на самоопределување треба да се спроведува "во рамките на постојните суверени држави", а исто така ја истакна потребата за одржување на територијалниот интегритет на тие држави.

Ова може да се разгледа и поинаку, бидејќи Комитетот за елиминација на расната дискриминација (Committee on the Elimination of Racial Discrimination) разликуваше надворешно самоопределување и внатрешно самоопределување во кое постои "правото на секој граѓанин да учествува во спроведувањето на јавните работи на кое било ниво". Ова укажува на вториот аспект, дека неспособноста на граѓанин да учествува во водењето на националните работи може да ги 'оправда' жалбите и повиците за самоопределување.

Трето, постои и аспект на отцепување од веќе постоечка држава. Некои научници претпоставуваа дека самоопределувањето може да го вклучи правото на отцепување од една држава. Некои други тврдат дека постои неизвесност околу прашањето на отцепување, бидејќи тоа не е дозволено ниту забрането според меѓународното право. Меѓутоа, иако земјите-членки на ОН не сакаат унилатерално отцепување, останува вистината дека имало многу случаи на унилатерално отцепување во меѓународните односи: Косово, Источен Тимор, Чеченија итн.

Во оваа смисла, важно е да посветиме внимание и на два исклучителни услови кои може да поттикнат и барања за отцепување: материјализација на отцепувањето во постколонијалниот контекст и реализација на отцепување од недемократски, авторитарни режими кои ги кршат човековите права.

Постои и тврдење дека правото на отцепување треба да се смета за "лек во крајна инстанца за сериозни неправди"¹⁰⁴. Дополнителни два случаи кои можат да ги оправдаат тврдењата за отцепување, се изнесени од професорот по меѓународно право Вед. П. Нанда, а тие се однесуваат на случаи каде постојат "упорни и сериозни прекршувања на индивидуалните човекови права" и "неоправдано одземање на територијата".

Гросо модо¹⁰⁵ земено, концептот на самоопределување се уште е двосмислен, особено во однос на тоа кој има право на самоопределување како што е предвидено во многу меѓународни документи за човекови права. Дали е тоа група, народ или нација? Која е содржината на правото на самоопределување или што навистина се смета за право? Дали е автономија или државност?

Во својот извештај за "Самоопределување: суверенитет, територијален интегритет и правото на сецесија"¹⁰⁶, Патриша Карли од американскиот Институт за мир, забележа дека "непрактично е да се претпостави дека само правните принципи ќе ги решат територијалните и политичките спорови".

Со други зборови, важно е да се напомене дека концептот на самоопределување стана правило на општа примена, дека ОН не охрабрува произволно отцепување, но не ја одобрува и злоупотребата на човековите права и диктатурата, отука определувањето се оценува и како двосмислен концепт. Како резултат на тоа, самоопределувањето е дозволено како императивна норма на меѓународното право и затоа не треба да се дерогира. Актуелните влади тешко го прифаќаат самоопределувањето, иако нивните земји потпишале меѓународни договори со кои се бара негова заштита. Аспектот на признавањето или игнорирањето на правото на самоопределување од страна на државите, се рефлектира и на институтот меѓународно признавање.

---

¹⁰⁴ Buchanan, A. (1992). Self-Determination and the Right to Secede. *Journal of International Affairs*, 45(2), 347-365. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/24357361>

¹⁰⁵ Терминот "grosso modo", од италијански означува: приближно

¹⁰⁶ Carley Patricia, (1996), *SELF-DETERMINATION Sovereignty, Territorial Integrity, and the Right to Secession*, линк: <https://www.usip.org/sites/default/files/pwks7.pdf>, последно пристапено на 30 мај 2019

И во Нигерија, приказната не е поинаква. Уставот на Нигерија од 1999 година, согласно измените, предвидува неделивост на земјата, а сепак, дел од територијата беше отстапена на Камерун.

Во 2017 година, Генералното собрание на ОН едногласно ја усвои резолуцијата предводена од Пакистан, потврдувајќи дека универзалното остварување на правото на народите на самоопределување е основен услов за ефективна гаранција и почитување на човековите права.

Текстот на Резолуцијата укажа на пораката на Генералното собрание на ООН да прекинат сите акти на странска воена интервенција, агресија и окупација, бидејќи тие резултираа со сузбивање на правото на народите за самоопределување и други човекови права во одредени делови на светот.

Резолуцијата ги повика државите одговорни веднаш да ја прекинат својата воена интервенција и окупација на странски земји и територии, како и сите акти на репресија, дискриминација, експлоатација и малтретирање.

Тоа е порака за поддршка од меѓународната заедница на луѓето насекаде во светот, кои се уште се подредени и угнетувани и се борат против странска окупација.

Јасно е дека постојат многу други територијални творби што не се држави како такви, но кои исто така не можат точно да бидат опишани едноставно како дел од метрополите на постојните држави.

Тајван претставува добар пример, за кој теоретичарите често заклучуваат дека ниту е желен да се стекне со статус на „државност“ (бидејќи формално сè уште ја води политиката на „една Кина“), но всушност во својата основа е независен ентитет.¹⁰⁷

Постојат и други “потешки” примери, како што се Палестинската Автономна Област (Појасот на Газа и Западниот Брег), Сахарската Арапска Република и Чеченија. Постојат и автономни компоненти на постојните држави како што се Квебек (Канада) и Северна Ирска (Обединетото Кралство).

---

¹⁰⁷ Глигоров В., *Каталонија и прашањето на отцепувањето*, Окно Портал, линкдо текстот: <https://okno.mk/node/67057>, пристапено на 19.04.2019

Се наметнува прашањето до кој обем овие територии имаат меѓународен субјективитет? Дали е важно да постои врска со територијалниот простор (како држава) и можеби многу постојни држави некогаш биле опишани во овие поими (на пример: Намибија, Еритреја и Бангладеш). Па така, таквите ентитети се вистински пред држави чиј субјективитет е соодветно намален (но сè уште постои), кој може, или не може, да побара државност во зависност од идните развои?

Изминатите децении се случија неколку постапки за отцепување.

Некои од нив се спроведоа под надзор на Советот за безбедност, а некои под надзор на Меѓународниот суд на правдата или меѓународните советодавни комисии (како Бадентеровата комисија). Некои отцепувања се спроведоа со посредување на Обединетите нации или Европската Унија (улогата на Марти Ахтисари на Косово и Мирослав Лајчак во Црна Гора се најзначајни примери на тие два вида посредништво), додека другите – во случаите кога не се работеше за анексија (како што се случи во Крим) – беа унилатерални. Во случајот на Каталонија, малку беше веројатно меѓународното учество, така што Каталонците и нивната влада, ако одлучат така, ќе мораат да спроведат еднострано отцепување.¹⁰⁸

Ако се има на ум дека внатрешниот суверенитет му претходи на надворешниот, се доаѓа до заклучок дека државите се реални ентитети, а не правни творби. Оваа констатација ја потврди и Меѓународниот суд на правдата во случајот на Косово, а во конкретниот пример до израз доаѓаат и посебните хипотези на овој труд дека „политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“ и „институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница“.

Распаѓањето на некогашната Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ) беше проследено со крвави сценарија. Ако се осврнеме

---

¹⁰⁸ *Ibid.*

на отцепувањето на *Словенија*, од федерацијата на Југославија, ќе видиме дека тогашниот Југословенскиот врховен суд беше против отцепувањето, а Југословенската влада ја испрати војската за да ги спречи словенечките власти во преземањето на контрола над државните граници. Во оваа своја одлука за отцепување, словенечките власти престанаа да плаќаат даноци, односно придонеси кај сојузните власти. Бадентеровата комисија, основана да ја советува Европската Економска Заедница (ЕЕЗ), даде мислење дека отцепувањето засновано на референдум е оправдано доколку државата, во случајов сојузната држава Југославија, се наоѓа во поодминат стадиум на распаѓање. Референдумот беше првиот чекор кон градење словенечката држава и основа за нејзино признавање од страна на ЕЕЗ, а подоцна ЕУ.

Во повеќе случаи – не само во Југославија – отцепувањата беа проследени со територијални конфликти. Отцепувањето на Македонија беше исклучок, зашто никој не ја оспоруваше нејзината територија. Македонија направи договор со државите коишто остана од СФР Југославија (по сецесијата на Словенија и Хрватска) за решавање на нерешените имотни спорови, првенствено во врска со имотот на Југословенската Народна Армија, по што следеше целосен пренос на фискалните и монетарните надлежности. Во другите случаи – во Југославија и на други места – доаѓаше до конфликти околу територии. Заради воените и цивилните конфликти и насилството, меѓународната заедница во повеќето такви случаи беше принудена да се вмеша.

И *Црна Гора* се одлучи за еднострано преземање на фискалните надлежности, но по обратен редослед (Југославија тогаш веќе беше федерација со само две држави – Србија и Црна Гора). Во првиот чекор Црна Гора стекна финансиска независност, односно веќе не исплаќаше придонеси во сојузниот буџет ниту од него добиваше средства; наместо тоа живееше од сопствени пари. Олеснителна околност беше тоа што сојузната влада не се противеше бидејќи приходите на Црна Гора од сојузниот буџет беа поголеми од нејзините придонеси. Во следниот чекор Црна Гора како валута ја усвои германската марка, со објаснување дека југословенскиот (српски) динар е

инфлаторен и дека практично е фискален инструмент на сојузните власти. Дури тогаш – со посредување и надзор на ЕУ – Црна Гора одржа референдум и стана самостојна држава.

Државите се реални ентитети, а не правни творби – тоа е прифатено толкување на меѓународното право кое Меѓународниот суд на правдата го потврди и во случајот на *Косово*. Со други зборови – внатрешниот суверенитет му претходи на надворешниот, а не обратно.

Глигоров В. во анализа посветена на ова прашање ќе забележи дека: „во такви случаи, како во случајот со *Крим и Источна Украина*, доаѓа до надворешно мешање, особено воено, што често резултира со легитимирање на сецесијата која треба да спречи таква интервенција и до делегитимирање на надворешната анексија“.

Случајот на *Шпанија*, според Глигоров е споредлив со случајот на Југославија заради асиметричниот федерализам на двете држави. За разлика од бинарните федерации, какви што беа Чехословачка или конфедерацијата на Србија и Црна Гора, отцепувањето на Каталонија го доведува во прашање уставниот поредок и стабилноста на преостанатиот дел од федерална Шпанија. Југославија не беше во состојба да се соочи со отцепувањето на Словенија, а притоа да не се распадне. Тоа ја загрижува и централната шпанска власт – дека отцепувањето на *Каталонија* ќе води кон други отцепувања и потенцијален распад на Шпанија.

Особено е интересен случајот на отцепувањето на Косово од Србија, каде 1991 година беше спроведен референдум за отцепување кој Врховниот суд на Србија го прогласи за незаконски. Откако убедливото мнозинство граѓани гласаше за отцепување, косовските власти фискално се одвоија од Србија и управуваа со Косово како со паралелна држава, од сенка. Србија на тоа одговори со прогласување вонредна состојба во покраината. Најпосле дојде до насилан бунт и меѓународна воена интервенција. Советот за безбедност доби задача да го набљудува процесот на градење држава, да ги контролира границите и да го надгледува правниот систем. Косово прогласи независност

2008 година, а Меѓународниот суд на правдата во 2010 година пресуди дека во тој процес немало кршење на законите.

Финансиската независност и контролата над територијата се клучни во сите случаи на отцепување, додека меѓународната заедница бара исполнување на претходно наведените дополнителни услови. Во случајот на Каталонија, како и во *случаите на Квебек и Шкотска*, границите се јасни и несомнени, а прашањето за контрола над територијата е решено. Преостанува прашањето кој ќе управува со таа територија.

Тоа е правно прашање, и пред сè прашање кој ги собира даноците и кој пружа правни услуги. По отцепувањето во рамки на ЕУ правните стандарди не смеат да се влошат. Надворешна интервенција е малку веројатна и не игра важна улога во случајот на Каталонија. Значи, клучно е прашањето за фискално отцепување, особено со оглед на членството во европската монетарна унија.

Впрочем, во рамки на ЕУ, сецесијата се сведува на целосно преземање на фискалната власт на локално ниво, со исклучок на фискалните обврски спрема Европската Унија. Дobar пример за тоа е распадот на Чехословачка кој се случи додека државата беше надвор од Европската Унија, но се очекуваше во иднина да ѝ се придружи на Унијата. Сè што преостана да се направи беше двете држави наследнички да создадат посебни фискални системи.¹⁰⁹

Контролата на границите со земјите надвор од ЕУ е значајна; таа претставува точка во која може да се отвори прашањето за контрола над територијата. Ако Каталонија со излегувањето од Шпанија излегува и од ЕУ, тогаш мора да воспостави контрола над сите свои граници, вклучувајќи ја и онаа со Шпанија. Тоа не е можно без согласност на Шпанија и ЕУ, доколку се сака да се избегнат конфликти околу границата, односно околу контролата над територијата. Каталонија може да се одлучи на преземање на фискалната власт. Тоа е вообичаена стратегија за отцепување –

---

¹⁰⁹ *ibid.*

воспоставување внатрешен суверенитет пред освојувањето на надворешниот.

Шпанија е веќе фискално децентрализирана, и тоа на асиметричен начин. Провинциите, како *Каталонија*, собираат поголем дел од даноците и им ги испраќаат на централните власти. Каталонскиот придонес за шпанскиот буџет е поголем од приходите од буџетот. Централната власт ги собира и социјалните и здравствените придонеси, како и придонесите за фондот за невработени. Во случајот на Југославија, социјалните фондови беа локални (како и во ЕУ).

Федералната власт ја сочинуваша војската, централната банка и вработените во федералната влада (меѓусебните обврски во поглед на заедничкиот долг кон странство беа договорени неколку години пред распаѓањето на државата).

Разликата помеѓу југословенските држави и повеќето други случаи на отцепување е во тоа што сојузниот буџет на Југославија, како и буџетот на ЕУ, главно се потпираше на придонесите од републиките, а не на данокот (со исклучок на царините). Ни социјалното осигурување не беше централизирано. Затоа југословенските републики можеа да се отцепат на начин кој е сличен со постапката за британското одвојување од ЕУ преку одржаниот референдум „Брегзит“. Работите се поинакви со федералната држава со централизиран систем на даноци и социјално осигурување. За да стане навистина фискално независна, државата која сака отцепување мора да ја преземе фискалната власт и системот на социјално осигурување.

За разлика од ЕУ, Југославија имаше заедничка војска. Шпанија исто така има војска, како и централна управа над полицијата и другите служби за безбедност. Централната власт може да ги искористи за да им ја наметне својата волја на провинциите. Тоа може да доведе до криза на легитимитетот и тест на легитимноста не само на централната власт туку и на државата што се отцепува. Во голем број историски случаи, токму тоа беше причина за насилни конфликти за контрола над територијата на отцепената држава.

На референдумот на 1-ви октомври 2017, кој беше прогласен за нелегален од страна на шпанскиот Уставен суд, одзивот на излезоноста на

референдумот беше само 43%, а околу 90 отсто од каталонските гласачи ја поддржаа независноста. Владејачките сепаратисти во каталонскиот Парламент потоа прогласија независност на 27-ми октомври 2017, а Мадрид наметна директно владеење повикувајќи се на членот 155 од Уставот на Шпанија. Шпанската влада ги отпушти каталонските лидери, го распушти парламент и повика на предвремени регионални избори на 21 декември 2017 година, на кои победија националистичките партии.

Иако Шпанија е децентрализирана и претставува, слично како Канада, лабава федерација, Каталонија за отцепувањето прво ќе мора да преговара со шпанските централни власти, за да изгради сопствен буџет и фондови за социјално осигурување. Не е лесно да се спроведе унилатерално преземање на фискалната власт доколку централната власт силно се спротивставува на тоа. Потешко е да се оспори легалитетот на централната власт кога нејзините интервенции не се насилни туку се од административна природа. Сецесиите главно се долготрајни процеси. Во случајот на Југославија, може да се тврди дека кампањата за самостојност на Хрватска почна со основањето на Југославија.¹¹⁰ Дури и кога постои долготрајна политичка волја за самостојност, тоа не значи дека отцепувањето е неизбежно. Во некои случаи, како веќе споменатиот Квебек, демократските и уставните решенија можат да ги запрат сецесионистичките трендови. Федерализацијата на Шпанија извршена после диктатурата на Франко отвора можност за такво решение. Членството во ЕУ исто така би требало да придонесе за стабилност на државата членка, како што беше случај во голем број централноевропски и балкански земји, со бројни внатрешни етнички и останати поделби. Значи, во повеќето случаи може да се пронајде уставно решение кое ќе ја ослаби поддршката на идејата за отцепување. Вистинското прашање е како да се пронајде такво решение тогаш кога државата е веќе ставена на испит за легитимитетот со сецесионистички референдум.

---

¹¹⁰*Ibid.*

Во Тексас, САД, претседателот на Тексашкото националистичко движење исто така често го актуелизира барањето за организирање референдум каде ќе се постави прашањето за оцепување на оваа сојузна држава од САД, исто така и активнисти во Калифорнија на движењето “Калегзит“ незадоволни од определени актуелни политики во 2017 година добија дозвола да собираат потписи за распишување на референдум за независност, но и покрај овие иницијативи на американскиот континент, реалистите во меѓународната политика сметаат дека целовитоста на САД неможе да се наруши.

Примената на правото на самоопределување на народите во поширока смисла сè уште е предмет на научна дебата. Ова право има општествена, економска и културна димензија и се смета дека може и треба да се примени на сите колонијални ситуации. Се смета дека ова право може да го втемели правото на еднострана сецесија во услови на некои трети околности, кога народот е смислено блокиран да го применува своето право на внатрешно самоопределување тој е овластен како последно прибежиште да го примени со сецесија.¹¹¹

Во 37 ИЛМ 1340 (1998 година), од Врховниот суд на Канада стои дека „признаените извори на меѓународното право потврдија дека правото на самоопределување на луѓето е нормално исполнето преку *внатрешно* самоопределување – интересот на луѓето за новиот политички, економски, општествен и културен развој во рамките на постојаната држава. Правото на *надворешно* самоопределување (кое во овој случај потенцијално поприма форма на докажување на правото на унилатерална сецесија) произлегува само во најекстремните случаи и, дури и тогаш, според внимателно дефинирани околности. Надворешното самоопределување може да биде дефинирано како што е дадено во следната изјава од Декларацијата за пријателски односи. Воспоставувањето на суверенитетот и независноста на државата, слободното здружување или интеграција со независна држава или настанување на кој било друг политички статус што е слободно утврден од

---

¹¹¹ Диксон М., Мекоркуел Р., (2010), *Случаи и материјали од меѓународното право*, ДатаПонс, стр.236

луѓе што создаваат режими за спроведување на правата за самоопределување од тие луѓе. Меѓународниот принцип на самоопределување се развил во склоп на рамката што го почитува територијалниот интегритет на постојните држави. Различните меѓународни документи го поддржуваат правото на постоење на правата на луѓето на самоопределување, исто така содржат паралелни изјави што го поддржуваат заклучокот дека извршувањето на таквите права мора да е доволно ограничено за да може да ги спречи заканите за територијалниот интегритет на постојните држави или нивната стабилност или односите помеѓу суверените држави.¹¹²

Јасно е дека меѓународното право, преку правото на народите на самоопределување нема за цел да им даде на составните делови на суверените држави право на еднострана сецесија од нивните матични држави. Затоа е предизвик за државата да најде аргументи со кои ќе ја признае легитимноста на сецесијата што се темели на погореспоменатото право на самоопределување.

Во рамките на меѓународните документи правото на самоопределување е широко признаено.

Во случајот со *Источен Тимор*, Меѓународниот суд на правдата зазема гледиште дека суверенитетот над територијата не е неопходно својствен на една држава. Во тој случај, колонијалната држава имала некои суверени овластувања, но тие не биле исклучителни овластувања. Државата што ја окупирала територијата има некои суверени овластувања над територијата, најмалку во секојдневните административни работи на територијата и овие овластувања можат, веројатно, а вклучуваат способност да се влезе во договори што се однесуваат на територијата. Како дополнување, луѓето од територијата имаат некој суверенитет над територијата, како што е правото на самоопределување, кое може да биде применето доколку слободно одлучат без надворешно мешање (види погоре).

---

¹¹² Диксон М., Мекоркуел Р., (2010), *Случаи и материјали од меѓународното право*, ДатаПонс, стр.147

Случајот Источен Тимор го афирмирал развојот на меѓународното право во ограничување на апсолутниот суверенитет на државите, најмалку во однос на правото на самоопределување. Следствено на оваа одлука, Источен Тимор беше раководен од Обединетите нации сè додека Источен Тимор не стана држава во мај 2002, па така и понатаму имало повеќекратен суверенитет над истата територија.¹¹³

Имено, островот Тимор кој е лоциран недалеку од северозападниот дел на Австралија со векови беше поделен помеѓу Холандија и Португалија. Источниот дел има околу 19 000 квадратни километри со околу 600 000 жители. Во 1974 година, Португалија на Источен Тимор му го призна правото на самоопределување и изгради став дека за идниот статус на Источен Тимор треба да одлучи парламент, кој треба да биде избран на општи, тајни и непосредни избори. Наскоро се формирани две спротивставени политички движења, едното е за независност, а другото за приклучување кон Индонезија. На 7 декември 1975 година индонезиски трупи влегуваат во Источен Тимор. Португалија веднаш вложува протест до ОН. ОН ја осудува инвазијата, но не го употребува зборот агресија. Во 1976 година Индонезија го прогласила Источен Тимор за своја 27-ма провинција.

Неоспорно е дека на народот на Источен Тимор не му е дозволено слободно да ја изрази својата волја на плебисцит организиран под надзор на ОН. Одлуката за припојување е донесена на посреден начин, преку одлука на парламент, во присуство на труците на Индонезија. Се чини дека ова не ќе беше можно, доколку САД не беа непосредно наклонети кон Индонезија. Врз основа на член 55 и 56 од Повелбата, САД имаат обврска да го промовираат правото на самоопределување. Голема промена настанува кога Португалија ја тужи Австралија пред Меѓународниот суд на правдата. Главна улога во ова тужба има правото на самоопределување, но тужбата е насочена кон Австралија затоа што Индонезија не е под јурисдикција на Меѓународниот суд на правдата.

---

¹¹³*Ibid.*, 280-281

Португалија го изгубила спорот, заради тоа што Австралија не се противела на правото на самоопределување, туку Индонезија, која пак не е под јурисдикција на Меѓународниот суд на правдата и тој не може да и суди. Судот се согласува со тврдењето дека правото на самоопределување има дејство *erga omnes*, но нагласува дека согласноста да се биде странка пред Судот и *erga omnes* се две различни работи. Судот смета дека не може да донесе пресуда против Австралија, која што учествува во постапката, која ќе се однесува на Индонезија, која што не учествува во постапката (не е ни тужена). Меѓутоа, Судот не пропушта да каже дека без оглед на фактичката состојба (дека Источен Тимор е анектиран од Индонезија) сепак Источен Тимор има право на самоопределување. Народот на Источен Тимор 1999 година организира плебисцит и се самоопределува за самостојна држава. Во 2002 година станува самостојна држава, како прва самостојна држава во 21 век.

Меккоркодеил Р. (McCorquodale R.) пишувајќи за самоопределувањето како пристап кон човековите права, забележува дека многу често се прибегнувало кон оружени конфликти како средства со кои се решавале барањата кои се однесувале на остварување на човековите права, затоа тој заклучува дека меѓународната заедница треба да смисли доследна правна рамка што ќе биде структура за мирољубиво решение, која може да се примени на сите потенцијални конкурентни барања и интереси што се однесуваат на правото на самоопределување.

Правото на самоопределување се применува на сите ситуации каде што луѓето се предмет на угнетување, доминација и експлоатација од други.¹¹⁴ Тоа е применливо на сите територии, колонии или не, како и на сите луѓе. Правниот пристап до правото на самоопределување што било користено досега се фокусираше на “луѓето” и на “териториите” за кои станува збор. Ова се покажало дека било користено во сегашните разновидни примени и употреби на правото, особено во внатрешното самоопределување.

---

¹¹⁴*Ibid.*, *cmp.* 234

Пристапот кон правото на самоопределување како човеково право, теоретичарите заклучуваат дека не е апсолутно човеково право. Мекоркоајл Р., за ова ќе заклучи дека овој пристап се потпира на општите законски права развиени во склоп на правната рамка за меѓународните човекови права, но и дека треба да се посвети внимание на развојот на ова право и на широкиот обем на неговите можни употреби кои се спротивни на рестриктивниот „територијален“ пристап, кој ја ограничува неговата употреба за сецесија и независност како и на употребата на проширени флексибилни правила што се однесуваат на тоа кој е „жртва“ што е способна да поднесува жалба за прекршување на човековите права.

Ерик Давид¹¹⁵ еден од исктакнатите белгиски професори по меѓународно право од Слободниот универзитет на Брисел (УЛБ), смета дека “правото на самоопределување во меѓународното право е етаблирано од страна на Обединетите Нации единствено во колонијален или параколонијален контекст. Со други зборови, народите кои се наоѓаат во ситуација на колонизација, значи колонизирани народи како Конго, Руанда, Бурунди на пример, се територии кои имаа право на самоопределување. Проф.Давид¹¹⁶ објаснува дека, правото било проширено за народи кои се во состојба на окупација, на пример на малцински расистички режими како апартхајдот во Јужна Африка, или, во денешно време, случајот со Западна Сахара, која била прво под шпанска доминација, а денеска е окупирана во повеќе од три-четвртини од својата територија од страна на Мароко, исто така правото важи на пример и за палестинскиот народ.

Погоре наведените примери како и сите останати случаи кои стојат запишани во историскиот бележник за примената на правото на самоопределување при создавање на државите и меѓународното признавање, упатуваат на заклучокот дека полната примена на ова право зависи од исполнување на

---

¹¹⁵ Проф. Ерик Давид е специјализиран во областа на правото на вооружани конфликти, објавил повеќе научни трудови од областа на меѓународното право, бил консултант на белгиската влада, на Обединетите Нации, на Советот на Европа, член на повеќе релевантни меѓународни комисии и бил активен како експерт за “Трибуналот Расел” за Палестина.

¹¹⁶ Сител телевизија, линк: <https://sitel.com.mk/erik-david-pravoto-na-samoopredeluvanje-ne-e-primenlivo-na-sporot-so-imeto>, последно пристапено на 30 мај 2019

политичката волја која не ретко се потпира и на политичката прагма, правејќи ја примената на правото екстензивна, и зависна од волјата на големите сили.

ГЛАВА ЧЕТВРТА: МЕЃУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ПРИЗНАВАЊЕТО НА ДРЖАВИТЕ

---

1. Меѓународните организации како субјекти на меѓународното право

Се до почетокот на 20 век, државите беа единствени субјекти на меѓународното право. Меѓународните организации се творба на поновото време, и своевиден резултат и одговор на интеграцијата на меѓународната заедница.

Процесите кои водеа до создавање на меѓународните организации имаа, главно, два правци: првиот е процес на оформување на организации за обезбедување на мирот и безбедноста. Вториот процес, кој почнува подоцна, ја оформува потребата за создавање на постојани координативни средишта, за овозможување на овие дејности на државите кои ги надминуваат државните граници.

Меѓународната организација би ја дефинирале како: самостојна организација, заснована врз меѓународен договор, со свои постојани органи и меѓународно правен субјективитет, основана заради соработка и решавање на одделни проблеми во меѓународната заедница.¹¹⁷

Конститутивни елементи на меѓународната организација се: нејзиниот Статут, кој има статус на меѓународен договор (со кој се уредуваат структурата на постојаните органи и процедурата на донесувањето на одлуки, како и областа на дејствувањето), и меѓународно правниот субјективитет (посредување на права и обврски, *legal capacity*, *capacity joridiljue*, процесна способност за непосредно остварување на правата и обврските и непосредна одговорност за нивно остварување).

Меѓународните организации глобално се делат на две групи:

а) меѓународни владини организации и

---

¹¹⁷ В. Димитријевиќ, О. Рачиќ, Меѓународне организации, Савремена Администрација, Београд, 1978

б) меѓународни невладини организации.

Субјекти на меѓународното право, се неспорен субјективитет, се само меѓународните владини организации. Основачи на овие организации се државите кои се и нивни членки.¹¹⁸ Меѓународните владини организации се делат на: отворени, полуотворени и затворени (според критериумите за прием на членови); делиберативни и оперативни (според тоа дали своите одлуки ги споредуваат преку државите-членки или директно со свои органи); трајни и привремени; општи и специјализирани и сл.

Меѓународните владини организации имаат, главно, стандардна структура на постојани органи која ја сочинуваат: пленарен орган (собрание или совет - каде што се застапени сите држави членки и кој одлучува за сите стратешки одлуки, ги избира членовите на другите органи и го одредува буџетот на организација); извршен орган (ги извршува одлуките на пленарниот орган и ја креира политиката на тоа извршување); и административен орган (секретаријат, биро – кој го сочинуваат професионални службеници за оперативни и технички функции во организацијата).

Меѓународните владини организации можат да донесуваат задолжителни одлуки за државите членки или препораки. Фазите на нивно донесување се: подготвителна фаза и иницијатива, дебата и гласање.¹¹⁹

Од меѓународните организации од општ карактер субјекти кај договорите во меѓународниот промет, посебно ќе се осврнеме на следните: Организацијата на обединетите нации; Меѓународната банка за обнова и развој; Меѓународниот монетарен фонд; Меѓународната финансиска корпорација; Меѓународното здружение за развој и Меѓународната унија за заштита на индустриската сопственост.

---

¹¹⁸ Подетално види во: Ingrid Detter, *Law Making by international Organizations*, Stockholm, 1965; R. Higgins, *The Development of International Law Through the Political Organs of U. N.*, London, 1963

¹¹⁹ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., „Меѓународно јавно право“, Скопје Табернакул, 1995-378стр, Печат:Бато Скопје, стр.96-97

2. Светската политика и меѓународните организации

Државите како примарни субјекти на меѓународното право, во рамките на меѓународното општество делуваат врз основа на збир на правни норми и правила кон кои треба да се придржуваат во нивните меѓусебни односи.

Средновековниот концепт на меѓународното право еволуира од средновековниот концепт на природното право (Малески Д., 2000:401).

Меѓународната заедница нема правен или административен процес којшто би можел да е инкорпорира во внатрешното право, но значајно е тоа дека вториот може да признава неинкорпорирани асоцијации како правни лица. Онаму каде што нема конституционален систем за признавање и регистрирање на асоцијации како правни лица.¹²⁰

Меѓународната заедница денес е семејство на нации, каде коегзистираат околу 170 држави со различна територија, различно население, различна моќ, политичка власт и кои делуваат на меѓународната политичка сцена во анархичен однос кој подразбира отсуство на централна власт.

Државите се учесници на светската политичка сцена кои не признаваат власт повисока од суверенитетот кој се протега на нивната територија, но истовремено се свесни за разликите помеѓу нив во однос на силата и моќта. Разликите во силата пак, ги распределуваат државите во неколку категории и тоа:

- a) Доминантни сили;
- b) Регионални сили;
- c) Мали држави.

Имено во овој систем на држави, секогаш постоеле **доминантни сили**, чии интереси се глобални, кои, со својата моќ, можеле да ѝ се противстават на моќта на сите други држави заедно. Покрај нив, среќаваме **регионални сили**, чии интереси се протегаат во регионот во кој се лоцирани. Постојат и мали држави, чија основна цел е опстанокот. **Малите држави**, како што тоа го

---

¹²⁰ Браунли Иан, (2009), *Принципи на јавно меѓународно право, седмо издание*, Просветно дело-Скопје, стр.675

покажува примерот на некои земји, можат да обезбедат среќа и просперитет за своите граѓани, дури и во поголема мера од многу големи сили, но *отсуството на моќ* ги прави мошне ранливи. Ранливоста на малите и слаби држави произлегува оттаму што *силата е главниот арбитер* во меѓународните односи.¹²¹

Некоја институција може да ги нема карактеристиките на една „организација“, а сепак, да има правен карактер на меѓународен план. Оттаму, „договорните страни“ на Општиот договор за трговија и тарифи, имаат одреден правен карактер делумно како резултат на вршење на квази-судска функција, согласно процедурите меѓу договорните страни.

Освен тоа, формалната презентација може премногу да се концентрира на „меѓународен правен карактер“, игнорирајќи ги овластувањата на организациите и институциите како што е ГАТТ¹²², за склучување локални законски договори.

Критериумите за правен карактер на организациите можат да се сумираат на следниот начин:¹²³

1. Постојаната асоцијација на држави, со законски објекти, опремена со органи;
2. Разлика, во смисла на правни овластувања и цели, меѓу организацијата и нејзините земји-членки;
3. Постојење на правни овластувања применливи на меѓународен план, и не само во рамките на националните системи на една или повеќе држави.

Овие критериуми се однесуваат на деликатни правни проблеми и не секогаш едноставно се применуваат.¹²⁴

Меѓународните организации, претставуваат неодминлив фактор на светската политика сцена. Нивното влијание на светската политика, како и

---

¹²¹ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика-хрестоматија*, Универзитет Св. Кирил и Методиј-Скопје, стр.476

¹²² ГАТТ-Општата Спогодба за царини и трговија

¹²³ Браунли Иан, (2009), *Принципи на јавно меѓународно право (седмо издание)*, Просветно дело-Скопје, стр.677

¹²⁴ *Ibidem.*

кај другите недржавни актери постојано се зголемува. На тој начин, според Вукадиновиќ Р. (2004:112) дополнително се загрозува апсолутната сувереност на државите во меѓународните односи и се проценува дека во периодот што следи, како резултат на зголемената економска сила, мултинационалните компании уште повеќе ќе настојуваат да ги зајакнат сопствените позиции, а со тоа и подлабоко да навлезат во сферата на политичкото одлучување.

3. Создавањето на Обединетите нации и признавањето на државите

Идејата за формирање на нова меѓународна организација¹²⁵, била зачната уште во првите години од траењето на Втората светска војна, во рамките на сојузничката коалиција, се размислувало за меѓународна организација, способна да ги одржува меѓународниот мир и безбедност. Во таа смисла, во Резолуцијата на Московската средба на министрите за надворешни работи на Соединетите Американски Држави, Советски Сојуз и Велика Британија, одржана на 30 октомври 1943-та година, се наведува решеноста да се формира нова меѓународна организација.¹²⁶ Ваквата определба била реафирмирана на Техеранската конференција на лидерите на трите сојузнички сили, на 1 декември 1943-та година. Веднаш по Техеранската конференција се пристапило кон конкретна работа на подготвување на соодветни предлози за формирање на новата меѓународна организација. Ваквата постапка била комплетирана на состанокот на експертите што се одржал во Демартон Окс, во Соединетите Американски Држави и којшто траел од 21 август до 28 септември 1944-та година. Во таа прилика, експертите на Соединетите Американски Држави, Советски Сојуз и Велика Британија практично го формулирале текстот на идната Повелба на

---

¹²⁵Повеќе кај: Атанасоски Д., Стојановска - Стефанова А., (2016), *Право на договорите во меѓународниот промет - скрипта*. ISBN 978-608-244-367-6

¹²⁶ Декларација на четирите нации за општата безбедност што ја потпиша и Кина, иако не била застапена на Московската средба на министрите за надворешни работи.

Обединетите нации.¹²⁷ Притоа, некои значајни прашања, какви што биле гласачката постапка во Советот за безбедност, Статусот на Меѓународниот суд на правдата и иднината на зависните територии, останале спорни, со интенција да бидат разрешени во понатамошните дипломатски контакти на трите сојузнички сили.

Откако спорните прашања биле надминати на Конференцијата на Јалта во февруари 1945-та, повелбата на Обединетите нации била прифатена на Конференцијата во Сан Франциско од страна на претставниците на педесет држави, на 26 јуни 1945-та година. Државите што учествувале на конференцијата во Сан Франциско се сметаат за основачки на Обединетите нации. Повелбата на Обединетите нации стапила во сила на 24 октомври 1945-та година, откако била ратификувана од страна на државите основачи на Обединетите нации.¹²⁸ Повелбата на Обединетите нации стапила во сила на 24 октомври 1945-та година, откако била ратификувана од страна на државите основачи. Тој ден е прогласен за Ден на Обединетите нации. Во член 1 на Повелбата на Обединетите нации се наведува дека целите на организацијата се одржувањето на меѓународниот мир и на безбедноста и преземањето на колективни мерки против оние што ги загрозуваат¹²⁹, развивањето на пријателски односи меѓу народите, засновани врз почитувањето на принципите на нивните еднакви права, на самоопределувањето и на остварувањето на меѓународната соработка во решавањето на меѓународните проблеми од економски, социјален, културен и хуманитарен карактер. Според Повелбата, остварувањето на високите цели на Организацијата ќе се постигне така што во нејзиното дејствување ќе

---

¹²⁷ Всушност, станува збор за документ наречен Предлози за формирање на општа меѓународна организација, којшто подоцна бил прифатен и од страна на Кина.

¹²⁸ Република Македонија, како држава наследник на СФР Југославија, во согласност со меѓународно-правните правила за сукцесија на државите, може да се смета за основач на Обединетите нации.

¹²⁹ За надлежноста на Обединетите нации во областа на одржувањето на меѓународниот мир и безбедност види кај T. Ehrlich, and M. E. O'Connell, *International Law and the Use of Force*, Boston, 1992

се поаѓа од неколку основни принципи.¹³⁰ Како прв во оваа смисла, наведен е принципот на суверената еднаквост на државите-членки. Принципот на извршувањето на обврските од страна на државите-членки во добра волја и во согласност со одредбите на Повелбата на Обединетите нации. Повелбата на Обединетите нации ги воспоставува и извонредно значајните принципи на решавање на меѓународните конфликти по мирен пати и преку отфрлање на заканата или употреба на сила. Поаѓајќи од суштинската определба на основачите на организацијата да се спречи воена конфлаграција од типот на двете светски војни, наведените принципи можат да рефлектираат централното место меѓу принципите разработени во самата Повелба. Основните принципи врз кои Обединетите нации ја засноваат својата работа, имаат првокласна важност и за меѓународното право, бидејќи универзалниот карактер на Организацијата, ги подига на ниво на норми на важечкото меѓународно право. Членство во Обединетите нации, во согласност на основачите на Обединетите нации за нејзиниот универзален карактер, кога станува збор за членството во Организацијата, таа е отворена за зачленување на сите заинтересирани мирољубиви држави во меѓународната заедница. Принципот на мирољубивост, иако е запишан во самата Повелба, отвора, за жал, шанса и за арбитрарен однос кон новите членови поради евентуални политички предрасуди спрема нив. Треба, меѓутоа, да се земе предвид дека конотацијата на мирољубивост била формулирана во времето на завршувањето на Втората светска војна, во услови кога победничките земји оправдано гледале на политиката на поразените, како на израз на немирољубив настап во меѓународните односи. Повелбата предвидува дека новите членки треба да ги прифатат обврските што за нив произлегуваат од нејзините одредби. Новите членови се примаат врз основа на двотретинско мнозинство во Генералното собрание, откако Советот за безбедност ќе препорача нивен прием. Препораката, пак, на Советот за безбедност спаѓа

---

¹³⁰ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova A., Atanasoski D., (2017), *UN Goal: Sustainable Tourism as a Key Contributor for Sustainable Development in Developing Countries*, In: *Challenges of tourism and business logistics in the 21st century ISCTBL*, 24-25 Oct 2017, Gevgelija, Macedonia.

меѓу прашањата за кои е неопходна согласност на сите негови постојани членови. Повелбата предвидува, во член 5, дека државите кон кои Советот за безбедност презема превентивни или принудни мерки, можат да им бидат суспендирани правата и привилегиите што произлегуваат од членството во Организацијата. Државите, пак, кои постојано ги прекршуваат одредбите на Повелбата, можат да бидат исклучени до Организацијата (член 6). Органите на Обединетите нации според Повелбата, ја имаат сложената задача на остварување на сопствените ингеренции. Според членот 7, органите се делат на главни и помошни. Во главните органи спаѓаат Генералното собрание, Советот за безбедност, Економско-социјалниот совет, Старателскиот совет, Меѓународниот суд на правдата и Секретаријатот. Главните органи имаат право да формираат помошни органи и тела, така што нивниот број изнесува неколку стотини. Иако, Повелбата ги изедначува главните органи, произлегува дека меѓу нив постојат значајни разлики.

Генерално собрание е единствениот орган во кој се преставени сите држави-членки. Со други зборови, во Генералното собрание доаѓа до израз принципот на правната еднаквост на државите. Во оваа смисла, државите-членки имаат по еден глас при одлучувањето во рамките на овој орган.

Генералното собрание може да расправа за сите прашања од делокругот на организацијата, освен за оние што се на дневниот ред на Советот за безбедност. Овој орган има редица значајни ингеренции. Така на пример, тој ги избира привремените членови на Советот за безбедност, ги избира членовите на Економско-социјалниот совет. Генералното собрание го избира и Генералниот секретар на Обединетите нации, но по препорака на Совет за безбедност, додека пак, заедно со Советот за безбедност, ги избира судиите на Меѓународниот суд на правдата. Генералното собрание го разгледува и одобрува буџетот на Организацијата, од извонредно значење е правото на Генералното собрание да ја одреди висината на парична participација на државите-членки во буџетот на Обединетите нации. Овој орган ги прима и ги разгледува годишните извештаи за работата на останатите органи, вклучувајќи го и годишниот извештај на Генералниот секретар, Генералното

собрание се запознава и со извештајот на Советот за безбедност во којшто се содржани мерките и активностите за одржување на меѓународниот мир и безбедност, како и оние што се однесуваат на прашања за разоружувањето. Притоа, поаѓајќи од утврдената примарна надлежност на Советот во оваа област, Генералното собрание не решава за него, туку, едноставно речено го прима на знаење. Беше спомнато дека Генералното собрание има второстепена надлежност во однос на примарната надлежност на Советот за безбедност, кога станува збор за одржувањето на меѓународниот мир и безбедност. Така, овој орган ги разгледува генералните принципи на соработка во одржување на мирот и безбедноста. Во овие случаи, Генералното собрание донесува препораки. Во исто време, според одредбите на член 11 од Повелбата, Генералното собрание му препушта на Советот за безбедност сите прашања кај кои е неопходно да се преземат не принудни или принудни мерки. Улогата на Генералното собрание, во овој контекст, радикално се модифицира со усвојувањето на таканаречената „Обединети за мир“, во 1950-та година. Донесувањето на оваа резолуција, мотивирано со блокадите на постојаните членки на Советот за безбедност преку користењето на нивното право на вето, го поставува Генералното собрание во активна позиција. Имено, согласно со одредбите на оваа резолуција, било предвидено дека, во случај кога Советот за безбедност не може да ја оствари својата првенствена одговорност во однос на одржувањето на меѓународниот мир и на безбедноста, поради отсуство на едногласност на постојаните членки, Генералното собрание веднаш ќе ја разгледа создадената ситуација и ќе упати соодветни препораки од државите членки за преземање колективни мерки, вклучувајќи и употреба на вооружена сила. Во оваа смисла, овластувањата што му се дадени на Генералното собрание се однесуваат само на ситуации кога се извршени акти на агресија, а не и ако станува збор за ситуации во кои мирот е само загрозен. Во вакви ситуации, Генералното собрание се свикува по итна постапка, во рок од 24 часа. Генералното собрание се состанува на редовни годишни заседанија што започнуваат во третиот вторник од септември, по

барање на Советот за безбедност или на мнозинството држави-членки, можат да се свикаат и специјални, вонредни заседанија. Официјалните и работните јазици на Генералното собрание се англискиот, арапскиот, кинескиот, рускиот, францускиот и шпанскиот.

Седиштето на Обединетите нации се наоѓа во Њујорк, додека пак, европското седиште на организацијата е лоцирано во Женева. Меѓународниот суд на правдата е основниот судски орган на Обединетите нации. Тој може да пресудува во спорови меѓу државите и да дава т.н. советодавни мислења за правни прашања.

4. Постапка за зачленување на државите во Обединетите нации

Обединетите нации со своето формирање пред себе поставиле значајна цел да обезбедат ефикасна заштита на меѓународниот мир и безбедност.

Повелбата на Обединетите нации јасно ги исцртува целите и принципите на делувањето на оваа организација.

Денес, согласно Повелбата на ООН, организацијата е отворена за „сите мирољубиви држави кои ги прифаќаат обврските содржани во Повелбата на ОН и судството на Организацијата, и кои се подготвени да држат до исполнување на обврските“. Државите се прифаќаат во членство на ОН со одлука на Генералното собрание, а по претходна препорака на Советот за безбедност.

Признавањето на новата држава или влада е акт кој само други држави и влади можат да го дадат или задржат. Тоа обично подразбира подготвеност да се воспостават дипломатски односи. Обединетите нации не се држава ни влада, и затоа не поседуваат никакви овластувања за признавање на држава или влада. Како организација на независни држави, ООН може да прими одредена држава во членство или да прифати акредитивни писма на претставниците на новата Влада.

Постапката накратко опфаќа:¹³¹

- Државата да поднесе барање до Генералниот секретар и писмо со кое формално наведува дека ги прифаќа обврските на Повелбата;
- Советот за безбедност ја разгледува апликацијата;
- Секоја препорака за прием мора да добие од 9 до 15 членови на Советот, под услов ниту еден од петте постојани членки на Советот за безбедност (Кина, Франција, Русија, Обединетото Кралство на Велика Британија и Ирска и САД) да не гласа против приемот;
- Доколку Советот препорача прием, Препораката се доставува о Генералното собрание за разгледување;
- Потребно е двотретинско мнозинство гласови во Собранието за прием на новата држава во членство;
- Членството стапува во сила со датумот кога се усвојува Резолуцијата за прием.

На секоја седница Генералното собрание ги разгледува акредитивните писма на сите претставници на земјите-членки кои учествуваат на таа сесија. За време на таквото разгледување, кое рутински се одвива прво во деветчлениот комитет за проверки, но може да се појави и во други времиња, може да се постави прашањето дали одреден претставник е акредитиран од страна на Владата која моментално е на власт. Ова прашање конечно се решава со мнозинство гласови во Собранието. Треба да се спомне и дека нормалната промена на владите преку демократски избори, не покренува никакви прашања и проблеми поврзани со акредитивите на претставникот на засегната држава.

Денес, Обединетите нации имаат 193 земји членки, а Северна Македонија е 181 земја членка од 8 април 1993 година, согласно Резолуцијата донесена на 3196 седница. Во листата на држави членки, нашата држава се појавува

---

¹³¹ Официјален сајт на Организацијата на обединетите нации, линк: <https://www.un.org/en/sections/member-states/about-un-membership/index.html>, последно пристапено на 6 април 2019

со новото име за севкупна употреба прифатено со Конечната спогодба од 2018 година (т.н. Преспански договор).

5. Улогата на Обединетите нации во справување со заканите за мирот и безбедноста кај државите во светот

Во насока на воспоставување на меѓународен систем кој ќе почива на рамнотежа на силите, уште по крајот на Првата светска војна американскиот претседател Вудро Вилсон¹³² идеалистички почнал да зборува за потребата од создавање на проект или организација која ќе биде задолжена за мир во светот.

Всушност, идејата за формирањето меѓународна организација за мир, Вилсон ја објаснува со овие, ни малку идеалистички зборови: „Мора да се воспостави рамнотежа на силите, не една моќна група нации противставена на друга, туку единствена, можна група на нации кои ќе бидат гаранتي на мирот во светот“.¹³³

Концептот на колективна безбедност својот прв тест го доживеал со основањето на Лигата на народите, каде САД не станале членки заради одбивањето на американскиот Сенат да го ратификува членството во Лигата. Иако формално Лигата на Народите постоела до крајот на Втората светска војна, сепак фактички таа се сметала за нефункционална уште во 1936 година.

По крајот на Втората светска војна на 24 октомври 1945 година во Сан Франциско, претставниците на 51 држава во светот се обединиле повторно околу идејата за создавање на организација која ќе ги растерува мрачните сили на политичката сцена и која ќе може да ја наметне сопствена моќ за одржување на светскиот мир и безбедноста.

---

¹³²Woodrow Wilson (1856-1924) е 28-тиот американски претседател, ја извршувал функцијата од 1913 до 1921 и ја водеше Америка низ Првата светска војна (1914-1918). Застапник за демократија и светски мир, Вилсон честопати е рангиран од страна на историчарите како еден од најголемите претседатели на нацијата.

¹³³Rays Baker, William E. Dodd eds, (1927), *The Public Papers of Woodrow Wilson, War and Peace*, New York, pg.343

Обединетите нации се појавија во 1945 година, по завршувањето на Втората светска војна, со една централна мисија: одржување на меѓународниот мир и безбедност. ОН ја остварува својата мисија преку посветена работа за да се спречи конфликт; за одржување на мирот; помагање на конфликтните страни да направат мир; мировни операции; и создавање на услови за да се овозможи мир и истиот да се одржи. Овие активности често се преклопуваат и треба да се зајакнат една со друга, за да бидат ефективни. Советот за безбедност на ОН ја има главната одговорност за меѓународниот мир и безбедност. Генералното собрание и Генералниот секретар исто така играат голема, важна и комплементарна улога, заедно со другите канцеларии и тела на ОН.¹³⁴

Од своето создавање до денес, Обединетите нации развија низа инструменти за контрола и решавање на конфликти помеѓу, но и во рамките на државите. Најважни меѓу нив се: превентивната дипломатија и миротворството; одржување на мирот; градење на мирот; разоружување; санкции; и спроведување на мирот.

Првите три може да се користат само со согласност на страните во конфликтот. Санкциите и спроведувањето, од друга страна, се принудни мерки и според тоа, по дефиниција, не бараат согласност на засегнатата страна. Разоружувањето може да се одвива на договорена основа или во контекст на принудна акција според Поглавје VII.

Системот на Обединетите нации е исто така подобро опремен од регионалните организации или индивидуалци земјите-членки да го развијат и применат сеопфатен, долгорочен пристап потребен за обезбедување трајно решавање на конфликти.¹³⁵

---

¹³⁴United Nation, линк: <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/maintain-international-peace-and-security/>, последно пристапено на 04.12.2018

¹³⁵United Nations Peacekeeping, линк: <https://peacekeeping.un.org/en/mandates-and-legal-basis-peacekeeping>, последно пристапено 04.12.2018

Од денешна перспектива, особено имајќи го на ум македонскиот случај за прием во членство, може да заклучиме дека Организација на обединетите нации е една совршена форма која функционира, во не толку совршен свет на меѓународните односи. Бидејќи ОН не поседуваат сопствени воени и економски ресурси може да се заклучи дека тие се потпираат на волјата на земјите членки кои ги обезбедуваат ресурсите.

ГЛАВА ПЕТТА: ПРИЗНАВАЊЕТО НА ДРЖАВИТЕ И ПРАВЦИТЕ ВО МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ

---

1. Правото, моќта и политиката во меѓународното општество

Карактеристика на современиот систем на држави е дека овие учесници во светската политика (државите м.з.) не признаваат власт повисока од сопствената, бидејќи како што претходно констатиравме тие се подеднакво суверени.

Сепак, доколку ги погледнеме државите кои коегзистираат во семејството на нации (меѓународната заедница м.з.), тогаш ќе согледаме еден непобитен факт дека тие се разликуваат во моќта со која се застапени на светската сцена, но се разликуваат и според бројот на население, големината на државната територија, видот на политичкото уредување, по развиеноста на економијата, развојот на образованието, но и според географската локација на планетата.

Разликите во силата, пак, ги распределуваат државите во неколку категории. Имено, во овој систем на држави, секогаш постоеле **доминантни сили**, чии интереси се глобални, кои со својата моќ, можеле да и се противстават на моќта на сите други држави заедно. Покрај нив, среќаваме **регионални сили**, чии интереси се протегаат во регионот во кој се лоцирани. Постојат и **мали држави**, чија основна цел е опстанокот. Малите држави, како што тоа го покажува примерот на некои земји, можат да обезбедат среќа и просперитет за своите граѓани, дури и во поголема мера од многу големи сили, но отсуството на моќ, ги прави мошне ранливи. Ранливоста на малите и слаби држави произлегува оттаму што *силата* е главниот арбитер во меѓународните односи.¹³⁶

---

¹³⁶Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје, стр.476

Основната карактеристика на повоената светска политика од речиси половина век, беше доминацијата на два центри на моќ - САД и СССР. Големите очекувања дека, по падот на комунизмот влегуваме во еден сосем нов свет за кој се употребуваше и изразот *нов светски поредок*, ги разочараа оние кои се надеваа на нешто сосем ново. Имено, набргу стана јасно дека, и покрај големите желби и очекувања, новиот поредок нема да биде толку различен од стариот. Имено, биполарниот свет од времето на Студената војна, му отстапи место на еден свет во кој силата ќе балансира меѓу неколку центри на моќ. САД, Русија, Европската Унија и Кина се четирите главни центри на моќ во меѓународната политика денес.¹³⁷

И во овие услови на овој нов распоред на силите, прашањето за војна и мир, причината заради која настанаа ОН, останува и натаму централно прашање на меѓународната политика.

Зреењето на свеста за владеење кај политичарите како уметност во приспособувањето создаде еден процес каде преговорите со различни водачи и групи стана пракса, а демократијата укажа дека не смеат да се игнорираат барањата кои доаѓаат од различни групации.

Во договорите кои денес ги склучуваат државите како резултат на нивната меѓународна политика, покрај класичниот склоп на права и обврски, согледуваме дека во овие документи извираат аспирации на човештвото со јазик полн со етики и морални принципи за правда. Па така документите како што се Декларацијата за човековите права, Повелбата на ООН и др. го изместуваат фокусот од државата кон поединецот.

Анархијата, т.е. отсуството на централна власт во светот, била и останува основна причина за војни. Оттаму, се додека државите се наоѓаат во ваква состојба, секогаш постојат можности за судири меѓу нив, иако многу војни можат да се избегнат.¹³⁸

---

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет "Јустинијан Први", Скопје, стр.477

Следејќи ја општата еволуција на односите внатре во државите, како и онаа помеѓу државите во нивните взаемни односи, доаѓаме до заклучокот дека паралелно со развојот на државите еволуирало и меѓународното право. Денес, меѓународното право останува подеднакво динамично, затоа што и односите кои се стреми да ги регулира се актуелни и динамични.

2. Правци во надворешната политика кај државите

Во најголем дел, толкувањето на надворешната политика се темели на двата доминантни мисловни правци, реализмот и идеализмот (институционализмот). Реализмот во сите свои форми ја потенцира подложеноста на надворешната политика на влијанието од човечките услови и моќта на меѓународно ниво. Прописите на меѓународното јавно право честопати се кршат, особено оваа појава е забележлива во услови на војна кога “силните го прават она што имаат моќ да го направат, а слабите го прават она што мора да го прифатат“.

Идеализмот пак, е мисловен правец кој се појавил помеѓу двете светски војни и ги означува либералите кои сакале да стават крај на сите војни по 1918 година преку формирањето на Лигата на народите и системот на колективната безбедност.

Институционалистите својот правец го темелат на обидите за постигнување на недостижни цели како што е еднаквост или правда или правење на добри дела.

Наспроти овие два доминантни мисловни правци во надворешната политика се споменуваат и други кои немаат во толкава мера белег врз креирањето на надворешната политика.

Надворешната политика и меѓународните односи на секоја земја условени се освен со нејзината внатрешна политика и со основните карактеристики на политичкиот систем и со начинот на кои останатите држави пристапуваат кон неа.

Прописите на меѓународното јавно право честопати се кршат, особено оваа појава е забележлива во услови на војна кога „силните го прават она што имаат моќ да го направат, а слабите го прават она што мора да го прифатат“. Па така, признавањето во надворешната политика секогаш е пропратено со преседани.

Во меѓународната политика постојат два доминантни мисловни правци кои го привлекуваат вниманието на теоретичарите, но и на политичарите.

Оваа современа дебата за теоријата за меѓународната политика се смета дека има корени од 19-иот век и истата има свои два водечки правци: идеализам и реализам. Знаејќи дека со текот на времето, како што еволуира политичката мисла, така еволуира и разбирањето за меѓународната политика, според Вукадиновиќ се јавуваат и понови теории како што се неореализмот, неоинституционализмот, а во поново време и радикализмот. Денес, велат радикалите, искористувањето на природните капацитети на „државите од третиот свет“ не се врши со употреба на сила, туку со економска принуда, што претставува вовед во нова форма на колонијализам-неоколонијализам.¹³⁹

Покрај овие правци постојат и други кои се темелат на т.н. алтернативни теории како што се: теоријата на одлучувањето, хегемонистичката теорија на стабилноста, конструктивизам, деконструктивизам, англиска школа, религијата во меѓународните односи, феминизам и многу други.

ПРАВЦИ ВО МЕЃУНАРОДНАТА ПОЛИТИКА
Доминантни теории
РЕАЛИЗАМ
ИДЕАЛИЗАМ
Алтернативни теории
РАДИКАЛИЗАМ
ЛИБЕРАЛИЗАМ

¹³⁹Vukadinovic R., (2004), *Medunarodni politicki odnosi*, Politicka Mislа, Zgreb, str.61-62

МАРКСИЗАМ
ТЕОРИЈА НА ОДЛУЧУВАЊЕТО
ХЕГЕМОНИСТИЧКА ТЕОРИЈА НА СТАБИЛНОСТА
КОНСТРУКТИВИЗАМ
ДЕКОНСТРУКТИВИЗАМ
АНГЛИСКА ШКОЛА
ФЕМИНИЗАМ
РЕЛИГИИТЕ И МЕЃУНАРОДНИТЕ ОДНОСИ
И ДРУГИ ТЕОРИИ

Табела 3. Преглед на теориите и издвоените правци во меѓународните односи

3. Доминантни правци

3.1. Идеализам и признавањето во меѓународните односи

Идеализмот е еден од најделикатните термини во речникот на меѓународните односи, бидејќи за него не постои општоприфатено значење. Исто така, не може да се најде ниту една општоприфатена идеалистичка традиција или парадигма од која може да се извлече значењето на овој значаен поим во меѓународната политика. Додека голем број академици и практичари имаат идеали и сакаат да ги реализираат, само-свесно идеалистичко училиште за меѓународна мисла не постои, ниту пак некогаш постоело. Сепак, поимот *идеализам* често се користи и во теоријата и во практиката на меѓународната политика. Оние кои го користат често имаат само нејасна претстава за тоа што тие го знаат. Тоа честопати значи различни работи за различни практичари на политичката сцена. На повеќето, општо земено, сметаат дека идеализмот се однесува на пристап кон меѓународната политика, која има за цел да унапреди одредени идеали или морални цели, на пример, правејќи го светот помирен и побезбеден за живеење. Во, овој пристап постои двојна премиса. Прво, дека сегашните

светски политички аранжмани за постигнување на такви цели се несоодветни. Второ, човечките суштества имаат своја моќ да ги променат овие активности на подобро, дури и радикално. Често во меѓународниот политички дискурс идеализмот се користи како термин на неодобрување. Повеќе „реалистични“ критичари честопати ја осудуваат идејата или предлогот како „идеалистички“ ако го надминува она што може безбедно да се постигне. Намерата да го направи светот многу подобро место, на пример, со тоа што ќе биде „безбеден за демократија“, може да биде благородна идеја, но истовремено и наивна. Таа се базира на лажна проценка на она што е можно во меѓународната политика, секако на системско ниво. Со цел да им дозволи на нивните срца да владеат со главите, идеалистите ги потценуваат постигнувањата на постоечкиот меѓународен поредок и не ги ценат деликатноста на темите што го држат заедно. За „идеалистите“, сепак, вистинското име на реализмот е конзерватизмот, песимизмот или дефетизмот.¹⁴⁰

Идеализмот како мисловен правец се појавува во повоениот период и во себе ја носел жедта за правда и мир, но и надежта да се промени стварноста во периодот по Првата светска војна. Создавањето на Лигата на народите било своевиден „експеримент“ кој треба да ја покаже вистината и оправданоста на принципите во кои верувале идеалистите.

За жал неуспехот на овој проект кој требало да овозможи мирно решавање на спорните прашања помеѓу државите, како и налетот на нацизмот на Хитлер, создале нови меѓународни околности, кои значеле идеалистите да им го отстапат местото на реалистите.

Во својата идеолошка смисла, под категоријата идеализам се подведува секое однесување што се заснова врз обиди за постигнување недостижни цели, како еднаквост или правда или на општ принцип како што е правење добри дела.¹⁴¹

---

¹⁴⁰Wilson P., (2014), *Idealism*, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0089.xml>, последно пристапено на 05.12.2018

¹⁴¹ Маклин Иан, (2002), *Концизен Оксфордски речник за Политиката*, Книгоиздателство Ми-Ан, Скопје, стр.304

Во суштина, недостатокот на договорено значење за идеализмот е последица на недостатокот на договорена терминологија. На пример, различно се претпоставува дека идеализмот е пристап кон надворешната политика, традиција на надворешната политика, фаза во процесот на созревање на меѓународната политичка мисла, општо расположение кон политички прашања, веберски „идеален тип“, трајна сила или динамична во меѓународната политика и така натаму. Со оглед на ова, не е изненадувачки што не е достапен општ преглед на идеализмот во меѓународните односи (за разлика од реализмот). Најблиското прикажување е она на Вилсон¹⁴² од 2003 година, која првенствено е засегнато со меѓувоениот идеализам, како и на Грифитс¹⁴³ од 1995, кој се обидува да го сокрие идеализмот и реализмот на нивната реторичка употреба и да ја врати нивната аналитичка корист, и на Тејлор¹⁴⁴ во 1985, кој идеализмот го споредува и спротивставува на британскиот и американскиот „утопизам“ (овде „идеализмот“ и „утопизмот“ најчесто се користат наизменично).¹⁴⁵ За интелектуални претходници на институционализмот се сметаат: Хуго Гроциус (1583–1645) „таткото на меѓународното право“, потоа кај Емануел Кант (1724-1804) и Џереми Бентам (1747-1832).

Додека денес за современи автори застапници на институционализмот се сметаат: Џон Бартон, Џозеф Нај, Ернест Б. Хаас, Мајкл Дојл и други.

Хуго Гроциус се залагал за односи помеѓу државите регулирани со норми на поведение со кои тие претходно се согласиле, а кои би се применувале како во војна така и во мир, ова е признат постулат на институционалистите.¹⁴⁶

---

¹⁴² Повеќе кај: Wilson, Peter. *The International Theory of Leonard Woolf: A Study in Twentieth Century Idealism*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.

¹⁴³ Повеќе кај: Griffiths, Martin. *Realism, Idealism and International Politics: A Reinterpretation*. London: Taylor and Francis, 1995.

¹⁴⁴ Повеќе кај: Taylor, Trevor. "Utopianism." In *International Relations: British and American Perspectives*. Edited by Steve Smith, 92–107. Oxford: Blackwell, 1985.

¹⁴⁵ Wilson P., (2014), *Idealism*, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0089.xml>, последно пристапено на 05.12.2018

¹⁴⁶ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Универзитет Св.Кирил и Методиј-Скопје, стр.37.

Емануел Кант пак се смета за родоначалник на институционалистите, затоа што цврсто укажува на компатибилност помеѓу моралот и политиката, во и вон државите.

Претставник на институционалистите е и Џереми Бентам кој смета дека „нема да постои вистински судир на интересите меѓу нациите, откако тие ќе се разоружат и ќе се ослободат од своите колонии. Припишувајќи им го главното место на јавното мислење и на печатот, тој заклучува дека тие се сигурните столбови врз кои стои светскиот мир“.¹⁴⁷

За следбеник на Џереми Бентам се смета Џејмс Мил кој акцентот го става на образованието и на потребата од изучување на меѓународното право, со цел да се појават нови морални чувства кои ќе ги ограничат неправдите меѓу народите. Така според Мил, ќе јакне влијанието на меѓународното право, кодифицираните правила на поведение, кои покрај јавното мислење и меѓународниот суд, ќе нè воведат во ерата на мирот.¹⁴⁸ Институционалистите споделуваат многу претпоставки на реализмот во врска со меѓународниот систем - дека е анархичен, дека државите се само-заинтересирани, рационални актери кои сакаат да преживеат со зголемување на нивните материјални услови и дека неизвесноста ги зафаќа односите меѓу државите. Сепак, институционализмот се потпира на микроекономската теорија и теоријата на играта за да постигне радикално поинаков заклучок - дека соработката меѓу нациите е можна.

Централниот увид е дека соработката може да биде рационална, само-заинтересирана стратегија за земјите да продолжат под одредени услови (Keohane 1984). Размислете за два трговски партнери. Ако двете земји ги намалат нивните тарифи, тие ќе тргуваат повеќе и секој ќе стане попросперитетен, но ниту еден не сака да ги намали бариерите, освен ако не може да биде сигурен дека и другиот ќе го направи тоа. Реалистите се сомневаат дека таквата соработка може да се одржи во отсуство на сила на

---

¹⁴⁷ *Ibidem*.

¹⁴⁸ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Универзитетот Св.Кирил и Методиј-Скопје, стр.38

присила бидејќи двете земји ќе имаат стимулации да кажат дека се отвораат за трговија, да ги отфрлат своите стоки на пазарите на други земји и да не дозволат увоз.

Институционалистите, пак, тврдат дека институциите дефинирани како збир на правила, норми, практики и постапки за донесување одлуки кои ги обликуваат очекувањата, можат да ја надминат неизвесноста што ја поткопува соработката. Прво, институциите го продолжуваат временскиот хоризонт на интеракции, создавајќи повторувана игра наместо еден круг. Земјите кои се согласуваат за ад хок тарифите навистина може да имаат корист од измама на своите соседи во секој круг на преговори. Но, земјите што знаат дека мора да комуницираат со истите партнери постојано преку институција, наместо тоа, ќе имаат стимулации да ги исполнат договорите на краток рок, така што тие би можеле да продолжат да ги искористуваат придобивките од соработката на долг рок. На тој начин, институциите ја зголемуваат корисноста на добрата репутација на земјите; тие, исто така, ја прават казната поверодостојна.

Второ, институционалистите тврдат дека институциите ги зголемуваат информациите за однесувањето на државата. Да потсетиме дека неизвесноста е значајна причина Реалистите да се сомневаат дека соработката може да се одржи. Институциите собираат информации за однесувањето на државата и често прават пресуди за усогласеност или неусогласување на одредени правила. Државите на тој начин знаат дека нема да можат да се „извлечат“ ако не се придржуваат кон одредено правило. Трето, институционалистите забележуваат дека институциите во голема мера можат да ја зголемат ефикасноста. Тоа е скапо за државите да преговараат едни со други на ад хок основа. Институциите можат да ги намалат трансакциските трошоци за координација преку обезбедување на централизиран форум во кој државите можат да се состанат. Тие, исто така, обезбедуваат правила и норми што ги воспоставиле како „фокусни точки“ - што им овозможуваат на широкиот спектар на држави брзо да се решат за одреден начин на дејствување. Институционализмот на тој начин дава

објаснување за меѓународната соработка врз основа на истите теоретски претпоставки што ги поттикнуваат претставниците на реализмот, да бидат скептични за меѓународното право и институциите, во смисла на полна применливост.

3.2. Реализам и признавањето во меѓународните односи

Пишувајќи за реализмот како мисловен правец во надворешната политика, неминовно е да се споменат многу претставници од интелектуалната традиција на реализмот. Меѓу нив особено значајно место зазема грчкиот историчар Тукидит (471-400 пр. н.е.), кој овој мисловен правец го доловил во максимата *„силните го прават она што можат, слабите го прифаќаат она што мораат“*.

Неговото дело „За Пелопонеските војни“ се смета за едно од најдобрите дела во областа на меѓународната политика.

Николо Макијавели (1469-1527) исто така ја застапува тезата дека оправдано е владетелот да биде свиреп, ако е тоа во интерес на безбедноста на државата.

Томас Хобс (1588-1679) исто така дал свој придонес во развојот на реалистичката мисла за меѓународната политика, зборувајќи изворот на конфликтите помеѓу поединците во една држава и генерално помеѓу државите.

Хобс за изворот на конфликти го гледа во „егоистичката човекова природа и во отсуството на суверена власт“.¹⁴⁹

За разлика од Хобс, Жан Жак Русо (1712-1778) смета дека не човекот туку слободата, односно суверенитетот кој го уживаат државите е тој кој доведува до војни во меѓусебните односи.

Оттаму, ќе заклучи Русо, „само власт која би била повисока од државната, како на пример власта на една европска конференција, би можела да

---

¹⁴⁹ Малески Д., *op.cit.*31-32

произведе мир“.¹⁵⁰ Со подемот на нацизмот ѝ се задава стравотен удар на вербата дека правото може да и се спротивстави на силата.

Кога зборуваме за реализмот како мисловен правец, ние зборуваме анализа на меѓународната политика низ призмата на моќ, реалистите сметаат дека мирот не е неостварлив, но и дека војната секогаш е опција. Некаде на средина помеѓу овие две крајности се бара рамнотежата на силите за одржување на мирот и безбедноста.

Според Џон Херц, се распознаваат три доминанти елементи на реализмот и тоа дека:

- 1) Државата е основен субјект на меѓународните односи;
- 2) Државата е унитарен субјект;
- 3) Државата е рационален субјект;
- 4) Меѓународното општество е анархично, но националната безбедност е најважна.

Малески Д. (2000:33) пишувајќи за современата дебата во теоријата за меѓународната политика: институционалисти наспроти реалисти, ќе запише дека во последните децении се попопуларна станува една варијанта на реализмот која го добива името *неореализам*, а за чиј основач се смета професорот по меѓународна политика на Универзитетот во Беркли САД, Кенет Валц. Сепак, заклучува Малески (2000:33), реалистите не се согласуваат во сè. Така корените на судирите во светската политика некои ги наоѓаат во егоистичката и насилничка човекова природа, додека други примарната причина за конфликт ја гледаат во анархичната природа на меѓународниот систем.

Реализмот како мисловен правец и денес го застапуваат плејада на современи автори, освен Кенет Валтс, во оваа група се и Ханс Моргентау, Роберт Гилпин, Хедли Бул и други.

Реализмот е директен приод кон меѓународните односи, наведувајќи дека сите нации работат на зголемување на сопствената моќ, а оние земји што

---

¹⁵⁰ *Ibidem*

успеваат најефикасно да ја окупираат моќта ќе напредуваат, бидејќи тие лесно можат да ги затворат достигнувањата на помалку моќните нации. Во теоријата понатаму се наведува дека најважниот интерес на нацијата треба да биде само-зачувување и дека постојано стекнување моќ секогаш треба да биде општествен, економски и политички императив. Природата на реализмот подразбира дека барањето морална висока основа е цел што владите не можат секогаш да ја постигнат и дека измамата и насилството може да бидат многу ефикасни алатки за унапредување на националните интереси. Со тоа, одбраната на татковината да се подигне на највисок приоритет, а останатите морално праведни во очите на меѓународните организации можат да заземат заедно зајакнување на спроведувањето на надворешната политика што ќе го подобри глобалниот раст на државата.

За реалистите (понекогаш нарекувани „структурни реалисти“ или „неореалисти“, наспроти претходните „класични реалисти“), меѓународниот систем е дефиниран со анархија - отсуство на централна власт (Валц (Waltz)). Државите се суверени и на тој начин се независни едни од други.

Во таков анархиски систем, државната власт е клучна – всушност таа е единствената варијабла на интересирање, бидејќи само преку власта државите можат да се бранат и да се надеваат дека ќе преживеат. Реализмот може да ја разбере моќта на различни начини, на пример како воена, економска, дипломатска моќ, но во крајна линија, може да се каже дека реализмот ја нагласува распределбата на присилниот материјален капацитет како детерминанта на меѓународната политика.

Оваа визија на светот се темели на четири претпоставки (Mearsheimer 1994). *Прво*, реалистите тврдат дека опстанокот е главната цел на секоја држава. Странската инвазија и окупација се најнеодложни закани со кои се соочува секоја држава. Дури и ако домашните интереси, стратешката култура или посветеноста на националните идеали да диктираат повеќе добротворни или кооперативни меѓународни цели, анархијата на меѓународниот систем бара државите постојано да се осигурат дека имаат доволно моќ да се бранат и

да ги унапредат своите материјални интереси неопходни за опстанок. *Второ*, реалистите ги држат државите за да бидат рационални актери. Ова значи дека, со оглед на целта за опстанок, државите ќе дејствуваат најдобро што можат, со цел да ја максимизираат својата веројатност да продолжат да постојат. *Трето*, реалистите претпоставуваат дека сите држави поседуваат некој воен капацитет, а ниедна држава не знае што точно планираат нејзините соседи. Светот, со други зборови, е опасен и неизвесен. *Четврто*, во таквиот свет, одлучувачки се *големите сили* - државите со најголема економска моќ и особено, воена моќ. Во овој поглед, меѓународните односи во суштина се приказна за политиката на „*големата моќ*“.

Реалистите, исто така, се разидуваат за некои прашања.

Постои една група на т.н. *офанзивни реалисти*, кои тврдат дека, со цел да се обезбеди опстанок, државите ќе се обидат да ја максимизираат својата моќ во однос на другите (Mearsheimer 2001). Имено, ако ривалските земји поседуваат доволно моќ да ја загрозат државата, таа никогаш не може да биде безбедна.

Хегемонијата се смета за најдобрата стратегија кон која една земја што треба да се стреми, ако е можно.

Спротивно на тоа, т.н. *одбранбените реалисти* веруваат дека доминацијата е неразумна стратегија за опстанок на државата (Waltz 1979). Тие истакнуваат дека барајќи хегемонија може државата да се доведе во опасни конфликти со оние што се еднакви на нив. Наместо тоа, одбранбените реалисти ја нагласуваат стабилноста на *рамнотежата на системите на моќ*, каде приближно еднаква распределба на моќ меѓу државите гарантира дека никој нема да ризикува да нападне друг. Поларитетот, или распределбата на моќта помеѓу големите сили е клучен концепт во Реалистичката теорија.

Превладувачки акцент на реалистите на анархијата и моќта ги води до слаб поглед на меѓународното право и на меѓународните институции (Mearsheimer 1994). Навистина, реалистите веруваат дека ваквите аспекти на меѓународната политика се само епифеноменални; што значи, тие ја

одразуваат рамнотежата на моќта, но не го ограничуваат или не влијаат на однесувањето на државата. Во анархистички систем без хиерархиски авторитет, реалистите тврдат дека законот може да се спроведува само преку државната власт. Но, реалистите истовремено наметнуваат и една дилема, зошто која било држава би избрала да ја потроши својата скапоцена моќ за извршување, освен ако немала директен материјален интерес за исходот?! Исто така рационалистите наметнуваат уште една дилема, ако спроведувањето на законот е невозможно, а многу веројатно е присуство на измама или избегнување (изигрување) на законот, зошто која било држава да се согласи да соработува преку договор или институција на прво место?! Оттука се доаѓа до заклучокот дека државите можат да создадат меѓународно право и меѓународни институции и да ги спроведат правилата што ги кодираат. Оттука, се наметнува заклучокот дека меѓународното право е симптом на однесување на државата, а не причина.

4. Алтернативни теории

4.1. Либерализам

Либерализмот може да се сретне и под терминот „либерален интернационализам“, истиот се темели на верувањето дека сегашниот глобален систем е способен да создаде мирен светски поредок. Според оваа алтернативна теорија, државите наместо да се потпираат на директна сила, како што е воената акција, можат да стават акцент на меѓународната соработка како средство за унапредување на интересите на секоја нација. Либералистите веруваат дека негативните последици од примената на сила, како што се економските загуби и пред сè цивилните жртви, далеку ги надминуваат своите потенцијални придобивки, фрлајќи ги истите во длабока сенка. Затоа, либералните политичари генерално преферираат употреба на економска и социјална моќ во постигнувањето на нивните национални цели (на пример, добивање помош по пат на договор со соседна земја за да помогне во обезбедувањето на границата). Во денешното глобализирано

општество, користењето економски тактики, како што се билатералните трговски договори и меѓународната дипломатија, може да бидат поефикасни во унапредувањето на политичките интереси отколку заканата од сила. Во услови кога либерализмот стана повеќе вкоренет во меѓународната соработка преку воспоставување на организации како што се Обединетите нации, се смета дека, реализмот почна да се намалува како остварлива политичка стратегија.

Либерализмот прави покомплексно и помалку кохезивно тело на теорија отколку реализам или институционализам. Основниот увид на теоријата е дека националните карактеристики на поединечните држави се важни за нивните меѓународни односи. Ова гледиште остро се разликува со реалните и институционалистичките сметки, во кои сите држави имаат суштински исти цели и однесување (барем на меѓународно ниво), кои се интересираат за интересите и преживувањето. Либералните теоретичари честопати го нагласуваат единственото однесување на либералните држави, иако преку неодамнешната работа се обидоа да ја прошират теоријата на објаснување за меѓународните односи базирано на општи домашни карактеристики.

Еден од најистакнатите развои во рамките на либералната теорија беше феноменот познат како демократски мир (Дојл, Doyle). Прво замислен од Емануел Кант, кој демократскиот мир го опишува со отсуството на војна меѓу либералните држави, дефинирани како зрели либерални демократии. Научниците го поставија ова тврдење во детална статистичка анализа и најдоа, со исклучок на неколку гранични случаи, дека наводите се одржливи (Brown Lynn-Jones и Miller). Сепак, јасно е дека за ова има помалку теорија отколку емпириски факти. Теоретичарите на меѓународните односи допрва треба да разработат гледишта зошто демократските држави не се борат едни со други. Едвард Менсфилд и Џек Снајдер (Edward Mansfield & Jack Snyder) тврдат дека демократизирачките држави имаат поголема веројатност да одат во војна отколку автократиите или либералните демократии.

Ендрју Моравсик (Andrew Moravcsik) има развиено поопшта либерална теорија за меѓународните односи, врз основа на три основни претпоставки:

(i) поединци и приватни групи, а не држави, се фундаментални актери во светската политика (недржавни актери);

(ii) Државите претставуваат доминантна подгрупа на домашно општество, на чии интереси тие им служат; и

(iii) Конфигурацијата на овие преференции низ меѓународниот систем ги одредува односите на државните меѓународни односи.

Загриженоста за распределбата на моќта или за улогата на информациите се земаат како фиксни ограничувања на меѓусебната игра на социјалните извори на државата.

Во овој поглед државите не се само „црни кутии“ кои сакаат да преживеат и да напредуваат во еден анархиски систем. Тие се конфигурации на индивидуални и групни интереси, кои потоа ги проектираат тие интереси во меѓународниот систем преку одреден вид влада. Опстанокот многу добро може да остане клучна цел. Но, комерцијалните интереси или идеолошките верувања исто така може да бидат важни, затоа либералните теории често се предизвик за правниците, бидејќи меѓународното право има неколку механизми за земање на природата на домашните преференции или режимот. Овие теории се најкорисни како извори на увид при дизајнирање на меѓународни институции, како што се судовите, кои имаат за цел да имаат влијание врз домашната политика или да се поврзат со домашните институции.

4.2. Марксизам

Карл Маркс беше пруски филозоф и економист, чии дела создадоа теорија дека општествата би можеле да избегаат од самоуништувачката природа на капиталистичките социоекономски системи преку спроведување на социјалистичката теорија во нивните политики, и локално и во странство. Марксизмот како теорија која тесно ги анализира социјалните класи, има за цел да ја уништи капиталистичката структура на меѓународниот систем, бидејќи вели дека капитализмот повеќе не е практично одржлив во современиот свет. Маркс верувал дека приватниот имот треба да се замени

со сопственост на соработка, со акцент целосно ставен на задоволување на човечките потреби за потрошувачка, наместо да создава приватен профит. Според Марксистичката теорија, во тој идеален социјалистички меѓународен режим, општествата ќе работат заедно за да осигурат дека основните човечки потреби се исполнети на глобално ниво. Марксизмот беше доминантна политичка идеологија за време на Студената војна и ги инспирираше социјалистичките револуции во земји како Кина, Виетнам и Куба. Влијанието на марксизмот сè уште може да се почувствува денес, при што виетнамскиот премиер Нгуен Тан Дунг ги охрабрува студентите да го проучуваат марксизмот во замена за бесплатно школување. Марксистичкото заживување не е ексклузивно за сегашните и поранешните комунистички нации; Фестивалот посветен на Марксизмот во 2017 година беше домаќин на Социјалистичката работничка партија во Лондон и привлече илјадници активисти од целиот свет. Како што глобалното население продолжува да расте и одржливоста станува се поопасна, марксизмот останува релевантна тема на дискусија за оние кои се залагаат за приоритизација на човечките потреби во однос на приватниот профит.

4.3. Радикализам

До 1980-тите, марксизмот беше главната алтернатива на главните реалисти и либералните традиции. Каде реализмот и либерализмот го преземаа државниот систем марксизмот нудеше и друго објаснување за меѓународниот конфликт и план за фундаментално трансформирање на постојниот меѓународен поредок.

Православната марксистичка теорија го посочува капитализмот како централна причина за меѓународен конфликт. Капиталистичките држави се бореле едни со други како последица на нивната непрестајна борба за профит и борби со социјалистички држави, бидејќи во нив ги виделе семето на сопственото уништување.

Неомарксистичката теорија¹⁵¹ пак, спротивно на тоа, се фокусира на односите меѓу напредните капиталистички сили и помалку развиените држави и тврдела дека поранешниот сојуз со владејачките класи во светот, растеле богато со искористување на вторите - посиромашните. Решението според оваа теорија е да се соборат овие т.н. „паразитски елити“ и да се инсталира револуционерна влада посветена на автономниот развој. И двете од теории биле главно дискредитирани пред да заврши Студената војна. Обемната историја на економска и воена соработка меѓу напредните индустриски сили покажа дека капитализмот неизбежно довел до конфликт. Горчливиот раскол што го дели комунистичкиот свет покажал дека социјализмот не секогаш промовира хармонија.

Теоријата на зависност претрпела слични емпириски препреки, станало сè појасно дека, прво, активното учество во светската економија е подобар пат кон просперитетот отколку автономниот социјалистички развој; и, второ, многумина од земјите во развој се покажале способни успешно да преговараат со мултинационални корпорации и други капиталистички институции.

Претставниците кои првично се фокусирале на критикување на главните парадигми, но не понудиле позитивни алтернативи за нив, пан тие за повеќето современи теоретичари остануваат само-свесно песимистичко малцинство од 1980-тите.

Најистакнат претставник на радикализмот е теоретичарот Емануел Валерштајн кој човековата историја ја поврзува со капитализмот, внесувајќи ја како средишна категорија светската капиталистичка перспектива на системот.¹⁵² Овој социолог во својата анализа нагласил дека човековата историја идентификува важни и периферни географски региони. Првите се

---

¹⁵¹ Walt S., (1998), International relations: One world, many theories, http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/foreign_pol_walt.pdf, пристапено на 28.04.2019

¹⁵²Wallerstein Immanuel, (1991), *The Politics of World Economy, The States and the Movements of Civilizations*, Cambridge Press

оние каде има стопански подем и кои го прехрануваат човештвото, додека вторите се извор на суровини и работна рака за првите.

Реалистичката теорија на меѓународната политика длабоко втемелена во песимизам испраќа порака за потребата од реформи кои би довеле до праведно меѓународно општество.

4.4. Теорија на одлучувањето

Како што и самото име кажува оваа концепција се потпира на одлучувањето, т.е. на системот на одлучување на меѓународен план од страна на светските лидери. Притоа се смета дека одлуките кои се носат, треба да се темелат на рационални објаснувања во делувањето пред меѓународната заедница.

4.5. Хегемонистичката теорија на стабилноста

Хегемонистичката теорија на стабилноста во себе ги обединува парадигмите на двете доминантни гледишта. Имено ова теорија смета меѓународните односи се силно детерминирани од постоењето на држава хегемон, која остварува сопствени интереси во склад со меѓународните правила и која овозможува да опстои меѓународно-правниот поредок.

Застапниците на оваа концепција причините за почнувањето на двете светски војни ги исцрпуваат во немањето на држава - хегемон која ќе ја осигура стабилноста на меѓународната заедница.

4.6. Конструктивизам

Конструктивизмот не е теорија, туку е онтологија: збир на претпоставки за светот и за делување на човечката мотивација¹⁵³. Неговиот друг дел не е реализам, институционализам или либерализам, туку рационализам. Со предизвикувањето на рационалистичката рамка која поткопува многу теории за меѓународните односи, конструктивистите создаваат конструктивистички алтернативи во секоја од овие семејства на теории.

---

¹⁵³Slaughter Anne-Marie, (2011), *International Relations, Principal Theories*, Oxford University Press, pg.4.

Во конструктивистичката сметка, варијаблите од интерес за научниците - на пример, воената моќ, трговските односи, меѓународните институции или домашните преференци - не се важни бидејќи се објективни факти за светот, туку затоа што имаат одредени општествени значења (Wendt 2000). Ова значење е направено од сложена и специфична мешавина на историја, идеи, норми и верувања што научниците мора да ги разберат, ако сакаат да го објаснат однесувањето на државата. Пристигнувањето на конструктивизмот во меѓународните односи честопати е поврзано со крајот на Студената војна, настан кој традиционалните теории, како што се реализмот и либерализмот, не успеаја да го земат предвид. Овој неуспех може да се поврзе со некои од нивните основни начела, како што е уверувањето дека државите се самоинтересни актери кои се натпреваруваат за моќ и нееднаква распределба на моќта меѓу државите што го дефинираат балансот на моќ меѓу нив. Со доминантен фокус на државата, традиционалните теории не отворија многу простор за да ги набљудуваат акциите на поединци, како оние на обичните луѓе кои го обезбедија крајот на Студената војна, а не оние на државите или меѓународните организации. Конструктивизмот го објаснува ова прашање со тврдењето дека општествениот свет е наша изработка (Onuf 1989). Актерите (обично моќни, како лидери и влијателни граѓани) постојано ја обликуваат - а понекогаш и преобликуваат - самата природа на меѓународните односи преку нивните акции и интеракции. Конструктивизмот го гледа светот и она што можеме да го знаеме за светот, како социјално изграден. Ова гледиште се однесува на природата на реалноста и на природата на знаењето кое исто така се нарекува и онтологија и епистемологија во истражувачкиот јазик. Alexander Wendt (1995) нуди одличен пример кој ја илустрира социјалната конструкција на реалноста кога објаснува дека 500 британски нуклеарни оружја се помалку заканувачки за САД од петте севернокорејски нуклеарни оружја. Овие идентификации не се предизвикани од нуклеарното оружје (материјалната структура), туку од значењето кое и е дадено на материјалната структура (идеациона структура). Важно е да се разбере дека социјалните односи меѓу Соединетите

Американски Држави и Британија и САД и Северна Кореја се слични на овие држави, бидејќи ова заедничко разбирање (или интерсубјективност) ја формира основата на нивните интеракции. Примерот, исто така, покажува дека само нуклеарното оружје нема никакво значење, освен ако не го разбереме социјалниот контекст. Понатаму покажува дека конструктивистите ја надминуваат материјалната реалност преку вклучување на ефектите од идеите и верувањата врз светската политика. Ова, исто така, подразбира дека реалноста е секогаш во изградба, што ја отвора можноста за промена. Со други зборови, значењата не се фиксни, но можат со текот на времето да се променат во зависност од идеите и верувањата што ги имаат актерите.

Враќајќи се на примерот на Вендт, дискутиран погоре, ова значи дека социјалниот однос на непријателството меѓу САД и Северна Кореја ја претставува интерсубјективната структура (т.е. заедничките идеи и верувања меѓу двете држави), додека САД и Северна Кореја се актерите кои имаат капацитет (т.е. агенција) да ја променат или зајакнат постојната структура или општествениот однос на непријателството. Оваа промена или засилување во крајна линија зависи од верувањата и идеите што ги имаат двете држави. Ако овие верувања и идеи се променат, општествениот однос може да се смени во пријателство. Овој став значително се разликува од оној на реалистите, кои тврдат дека анархичната структура на меѓународниот систем го одредува однесувањето на државите. Конструктивистите, од друга страна, тврдат дека „анархијата е она што државата го прави од неа“ (Wendt 1992). Ова значи дека анархијата може да се толкува на различни начини во зависност од значењето што актерите му го доделуваат.

Друго централно прашање за конструктивизмот е идентитетот и интересите. Конструктивистите тврдат дека државите можат да имаат повеќе идентитети кои се социјално конструирани преку интеракција со други актери. Идентитетите се претстави за разбирање на актерот за тоа кои се тие, што пак ги сигнализира нивните интереси. Тие се важни за конструктивните, бидејќи тврдат дека идентитетите претставуваат интереси и дејства. На пример, идентитетот на една мала држава имплицира збир на интереси кои

се различни од оние што имплицираат од идентитетот на една голема држава. Малата држава е веројатно повеќе фокусирана на нејзиниот опстанок, додека големата држава се занимава со доминантни глобални политички, економски и воени прашања. Треба да се напомене дека активностите на една држава треба да бидат усогласени со неговиот идентитет. Државата не може да постапи спротивно на нејзиниот идентитет, бидејќи тоа ќе ја доведе во прашање валидноста на идентитетот, вклучувајќи ги и нејзините преференции.

Социјалните норми се исто така централни за конструктивизмот. Овие се генерално дефинирани како „стандард на соодветно однесување за актери со даден идентитет“ (Katzenstein 1996, 5). Држави кои се во согласност со одреден идентитет се очекува да ги почитуваат нормите кои се поврзани со тој идентитет. Оваа идеја доаѓа со очекување дека некои видови на однесување и акција се поприфатливи од другите. Овој процес е познат и како „логика на соодветност“, каде актерите се однесуваат на одредени начини, бидејќи веруваат дека ова однесување е соодветно (March и Olsen 1998, 951-952). За подобро да ги разбереме нормите, можеме да идентификуваме три вида: регулативни норми, конститутивни норми и нормативни норми. Регулаторните норми наредуваат и ограничуваат однесување; конститутивните норми создаваат нови актери, интереси или категории на дејствување; и нормите за пропишување пропишуваат одредени норми, што значи дека не постојат лоши норми од перспектива на оние кои ги промовираат (Finnemore и Sikkink 1998). Исто така, важно е да се напомене дека нормите одат преку „животниот циклус на норми“ пред да можат да бидат прифатени. Нормата само станува очекувано однесување кога критичната маса на релевантните државни актери го усвојува и интернализира во сопствените практики. На пример, конструктивистите ќе тврдат дека најголемиот дел од државите се здружиле за да развијат политики за ублажување на климатските промени, бидејќи тоа е вистинската работа за опстанокот на човештвото. Ова, со децении на дипломатија и застапување, стана соодветно однесување кое најголемиот дел од граѓаните

очекуваат од нивните лидери да се придржуваат. Либералите, од друга страна, би можеле да го отфрлат идејата за политиката за климатски промени во насока на континуиран економски раст и воведување на иновативни научни решенија, додека реалистите би можеле да го отфрлат поради штетата што климатските политики може да ги направи за пократкорочните национални интереси.

Конструктивистите, исто така, тврдат дека државите не се најважните актери во меѓународните односи, туку дека меѓународните институции и другите недржавни актери се значајни и дека тие влијаат врз однесувањето преку лобирање и акти на убедување. Поради оваа причина, конструктивизмот стана популарна и важна теорија во последниве децении, бидејќи невладините актери, односно меѓународните организации како што се Амнести интернешенел и Гринпис, добиваат политичко влијание. Меѓународните организации играат улога во унапредувањето на човековите права и ги создаваат меѓународните стандарди по кои се очекува да се усогласат земјите.

4.7. Деконструктивизам

Претставниците на Деконструктивизмот имаат комплетно различни поаѓалишта за разлика од сите други теории. Тие во средиштето на својата концепција го имаат релативизмот и спорат со сите други концепции. Според претставниците на овој правец, меѓународната реалност е релативна и погледот кон светот на секоја индивидуа е прифатлива и важна подеднакво како и на останатите поединци. Според овие претставници заради разноликоста на мноштвото прифатливи гледишта, невозможно е да се развие единствен поглед кон случувањата во светот и во меѓународните односи.

4.8. Англиска школа

„Англиската школа“ на теоријата за меѓународни односи, е позната и како „меѓународно општество“, „либерален реализам“, „рационализам“, „британски институционализам“, таа тврди дека на меѓународно ниво постои „општество

на држави“, и покрај состојбата на „анархија“, односно, недостатокот на владетел или светска држава.

Според пристапот на Англиската школа или „општеството на држави“¹⁵⁴ постои трикратен метод за разбирање на тоа како функционира светот. Во своите оригинални артикулации, англиската школа беше дизајнирана да ги инкорпорира двете главни теории кои се обидуваат да објаснат меѓународни резултати: реализам и либерализам. Со цел да се дојде до подобро, поцелосно разбирање на меѓународните односи, теоретичарите на англиската школа се обидоа да одговорат на суштинско прашање: „Како да се инкорпорира кооперативниот аспект на меѓународните односи во реалистичката концепција на конфликтната природа на меѓународниот систем.“ Според англиската училишна логика, постојат три различни сфери во меѓународната политика, и овие три елементи секогаш функционираат истовремено. Тие се:

- прво, меѓународниот систем;
- второ, меѓународното општество; и
- трето, светско општество.

Бери Бузан ¹⁵⁵ дава објаснување за секоја сфера:

1. Меѓународниот систем (според Хобс и Макијавели) е за политиката на моќ меѓу државите, а реализмот ја става структурата и процесот на меѓународна анархија во центарот на теоријата за меѓународните односи. Оваа позиција е во голема мерка паралелна со главниот реализам и структурниот реализам и затоа е добро развиена и јасно разбрана.

2. Меѓународното општество (според Хуго Гроциус) е за институционализација на заедничкиот интерес и идентитет меѓу државите, а рационализмот го става создавањето и одржувањето на заеднички норми, правила и институции во центарот на теоријата. Ова гледиште има некои паралели со теоријата на режимот, но е многу подлабока, со конститутивни,

---

¹⁵⁴Murray W. Robert, (2015), *Sistem Society and the World*, second edition, E-International Relations, Bristol, England

¹⁵⁵ Повеќе кај: Adler, E. 2005. Barry Buzan's use of constructivism to reconstruct the English School: "not all the way down.". *Millennium: Journal of International Studies*, 34: 171–82.

а не само инструментални импликации. Меѓународното општество е главен фокус на англиското училишно размислување, а концептот е доста добро развиен и релативно јасен.

3. Светското општество (според Емануел Кант) ги зема како целина поединците, невладините организации и на крајот глобалното население како фокус на глобалните општествени идентитети и аранжмани, а револуционизам става трансценденција на државниот систем во центарот на теоријата. Револуционизам најмногу се однесува на форми на универзалистички космополитизам. Тоа може да вклучи комунизам, но, како што забележува Веер, овие денови обично се смета дека значи либерализам. Оваа позиција има некои паралели за транснационализмот, но носи многу повеќе основно значење за нормативната политичка теорија. Тоа е најмалку добро развиено од концептите на англиски школа и сè уште не е јасно или систематски артикулирано. Англиската школа вклучува реалистички постулати, како што е акцент на приматот на државите кои се во интеракција во еден анархичен систем, но го комбинира тоа реалистичко разбирање со поимот човечки елемент кој произлегува од домашната сфера. Каи Алдерсон и Ендрју Хуррел тврдат дека „меѓународните односи не можат да се разберат едноставно во однос на анархијата или Хобсовата воена состојба“.

Најважниот елемент на англиското училиште, меѓународното општество, според тоа функционира врз основа на влијанието на меѓународниот систем (реализам) и светското општество (револуционизам). Во самата англиска школа постојат две различни поделби, кои многу поинаку ги толкуваат однесувањето и целите на меѓународното општество.

Првото е плуралистичко толкување, кое се придржува кон потрадиционалната концепција на меѓународните односи, ставајќи го својот акцент на Хобсовото или реалистичко разбирање. Плуралистите, според Ендрју Линклетер и Хидеми Суганами, го нагласуваат однесувањето на државите во анархија, но сè уште уверуваат дека државите соработуваат, и покрај постоењето на личен интерес. Плуралистичката рамка ги ограничува

насилствата, но не ја забранува употребата на сила и во секој случај е немоќна да ја искорени. Војната не е само инструмент за реалистичка надворешна политика, туку е и клучен механизам за отпор на предизвиците за рамнотежата на моќта и насилните напади врз меѓународното општество. Плуралистичката верзија на меѓународното општество се заснова на минималистички правила, заштита на националниот суверенитет и стремеж за создавање и одржување на меѓународниот поредок.

Ограничувањата наметнати на меѓународното општество од страна на системот на држави и состојбата на анархијата се сметаат за најважни фактори во објаснувањето и разбирањето на однесувањето на плуралистичкото општество на државите, а таков близок однос со реалистичката теорија е она што го задржува плуралистот концепција на англиското училиште во рамките на традиционалната меѓународна рамка. Второто толкување на меѓународното општество се нарекува солидаристичка концепција. Солидарните концепции на меѓународното општество се толкуваат на различни начини, и можат да инкорпорираат различни теории. Солидаристите обично го ставаат својот акцент на односот меѓу светското општество или третото ниво и меѓународното општество. Во своите најрани артикулации, солидаризмот главно се фокусираше на Кантовите или либералните разбирања на меѓународните односи, бидејќи примарен фокус беше ставен на тоа како поединецот во државата влијаеше врз однесувањето на општеството на државите.

Во Англиската школа, во текот на класичниот период од еволуцијата на оваа теорија (1950-тите и 1980-тите), водечките личности во Школата биле Чарлс Менинг, Херберт Батерфилд, Хедли Бул, Адам Ватсон и Р.Ј. Винсент. Во посткласичната фаза (од 1990 година наваму), најистакнатите писатели се Бери Бузан, Ендрју Хуррел, Роберт Џексон, Едвард Кин, Ендрју Линклетер, Ричард Литл, Џејмс Мајал, Хидеми Суганами и Николас Вилер.

Англиската школа дели многу критики на конструктивизмот на рационалистичките теории за меѓународните односи.¹⁵⁶ Таа, исто така ја нагласува централноста на меѓународното општество и општествените значења за проучување на светската политика (Бул, Bull). Меѓутоа, во основа, не се обидува да создаде хипотези што можат да се тестираат за однесувањето на државата, како што прават другите теории. Хедли Бул (Hedley Bull), водечки претставник во Англиската школа, тврди дека меѓународното право е една од петте централни институции кои посредуваат во влијанието на меѓународната анархија и наместо тоа создаваат „анархично општество“.

Со оглед на нивниот акцент на контекстите и интерпретативните методи, не е изненадување што теоретичарите на Англиската школа имаат историски разбирања за да бидат критични во изучувањето на светската политика. Не е доволно едноставно да се знае балансот на моќта во меѓународниот систем, кој претставниците на реалистите ќе го имаат, туку важно е да се знае што му претходеше на тој систем, како се вклучија државите таму каде што се денес, и што може да ги загрози или да ги мотивира во иднина. Домашната политика е исто така важна, како што се и нормите и идеологиите.

4.9. Феминизам

Родовите прашања бараат значајно внимание во глобалната политика, а феминизмот како теорија за меѓународни односи се обидува да ја регулира моќта која произлегува од полот на поединецот или врз основа на негираната природа. Феминистите најмногу се заинтересирани за следење на политичките и општествените случувања кои го попречуваат успехот кај женската популација. Кога системите на моќ суптилно или отворено поставуваат ограничувања за жените, заклучокот кој се наметнува е дека жените само можат да исполнат одредени општествени улоги, тогаш тие

---

¹⁵⁶Slaughter Anne-Marie, (2011), *International Relations, Principal Theories*, Oxford University Press, pg.5

ограничувања стануваат општествени норми и го овековечуваат циклусот на негација на женските права. Значењето на феминизмот во меѓународните односи е потврдено со улогата на жените во промовирањето на поправедни и поправени политики за меѓународни односи. Во поновата историја, политички активни жени како Хилари Клинтон и Кондолиза Рајс имаат направено важен придонес во унапредувањето на жените во светот. Како сенатор што ја претставува државата Њујорк, Клинтон го спонзорираше Законот за исплата на лични обврзници од *Lilly Ledbetter* од 2009 година, кој беше наменет за борба против дискриминацијата врз основа на родова еднаквост. Рајс пак, беше иницијатор за започнување на Иницијативата за една жена, која обезбедува пристап до законски права, политичко учество и економски развој на жените кои живеат во земји со големо муслиманско население. Обединетите нации формираа дел наречен ОН жени (*UN Women*) кој е посветен на родовата еднаквост и зајакнувањето на улогата на жените. *UN Women* беше формирана со цел да го забрза напредокот во исполнувањето на женските потреби ширум светот.

ОН жените ги поддржуваат земјите-членки на ОН кога поставуваат глобални стандарди за постигнување на родовата еднаквост и соработуваат со владите и со граѓанското општество за да дизајнираат закони, политики, програми и услуги потребни за да се обезбеди ефикасно спроведување на стандардите и навистина да имаат корист жените и девојките низ целиот свет. Работи на глобално ниво за да ја оствари визијата за целите на одржливиот развој на жените и девојките и стои зад рамноправното учество на жените во сите аспекти на животот. ОН жените, исто така, ја координираат и промовираат работата на системот на ОН во унапредувањето на родовата еднаквост и во сите размислувања и договори поврзани со Агендата 2030 година. Ентитетот работи да ја

позиционира родовата еднаквост како фундаментална за целите на одржливиот развој и за повеќе инклузивен свет.¹⁵⁷

Надвор од САД, усвојувањето на феминистичката политика ги поттикнува жените да работат на унапредување на правата на жените и создавање на клучни и одлучувачки места во водењето на политиката кои ќе им припаднат на жените.

Феминистичките перспективи за меѓународните односи¹⁵⁸ бараат да се разберат постоечките родови односи - доминација на машката во однос на женственоста - со цел да се трансформира како тие работат на сите нивоа на глобалниот општествен, економски и политички живот. Во рамките на меѓународните односи, феминистичките теоретичари ги привлекоа искуствата на маргинализираните и угнетените народи, вклучувајќи ги и жените, со цел да ги оспорат и ревидираат епистемолошките и онтолошки основи на теренот.

Тие ја испитуваат родовата пристрасност својствена на рационалистички начини на познавање и вградени во основните концепти и грижи на меѓународните односи, како што се држави, суверенитет, моќ, безбедност, меѓународен конфликт и глобално владеење. Во поново време, феминистките даваат експлицитно објаснување за нивните алтернативни методологии за истражување на меѓународните односи. Сепак, феминистичката теорија за меѓународните односи сè уште е релативно неразвиена и има предизвици пред кои треба да се исправи во иднина. Феминистичката теорија допрва треба да се преведе во упатства за етичко однесување од страна на државни и недржавни актери во меѓународните односи.¹⁵⁹

Друг поглед за феминистичките меѓународни односи би бил, да ги истражат нормативните пристапи на мултилатералните економски институции пред

---

¹⁵⁷ Повеќе на: Обединети нации, линк: <http://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>, пристапено на 20.04.2019

¹⁵⁸ True Jacqui, (2010), *Feminism and Gender Studies in International Relations Theory*, DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.46

¹⁵⁹ Tickner, J.A. (1997) *You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and IR Theorists*. *International Studies Quarterly* 41 (4), 611–32.

правдата и еднаквоста, вклучувајќи ја и родовата правда и еднаквоста. Ова може да вклучи испитување на значењето на родот, бидејќи тие се институционализирани во новите правила и хегемонии, и критички се испитуваат во однос на феминистичките цели и критериуми за поправен, светски поредок.

Таквиот феминистички нормативен пристап кон институциите би можел да овозможи поголема синтеза со критичката меѓународна политичка економија и неолибералните институционалистички перспективи за режимите. И на крај, идната феминистичка агенда за истражување не би била доволно инклузивна, саморефлексивна или внимателна на релационата моќ, ако не остави простор за феминистичка деконструкција. Постмодерните феминистички теории се од суштинско значење за нашата критичка анализа на безбедносните дискурси и практики на статијата во антитерористичката ера. Во нашата актуелна ситуација, заканите од насилство се навидум насекаде и никаде, кои се борат токму на нашите лажно универзализирани претпоставки за границите на родот, знаењето и меѓународните односи.

4.10. Религиите и меѓународните односи

Во текот на изминатите неколку години концептот на постсекуларност добива сè поголема важност во општествените науки. Овој термин е употребен на два меѓусебно поврзани, но различни начини.¹⁶⁰ Прво, на поописен начин, се користи за да се објасни враќањето или отпорноста на верските традиции во современиот живот. Ова од една страна резултираше со обидот да се развијат концептуални рамки кои би можеле да ја објаснат оваа неочекувана карактеристика на модерноста надвор од парадигматските претпоставки на теоријата за секуларизација и од друга страна, во молба за нови модели на политики кои можат да се вклучат религиозни погледи.

Во второто, а можеби и поиновативно значење, постсекуларното се појави како форма на радикално теоретизирање и критика поттикната од идејата

---

¹⁶⁰Повеќе кај: Mavelli, L., & Petito, F. (2012), The postsecular in International Relations: An overview. *Review of International Studies*, 38(5), 931-942

дека вредностите како што се демократијата, слободата, еднаквоста, вклучувањето (инклузија) и правдата не мора да се најдат во рамките на исклучително иманентната секуларна рамка. Напротив, секуларноста може да биде потенцијално место на изолација, доминација, насилство и исклучување. Во оваа последна низа истражувања, иако не мора да се употребува терминот „постсекуларен“, се истакнуваат познати научници како Талал Асад, Чарлс Тејлор, Ашис Ненди, Џон Милбанк, Хозе Казанова, Вилијам Коноли, Јуренген Хабермас, Џудит Батлер, Фред Далмајр и Крег Калхоун.¹⁶¹ Нивните анализи придонесоа да се расветли централноста на секуларноста како модерна епистематска категорија и за секуларизмот како алатка на моќта на модерната држава.

Религијата станува се повеќе и повеќе истакната во домашната и глобалната политика во 21-от век. Следствено, теоријата за меѓународните односи треба да направи простор за анализирање и теоретизирање за религијата. Мирот од Вестфалија го означил моментот кога религијата беше дефинитивно одвоена од политиката, бидејќи мораше да биде. Религијата е главната

---

¹⁶¹Talal Asad, *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity* (Stanford: Stanford University Press, 2003); Charles Taylor, *A Secular Age* (Harvard: Harvard University Press, 2007); Ashis Nandy, *The Return of the Sacred: The Language of Religion and Fear of Democracy in a Post-Secular World* (Kathmandu: The Mahesh Chandra Regmi Lecture, 2007); John Milbank, *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason* (Oxford: Blackwell, 2006); Josep Casanova, *Public Religions in the Modern World* (Chicago: University of Chicago Press, 1994); William E. Connolly, *Why I Am Not A Secularist* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999); Juergen Habermas and Joseph Ratzinger, *The Dialectics of Secularization: On Reason and Religion* (San Francisco: Ignatius Press, 2007); Juergen Habermas, *Between Naturalism and Religion: Philosophical Essays* (Cambridge: Polity Press, 2008); Juergen Habermas and et al., *An Awareness of What is Missing: Faith and Reason in a Post-secular Age* (Cambridge: Polity Press, 2011); David Scott and Charles Hirschkind (eds), *Powers of the SecularModern: Talal Asad and his Interlocutors* (Stanford, California: Stanford University Press, 2006); Talal Asad, Wendy Brown, Judith Butler, and Sara Mahmood, *Is Critique Secular? Blasphemy, Injury, and FreeSpeech* (Berkeley: University of California Press, 2009); Fred R. Dallmayr, *Dialogue Among Civilizations: Some Exemplary Voices* (New York: Routledge, 2002); Judith Butler, Juergen Habermas, Charles Taylor, Cornel West, *The Power of Religion in the Public Sphere*, edited by Eduardo Mendieta and Jonathan VanAntwerpen, afterword by Craig Calhoun (New York, Columbia University Press, 2011); Judith Butler, 'Sexual Politics, Torture, and Secular Time', *The British Journal of Sociology*, 59:1 (2008), pp. 1–23; Craig Calhoun, Mark Juergensmeyer, and Jonathan VanAntwerpen (eds), *Rethinking Secularism* (Oxford, Oxford University Press, 2011); Philip Gorski, David Kyuman Kim, John Torpey, and Jonathan VanAntwerpen (eds), *The Post-Secular in Question: Religion in Contemporary Society* (New York: New York University Press, 2012). See also Hent de Vries and Lawrence E. Sullivan (eds), *PoliticalTheologies: Public Religions in a Post-Secular World* (New York: Fordham University Press, 2006); Ananda Abeysekara, *The Politics of Postsecular Religion: Mourning Secular Futures* (New York, Columbia University Press, 2008).

причина за Триесетгодишната војна. Со отстранување на религиозните аргументи од јавен домен, Вестфалија ја доведе до крај ерата кога религијата предизвикала војна. Мирот од Вестфалија функционира врз примарното модерно разбирање за религијата како индивидуални верувања, а не како заеднички начин на живот. Исто така, ги игнорира и многуте други мотиви и фактори за моќ на политиката кои влијаат на Триесетгодишната војна. Со други зборови, Триесетгодишната војна не беше за религиозна доктрина.

Религиозните грижи и понатаму стојат во центарот на меѓународната политика, а сепак клучни парадигми во меѓународните односи како што се реализмот, либерализмот и конструктивизмот, едвај ја сметаат религијата за нивната анализа на политичките субјекти.

Џон Луис Гадис смета дека: „најсилен изненадувачки доказ за континуираното влијание на идеологијата на религијата, доаѓа од конфликтите помеѓу Индусите и муслиманите, Арапите и Израелците, Иранците и Ирачаните, па дури и католиците и протестантите во Северна Ирска“.

Некои студии пак, како оние на Дејвид Аптер и Доналд Е. Смит, зборуваат за нагласена ирелевантноста на религијата, во време кога општества стануваат се повеќе развиени и модернизирани.

Исклучок кај парадигмите за меѓународните односи се смета Англиската школа. Имено, Мартин Вајт ја истакна важноста на улогата на културата и религијата во развојот на државните системи. Заедничка религија и заеднички морален кодекс според Вајт, се исклучително важни за развој на меѓународното општество на државите. Сепак подоцна интересот за религија од страна на т.н. Англиската школа беше заборавен.

Денес, водечките теоретичари на новото¹⁶² време ја интегрираат религијата во изучувањето на меѓународната политика и ја поврзуваат религијата со растечката форма на популистичка политика во земјите во развој. Аналитичарите ја идентификуваат религијата како продорна и

---

¹⁶² Повеќе кај: Snyder Jack, 2011, *Religion and International Relations Theory*, Columbia University Press

карактеристична, иницирајќи прераспределбата на теоријата за меѓународни односи што ќе ги реинтерпретира традиционалните парадигми.

Доминантните теории за меѓународни односи и нивната основна позитивистичка епистемологија се соочуваат со голем број на перспективи. Научниците кои работат на марксистичките, феминистичките, постколонијалните и еколошките полиња, ги изнесоа сите критики за објаснувањата на меѓународните односи за однесувањето на државата. Повеќето од овие критики делат загриженост во врска со изградбата на власта и државата, кои теории како реализам или институционализам имаат тенденција да земаат здраво за готово.

На пример, марксистичките научници го сфаќаат акцентот на односите меѓу државите како заматување на пофундаменталната динамика на глобалните класни односи (марксизам). Само со разбирање на интересите и однесувањето на глобалниот капитал можеме да го сфатиме однесувањето на државата, тврдат тие (Cox и Sinclair). Слично на тоа, феминистките се обидоа да објаснат аспекти на однесувањето на државата и нејзините ефекти, нагласувајќи го родот како променлива на интерес (Ackerly Stern и True). Овој фокус доведе, на пример, до поими за безбедноста што се движат надвор од државната безбедност (од огромно значење за реализаторите) на поимите за човекова безбедност. Во таква перспектива, ефектите од војната, на пример, стигнуваат далеку од бојното поле до семејниот живот и други аспекти на општествените односи.

Многу теории за меѓународните односи се жестоко оспорувани, обично е несоодветно да се видат како ривали над некоја универзална вистина за светската политика. Напротив, секоја од нив се потпира на одредени претпоставки и епистемологии, и е ограничена во одредени определени услови и ја следи сопствената аналитичка цел. Додека разни теории може да доведат до повеќе или помалку релевантни заклучоци во врска со меѓународните односи, никоја не е дефинитивно „правилна“ или „погрешна“. Наместо тоа, секоја поседува некои алатки кои можат да им бидат од корист

на учениците од меѓународната политика во испитувањето и анализирањето на богатите, мулти-причински феномени.

Покрај споменатите постојат и други правци во меѓународните односи. Познавањето на карактеристиките на доминантните правци како и на алтернативните теории за водење на надворешната политика, претставува современ прирачник за разбирање на околностите на меѓународната политичка сцена.

5. Меѓународно признавање на државите низ призмата на доминантните правци за водење на меѓународните односи

Осврнувајќи се на доминантните правци за водење на меѓународните односи, неминовно е истите да го доведеме во корелација со актуелната меѓународна политика на државите, примената на меѓународното право и феноменот на политичката прагма.

Имено примерите на кои се осврнавме во оваа докторска дисертација, но и поединечна анализа на многу држави во светот зборуваат за директно отсликување на правците во водењето на надворешната политика на државите, со индиректен одраз на институтот меѓународно признавање.

Во продолжение ќе разгледаме неколку актуелни случаи.

Во случајот на Крим и Севастопол, ставот на САД и ЕУ за припојувањето на Крим кон Руската Федерација значеше сигнал за тоа како треба да се однесуваат земјите-членки кон новопрогласената република. Реализмот кај државите за водење на меѓународните односи, знаеше дека Република Крим ќе остане соочена со фактот дека освен што ќе ја стекне закрилата од Русија, ќе биде признаена и од осум земји и тоа: Авганистан, Куба, Киргистан, Никарагва, Северна Кореа, Судан, Сирија и Зимбабве. Казахстан објави соопштение за поддршка на веб страницата за надворешни работи, но брзо го повлече истото. Претседателот на Белорусија, Лукашенко, даде неколку изјави со кои ја поткрепи тезата дека де факто Крим е интегрирана територија кон Русија.

Ова беше очекувана реакција за реалистите во меѓународната политика, знаејќи дека Белорусија има високо развиена економска соработка со Руската Федерација која не би сакала да ја загрози. Имено, Русија е најголемиот и најважен партнер за Белорусија и во политичката и во економската сфера. Договорот за еднакви права на граѓаните меѓу Белорусија и Русија беше потпишан во декември 1998 година, опфаќајќи вработување и пристап до медицинска нега и образование, неговото спроведување е реална основа за примена на феноменот политичка прагма во водењето на меѓународните односи. Корпусот сочинет од економски и политички мотиви ја сочинуваат политичката аргументација и на земјите-членки на ЕУ кои не ја признаваат новосоздадената Република Крим во состав на Русија.

Реализмот во меѓународната политика, како и феноменот на политичката прагма во меѓународните односи доаѓа до израз и во примерите со признавањето на Косово. Имено од земјите членки на ЕУ само неколку не го признаваат Косово и неговата независност и тоа: Шпанија, Словачка, Кипар, Романија и Грција. Доколку се “загребе под површината” се доаѓа до сознанието дека овие држави завземаат прагматичен став во однос на признавањето водејќи се од историски околности и воспоставени дипломатски соработки со Србија. Во случајот со Словачка отфрлањето на “новата реалност” околу прогласената независност на Косово, се смета дека се должи на внатрешните спорови. За некои аналитичари, постои страв дека потег на признавање на независноста на Косово би претставувал преседан за унгарското малцинство во јужна Словачка, но се има на ум и фактот дека Словачка има подолга историја на “традиционално пријателски односи” со Србија. Исто така, Словачка има далеку посилни економски врски со Србија, на пример во 2014 година, Словачка извезувала стока во Србија во вредност повисока од 290 милиони долари, додека извозот во Косово во истата година изнесувал само околу 8,5 милиони долари. Косово покрај овие земји-членки на ЕУ, не го признаваат и многу други земји, но и големи по број на население и територија држави како Русија и НР Кина. Според достапните податоци на

worldometers.info, со пресметување на населението кое живее во државите кои не го признале Косово, се доаѓа до заклучок дека Косово не е признато како независна држава од 5.335.357.477 луѓе на планетата. Од своето прогласување независност од Србија, донесен на 17 февруари 2008 година, меѓународното признавање на Косово не е заокружено, а меѓународната заедница и натаму е поделена по ова прашање. Владата на Република Србија не го признава Косово како суверена држава, и во согласност со Бриселскиот договор работи на нормализација на односите. Владата на Србија не го признава Косово како суверена држава, но почна постапка за да ги нормализира односите со владата на Косово, во согласност со Бриселскиот договор.

Шпанија исто така не го признава Косово главно поради загриженоста за импликациите за сопствената територија. И покрај тоа што даде индикации дека нејзиниот став може да се промени, зголемувањето на политичките тензии во Каталонија под власта на К. Пуџдемон ја направи мала веројатноста дека Шпанија ќе ја ублажи својата сегашна позиција.

Теоријата на одлучувањето како и реализмот во меѓународните односи може да се илустрира во случајот со Каталонија, која отсекогаш била горда на својот посебен јазик и културно наследство и уште од одамна ревносно ја чувала својата автономија е еден од многуте примери за барање независност и дипломатско признавање од меѓународната заедница како суверена држава. Сепак поддршката изостана, а отцепувањето на Каталонија извесно беше дека ќе води кон потенцијален распад на Шпанија и економски шок за Европската Унија. Во меѓународното право политичкиот ентитет треба да исполни различни критериуми за да стане држава. Сепак, голем дел од овие земји не биле признати како такви, а карактеристично е што речиси сите имаат контрола врз нивната територија. Еден од овие критериуми е дека другите држави мора да ја препознаат како држава. Ако повеќе држави ја препознаат како независна и ја дадат својата дипломатска поддршка, станувањето држава е полесно. Постојат и други субјекти кои ги исполнуваат декларативните критериуми (со де факто делумна или целосна контрола над

нивната тврдената територија, влада и постојано население), но чија државност не е признаена од други држави. Непризнавањето често е резултат на конфликти со други земји кои ги сметаат тие субјекти како составни делови на нивната територија. Во други случаи, две или повеќе делумно признати држави можат да бараат иста територијална област, при што секоја од нив де факто контролира дел од неа (како што се случаите на Република Кина (Тајван) и Народна Република Кина (НР Кина), Северна и Јужна Кореја). Случајот со Северна Кореја го илустрира конструктивизмот како правец во меѓународната полтика и е уште еден *realpolitik* случај во кој земјата постои но нема заокружено признавање, заради тактичноста и прагматичноста на останатите суверени држави. Северна Кореја или официјално Демократска Народна Република Кореја, е независна од 1948 година и не е призната од три земји членки на Обединетите нации и тоа: Франција, Јапонија, Јужна Кореа и една земја која не е членка на ООН – Тајван. Република Кореја (односно Јужна Кореја) се смета за единствена легитимна држава на корејскиот народ и не ја признава и ја гледа т.н. Демократска Народна Република Кореја (Северна Кореја) како непријателска влада. Иако Јужна Кореја не инсистира странските влади да го негираат суверенитетот на Северна Кореја, како што е случајот на Кина со Тајван, сепак на внатрешен план Република Кореја тврди дека е единствената корејска национална држава на целиот полуостров.

Франција и Јапонија пак, се две земји кои одлучија да не воспостават односи со Северна Кореја и да ја признаат Јужна Кореја. Аргументите на Франција и Јапонија при одбивањето да ја признаат Северна Кореја се темелат на основа на сиромашните програми за заштита на човековите права и на програмата за нуклеарно оружје на Северна Кореја.

Субјектите кои се признати од само мал дел од државите во светот обично се однесуваат на декларативната доктрина за да ги легитимизираат своите барања за државност, овие земји најчесто се потпираат на идеалистичкиот правец за водење на меѓународните односи, барајќи на меѓународен систем кој почива на рамнотежа на силата, колективна безбедност и светски мир.

Во многу ситуации, меѓународното непризнавање е под влијание на присуството на странска воена сила на територијата на оспорениот ентитет, со што описот на де факто статусот на земјата е проблематичен, бидејќи ефективната сувереност ја задржува странската власт.

Денес се смета дека во светот постојат 195 држави, оваа бројка се днесува на 193 земји –членки на Обединетите Нации и две држави кои не се членки на ООН, но имаат статус на земји набљудувачи, а тоа се: Светата Столица и Палестинската Држава.

Но постојат и шест други територии кои не се земји членки на Обединетите Нации, а кои се признаени од најмалку една земја членка на ООН. Овие држави се Тајван, Западна Сахара, Косово, Јужна Осетија, Абхазија и Северен Кипар.

Тајван или официјално и уставно познат како Република Кина, е признаен како суверен ентитет од страна на Светата Столица, како и 19 земји-членки на Обединетите нации. Тајван иако де јуре не е признат, сепак, де факто одржува дипломатски односи со 57 други земји-членки на ООН, иако тие се неофицијални.

Северен Кипар пак е уште еден пример за водење на меѓународните односи низ призма на доминантните теории. Освен од Турција, сите странски влади и Обединетите нации го признаваат суверенитетот на Република Кипар за целиот остров Кипар. Турција е единствената земја која го признава Северен Кипар и има амбасада во Северна Никозија, а Северен Кипар возвратно има амбасада во Анкара. Во 2005 година, тогашниот претседател на Гамбија (Yahya Jammeh) рече дека неговата земја е подготвена да ја признае независноста на северен Кипар. Сепак за сите останати држави во светот Северен Кипар се смета дека е дел од Република Кипар. Иако де јуре и делот на Северен Кипар е дел од Европската Унија, сепак ова право де факто е суспендирано, поради тоа што на север контролата на островот де факто ја има турската република Северен Кипар, којашто ЕУ не ја признава.

Покрај овие, актуелни се и примерите со признавањето на независноста на Република Абхазија и на Јужна Осетија, кои се признаваат меѓусебно и се

делумно признаени од пет земји членки на ООН ја тоа: Русија, Сирија, Никарагва, Венецуела, Науру, како и од Арцах (Нагорно-Карабах) и Приднестровие (Транснистрија), кои имаат сличен недостаток за признавање.

Имено, Транснистрија (Приднестровие) мнозински е населена со Руси и Украинци, кои преку референдум изгласаа независност од Молдавија, но нејзината независност не е меѓународно признаена и за Обединетите Нации оваа територија е во состав на Молдавија. Транснистрија е признаена само од Јужна Осетија, Република Нагорно Карабах и Абхазија, кои делат слична судбина во делот на признавањето и кои не се членки на ООН.

Исто така и самопрогласената Република Арцах (или Република Нагорно-Карабах), не е меѓународно призната де јуре и се смета како дел од територијата на Република Азербејџан. Таа е производ на Нагорно-Карабахската војна која е територијален и етнички конфликт помеѓу Ерменија и Азербејџан околу спорниот регион на Нагорно-Карабах и седум окружни области, кои де факто се контролирани од самопрогласената Република Арцах.

Заедничката судбина во поглед на тешкото признавање на овие земји кои имаат самопрогласена независност ги поттикнува земјите меѓусебно да се признаваат за да му дадат некаков 'меѓународен легитимитет' на нивното делување, но и да си изразат взаемна поддршка.

Погоре наведените примери, асамо потврдуваат дека во меѓународните односи, не ретко правото се наоѓа во фаза да биде релативизирано од државите како негови субјекти, кои применуваат прагма, во обид да ги заштитат своите меѓународни позиции, и да ја стекнат наклоноста на големите сили или пак да остварат членство во некоја политичка или економска организација. Ваквите определби често и економскиот интерес на земјата која треба да се произнесе по основ на меѓународното признавање често е пресудна точка.

ГЛАВА ШЕСТА: УЛОГАТА НА ДИПЛОМАТИЈАТА ВО ПРИЗНАВАЊЕТО НА ДРЖАВИТЕ

---

1. Дипломатија и признавањето на државите

Зборувајќи за улогата на дипломатијата во признавањето на државите неопходно е прво поимно да ја определиме.

Дипломатија се смета за воспоставен метод на влијание врз одлуките и однесувањето на странските влади и народи преку дијалог, преговарање и други мерки што не се водат за војна или насилство. Современите дипломатски практики се производ на европскиот државен систем по ренесансата. Историски, дипломатијата значеше спроведување на официјални (обично билатерални) односи меѓу суверените држави. Меѓутоа, до 20-тиот век, дипломатските практики што беа пионери во Европа беа усвоени низ целиот свет, а дипломатијата се прошири за да ги покрие состаноците на самитот и другите меѓународни конференции, парламентарната дипломатија, меѓународните активности на наднационалните и субнационалните ентитети, неофицијалната дипломатија од невладини елементи и работата на меѓународните државни службеници.

Терминот дипломатија се изведува од француски и древниот грчкиот термин „диплома“. Во 18 век францускиот термин дипломат („дипломат“ или „дипломатист“) се однесувал на лице овластено да преговара за име на држава.¹⁶³

Дипломатија е еден од елементите на државна моќ.¹⁶⁴ Истовремено дипломатија има за цел да го одржи меѓународниот мир. Еден од современите автори на политичката мисла, Ханс Моргентау ќе заклучи дека дипломатија има четири основни задачи:

---

¹⁶³ Енциклопедија Британика, линк: <https://www.britannica.com/topic/diplomacy>, последно пристапено 04.12.2018

¹⁶⁴ Моргентау Ханс, (2000), In: *Меѓународна политика, кај Малески Денко*, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, стр.101

- 1) Дипломатија мора да ги определи своите цели во согласност со својата вистинка и потенцијална моќ достапна за да се постигнат овие цели;
- 2) Дипломатијата мора да ги процени целите и на другите држави и нивната вистинска и потенцијална моќ да ги постигнат овие цели;
- 3) Дипломатијата мора да определи до кој степен овие различни цели се компатибилни;
- 4) Дипломатијата мора да примени соодветни средства за постигнување на овие цели.

Доколку која и да било од овие задачи не се исполни, тоа би знаело загрозување на успехот на надворешната политика, а со тоа и на светскиот мир.¹⁶⁵

Дипломатијата некои теоретичари ја сметаат за „уметност и пракса во преговорите помеѓу народите“, други пак ја оценуваат како „вештина во справувањето со прашања без да се предизвика непријателство“.

Ханс Моргантау смета дека „една држава може да предизвика војна ако нејзината дипломатија погрешно ги процени целите на другите држави и моќта која им стои на располагање“.

Според зборовите на Вилијам Греам Самнер: „ако сакате војна пропагирајте доктрина. Доктрините се настраните тирани кои владеат со човекот, зошто тие ќе се притаат во неговиот ум и ќе го предадат на негова штета“.¹⁶⁶

Поуките кои ги оставиле во наследство теоретичарите и многу искусни дипломати упатуваат на заклучокот дека преценувањата и потценувањата за силата и моќта помеѓу државите може да бидат фатални и да бидат сериозна закана за мирот и безбедноста. Токму затоа меѓународната политичка сцена побарува мудра дипломатија која ќе може да ги заштити виталните интереси на државата, но и да придонесе кон одржување на мирот.

Според Моргантау, целите на надворешната политика мора да се дефинираат во согласност со националниот интерес и мора да се поддржат

---

¹⁶⁵ *Ibid*, стр.101

¹⁶⁶ *Ibid*, стр.105.

со адекватна моќ, дипломатија мора да гледа на политичката сцена и од гледна точка на други држави. Генералниот заклучок кој може да се изведе е дека дипломатијата е најдоброто средство за зачувување на мирот. Дипломатијата во современи услови, ако правилно се практикува, претставува префинета алатка на делување на дипломатските претставници, за меѓународна промоција на виталните државни интереси и остварување на достижни цели на меѓународната сцена.

2. Дипломатски активности на државите согласно Виенските конвенции

Во современа смисла на зборот, кога се зборува за односите меѓу државите најчесто се мисли на дипломатските активности кои ги преземаат претставниците на државите за остварување на своите цели.

Дипломатските активности помеѓу државите се темелат на нивните меѓусебни договори, а функциите на дипломатските мисии се дефинирани во важечкото меѓународно право и со Виенската конвенција за дипломатски односи усвоена 1961 година.

Виенската конвенција, многу придонесе за кулминација на дипломатските и конзуларните функции, овозможувајќи и на дипломатските мисии да вршат и конзуларни функции. Всушност член 3, точка 2 од оваа Конвенција утврдува дека „ни една конвенција од оваа конвенција не може да се толкува како забрана за некоја дипломатска функција да врши конзуларни функции“. Оваа одредба ја потполни Виенската конвенција за конзуларните односи, донесена 1963 год., која во член 3 конкретно предвидува дека „конзуларните функции можат да ги извршуваат и дипломатските мисии, согласно со одредбите на оваа конвенција.“ Во членот 70 на истата Конвенција се вели дека нејзините одредби „применуваат исто толку, доколку контекстот тоа го допушта, односно вршење конзуларни функции од страна на дипломатските мисии“и дека имињата на членовите на дипломатските мисии кои се одредени за конзуларни одделенија на мисијата или се на друг начин

одредени за вршат конзуларни функции, ќе бидат назначени од министерството за надворешни работи на државата примач или некој друг орган кој ќе го одреди надлежното министерство. Со истиот член на Виенската конвенција за конзуларните односи конечно е решено и едно практично прашање во врска со статусот на членовите на дипломатските мисии кои вршат конзуларни функции, која со текот на годините беше предмет не само на академски расправи, туку и на сериозни различни мислења во постапката на кодифицирање на дипломатското право: дали тие лица имаат право на привилегија и имунитет како членови на дипломатски мисии, односно по правилата на Виенската конвенција за дипломатските односи или како членови на конзулатските односи. После низа сериозни дискусии и на Виенската конвенција за конзуларните односи, усвоено е дека привилегиите и имунитетот на членовите на дипломатските мисии кои извршуваат конзуларни функции одредени според Виенската конвенција за дипломатските односи односно за вршење на конзуларни функции тие лица не губат привилегии и имунитети како членови на дипломатски мисии, со што конечно се става крај на гледиштата на поединечни држави дека вршењето конзуларни функции од страна на членовите на дипломатските мисии е поврзано со одрекување од дипломатскиот статус и нивното продлабочување со статусот членови на конзулат, со многу намалени привилегии и имунитети.¹⁶⁷

Способноста на дипломатијата на една нација да „генерира обратни ефекти“, првенствено за самата земја, зависи од многу внимателен избор на политички производни линии кои треба да се развијат, како и од точно читање на условите на светскиот политики пазар.¹⁶⁸

---

¹⁶⁷ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Stojanovska, Katerina (2016) *Position and Role of the Ambassadors according to Vienna Convention and Law on Foreign Affairs of the Republic of Macedonia*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 67-74. ISSN 1548-6605 (print) 1930-2061 (online)

¹⁶⁸ Хенриксон Алан К., (2007), „Посебна дипломатија на светската јавна сцена: Глобалните „области“ Канада и Норвешка, Во: Новата Јавна дипломатија, мека сила во меѓународните односи, од Мелисен Јан, Просветно дело АД Скопје, стр.101

Дипломатијата е најдоброто средство за зачувување на мирот што може да го понуди едно општество, но не е доволно добро, особено во услови на современата политика и современата војна.¹⁶⁹

Малески Д. (2000:117) ќе заклучи дека: „дипломатијата може да го направи мирот посигурен отколку денес, а светската држава може да го направи мирот посигурен отколку што тој би бил во услови кога сите нации би живееле според правилата на дипломатијата“.

Во современите констелации на водење на меѓународната политика, дипломатијата како умешност на можното сè уште го држи својот примат.

Добрата дипломатија подразбира целите на надворешната политика да се дефинираат во согласност со националниот интерес, но тие да бидат поддржани со адекватна моќ. За успешно да ги спроведува своите дипломатски активности една држава не треба да заборави да гледа на меѓународната политичка сцена и низ дурбинот на другите држави, притоа да има подготвеност за компромис во врска со сите прашања кои според Моргантау, не се витални за опстанокот на истата.

Затоа се смета дека секоја мудра дипломатија која е наклонета кон зачувување на мирот, во остварување на своите надворешно политички цели, треба да покаже мудрост и знаење и да развие умешна стратегија и да избере соодветни средства, за да ги оствари замислените цели.

3. Признавањето на државите и современото дипломатско и конзуларно право

Успешна дипломатија е онаа дипломатија чии политички властодршци брзо и умешно се прилагодуваат на новонастанатата состојба. Иако меѓународната заедница изгледа анархично, без дефинирана структура, сепак државите во своето дипломатско делување едни кон други ја имаат пред себе искусствената практика.

---

¹⁶⁹ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје, стр.117

Во својата, наједноставна смисла дипломатија ги опфаќа сите средства со кои државите воспоставуваат и ги одржуваат заемните врски, комуницираат една со друга или извршуваат политички или правни трансакции, во секој од случаите, преку нивните овластени агенти.¹⁷⁰ Оваа дефиниција може да се однесува и на држави кои се во состојба на вооружен конфликт, на војна или пак мир.

Добро одбраните и правилно систематизирани практики на државите, се кодифицирани во Виенската конвенција за дипломатски односи од 24 април 1964 година. Зборувајќи за основните правни аспекти на дипломатските односи ќе се осврнеме на членот 2 од Конвенцијата кој предвидува потреба од взаемна согласност при воспоставување на дипломатски односи помеѓу државите или пак, при воспоставување на дипломатски мисии. Заемната согласност може да бие неформална.

Доколку државите се одлучат за формално давање согласност, најчесто тоа е придружено и со отворање на амбасади или конзуларни претставништва. Дипломатските односи исто така ги следат активности кои директно упатуваат на признавање или непризнавање на определена држава. Признавањето на државата е предуслов за воспоставувањето на дипломатските односи, но нивното отсуство во дадена земја не мора да значи дека се резултат на непризнавање, може да е производ на други околности како што е размислување и проценка или пак форма на невоени санкции кон таа земја.

Кодификацијата на обичајните правила на дипломатското и конзуларното право е резултат на повеќе мултилатерални договори, но и на проактивниот однос на ОН. Виенската конвенција за дипломатските односи од 1961 година и Виенската конвенција за конзуларните односи од 1963 година се сеопфатни меѓународни документи кои се меѓу најзначајните од оваа област. Но покрај овие, постојат и Конвенцијата за привилегиите и имунитетите на специјализираните агенции на ООН од 1947, Конвенцијата за спречување и

---

¹⁷⁰ Браунли Иан, 2009, *“Принципи на јавно меѓународно право”*, Просветно Дело-Скопје, стр.349

казнување на кривичните дела против меѓународно заштитените лица, како и дипломатските службеници од 1973 година, понатаму Виенската конвенција за претставувањето на државите во нивните односи со универзалните меѓународни организации од 1975-та година и други.

Суштината на дипломатските односи е примената преку испраќање влада со државни функции на територијата на земјата-примач со нејзина дозвола. Со согласноста за воспоставување на дипломатските односи, земјата – примач мора да преземе чекори со кои ќе ѝ овозможи на земјата-праќач да стекне придобивки од содржината на дозволата.¹⁷¹

Дипломатските мисии можат да бидат амбасади кои имаат амбасадор или претставништва со пратеник или постојан вршител на работите.

Согласно Виенската конвенција за дипломатските односи во основни функции на дипломатската мисија спаѓаат: претставувањето на матичната држава од која доаѓа амбасадорот во државата каде што е акредитирана, заштита на интересите на својата држава и нејзините граѓани во границите на меѓународното право, преговарање со владата во акредитираната држава, информирање на матичната држава за развојот, настаните, активностите и посетите во државата каде е акредитирана и заложба за унапредување на дипломатските врски на секое поле.

Дипломатските и конзуларните мисии имаат право на своите простории, вклучувајќи и резиденција на шефот на мисијата и неговото возило да истакнат знаме и амблем на својата држава. Објектот каде е лоцирана амбасадата ужива екстериторијалност, а вработениот персонал и службениците уживаат лични привилегии и имунитети, нивната личност согласно Виенската конвенција е неповредлива, а државата е должна да ги заштити од какви било напади врз нивните личности, слободата и дигнитетот. Дипломатската мисија ужива и фискален имунитет.

Согласно членот 22 од Конвенцијата просториите на мисијата се неповредливи, а државата кај која се акредитира има специјална обврска да

---

¹⁷¹Hardy, 1956, *Modern Diplomatic Law*, стр.8-12

ги преземе сите потребни мерки за да спречи насилно влегување во просториите на мисијата, или нивно оштетување, нарушување на мирот на мисијата или повреда на нејзиното достоинство.

ГЛАВА СЕДМА: СТУДИИ НА СЛУЧАИ ПРИ МЕЃУНАРОДНО ПРИЗНАВАЊЕ НА ДРЖАВИТЕ

---

1. Државноста и признавањата во меѓународното право и односи

Меѓународното право не е како правото на националните правни системи во кои лицата или субјектите на кои таа се однесува не секогаш се очигледни во моментот.

Националното право се применува, најочигледно (иако не и ексклузивно), на физички и на правни лица во рамките на границите на државата и „државјаните“ на државата.

Постоењето на точно определено или определиво население е суштински белег на државата во меѓународно-правна смисла. Под поимот „население“ меѓународното право подразбира група од луѓе, правно поврзани со државата преку категоријата државјанство. Државјанство, пак претставува правна врска¹⁷² меѓу човекот од една и државата од друга страна, од која произлегуваат серија права и обврски.

Државјаните на секоја држава, имаат права и обврски дефинирани во уставот и законот, уживаат активно и пасивно избирачко право поткрепено со палета други граѓански политички права, економски и културни социјални права, како и обврска да служат војска и да ја бранат сопствената држава.¹⁷³

На општ начин, „субјекти“ на националното право се лицата на кои им е наменет правниот систем, разумно добро дефинирани географски и правно.

---

¹⁷² Државјанската врска е лична врска на поединецот со државата, и како таква таа е независна од територијалноста. Имено, едно лице не го губи својството на државјанин на соодветната држава со самиот факт на напуштање на нејзината територија, и престојување, па дури и населување на територијата на друга држава.

¹⁷³ Во врска со воената обврска на странските државјани, во меѓународното право постојат две концепции: европска и англосаксонска. Според европската концепција странските државјани не подлежат на воена обврска спрема државата во која се населени. Англосаксонската концепција предвидува друго решение за ова прашање. Според неа, сите странски државјани кои се трајно преселени во една држава, таму живеат и работат, должни се својата воена обврска да ја извршат спрема оваа држава. Тие, натаму, се должни и да ја бранат оваа држава. Оваа концепција се применува во т.н. имигрантски земји САД, Австралија, Нов Зеланд, Канада и други.

Меѓународното право нема територијални граници на истиот начин и нема споредлив концепт на „државјани“. Следствено, неговите „предмети“ се потешки за дефинирање и идентификација. Се разбира, прашањето за тоа „кој“ може да биде предмет на меѓународното право и обврски е од исклучителна важност.¹⁷⁴

Јасно е дека постојат многу различни видови меѓународни правни лица. Исто така јасно е дека „меѓународниот правен субјективитет“ не е совршен концепт. Тој е релативен во смисла дека различните видови меѓународни правни лица може да имаат различни видови или нивоа меѓународен субјективитет.

Воопштено (а не исцрпно), меѓународниот правен субјективитет ја одредува способноста да се достават жалби пред меѓународните трибунали, кои имаат правна надлежност, да ги уживаат правата и да бидат предмет на меѓународните правни обврски, да учествуваат во создавањето на меѓународните закони, да уживаат имунитети што им се дадени на меѓународни правни лица во рамките на националните правни системи, да учествуваат во меѓународните организации и да склучуваат договори.¹⁷⁵

Државите се најважни субјекти на меѓународното право. Според дефиницијата, доколку ентитетот стане „држава“, тој има потенцијал или „капацитет“ самиот да ги искористи сите права и да биде субјект на сите обврски што му се познати на меѓународниот правен систем. Се разбира, секоја одделна држава може обмислено да го ограничи својот капацитет поради посебните права или обврски, често според договорот (на пример со прифаќањето на Виенската конвенција за дипломатските односи од 1961 година државите го ограничиле своите права за правосудството, но ова не му наштетува за неговата главна желба за овие права и обврски). Како последица на ова, правата и обврските на државите одредуваат бенчмарк за другите субјекти на меѓународното право.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Диксон М., Мекоркуел Р., (2010), *Случаи и материјали од Меѓународното право (четврто издание)*, Дата Понс-Скопје, стр.139

¹⁷⁵ *Ibid.*, стр.140

¹⁷⁶ *Ibid.*, стр.140

2. Форми на признавање на државите низ историјата

Начинот на кој се постигнува меѓународен правен субјективитет поттикнува многу научни дебати.

Дали примената на правилата на предметот на предметот на меѓународниот право, кое е поддржано од фактичкиот критериум, зависи од поведението и активностите на постојаните членки на меѓународната заедница, од нивната комбинација или е таа повеќе политички концепт?

До кое проширување оди „признавањето“ на меѓународниот субјективитет? Сепак, најприфатливо е гледиштето според кое под субјекти на меѓународно право се подразбираат „носителите на меѓународно правните права и обврски, кои непосредно ги остваруваат своите права во меѓународните односи и непосредно се одговорни за извршувањето на своите меѓународно-правни обврски“.¹⁷⁷

Конвенцијата од Монтевидео за правата и должностите на државите од 1933 година во член 1 утврдува дека „државата како странка во меѓународното право ги поседува следните квалификации: а) постојано население; б) дефинирана територија; в) влада; и г) капацитет да стапи во врска со други држави.

Согласно Повелбата на Обединетите нации од 1945 година во членот 2 се предвидува дека „Организацијата е базирана на принципот на еднаквоста на суверенитетот на сите членки...“, а во член 4 стои “ 1. Членството во Обединетите нации е отворено за сите држави што ги прифаќаат обврските што се содржани во сегашната Повелба и, по процена на организацијата, се способни и волни да ги спроведат овие обврски. 2. Приемот на која било таква држава во Обединетите нации ќе биде дозволен со одлука на Генералното собрание по препорака на Советот за безбедност“.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ Бартош Милан, (1954), *Меѓународно јавно право*, Белград, стр.103-113

¹⁷⁸ Диксон М., Мекоркуел Р., (2010), *Случаи и материјали од меѓународното право*, ДатаПонс, стр.141

Според Џ.Крафорд (Crawford): „доколку ефектот од позитивистичката доктрина во меѓународното право беше да ги нагласи работите што се однесуваат на државноста, за прашањето на признавањето, потоа ефектот на модерната доктрина и практика бил да го поврати вниманието на прашањата што се однесуваат на државноста и статусот, независноста и признавањето“. Но, и покрај тоа, не постои општоприфатена задоволителна современа правна дефиниција на државноста. Ова е можно поради тоа што прашањето произлегува само во случаите што се однесуваат на граничната линија, каде што произлезениот нов ентитет поседува некои, но не и сите, карактеристики на независните држави.

Оттука и меѓународните правници се соочуваат со тешки предизвици за утврдување, карактеризирање и решавање на овие случаи.

Државноста се јавува како поим за умешност во меѓународното право, иако се разбира, како сите правни, и особено меѓународно правни концепти, тоа е со отворена структура. За пример може да послужат следните ексклузивни општи правни *карактеристики на државите*:

1. Во принцип државите имаат неограничени компетенции да изведуваат акции, да склучуваат договори итн. во меѓународната сфера: ова е едно значење на терминот „државност“ како што се применува во државите.
2. Во принцип, државите имаат ексклузивна компетентност во надворешните работи, принципот што се одразува на членот 2, став 7 од Повелбата на Обединетите нации. Ова се разбира, не значи дека тие се сеомќни, во меѓународното право во однос на надворешните работи: тоа значи дека нивната надлежност е неограничена *prima facie* и не е предмет на контрола од страна на други држави.
3. Во принцип, државите не се предмет на обврзувачки меѓународни процеси, надлежност или решавање, сè додека тие не се согласат, дали во специфични случаи или општо, на такви задачи.

4. Во меѓународното право државите се сметаат за „еднакви“, принцип што исто така беше признаен од Повелбата (членот 2). Ова е делумно поради сумирањето на тековните принципи, но исто така тие може да имаат одредени други нужни последици. Тоа е формално, не е морално или политички, принципиелно. Тоа не значи, на пример, дека сите држави се овластени на еднаков глас во меѓународните организации, просто дека во која било меѓународна организација што не е базирана на еднаквост е барана согласност на сите членки за дерогација на еднаквоста.
5. Конечно, која било дерогација од овие принципи мора да биде јасно утврдена; во случај на сомневање на меѓународниот суд или трибунал ќе одлучи во корист на слободата за активност на државите, и во надворешните и во внатрешните работи, или со посебна дерогација од еднаквоста. Оваа претпоставка – која, се разбира, е утврдена во кој било одреден случај – обезбедува корисна индикација во поглед на статусот на ентитетот во чија полза се повикува.¹⁷⁹

Оттука јасно е дека критериумот од Конвенцијата во Монтевидео кој беше прифатен како индикатор на државноста и денес прејде во меѓународно обичајно право. Но и понатаму гласни се дилемите дали тој критериум е доволен и неопходен за државноста.

Како што погоре беше истакнато, во својот напис „Критериумот за државност во меѓународното право“, авторот Крафорд, ги зема предвид и другите можни услови, а меѓу нив особено „постојаноста“, „подготвеноста и способноста да го набљудува меѓународното право“, „одреден степен на цивилизираност“, „признавање“, постоењето на „правен поредок“ во рамките на државата, „законитост“ итн. Ова несомнено укажува дека државноста е со многу покомплексни правни односи од она што ни сугерира Конвенцијата од Монтевидео.

---

¹⁷⁹*Ibid.*, стр.142

Друг проблем е тоа кој е компетентен да одлучи дали ентитетот ги достигнал условите што се наведени во Конвенцијата од Монтевидео и дополнителните критериуми за државност. Во однос на ова, членството во меѓународната организација може да претставува силен доказ. На пример, Сахарската Арапска Република (Западна Сахара) е член на ОАУ (OAU), иако не е член на Обединетите нации.

До јануари 2003 година, Обединетите нации имаа 191 членка (види прилог 5), но тоа не ги вклучуваше Тајван, Палестинската Автономна Област, Источен Тимор, Северен Кипар.

Членството на Обединетите нации е награда за државите-аспиранти, добар пример за тоа е влезот на Еритреја во ОН по нејзината сецесија од Етиопија.¹⁸⁰ Денес бројот на земји членки во ООН достигна 193 и две земји со статус на набљудувачи.

3. Анализа случајот за спорот со уставното име на Република Македонија

За секоја демократска држава еднакво важно е да ги уреди и развие и внатрешните и меѓународните односи.

Македонија е парламентарна демократија која има јасен модел на тројна поделба на власта. Надворешната политика е домен, уставно резервиран за шефот на државата, за парламентот и за владата. Во пракса, шефот на државата извршува малку повеќе надлежности отколку што е обично во парламентарните системи, додека владата ги врши основните функции во надворешната политика, оставајќи го парламентот во една прилично послаба позиција.¹⁸¹

Политичкиот, правниот, економскиот и културниот сообраќај помеѓу субјектите на меѓународното право се одвива со посредство на нивните овластени претставници и преку нивните органи.¹⁸²

---

¹⁸⁰ *Ibid*, стр.146.

¹⁸¹ Mircev Dimitar, (2006), *The Macedonian Foreign Policy 1991-2006*, Skopje, Az-buki, p.20

¹⁸² Фрчкоски Љубомир, et al., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул, Скопје, стр.185.

Република Македонија, главата VI од Уставот ја посвети токму на регулирање на оваа материја. Меѓународните односи се предмет на регулирање на уставното регулирање бидејќи интерното право зависи од меѓународното право. Најдобар доказ за тоа се оние устави што содржат одредби за пренесување на дел од државниот суверенитет врз меѓународните институции или предвидуваат обврска за согласност на интерниот правен поредок со општоприфатените правила на меѓународното право. Зависноста на интерното право од меѓународното право е во функција на дејствување на самостојните држави на планот на заштита и унапредување на светскиот мир.¹⁸³

Основни извори на меѓународните односи се задолжителните норми на меѓународното право (*ius cogens*) и правните начела признати од цивилизираните народи.

Со помош на задолжителните норми на меѓународното јавно право и правните начела, признати од цивилизираните народи, меѓународните односи на државите стануваат правни односи или вредности кои се развиваат со помош на правото. Во таков контекст, правото се јавува како фактор за цивилизиран развој на меѓународните односи.¹⁸⁴

Прописите на меѓународното јавно право честопати се кршат, особено оваа појава е забележлива во услови на војна кога „силните го прават она што имаат моќ да го направат, а слабите го прават она што мора да го прифатат“.¹⁸⁵

Уставот на Република Македонија од 1991 година ги регулира меѓународните односи со два вида одредби.

Прво, меѓународните односи се вреднуваат од гледиште на општоприфатените норми на меѓународното право како темелна вредност на уставниот поредок на Република Македонија и второ, со неколку одредби, содржани во посебен оддел од нормативниот текст на Уставот.

---

¹⁸³ Шкарик С., Силјановска-Давкова Г., (2007), *Уставно право*, Правен факултет “Јустинијан Први”-Скопје, стр.607.

¹⁸⁴ Исто, стр.608.

¹⁸⁵ Тукидит, (1981), *Историја*, Адомир, Москва, стр.344-350.

Со прифаќањето на општоприфатените норми на меѓународното право како темелна вредност, Република Македонија се обврзува да ги почитува изворите на меѓународното право: меѓународното обичајно право; практиката на меѓународните судови; доктрината или мислењето на угледните стручњаци од областа на меѓународното право и ратификуваните меѓународни спогодби.

Во одделот посветен на меѓународните односи се регулираат неколку групи прашања: односот на ратификуваните спогодби спрема внатрешниот правен поредок на Република Македонија; субјекти надлежни за склучување на меѓународни спогодби; стапување и истапување на Република Македонија од сојузи или заедници со други држави во одлучување за стапување и истапување на Република Македонија од членство во меѓународни организации.

Меѓународните спогодби што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок на Република Македонија и тие не може да се менуваат со закон. Со вакво решение, ратификуваните меѓународни спогодби; стапување и истапување на Република Македонија од сојузи или заедници со други држави и одлучување за стапување и истапување на Република Македонија од членство во меѓународни организации.¹⁸⁶

Спорот околу користење на уставното име на Република Македонија со Република Грција претставува непринципиелен преседан во односите помеѓу двете земји. Спорот околу името помеѓу Република Грција и Република Македонија опфаќа неколку прашања, главно обединети околу името Македонија, етничкото потекло на населението што живее во оваа земја, како и ословувањето на јазикот кој тоа го користи. Ескалацијата на спорот се проширува до такви рамки што неговото решавање вклучува и учество на меѓународни медијатори од највисоко рамниште. Спорот, главно, е плод на несогласувањето на Република Грција да го прифати уставното име на Република Македонија.

---

¹⁸⁶ Шкарик С., Силјановска-Давкова Г., (2007), *Уставно Право*, Универзитет “Св.Кирил и Методиј”, Правен Факултет “Јустинијан Први”-Скопје, стр.609.

Времено решение на спорот беше потпишувањето на Времената спогодба потпишана во Њујорк на 13 септември 1995 година. Со овој договор (Спогодбата, м.з.), Македонија се согласи да го смени своето знаме (Знамето од Кутлеш, м.з.), и да го дополни Уставот во делот на Преамбулата каде што се вели дека Македонија нема никакви територијални претензии кон ниту еден од нејзините соседи.

Грчката страна пак, се обврза да не го попречува патот на Македонија кон зачленување во институциите како што се меѓународните монетарни институции, НАТО, ОБСЕ; ЕУ и слично. Барањето за зачленување може да биде со уставното име, но Грција го задржува правото на блокада на прием ако тој не е под времената референца.

Во овој договор, Македонија и Грција се ословени како првата и втората страна, или по името на главните градови: Атина и Скопје.

Во 2008 година на Самитот на НАТО во Букурешт, Грција како членка на НАТО го искористи правото на вето и го блокираше приемот на Република Македонија во оваа организација. Овој акт претставува преседан во меѓународното право и со него се прекршува член 11 од Времената спогодба кој што гласи: „По стапувањето во сила на оваа Времена спогодба, Првата Страна се согласува да не се противи на пристапување или полноправно зачленување на Втората Страна во меѓународни, мултилатерални и регионални организации и институции на кои Првата Страна е член, но Првата Страна го зачувува правото да се противи на какво било членство наведено погоре, ако и само во случај да Втората Страна е ословувана во таквите организации и институции различно одошто во параграфот 2 на Резолуцијата 817 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации“.¹⁸⁷

Поради овој наметнат спор за уставното име на Република Македонија од Грција, Република Македонија не може до крај да ги исполни своите надворешно-политички приоритети.

---

¹⁸⁷Види: Прилог 1: *Привремената Спогодба помеѓу Македонија и Грција од 1995 година*, стр.235

Република Македонија во својата дипломатска активност, а пред сè во водењето на надворешната политика од денот на независноста може да се заклучи дека покрај спорот со името, имаше и многу активности кои значеа дисконтинуитет во водењето на надворешната политика.

Така, за преседан во надворешната политика се смета и признавањето на Тајван од страна на Република Македонија во 1999 година. Овој чин на воспоставување на дипломатски односи со Тајван од тогашната Влада на Република Македонија предизвика турбуленции на домашната и меѓународната политичка сцена, истовремено предизвикувајќи замрзнување на дипломатските односи со Народна Република Кина.

Анализата на случувањата во поглед на преседаните во надворешната политика на независна Република Македонија и особено признавањето на Тајван, потврдува дека овие прашања се едни од најзначајните во надворешната политика и дека истите влијаат во голем дел за надворешната политика на државата во иднина.

Прашањето за признавање на Тајван и особено раскинувањето на дипломатските односи со Народна Република Кина, беше еден од полошите дипломатски чекори во поглед на македонската надворешна политика. Како што наведовме, епилогот од оваа постапка беше тоа што НР Кина ги раскина дипломатските односи со Република Македонија, стави вето на мисијата на УНПРЕДЕП на северната граница и потоа се случи конфликтот во 2001 година во кој што беше извршена агресија врз Република Македонија од терористи кои најголем дел влегуваа преку северната граница. Од друг аспект пак признавањето на Тајван се смета дека можеби ќе донесеше економска преродба на Република Македонија, доколку не беа воспоставени повторно дипломатските односи со НР Кина. Но тоа се прашања на кои никогаш нема да ги дознаеме одговорите.

Република Македонија сега има повеќе отворени прашања со соседните земји, како прашањето за користење на уставното име и евроатланската интеграција на земјата.

Надворешната политика на една држава зависи од многу фактори, но пред се од интересите на државата во поглед на одредени прашања. Ист е и случајот со Република Македонија. Надворешната политика на Република Македонија често се менувала со промена на власта (што е случај и во другите држави) и на тој начин настанува дисконтинуитет во надворешната политика. Од осамостојувањето до денес има бројни примери на континуитет и дисконтинуитет во Македонската надворешна политика.

Експертите анализирајќи ги дипломатските чекори на Република Македонија во годините што изминаа истакнуваат дека од признавањето на Тајван па наваму, во основа Република Македонија нема единствена надворешна политика, ниту во смисла на стратегија, ниту во смисла на тактика. Надворешната политика на државата е препознатлив конгломерат од проблематични по опстанокот на државата партиски ставови што на меѓународната сцена ги пласираат партиските војници кои во конкретен момент стојат на чело на централните органи на власта.¹⁸⁸

Признавањето на Тајван е класичен пример на дисконтинуитет во надворешната политика. Тогашната Влада на Република Македонија во 1999 година се реши да воспостави дипломатски односи со Тајван, свесна дека тоа ќе значи прекинување на дипломатските односи со Народна Република Кина.

За разлика од власта во тој период, Претседателот на државата, кој доаѓаше од редовите на опозицијата и самата опозиција остро се противеа на признавањето на Тајван и прекилот на дипломатските односи со Кина. Во 2001 година, по напуштање на Владата од страна на Демократска Алтернатива, настана промена во курсот на Македонската дипломатија во однос на ова прашање. Владата под силен притисок на опозицијата и мерките кои ги презема Кина на меѓународен план, реши да ги прекине дипломатските односи со Тајван и да ги обнови врските со Кина.

---

¹⁸⁸ Македонско Сонце, <http://www.makedonskosonce.com/broevis/2002/sonce439/Tekst08.htm>, (Accessed: 2008, February, 10)

Ставот што Република Македонија го има во поглед на ова прашање во моментот е дека државата постојано ја реafirмира својата позиција дека има „една Кина“ и дека Владата на Народна Република Кина е единствената легитимна влада на кинескиот народ, додека Тајван е неделив дел од кинеската територија. Оттука, Република Македонија се надева и го поддржува успешното разрешување на ова внатрешно кинеско прашање, преку мирољубив политички дијалог, со цел да се остварат аспирациите на народот на Кина за конечно обединување.¹⁸⁹

Прашањето за името на Република Македонија, односно спорот со Грција е прашање кое е најактуелно во изминативе години. Евидентно е дека во врска со ова прашање постои различен курс во надворешната политика помеѓу Владата на Република Македонија и опозицијата. Ова од причина што Република Македонија е условена да го реши спорот за името со Грција за да ги оствари своите аспирации за членство во НАТО и ЕУ. Јасно е дека кога би се променила Власта во Република Македонија, би дошло и до драстична промена на позициите на Република Македонија во поглед на ова прашање.

Потребно е да се напомене дека во врска со аспирациите на Република Македонија за членство во ЕУ и НАТО постои усогласен став помеѓу сите политички партии во Република Македонија и во поглед на ова прашање постои континуитет во надворешната политика на Република Македонија.

Од овие примери, може да се заклучи дека надворешната политика зависи од политичките гарнитуре кои се на власт во Република Македонија, односно нивните разединети ставови по однос на многу надворешни прашања поврзани со Република Македонија.

Исто така, важно е да се спомене дека вршењето на надворешните работи во Република Македонија, се соочува со кризи од институционален карактер токму заради дисконтинуитетот кој се јавува. Имено, владата на Република Македонија ексклузивно и конспиративно ја призна т.н. Република

---

¹⁸⁹ Министерство за надворешни работи, <http://mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=263> , (Accessed: 2011, February, 22)

Кина (Тајван) и се обиде да воспостави дипломатски односи со неа, со што ги влоши односите со една од големите сили - Народна Република Кина, која поради таа го повлече својот амбасадор од нашава земја. Тоа беше сторено без знаење на претседателот на државата кој, пак, го искористи своето право да не постави амбасадор, ниту да прифати акредитиви на амбасадор на Тајван и така да ја оконча оваа епизода.

Друга влада на Република Македонија одлучи, а претседателот, прифати, да отповика тукушто акредитиран македонски амбасадор во Вашингтон, да се повлече амбасадорот на Република Македонија од Лондон, да не се постават нови амбасадори во НАТО и во Атина, да се одложи потпишување важен билатерален договор со Австрија итн.

Ваквата практика се објаснува со наводните нејасности на уставните и законските норми на Република Македонија, а не поради ривалствата меѓу институциите на власта овластени за вршење на надворешните работи.

3.1. Органи за водење на надворешната политика на Република Македонија

Да погледнеме накусо што велат Уставот од 1991 година и законите на Република Македонија за овие прашања. Само да спомнеме дека во дипломатското право, како најстар составен дел на меѓународното право, во вршењето на надворешните работи прво место има шефот на државата, потоа владата, па министерот за надворешни работи. Уставот на Република Македонија има малку одредби за оваа тема, но тие се експлицитни и не оставаат место за некои слободни толкувања, како што пред кусо време се обиде да даде еден поранешен спикер на парламентот.

Според член 84 на Уставот, претседателот на Републиката ги поставува и отповикува со указ амбасадорите и пратениците на Република Македонија во странство и ги прима акредитивите и отповикливите писма на странските дипломатски претставници.

Според член 119 на Уставот, пак, меѓународните договори во името на Република Македонија ги склучува претседателот на државата. Владата на Република Македонија, според член 91 на Уставот: донесува одлуки за признавање држави и влади, воспоставува дипломатски и конзуларни односи со други држави, донесува одлуки за отворање дипломатско-конзуларни претставништва во странство, предлага именување амбасадори и пратеници во странство и именува шефови на конзуларни претставништва во странство, а според член 119 на Уставот, владата може да склучува меѓународни договори кога тоа е определено со закон.

Попрецизно регулирање на овие односи содржи Законот за надворешни работи („Службен весник на РМ“, бр. 46/2006). Во него се вели дека (член 5) во вршењето на надворешните работи претседателот на Република Македонија: ја претставува државата во меѓународните односи, согласно со меѓународното право и неговите надлежности; учествува во креирањето на надворешната политика во соработка со владата, вклучувајќи ги прашањата од меѓународните односи со импликации врз безбедноста и одбраната на земјата; го следи спроведувањето на надворешната политика и за резултатите и евентуалните несогласувања со другите органи за вршење на надворешните работи, може да го извести Собранието; поставува и отповикува со указ амбасадори и пратеници на Република Македонија во странство, во постапка утврдена со овој закон; дава согласност за издавање акремани на шефови на дипломатски претставништва и ги прима акредитивите и отповиковните писма на странските дипломатски претставници, во постапка утврдена со овој закон.

Владата на Република Македонија, според член 7 на овој закон, во вршењето на надворешните работи, меѓу другото, учествува во креирањето на надворешната политика во соработка со претседателот; го следи спроведувањето на надворешната политика, а за резултатите и за евентуалните несогласувања со другите органи во вршењето на надворешните работи може да го извести Собранието; му доставува на претседателот мислења и предлози за меѓународните прашања; одлучува за

прекин или намалување на односите со други држави и организации и за тоа го известува Собранието; предлага именување и отповикување амбасадори и пратеници и именува и отповикува шефови на конзуларни претставништва во странство, согласно со овој закон; издава агремани или егзекватура за шефови на странски дипломатски, односно конзуларни претставништва; одлучува за отворање дипломатско-конзуларни и други претставништва во странство и за отворање странски во Република Македонија. Министерството за надворешни работи, според член 8 на Законот, покрај другото: ја претставува Република Македонија и ги развива и координира билатералните и мултилатералните односи со други држави и меѓународни организации; ја спроведува надворешната политика; ги заштитува интересите, правата и имотот на државата и нејзините државјани и правни лица во странство; учествува во склучувањето, ратификацијата и чувањето на меѓународните договори; ги води постапките за акредитација, како и постапките за именување и отповикување шефови на дипломатско-конзуларни претставништва на Република Македонија; го известува претседателот за најзначајните прашања во остварувањето на надворешната политика; учествува во подготовката на иницијативите на претседателот итн.

За отповикувањето амбасадори, член 44 на Законот вели дека најдоцна шест месеци пред истекот на мандатот на амбасадорот, претседателот на Владата, по предлог на министерот, го информира претседателот за истекување на мандатот, по што министерот го информира и амбасадорот, кој е должен да започне со подготовки за негово враќање. Мандатот на амбасадорот, според член 45, може да трае и пократко од четири години доколку: самиот го побара тоа; доколку е прогласен за персон нон грата од страна на државата на приемот или има незадоволителни резултати во работата или со своето работење им причинува штета на интересите на државата. Во овие случаи претседателот го отповикува амбасадорот најдоцна за 30 дена. Иницијатива за отповикување на амбасадор може да поведе и владата, по барање на министерот. Заменик-

шеф на дипломатско претставништво и привремен вршител на работи, според член 62 на Законот, ги именува министерот. Доколку во една држава не е именуван шеф на дипломатско-конзуларно претставништво, министерот именува привремен вршител на работите“.¹⁹⁰

Согласно погоре наведеното може да се заклучи дека уставните и законските недоречености, во дадени ситуации на различни политички гарнитуре им дозволиле да делуваат различно за дадени исклучително важни прашања од областа на надворешната политика, што од историска гледна точка може да се толкува како континуитет или дисконтинуитет.

3.2. Генеза на спорот со името на Република Македонија во ООН

Граѓаните на Република Македонија на **референдумот** одржан на **8 септември 1991** година, плебисцитарно самопотврдувајќи ја државноста и сувереноста на Република Македонија ја изразија својата волја и го дадоа својот глас Република Македонија да се конституира како суверена и самостојна држава Македонија, што уставно-правно се заокружи со донесувањето на Уставот на Република Македонија на 17 ноември 1991 година.¹⁹¹

Референдум за независност на Македонија		
Датум на одржување:		8 септември 1991
Исход		
Да или не	Гласови	Удел

¹⁹⁰ Џунов Т., (2005), *МИСЛЕЊА, За надворешните работи има прецизни норми*, Утрински весник, <http://www.utrinski.mk/default.asp?ItemID=6F41ED4A8BCF8841A166BC5B0B33CF5D>, (Accessed: 15 October, 2012)

¹⁹¹ Види и: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2016) *The function President of the Republic of Macedonia and leading of the Macedonian foreign policy*. *US-China Law Review*, 13 (1). pp. 81-87. ISSN 1548-6605 (print) ISSN 1930-2061 (online)

✓ Да	1.079.308	96,46%
✗ Не	39.639	3,54%
Важечки гласови	1.118.947	98,79%
Неважечки гласови	13.648	1,21%
Вкупно гласови	1.132.595	100.00%
Излезеност	75,72%	
Гласачко тело	1.495.807	

Слика 4. Резултати од Референдумот за независност на Македонија

Со прогласувањето на независноста на Република Македонија, Република Грција го наметна прашањето за уставното име на Република Македонија. Грција одби да ја признае независноста на Република Македонија правдајќи ја својата постапка со две причини:

Прво, официјална Атина тврдеше дека употребата на името '„Македонија“ подразбира територијална амбиција кон Северна Грција, и обид да се воспостави држава од Скопје, главниот град на новопрогласената држава, до Солун, грчкото пристаниште во Егејското Море. Своите ставови Грција ги бранеше врз основа на неколку члена на македонскиот Устав кои нудат поддршка на Македонците што живеат во други земји. Македонија „се грижи за положбата и правата“ на Македонците во соседните земји и „им помага во нивниот културен развој и ги унапредува врските со нив.“

Втората причина, се однесува на националните симболи и култура, односно одлуката на македонскиот парламент во август 1992 година, за усвојување на шеснаесеткракото сонце за државен симбол, односно официјално знаме на Република Македонија. Усвојувањето на новото знаме на Република Македонија беше прифатено од страна на Грците како друга индикацијана експанзионистичка политика на Република Македонија кон грчка територија и како кражба на грчката култура.

Македонија мораше да прифати многу компромиси во однос на нејзиниот суверенитет - да покаже добра волја во својата надворешна политика. Главниот компромис е направен во 1993 година, по повод приемот во ОН,

кога ја прифати привремената референца за името ПЈРМ како предуслов за прием. Во меѓувреме, земјата јасно се покажа како мирољубива, активна и соработлива, со добрососедска политика со сите земји во регионот и пошироко, политиката на еквиливанс со сите соседи, немешање во нивните работи и незакона кон никого. Меѓународната позиција на земјата значително се подобри по нејзиниот прием во ОН, по склучувањето на Времената спогодба со Грција 1995 година, и по апликацијата за членство во НАТО и придружното членство во Унијата. Но основниот резултат на политиката се огледа во фактот дека земјата остана надвор од насилни спорови и војна во која трагично беа вклучени четири од шесте поранешни југословенски републики.¹⁹²

Во контекст на југословенската криза, Советот на Европската Заедница на 16 декември 1991 ги усвои Декларацијата за Југославија¹⁹³ и Декларација за препораките за признавање на новите држави од Источна Европа и Советскиот Сојуз со кои ги поставија условите за признавање на оние југословенски републики кои тоа ќе го побараат. Притоа, како услови за признавање на новосоздадените држави беа формулирани критериуми како правна држава, човекови права, демократија и владеење на правото. Во рамките на обединета Југославија „Социјалистичка Република Македонија“ ќе стане позната во целиот свет и македонскиот народ ќе биде признат од меѓународната заедница. Бидејќи стана невозможно останувањето на одделни републики во федералниот систем, нивните народи одлучија да се ослободат од таа рамка. „Социјалистичка Република Македонија“ преку еден мирен и демократски процес пристапи кон сите дејствија кои конечно и овозможија да се здобие со своја независност, и тоа спротивно на другите југословенски републики кои дури и денес се обидуваат низ воени судири да го прифатат новото.¹⁹⁴ Под притисок на грчкиот министер за надворешни работи, Андонис Самарас, Советот на Европската Заедница излезе со три

---

¹⁹² Mircev Dimitar, (2006), *The Macedonian Foreign Policy 1991-2006*, Skopje, Az-buki, p.21,22.

¹⁹³ *Declaration on Yugoslavia*, Extraordinary EPC Ministerial Meeting in Brussels, 16 December, 1991

¹⁹⁴ Мирчев Димитар, (2012), *Балканскиот мегаетникум*, ВиГ Зеница, Скопје, стр.276.

услови до Република Македонија: Да усвои уставни и политички гаранции кои би осигуриле дека нема територијални претензии кон соседната држава-членка на Заедницата, како и дека нема да врши непријателска пропаганда против соседната држава-членка на Заедницата, вклучувајќи користење на име кои би имплицирало територијални претензии.

Собранието на Република Македонија на 19 декември 1991 година донесе Декларација за меѓународно признавање на Република Македонија како независна и суверена држава со која всушност одговори на прашалникот содржан во Декларацијата за Југославија што ја донесе Советот на министрите на ЕЗ во Брисел на 16 декември 1991 година. На 6 јануари 1992 година, Република Македонија ги усвои амандманите за измена на членовите 3 и 49 од Уставот на Република Македонија со кои експлицитно потврди дека:

- Република Македонија нема територијални претензии кон соседните држави;
- Границата на Република Македонија може да се менува само во согласност со Уставот, а врз принципот на доброволност и во согласност со општоприфатените меѓународни норми;
- Републиката притоа нема да се меша во суверените права на други држави и во нивните внатрешни работи.

На 11 јануари 1992, Арбитражната комисија на Европската Заедница под раководство на Робер Бадентер (формирана за решавање на спорните правни прашања во рамките на мировната конференција за Југославија), го објави своето „Мислење број 6“¹⁹⁵ во врска со признавањето на Република Македонија од страна на Европската Заедница. Во Мислењето, Арбитражната комисија наведува дека Република Македонија ги исполнува сите услови согласно Условите за признавање на нови независни држави и

---

¹⁹⁵ Conference on Yugoslavia Arbitration Commission – Opinion no. 6, On the Recognition of the Socialist Republic Yugoslavia by the European Community and its Member States, Paris 11 January, 1992, In: European Journal of International Law: <http://www.ejil.org/pdfs/4/1/1227.pdf> , стр. 77, (Accessed: 2009, March 05).

Декларацијата за Југославија, донесени од Советот на Европската Заедница за да биде призната како независна држава.

Во своето мислење, Арбитражната комисија наведува дека со амандманите кои Република Македонија ги направи на Уставот од 1991, името „Македонија“ не претставува територијална претензија кон друга држава. Значи, според Арбитражната комисија, Република Македонија јасно ја изрази народната волја, има суверена власт, јасни граници, не бара туѓи територии и не ги негира националните права на националните малцинства што живеат во нивните граници.

На 2 мај 1992, Советот на Европската Заедница го објави Решението според кое „Заедницата и државите-членки се подготвени да ја признаат државата (Република Македонија) како суверена и независна држава, во постојните граници, под име кое би било прифатливо за сите засегнати страни“. На 27 јуни 1992, Европскиот совет во Лисабон со Декларацијата за поранешна Југославија (анекс 2)¹⁹⁶ зазема став дека Заедницата е подготвена да ја признае Република Македонија во постојните граници притоа гарантирајќи ги истите согласно Повелбата на ОН, но единствено под име кое нема да го содржи зборот Македонија.

Република Македонија на 7 јануари 1993 година формално поднесе барање за прием во Обединетите нации под уставното име Република Македонија. Според член 4 став 1¹⁹⁷ од Повелбата на ООН прием на нови членки во светската организација е можен со исполнување на следните услови: државите да се мирољубиви, да ги прифатат обврските што за нив произлегуваат од Повелбата и да се реално способни и волни да ги спроведуваат. Во случајот на Република Македонија при приемот во ООН и беа поставени два дополнителни услови кои немаат правен карактер и кои

---

¹⁹⁶ European Council Declaration on Yugoslavia Annex II, European Council in Lisbon 24-26 June, 1992.

¹⁹⁷ Повелба на Организацијата на обединетите нации, <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>, (Accessed: 2010, March 07)

значат директно кршење на Повелбата и тоа: да прифати описно име БЈРМ и да преговара со Грција за своето уставно име. Меѓународниот суд на правдата (МСП) како еден од главните органи на Обединетите нации во својата историја на постоење еднаш веќе го има разгледувано прашањето за поставување дополнителни услови за членување во Обединетите нации. Во своето советодавно мислење од 28 мај 1948 година за Условите за прием на една држава во членство на Обединетите нации, судот зазеде правно стојалиште (содржано во ICJReports, 1948,)¹⁹⁸ дека барањата наведени во член 4 став 1 од Повелбата за членството „претставуваат исцрпувачко набројување, и не се дадени едноставно како раководни принципи или пример“. Тоа значи дека ако апликантот ги задоволи четирите услови од член 4 став 1 од Повелбата, таквата држава треба да биде примена во членство во ООН.¹⁹⁹ Според напред наведеното судско мислење од 1948 година, една држава не може да се условува пред приемот со претходно признавање на елементи од правната личност, односно таквото условување претставува поставување дополнителни услови кои се спротивни на член 4 став 1 од Повелбата на ОН и со поставување на такви услови судот експлицитно се изјасни дека со тоа се крши Повелбата на ОН.

Мнозинството на судии застана на правното стојалиште дека приемот на една држава во ОН не смее да се заснова на други услови освен на условите пропишани во член 4 став 1 од Повелбата. Затоа, ОН не може да инсистира дека користењето на името ПЈРМ е услов за членство на Македонија во ОН. Исто така, со дополнителните услови за Република Македонија повреден е и принципот на правна еднаквост на државите членки на ОН содржан во член 2 став 1 од Повелбата, како и став 7 од истиот член затоа што овие дополнителни услови се однесуваат на едно инхерентно право (името на

---

¹⁹⁸ International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>, (Accessed: 2010, April 20).

¹⁹⁹ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) *International Relations and Policy Development of the Republic of Macedonia*. In: Proceedings book: International Conference on Economic and Social Studies (ICESoS'17) "The Rural Business Development in the Balkan Region". International Burch University, Sarajevo, Bosnia and Hercegovina, pp. 7-20. ISBN ISSN: 2303-4564

државата) кое е во строга внатрешна јурисдикција на една држава, со што се повредува принципот на немешање на ОН во внатрешните работи на земјите членки.

Имајќи ги предвид грчките ставови, Декларацијата за поранешна Југославија усвоена од Европскиот совет во Лисабон како и целокупните случувања на просторите на поранешна Југославија, односно зачетокот на воените дејствија, без притоа де се осврнува на мислењето од Бадинтеровата комисија и амандманите на Уставот кои Република Македонија ги направи со кои експлицитно даде до знаење дека нема територијални претензии кон соседите.

Советот за безбедност на Обединети нации (ОН) на 7 април 1993, ја донесе Резолуцијата 817²⁰⁰ со која Советот за безбедност му предложи на Генералното собрание „да ја прими во членство државата која за целите на ОН привремено ќе биде именувана како „Поранешна Југословенска Република Македонија“, истовремено, повикувајќи ги Република Македонија и Република Грција да соработуваат со копретседателите на Меѓународната конференција за поранешна Југославија (во тоа време Сајрус Венс и лордот Дејвид Овен), заради брзо наоѓање на решение за меѓусебните разлики (во врска со името на Република Македонија).

Генералното собрание со резолуцијата 47/225²⁰¹, на својата 48 седница на 8 април 1993 година ја прими Македонија во ОН под привремената референца „Поранешна Југословенска Република Македонија“ со што Република

---

²⁰⁰ Official Documents System of the United Nations, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/IMG/N9320374.pdf?OpenElement>, (Accessed: 2008, November 14).

²⁰¹ United Nations, General Assembly, <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r225.htm>, (Accessed: 2008, November 17).

Македонија стана 181 рамноправна члена на семејството на Народите.

United Nations

General Assembly

A/RES/47/225
98th plenary meeting
8 April 1993

Admission of the State whose application is contained in document A/47/876-S/25147 to membership in the United Nations

The General Assembly,

Having received the recommendation of the Security Council of 7 April 1993 that the State whose application is contained in document A/47/876-S/25147 should be admitted to membership in the United Nations,

Having considered the application for membership contained in document A/47/876-S/25147,

Decides to admit the State whose application is contained in document A/47/876-S/25147 to membership in the United Nations, this State being provisionally referred to for all purposes within the United Nations as "the former Yugoslav Republic of Macedonia" pending settlement of the difference that has arisen over the name of the State.

**Слика 5. Извадок од Резолуција на Генералното собрание
A/RES/47/225, со која Република Македонија стана членка на
Обединетите нации на 8 април 1993 година**

Набрзо по донесувањето на резолуцијата 817 (1993), Советот за безбедност носи нова резолуција 845 (1993)²⁰², со која ги обврзува Република

²⁰² Official Documents System of the United Nations, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/361/24/IMG/N9336124.pdf?OpenElement>, (Accessed: 2008, November 14).

Македонија и Република Грција да го решаваат спорот за името под покровителство на Генералниот секретар на Обединетите нации (ОН).

До крајот на 1993 година сите држави од Европската Заедница, освен Грција ја признаа Република Македонија како независна и суверена држава. Како чин на подобрување на односите и соработката помеѓу Република Македонија и Република Грција во сите сфери од заемен интерес, двете држави во присуство на Сајрус Венс, специјален пратеник на Генералниот секретар на Обединетите нации, согласно резолуција 845 (1993), на 13 септември 1995 година ја потпишаа Времената спогодба.²⁰³ Со времената спогодба двете страни („Првата страна” претставува Република Грција, а „Втората страна” Република Македонија) се обврзаа на:

- Првата страна ја признава Втората страна како независна и суверена држава, а двете страни ќе го почитуваат суверенитетот, територијалниот интегритет и политичката независност на другата Страна.
- Втората страна ќе престане да го користи на каков било начин, симболот прикажан на нејзиното национално знаме до пред влегувањето во сила на оваа Спогодба.
- По стапувањето во сила на оваа Времена спогодба, Првата страна се согласува да не се противи на пристапување или полноправно зачленување на Втората страна во меѓународни, мултилатерални и регионални организации и институции на кои Првата страна е член, но Првата страна го зачувува правото да се противи на какво било членство наведено погоре ако и само во случај да Втората страна е ословувана во таквите организации и институции различно одошто во параграфот 2 на Резолуцијата 817 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации.

---

²⁰³ Министерство за надворешни работи на Република Македонија, Времена спогодба Македонија – Грција 1995 година, <http://www.mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=392>, (Accessed: 2008, November 22).

По потпишувањето на Времената спогодба Република Македонија и Република Грција воспоставија дипломатски односи на ниво на канцеларии за врски во Атина и Скопје.

Случајот на постапката за прием на Република Македонија во членство во Обединетите нации е своевиден преседан во историјата на таа организација. Овој преседан е важен не само поради конкретните околности поврзани со Република Македонија, туку и како можен негативен пример во процедурата, имено како зависност на правните од политичките проценки во телата и органите на Обединетите нации.

Во постапката за прием низ телата на ОН, Советот за безбедност, Генералното собрание на ОН, во случајот на Македонија, не доминираа правните и поопштите политички аргументи, туку се наметна како тема и пречка политичкото оспорување на една земја членка (Грција), која повикувајќи се на одредбите на Повелбата за зачувување на мирот и избегнување на создавање кризни зони во светот, своите политички ставови кон Македонија ги претстави како можна закана за мирот (самото постоење на Македонија на нејзините северни граници) што, всушност претставуваше издигнување на еден билатерален спор на ниво на „процедурална пречка“ во Обединетите нации.

Враќањето на проблемот на признавањето на Република Македонија на колективниот начин, со приемот во членство во Обединети нации, беше дополнето со уште еден преседан, имено со решение според кое Република Македонија се прима во членство во Обединетите нации под привремена „ознака“, како „Поранешна Југословенска Република Македонија“, и со привремено неистакнување на нејзиното официјално знаме пред зградата и во телата на Обединетите нации. Ова решение би требало да биде на сила сè додека не се најде конечно решение за „спорот“ низ процедурата за негово решавање поставена од Генералниот секретар на Обединетите нации.

Преседанот е секако непријатен за Организацијата на обединетите нации бидејќи упатува на недопуштено и неосновано издигнување на еден билатерален проблем до правна и процедурална околност – пречка во остварувањето на основните права на една држава да стане меѓународен субјект со полн капацитет.²⁰⁴

Во случајот на Република Македонија при приемот во ООН и беа поставени два дополнителни услови кои немаат правен карактер и кои значат директно кршење на Повелбата и тоа: да прифати описно име БЈРМ (или ПЈРМ²⁰⁵) и да преговара со Грција за своето уставно име.²⁰⁶ Меѓународниот суд на правдата како еден од главните органи на Обединетите нации во својата историја на постоење еднаш веќе го има разгледувано прашањето за поставување дополнителни услови за членување во Обединетите нации.

Во своето советодавно мислење од 28 мај 1948 година за Условите за прием на една Држава во членство на Обединетите нации судот зазеде правно стојалиште (содржано во ICJ Reports, 1948²⁰⁷) дека барањата наведени во член 4 став 1 од Повелбата за членството „претставуваат исцрпувачко набројување, и не се дадени едноставно како раководни принципи или пример“. Тоа значи дека ако апликантот ги задоволи четирите услови од член 4 став 1 од Повелбата, таквата Држава треба да биде примена во членство во ООН. Според напред наведеното судско мислење од 1948 година една држава не може да се условува пред приемот со претходно признавање на елементи од правната личност, односно таквото условување претставува поставување дополнителни услови кои се спротивни на член 4 став 1

---

²⁰⁴Ibid, стр.61-62

²⁰⁵ БЈРМ, Бивша Југословенска Република Македонија (или ПЈРМ, Поранешна Југословенска Република Македонија)

²⁰⁶ Стојановска Анета, магистерски труд, “Уставно-правните и политичките аспекти на надворешната политика, со посебен осврт на Република Македонија”, стр.58.

²⁰⁷Reports of judgments, advisory opinions and orders of International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>, пристапено октомври 2015 година.

од Повелбата на ОН и со поставување на такви услови судот експлицитно се изјасни дека со тоа се крши Повелбата на ОН.

Република Македонија во спроведувањето на надворешната политика се раководи од почитување на повелбата на Обединетите нации, решавање на конфликтите, споровите и отворените прашања помеѓу државите по мирен пат, придржување до меѓународно-правниот принцип за непроменливост на границите, почитување на политиката за унапредување на корпусот на човекови права и слободи, поддршка на напорите за разоружување и забрана на сите оружја за масовно уништување, поддршка на унапредувањето на меѓународните економски односи во услови на економска глобализација.

Паралелно со процесот на стекнување независност на Република Македонија во 1991 година, започна и процесот на етаблирање и позиционирање на Република Македонија на меѓународен план, преку воспоставување комуникација, развивање соработка и стекнување членство во меѓународните организации. Република Македонија стана членка на Обединетите нации на 7 април 1993 година, а последователно и на сите специјализирани агенции, програми и фондови од системот на ОН.

Две години подоцна, во 1995 година, Република Македонија стана членка на Организација за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ) и на Советот на Европа, како и на други релевантни регионални организации и иницијативи. Во следните години, Република Македонија стана членка на Светската трговска организација (2003), на ЦЕФТА (2006) и полноправна членка на Франкофонијата (2006).

За целиот овој период, Република Македонија настојува да се промовира како одговорен субјект на меѓународните односи, прифаќајќи ги основните принципи и цели содржани во Повелбата на ООН како базични постулати врз кои се темели нејзината надворешната политика.

На регионален план, Република Македонија настојува да ги унапреди добрососедските односи, соработката и одржливиот развој на регионот на кој му припаѓа.

3.2.1. Времената спогодба со Грција од 1995 година и Самитот на НАТО во Букурешт 2008 година

Спорот меѓу Грците и Македонците има посебно значење во светските случувања денес, поради значењето кое го има Македонија на Балканот.²⁰⁸ На 17 ноември 2008 година, Република Македонија покренала правна постапка пред Меѓународниот суд на правдата во Хаг против Грција. Македонија поднесе Апликација до Регистарот на судот со цел да ѝ се наложи на Грција да ги почитува своите правни обврски предвидени во Времената спогодба од 13 септември 1995 година, која е правно обврзувачка за обете земји. Согласно член 11 од Спогодбата од 1995 год., Грција се обврзува да не приговара на пријавата за членство на Македонија во НАТО. Меѓутоа, на Самитот на НАТО одржан во Букурешт во април 2008 год., Грција сепак го попречи упатувањето покана до Македонија за зачленување во НАТО, со што флангрантно ги прекрши своите обврски од Времената спогодба. Објаснувајќи ги причините за покренување на случајот, кој претставува прво појавување на Македонија пред Судот, г. Антонио Милошоски, тогашниот министер за надворешни работи на Република Македонија и нејзин Застапник пред Судот за овој случај, во 2008 година изјави:²⁰⁹ „Ја поднесовме Апликацијата при Меѓународниот суд на правдата со единствена причина да ги заштитиме нашите права од Времената спогодба. Размисливме многу внимателно пред да го покренеме овој случај, но не гледаме друг начин да се задоволи правдата и да ги заштитиме нашите права. Се надеваме дека овој чекор ќе ја поттикне Грција да ги усогласи своите постапки со нејзините меѓународни правни обврски како и дека ќе ги поттикне нашите две земји да постигнат

---

²⁰⁸ Џон Шеј, (2002), *Македонија и Грција битката за дефинирање нова балканска нација*, МАКАВЕЈ-Скопје, , стр.7.

²⁰⁹ Вечер, линк: <https://vecer.mk/makedonija/makedonija-ja-tuzhi-grcija-pred-megjunarodniot-sud-na-pravdata>, пристапено на 02.12.2018

конечно решение за нерешените прашања во духот на добрососедството и соработката предвидени со Времената спогодба. Македонските власти беа силно уверени дека Меѓународниот суд на правдата ќе помогне да се реши овој правен спор, имајќи предвид дека Судот работи праведно и делотворно и може да дејствува брзо. Со Апликацијата се бараше Меѓународниот суд на правдата:

(а) Да утврди и декларира дека (Грција), преку своите државни органи и овластени лица, ја прекршила својата обврска од член 11, став 1 од Времената спогодба;

(б) Да ѝ наложи на (Грција) веднаш да ги преземе сите потребни чекори во правец на почитување на своите обврски од член 11, став 1 од Времената спогодба и да престане и да се воздржи од секакво спротивставување, директно или индиректно, на членството (на Македонија) во Северноатлантската договорна организација (НАТО) и/или во кои било други „меѓународни, мултилатерални и регионални организации и институции“ во кои (Грција) е членка, доколку во таквите организации или институции (Македонија) се нарекува согласно предвиденото во став 2 од Резолуцијата 817 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации.

Република Македонија очекуваше многу од одлуката на Меѓународниот суд на правдата во Хаг. Пресудата потврди дека државната меѓународна позиција, нејзината интеграција и прогресот беа неосновано и без реципрочни причина предмет на груба повреда на меѓународното право од страна на нејзиниот јужен сосед, но, исто така, прифатена од страна на структури како ЕУ и НАТО.

Всушност, согласно нивните организациски норми и принципи тие ја игнорирале пресудата како меѓународно-правен документ. Сепак, политичката важност на пресудата беше значително поголема од својот правен капацитет. Тоа значително ја унапреди морално-правната позиција на Републиката. Органите на Обединетите нации и генералниот секретар на ОН, сите членови на Унијата и НАТО, всушност сите земји со кои Македонија има воспоставено дипломатски односи, беа известени за тоа. Претседателот

на Република Македонија беше потоа доста активен во неговите јавувања и иницијативи. Бидејќи Пресудата се однесуваше на грчкото вето за македонската покана за членство во НАТО и беше индиректно поврзана со ЕУ, со акцент на меѓународните активности, земјата беше природно насочена кон преиспитување на заклучокот на Самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година и очекувањето на можна покана за Самитот во Чикаго во мај 2012, иако однапред се знаеше дека следниот Самит на Алијансата ќе биде посветен на проширувањето. Македонската дипломатија и надворешната политика сè уште правеа сè, да се развие една, за условите на една мала земја, исклучителна кампања за добивање поддршка за покана во НАТО.²¹⁰ Јасната определба за европска и атлантска интеграција беше и во иднина останува стратешка цел на Република Македонија.

Оваа цел беше сведена на две цели:

- А) Добивање на решение од страна на Унијата за почеток на преговорите;
- Б) Добивање на решение за покана за членство во НАТО.

Во процесот на пристапување, со долгогодишни реформи, придонеси и реализирани преземања, Република Македонија ги исполни условите и нормативните критериуми, без двоумење – двата за почеток на преговорите со ЕУ и покана за полноправно членство во Алијансата.

На 3 април 2008 година на Самитот на НАТО во Букурешт, Република Македонија имаше силна поддршка од речиси сите земји членки што е позитивно во насока на решавање на проблемот и оневозможување на една држава да ја попречи долгоочекуваната цел на Република Македонија, за влез во НАТО.

Сепак, на Самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година, Република Грција ја блокираше поканата на Република Македонија за членство во НАТО, иако „двете соседни држави, под покровителство на ОН, во 1995 година потпишаа Времена спогодба, со која Грција се обврза да не го попречува приемот на

---

²¹⁰ Mircev Dimitar, *International Position and Foreign Policy of Macedonia in the Light of the Last NATO Summit: President's activities*, Crossroads, The Macedonian Foreign Policy Jurnal, April-October 2012, ol.III, No.2, Macedonian Information Centre (MIC), стр.13.

Македонија во меѓународни организации, доколку е под провизорното име Поранешна Југословенска Република Македонија“. И покрај категоричното залагање на неколку водечки земји за приемот на Република Македонија, а пред сè на САД, Република Грција не даде согласност за покана на Република Македонија, образложувајќи го тоа со лошите соседски односи поради нерешениот проблем со името на Република Македонија. Стана кристално јасно дека ова се должи на вето од јужниот сосед - Грција. Во случајот со приемот на Република Македонија во НАТО, на Самитот на НАТО во Букурешт отсуството на волјата на Република Грција да ја почитува Времената спогодба, резултираше со недобивање покана за членство во Алијансата. Формално, двете одлуки се условени со постигнување компромис за спорот со името. Оваа теоретска дескрипција со примена на методолошките пристапи ја потврдува поединечната хипотеза на овој труд дека: „Стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави.“

На 5 декември 2011 година, пресудата на Хашкиот Меѓународен суд на правдата беше донесена по тужбата на Република Македонија против Грција за кршење на членот 11 од Времената спогодба од 1995 година, кој ја поучува Грција да не го оспори членството на Македонија во меѓународна организација под референцата „Поранешна Југословенска Република Македонија“, но да ја поддржи земјата за нејзиниот влез. Пресудата беше јасна и ги поби сите грчки аргументи дека оваа земја ја опструира Спогодба. Ова беше сосема нов момент што ги оправдуваше правните и моралните позиции на Македонија. Десет дена по донесувањето на Пресудата, претседателот на државата се обрати во Собранието на Република Македонија и констатираше дека: „Меѓународниот суд за правда даде

одговор. Одговорот е еден од најавторитетните докази за нашата политика“.²¹¹

Пресудата на Меѓународниот суд на правдата во Хаг дека Грција ја прекршила Времената спогодба со попречување на македонското членство во НАТО во тој период беше јасна потврда и даде дополнителен меѓународен углед на државната политика на Република Македонија водена во тој период. Затоа Република Македонија, го бараше од Република Грција истото што го побара Меѓународниот суд на правдата, почитување и ефективна примена на Времената спогодба, како единствен документ кој ги регулира односите меѓу двете држави. Наместо да го попречува, Република Грција требаше да го поддржува нашето (се мисли на Република Македонија) интегрирање во меѓународните организации во согласност со Времената спогодба. Македонскиот политички врв, остана и понатаму во одбрана на името и на националниот идентитет. Македонскиот државен врв по Самитот во Букурешт истакна дека Република Македонија мора да се соочи со една нова политичка реалност и да ги превиди натамошните случувања, не само за идната покана за влез во НАТО, туку и за преговорите со Европската Унија. Според тогашниот претседател на државата, д-р Ѓорге Иванов, таквиот одговорен однос е трајна определба на Република Македонија. „Ние и натаму целосно ќе ја почитуваме Времената спогодба. Конструктивно како и досега во добра верба ја почитуваме рамката во која се водат разговорите под покровителство на ОН и ќе учествуваме во процесот со цел изнаоѓање заемно прифатливо решение“, потенцираше претседателот Иванов.²¹²

---

²¹¹ Mircev Dimitar, *International Position and Foreign Policy of Macedonia in the Light of the Last NATO Summit: President's activities*, Crossroads, The Macedonian Foreign Policy Jurnal, April-October 2012, ol.III, No.2, Macedonian Information Centre (MIC), стр.12.

²¹² Deutsche Welle, [225 | Page](http://www.dw.de/%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BC%D0%B5%D1%93%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BE%D1%82-%D1%81%D1%83%D0%B4-%D0%B5-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B2%D1%80%D0%B4%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/a-15579140-1?maca=maz-rss-maz-pol_makedonija_timemk-4727-xml-mrss, (Accessed: 2011, December 07)</p></div><div data-bbox=)

3.3. Конечна спогодба со Грција и Самитот на НАТО во Брисел 2018

Првичната грчка позиција на почетокот на 1990-те години беше дека во името на соседната држава не смее да се содржи зборот „Македонија“. Носители на таквата политика беа владата на премиерот Константин Мицотакис, и подоцна, особено шефот на дипломатијата Андонис Самарас. Самарас поднесе оставка и предизвика пад на владата на Мицотакис по приемот на Македонија во ОН под референцата БЈРМ.

На 13 септември 1995 година во Њујорк беше потпишана Привремената спогодба која требаше да води кон нормализација на билатералните односи. Претходно, на 6 јануари 1992 година, Македонија го смени државното знаме со симболот на сонцето од Вергина и Уставот во делот кој, според Грција, содржеше иредентистички позиции. Со тоа беше ставен крај и на 18-месечното трговско ембарго кон Македонија од Атина.

По спогодбата со Грција, Македонија успеа да се избори за меѓународно признавање под уставното име од 118 држави, како и да влезе во најзначајните европски и светски институции.²¹³ Но, спорот остана да се влече и во децениите што следеа. Посуштествени напори од двете страни да се реши спорот, според неофицијални информации, се направени во 2001 и 2005 година, но без успех.

Кон крајот на 2006 година, Владата на Република Македонија одлучи да го преименува Аеродромот Петровец во Скопје во „Александар Велики“. Грција остро реагира, а спорот полека се враќа на голема врата, сè до целосната ескалација на самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година.

И покрај обидите на медијаторот Метју Нимиц со засилени дипломатски напори и под притисок на САД да се изнајде решение за спорот до самитот на НАТО во Букурешт, тоа не се случи. Атина го блокираше приемот на

---

²¹³ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2015) *International relations as constitutional matter in Republic of Macedonia*. US China Law Review, 12 (12). pp. 1015-1025. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (Online)

Македонија во воената алијанса. На 3 април 2008 година, НАТО му порача на Скопје дека поканата за членство останува отворена доколку се најде компромис со Атина за името.

Во ноември 2008 година, Македонската влада одлучи да покрене тужба пред Меѓународниот суд на правдата во Хаг против Грција поради ветото во Букурешт. На 5 декември 2011 година, Судот пресуди во корист на Македонија и заклучи дека Грција ја прекршила Привремената спогодба. Но, во исто време Судот заклучи дека нема правна сила да ѝ нареди на Грција да го повлече ветото.

Процесот што започна со преименувањето на аеродромот во Скопје во 2006 година, по самитот во Букурешт доби далеку пошироки димензии. Владата по 2006 година започна со масовно преименување на објекти и улици и изградба на проектот „Скопје 2014-та“, во чиј центар се наоѓа споменикот на Александар Велики (наречен Воин на коњ).

Иако преговорите околу спорот за името продолжија и во следните години, по самитот во Букурешт, ескалираа националистичките страсти и навреди меѓу двете држави. Грција остро реагираше на билбордот (на фотографијата) на кој грчкото знаме беше претставено со свастика. На слични провокации од грчка страна, особено од страна на грчката армија, реагираа и македонските власти.

Смената на власта во Македонија донесе нов оптимизам дека може да се најде решение за спорот. Владата на Заев по секоја цена сака да обезбеди прием во НАТО на следниот самит на Алијансата во 2018 година. Пречката за тоа и натаму останува Грција, но провејува оптимизам дека под притисок од меѓународната заедница и со нова политика во Скопје, би можело да дојде до исчекор.

По долгогодишни преговори со посредство на медијаторот²¹⁴ на ООН Метју Нимиц, во 2018 година дојде до приближување на ставовите околу разликите за името.

---

²¹⁴ Медијација (посредување) е мошне слично на добрите услуги, разликата е во тоа што кај посредувањето, третата држава (организација или линост) активно им помага на странките

Министрите за надворешни работи на Македонија и Грција, Никола Димитров и Никос Косијас, на 14 јуни 2018 година во Псарадес го потпишаа договорот за решавање на спорот за името.

Договорот (Конечната спогодба, во понатамошниот текст)²¹⁵, потпишан од страна на шефовите на дипломатиите на двете земји, како и од медијаторот на ОН во спорот, Метју Нимиц, треба да стави крај на спорот кој трае четврт век. На церемонијата на потпишувањето во Псарадес покрај премиерите на владите на двете земји, присуствуваа и потсекретарката за политички прашања на Обединетите нации, Розмари ди Карло, високата претставничка за надворешни работи и безбедносна политика на ЕУ, Федерика Могерини и еврокомесарот Јоханес Хан.

Конечна спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации, за престанување на важноста на привремената спогодба од 1995 г. и за воспоставување на стратешко партнерство меѓу страните (во понатамошниот текст: Спогодбата), отвори широка научна дебата за тоа дали еден преседан во меѓународното право повлекува нов?! Бројни теоретичари, експерти, универзитетски професори јавно ги изнесоа своите забелешки во однос на содржината на Спогодбата.

Во јавноста се појави поларизација помеѓу ставовите на поддржувачите на текстот на Спогодбата кои во ова решение гледаа излез од децениски спор и помеѓу оние кои не ја поддржуваат Спогодбата и сметаат дека таа се коси со Уставот и правото на самоопределување на народите гарантирано во ООН.

Според член 9 од Конечната спогодба, одредбите се неотповикливи односно истите би биле на сила на неопределено. Според членот 53 на Виенската

во спорот да постигнат договор. Врз основа на Резолуцијата 817 од Советот за безбедност на 7 април 1993, разговорите помеѓу Република Македонија и Грција се водат во рамките на ОН.

²¹⁵ Прилог 2: *Конечната Спогодба за решавање на разликите опишани во Резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите Нации, за настанување на важноста на Привремената Спогодба од 1995 година и за воспоставување на стратешко партнерство*, стр.248

конвенција за договорно право, меѓународниот договор се смета за ништовен ако содржи норми кои се спротивни на *ius cogens* нормите на меѓународното право, што пак во конкретниот случај со Конечната спогодба би значело судир со членот 8, став 1, алинеја 11 од Уставот на Република Македонија, во кој е предвидено дека почитувањето на нормите на меѓународното право е темелна вредност на уставниот поредок.

3.4. Референдум за имплементација на Конечната спогодба со Грција и за членство во ЕУ и НАТО

Македонското Собрание на 30 јули 2018 ја донесе одлуката за распишување референдум за името, кој треба да се одржи на 30 септември 2018 година и да биде консултативен. Одлуката во Собранието на Република Македонија е донесена со 68 гласа „за“ и без „против“ и „воздржан“. Референдумското прашање, согласно одлуката, ќе гласи: „Дали сте за членство во ЕУ и НАТО преку поддршка на Договорот помеѓу Република Македонија и Република Грција?“.

Пратениците на најголемата опозициска партија ВМРО-ДПМНЕ излегоа од собраниската сала пред гласањето, а истото го образложија со забелешки дека референдумското прашање е непрецизно, повеќезначно и манипулативно за јавноста.

Законските одредби за плебисцитарно изјаснување според Законот за референдум и други форми на непосредно изјаснување на граѓаните предвидуваат дека може да се организира одлучувачки референдум кој се однесува на одредени прашања, но и консултативен.

Референдум на државно ниво распишува Собранието и тоа самоиницијативно, или по предлог. Собранието носи Одлука за распишување на референдум која се објавува во „Службен весник“. Одлучувачкиот референдум е задолжителен за институциите кои треба да постапат по Одлуката што ја донесле граѓаните, а консултативниот не е

задолжителен, што значи дека правно не ги обврзува институциите да постапат по донесената одлука.

Наспроти ова најавено беше дека Владата, Собранието и политичките партии ќе го почитуваат консултативниот референдум на кој граѓаните гласале. Но, тоа е оставено на слобода на волјата, бидејќи правно тој не ги обврзува.

Во член 24 од Законот за референдум и други облици на непосредно изјаснување на граѓаните²¹⁶ пишува: „Референдум на државно ниво може да се распише и за потреба од ратификација на меѓународни договори и за други прашања од надлежност на Собранието (претходен референдум) и за одлуки донесени од Собранието или за изјаснување на граѓаните за други прашања за кои одлучувало Собранието (дополнителен референдум)“.

Во член 25 од Законот за референдум и други облици на непосредно изјаснување на граѓаните пишува: „Референдум на државно ниво може да се распише за прашања што треба да се уредат со закон (претходен референдум) или за преоценување на закон што претходно е донесен (дополнителен референдум)“.

Додека во член 27 од истиот закон е предвидено: „За претходно консултирање на граѓаните за прашања од пошироко значење за Република Македонија може да се распише референдум на државно ниво за консултирање на граѓаните (референдум за консултирање)“.

Но, без разлика дали е консултативен или одлучувачки, неопходниот цензус е ист - над 50 % од граѓаните запишани во Избирачкиот список, односно најмалку 900 000 избирачи.

Референдумот е регулиран и во Уставот како највисок правен акт во државата, и според член 120 од Уставот на Република Македонија:²¹⁷ „Предлог за стапување во сојуз или заедница со други држави или истапување од сојуз или заедница со други држави можат да поднесат

---

²¹⁶Закон за референдум и други облици на непосредно изјаснување на граѓаните. Службен весник на Р.Македонија бр.81 од 27.9.2005 година

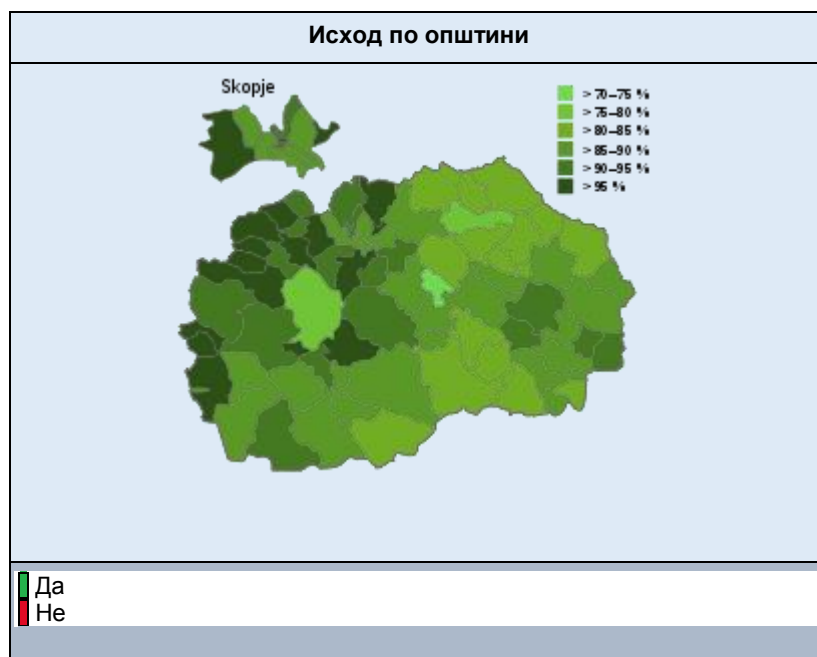
²¹⁷Устав на Република Македонија, Службен весник на РМ број 4 од 23 јануари 1992 година

претседателот на Републиката, Владата или најмалку 40 пратеници. Одлуката за стапување или истапување од сојуз или заедница со други држави ја донесува Собранието со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници. Одлуката за стапување или истапување од сојуз или заедница со други држави е усвоена, ако на референдум за неа гласало мнозинството од вкупниот број избирачи“.

На 30 септември 2018 граѓаните на Република Македонија се изјаснуваа дали се за членство во Европската Унија и НАТО, со прифаќање т.е. имплементација на договорот со Грција, што подразбира промена на уставното име Република Македонија во „Република Северна Македонија“ кое ќе биде егга omnes име, односно име за севкупна употреба.

Референдум во Македонија 2018		
Референдумско прашање: „Дали сте за членство во ЕУ и НАТО со прифаќање на Договорот помеѓу Република Македонија и Република Грција?“		
Датум на одржување:		30 септември 2018
Исход		
Да или не	Гласови	Удел
✓ Да	609.813	94,18%
✗ Не	37.700	5,82%
Важечки гласови	647.513	97,12%
Неважечки гласови	19.230	2,88%
Вкупно гласови	666.743	100.00%
Излезност	36,91%	
Гласачко тело	1.806.336	

Слика 6. Резултати од Референдумот во Република Македонија во 2018 година

Слика 7. Графички приказ на резултатите од референдумот во 2018 по општини

По одржувањето на референдумот во Република Македонија во 2018 година, Собранието пристапи кон измени на Уставот на Република Македонија за имплементација на Конечната спогодба.

На 11 јануари 2019 година Со 81 глас „за“, ниту еден против и воздржан, македонското Собрание ги прогласи четирите уставни амандмани со кои ќе се промени уставното име на Република Македонија во Република Северна Македонија по стапување во сила на Договорот од Преспа.

Слика 8²¹⁸ Резултати од гласањето во Собранието на Република Македонија на 11.1.2019 за усвојување на уставните амандмани за стапување на сила на Конечната спогодба

Покрај амандманите, Собранието го донесе и Уставниот закон со кој уставните амандмани 33, 34, 35 и 36 ќе стапат на сила кога ќе стапи на сила и Конечната спогодба за решавање на разликата околу името меѓу Македонија и Грција и по ратификацијата на Протоколот за пристапување во НАТО од страна на Грција. Во Уставниот закон се регулира и државјанството како „македонско/граѓанин на Република Северна Македонија“.

Со амандманот 33 во Уставот зборовите „Република Македонија“ се заменуваат со зборовите „Република Северна Македонија“, а зборот „Македонија“ се заменува со зборовите „Северна Македонија“, освен во членот 36. Амандманот 34 се однесува на промените во Преамбулата, амандманот 35 е за гарантирање на суверенитетот, територијалниот

²¹⁸Фото од гласањето за уставните измени: К. Попов, Собранието со 81 глас „за“ донесе одлука за прогласување на амандманите 33, 34, 35 и 36 со што тие стануваат дел од Уставот, линк:<https://sdk.mk/index.php/makedonija/sobranieto-gi-usvoi-ustavnite-izmeni-so-81-glas-za/>, пристапено на 12.01.2019

интегритет и политичката независност на соседните држави и амандманот 36 се однесува на грижата за дијаспората.²¹⁹

Од македонската Влада, веднаш по гласањето, излегоа со соопштение во кое на граѓаните и пратениците им ја честитаат преземената одговорност.

„Тоа е чин кој оддава државничка одговорност и силен патриотизам зашто ги прави апсолутно остварливи двата најголеми државни интереси – членството во НАТО и ЕУ. Пратениците, имајќи го предвид врвниот интерес на граѓаните, гласаа за договор кој овозможува меѓународно интегрирање и признавање на нашата земја како суверена држава, со целосно потврдување на идентитетските посебности на Македонците и на сите граѓани на земјата“, истакнаа од Владата.²²⁰

Собраниската седница ја бојкотираа пратениците од опозициската партија ВМРО-ДПМНЕ.

Амандманот 33 гласи: Во Уставот зборовите „Република Македонија“ се заменуваат со зборовите „Република Северна Македонија“, а зборот „Македонија“ се заменува со зборовите „Северна Македонија“, освен во член 36 од Уставот на Република Македонија.
Амандманот 34 гласи: Зборовите „кои живеат во нејзините граници“ се заменува со „како и граѓаните што живеат во нејзините граници, граѓаните на РМ, македонскиот народ, и дел од албанскиот народ, турскиот народ, влашкиот народ, српскиот народ, ромскиот народ, бошњачкиот народ и другите“.
Амандманот 35 гласи: „Републиката ги почитува суверенитетот, територијалниот интегритет и политичката независност на соседните држави“ се дополнува членот 3 од Уставот на Република Македонија.
Амандман 36 гласи:
– Републиката ги штити, гарантира и негува особеностите, историското и културното наследство на македонскиот народ;
– Републиката ги штити правата и интересите на своите државјани што живеат или престојуваат во странство;
– Републиката се грижи за дијаспората на македонскиот народ и на другите заедници и ги негува и унапредува врските со татковината;
– Републиката притоа нема да се меша во суверените права на други држави и во нивните внатрешни работи.
Со новиот текст изгласан на 11.1.2019 се менува и третиот став, кој сега гласи: “Републиката се грижи за дијаспората на македонскиот народ и за дел од албанскиот народ, турскиот народ, влашкиот народ, српскиот народ, ромскиот народ, бошњачкиот народ и другите и ги негува и унапредува врските со татковината”.

Слика 9. Преглед на содржината на изменетите уставни амандмани²²¹

²¹⁹ Радио МОФ, линк: <https://www.radiomof.mk/so-81-glas-za-sobranieto-izglasa-promena-na-ustavot/>, последно пристапено на 11.01.2019

²²⁰ Влада на Република Македонија, линк: <https://vlada.mk/node/16369>, пристапено на 11.01.2019

²²¹ Макфакс, линк: <https://makfax.com.mk/makedonija/%D1%81%D0%BE-81-%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81->

Прогласувањето на амандманите значи дека Македонија ги исполни обврските од Преспанскиот договор кој во периодот кој следи ќе треба да биде ратификуван и во Грчкиот парламент за да стапи на сила Конечната спогодба за решавање на разликите опишани во резолуциите 817 (1993) и 845 (1993) на Советот за безбедност на Обединетите нации и ќе престане важноста на Привремената спогодба од 1995 година.

На 25 јануари 2019 година Грчкиот парламент со 153 гласа „за“ ја ратификуваше Конечната спогодба, со кој се става крај на 27-годишниот спор за името помеѓу Грција и Македонија.

Според процедурата, Претседателот на Грција треба да го потпише Законот за ратификација на Договорот од Преспа и тој да се објави во Службен весник на Република Грција. Потоа, Грција ќе го извести Генералниот секретаријат на НАТО дека Договорот од Преспа е ратификуван од Грчкиот парламент, па постојаните претставници на 29 земји-членки на НАТО треба да го потпишат Протоколот за пристапување на Република Северна Македонија, а тој треба да биде ратификуван и во парламентите на нивните земји. Генералниот секретар на НАТО, Јенс Столтенберг во јануари 2019 најави дека откако сите 29 земји-членки на НАТО ќе го ратификуваат Протоколот, Алијансата ќе ја поздрави Република Северна Македонија како 30 членка на НАТО. Протоколот за пристапување во НАТО треба да го ратификува и грчкиот Парламент, и потоа Грција ќе испрати вербална нота до Македонија со која ќе ја информира за ратификацијата на Договорот од Преспа и на Протоколот за НАТО. По приемот на нотата, Македонија ќе испрати вербална нота до Грција и ОН дека Договорот стапува на сила. Потоа, Македонија со писмо ќе ги извести ООН и меѓународните организации дека „земјата сега се вика Република Северна Македонија“.

[%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B8%D0%B7%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B0-%D1%81%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0/](#), последно пристапено на 11.01.2019

По официјалната промена на името следува отворање амбасади во двете земји. Досегашните канцеларии за врски во Скопје и Атина прераснуваат во амбасади.²²²

Во продолжение, покрај разгледувањето на историскиот случај со спорот кој Република Грција го имаше со уставното име на Република Македонија, ќе се осврнеме и на актуелни примери од практиката како што е случајот со признавањето на Косово од страна на земји членки на ООН, понатаму на необврзувачката Резолуција на ООН за отфрлање на референдумот за независност на Автономната Република Крим или градот Севастопол.

4. Анализа на случај: Косово

На 17 февруари 2008 година, Собранието на Косово и Метохија еднострано прогласи независност на автономната покраина Косово и Метохија од Република Србија.

На вонредната свечена седница на парламентот за Декларацијата²²³ за независност се гласале сите 109 присутни парламентарци.

Истата вечер Владата на Србија ја поништи оваа одлука и ја прогласи Декларацијата како противправен акт на привремените органи во Приштина, а потоа свика вонредна седница на Собранието на Србија по повод едностраното прогласување на независноста на Косово и Метохија. Седницата на српскиот парламент се одржа на 18 февруари 2008 година, на која 225 пратеници гласаа за одлуката на Владата за поништување на едностраното прогласување на независноста на Косово и Метохија.

Немало воздржани ниту гласови против, додека пратениците на партиите ЛДП, ЛСВ и СВМ не гласале.

Првите реакции од светот пристигнаа истиот ден кога Косово и Метохија ја прогласија едностраната независност (на 17 февруари, м.з.). Портпаролот на Стејт департментот, Шон Макормак, изјави дека САД ја „примиле на

---

²²² Либертас, линк: <https://www.libertas.mk/severna-makedonija-stapuva-na-sila-za-15-dena/>, последно пристапено на 26 јануари, 2019

²²³ Види Прилог 3: Декларација за независност на Косово, стр.277

знаење“ одлуката на Косовско-метохискиот парламент, додека Русија остро ја осудила оваа еднострана одлука и итно свикала состанок на Советот за безбедност на Обединетите нации.

Седницата на Советот за безбедност на ОН одржана на 18 февруари 2008 година во 15 часот според локално време во седиштето на ООН во Њујорк, САД. Тогашниот претседател на Србија, Борис Тадиќ, на вонредна седница на Совет за безбедност на Обединетите нации која ја свика Русија на 18 февруари 2008 во Њујорк, кажа дека Декларацијата за независност на Косово е противзаконски акт на Косовскиот парламент и дека истата претставува кршење на Резолуцијата на ОН 1244/1999 со која се гарантира територијалниот интегритет на Република Србија, вклучувајќи го и Косово и Метохија.

Дел од земјите инсистираа дека за новонастанатата ситуација на Косово е одговорен Слободан Милошевиќ²²⁴, на што тогашниот претседател Тадиќ одговори дека Милошевиќ повеќе не е присутен во политичкиот живот на Србија, а дека Албанците на Косово барале самостојност уште пред доаѓањето на Милошевиќ во политиката. Амбасадорот на Русија во ОН, Виталиј Чуркин пак соопшти дека Русија ќе инсистира на почитување на Резолуцијата на ОН 1244, според која се гарантира територијалниот интегритет на Србија.

По двочасовната дебата, во која Русија го поддржала барањето на Србија, Советот за безбедност на ОН да го потврди територијалниот

---

²²⁴**Слободан Милошевиќ** (20 август 1941, Пожаревац – 11 март 2006, Хаг) — југословенски и српски политичар и правник, претседател на Република Србија во периодот 1989–1997 и подоцна претседател на Србија и Црна Гора во периодот 1997–2000. Бил основач и претседател на Социјалистичката партија на Србија од нејзиното основање во 1990 година. За време на бомбардирањето на СР Југославија од страна на НАТО во 1999, Милошевиќ бил обвинет од меѓународниот суд во Хаг за воени злосторства, геноцид, и злосторство против човештвото за време на војните во поранешна Југославија. Бил уапсен на 31 март 2001 поради сомневање за корупција, злоупотреба на службената должност, и изборен фалсификат. Поради недостиг на докази, српскиот премиер Зоран Ѓинѓиќ потоа го предал на Хашкиот трибунал да му се суди за воени злосторства. Процесот траел пет години, но немало пресуда бидејќи Милошевиќ починал во затворската ќелија на 11 март 2006 поради срцев удар.

интегритет и суверенитет на Србија, седницата завршила без донесување на резолуција поради дијаметрално различните ставови на Кина и Русија од една страна, и САД и некои земји на Европската Унија од друга.

Првата земја која официјално ја призна независноста на Косово на 17 февруари е Костарика, а потоа и Авганистан. Утредента на 18 февруари 2008, официјално признавање објавија и САД, Франција, Велика Британија, Албанија и Турција.

Во 2008 година, после изјавата на државниот секретар на САД, Кондолиза Рајс, премиерот на Србија, Воислав Коштуница, најавил повлекување на Српскиот амбасадор од САД.

ЕУ исто така одржа состанок на министрите за надворешни работи на 18 февруари 2008 во Брисел.

Како и во ОН, поради неможноста на заземање на заеднички став, ЕУ објави дека ја остава одлуката на секоја од нејзините членки независно да одлучат да ли ќе ја признаат независноста на Косово или не.

Во соопштението на Советот на министрите на ЕУ креативно се читале меѓународно-правните документи и стандарди, за да се пронајде причина за посебно регулирање на Српската покраина Косово во светот, и ги охрабриле земјите членки на ЕУ да го признаат.

Главна мнозинството на членки на ЕУ веќе го признале или најавиле признавање на Косово и Метохија.

Од друга страна, Шпанија, Кипар, Романија, Словачка и Грција во првиот момент одбиле да ја признаат едностраната одлука на Косовско-метохискиот парламент (подоцна Грција ќе заземе неутрален став и ќе изрази голема загриженост за мирот во регионот).

Слика 10. Карта на Косово со соседните земји

На 8 октомври 2008 година, Генералното собрание на Обединетите нации усвои предлог-Резолуција каде Србија бара советодавно мислење од Меѓународниот суд за правдата со седиште во Хаг, околу независноста на Косово и Метохија и дали таа независност која е прогласена е во склад со меѓународното право.

Косовската декларација за независност од Србија беше спроведена на 17 февруари 2008. Меѓународните реакции беа мешани и светот продолжува да биде поделен во врска со меѓународното признавање на Косово.

Од 16 март 2013 Република Косово доби 101 дипломатски признавања како независна држава. Од тие, 99 од 193 (51,3%) се од земји членки

на Обединетите нации, 22 од 27 (81%) членки на ЕУ, 24 од 28 (86%) земји членки на НАТО како и 32 од вкупно 57 (56%) држави членки на Организацијата за Исламска соработка кои го признаа Косово. Владата на Србија сè уште официјално не ја признава независноста на Косово, а во тек се преговори меѓу Приштина и Белград со посредство на Брисел, кои се очекува да завршат со взаемно помирување и признавање на Косово.

„Мнозинството косовски граѓани очекуваат преговорите меѓу Приштина и Белград, што се водат со посредство на Европската Унија, да завршат со признавање на независноста на Косово од страна на Србија“, покажуваат резултатите од истражувањето на приштинскиот Демократски институт на Косово (КДИ) во врска со очекувањата на Косовците од дијалогот.²²⁵ Имено, таков исход очекуваат 61 отсто од анкетираниите, додека останатите 39 отсто сметаат дека Србија нема да го признае Косово.

Според истражувањето, 55 проценти од анкетираниите сметаат дека договорот ќе резултира со прием на Косово во ОН. Дури 78 отсто од анкетираниите не очекуваат дека Приштина и Белград ќе се договорат за размена на територии, додека спротивното го мислат 21 проценти од испитаниците. Формирањето на Заедницата на општини со мнозинско српско население го поддржуваат 31 отсто од испитаниците, а против се 68 проценти. Косовскиот претседател Хашим Тачи како главен преговарач со Белград го поддржуваат 43 отсто од анкетираниите, 25 проценти сметаат дека тоа треба да биде премиерот Рамуш Харадинај, додека 31 отсто се за тоа на чело на преговарачкиот тим да биде некој од лидерите на опозициските партии. Бројни држави укажаа на загриженост околу унилатералната Декларација за независност на Косово, или отворено изјавија дека нема да го признаат независното Косово. Сепак Советот за безбедност на Обединетите нации останува поделен околу ова прашање: од петте постојани членки кои имаат право на вето, три (САД, Велика Британија и Франција) ја признаа декларацијата за независност,

---

²²⁵ Македонска Информативна Агенција (МИА), линк: <https://mia.mk/mk/Inside/RenderSingleNews/288/134343734>, пристапено на 29.07.2018

додека Народна Република Кина покажа загриженост, порачувајќи им на страните да преговараат во рамките на претходните договори. Русија ја отфрли Декларацијата за независност и ја смета за илегална. На 15 мај 2008, Русија, Кина и Индија издадоа заедничко соопштение во кое повикуваат за нови преговори меѓу Приштина и Белград.

Иако земјите членки на ЕУ индивидуално одлучува околу тоа дали ќе го признаат Косово, со консензус ЕУ ја испрати мисијата Еулекс која требаше да обезбеди мир и да продолжи со набљудување на случувањата помеѓу двете страни. Поради спорот со Советот за безбедност на ОН, мисијата на Обединетите нации на Косово УНМИК и нејзино делумно предавање на Еулекс се соочи со потешкотии. По руските и српските протести, генералниот секретар Бан Ки Мун продолжи со предавањето. На 15 јули 2008, тој рече: „И покрај актот што Советот за безбедност не може да продолжи со надзорот, му дадов инструкции на мојот специјален претставник да продолжи со реформирањето на УНМИК... за да се адаптира на променетата реалност“. Според генералниот секретар, „Обединетите нации задржаа позиција на строга неутралност во врска со статусот на Косово“. На 26 ноември 2008, Советот за безбедност му даде зелено светло за воспоставување на мисијата Еулекс на Косово. Мисијата треба да ја презеде полицијата, судството и царината од ОН, додека ќе оперира во склоп со резолуцијата 1244 од СБ ОН каде Косово беше ставено под администрација на ОН во 1999 година. Од јули 2008, УНМИК повеќе не им дава патни исправи на граѓаните на Косово, додека нивната можност да патуваат користејќи ги новите косовски пасоши не коинцидира со дипломатското признавање, (на пример, Грција, Романија и Словачка ги признаваат косовските пасоши, и покрај тоа што не го признаваат Косово).

Трите соседни држави кои го признаваат Косово: Албанија, Црна Гора и Македонија го признаваат косовскиот пасош, додека Србија одбива.

На 8 октомври 2008 беше усвоена резолуција во Генералното собрание на ОН каде ја поддржаа Србија да бара советодавно мислење од

Меѓународниот суд на правдата за Косовската декларација за независност. На 22 јули 2010, Меѓународниот суд рече дека Декларацијата за независност на Косово „не го прекрши меѓународното право“, поради тоа што авторите, кои беа „претставници на луѓето на Косово“ не беа врзани од рамките на Уставот (создаден од УНМИК) или Резолуцијата²²⁶ 1244 која е повикана од страна на членките на ООН и органите во Обединетите нации.

Поради српските барања дека Косово е дел од суверената територија на Србија, реакциите на Србија кон секоја држава која ќе го признае Косово, беа да ги отповика своите амбасадори, осудувајќи ги косовските политичари за предавство, и поставување на случај во Меѓународниот суд на правдата. Во декември 2012, како резултат од спонзорираните ЕУ преговори околу статусот на Косово, српскиот премиер Ивица Дачиќ се согласи да воспостави српски офицер во Косово. Во март 2013, Дачиќ рече дека неговата влада никогаш нема да ја признае независноста на Косово, „беа кажани лаги дека Косово е наше“ и дека Србија треба да ги дефинира своите „вистински граници“.

Слика 11. Мапа на државите кои ја признаа независноста на Косово

²²⁶United nations Security Council Resolution 1244, https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_1244, пристапено на 30 ноември, 2018

Слика 12. Мапа со приказ на етничката композиција на Косово

Ралф Вајлд, експерт по меѓународно право и водечки експерт за територии од меѓународна управа, член на Правниот факултет на Лондонскиот колеџ и професор на Универзитетот во Џорџтаун, во однос на случајот Косово, оценува дека: „Декларацијата за независност на Косово е рамна на незаконска сецесија, оттука тој ќе каже дека Косово не е држава“.²²⁷

²²⁷ Вечерње Новости, линк:

<http://www.novosti.rs/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.393.html:237819-Kosovo-nije-drzava>, пристапено 7 декември 2018

Во март 2018 година, косовскиот премиер Рамуш Харадинај најави дека се исполнети сите услови за формирање на Косовска војска, за таа цел тој најави дека ќе понесе иницијатива до Косовскиот парламент.

Во декември 2018 година, Собранието на Косово го усвои пакетот-закони и тоа Закон за косовски безбедносни сили, Закон за служба во косовските безбедносни служби и Закон за министерството за одбрана, со што Косово ќе има своја армија. За трите закони гласаа сите пратеници Албанци, и од власта и од опозицијата, како и оние на немнозинските етнички заедници, освен претставниците на косовските Срби. Десетината пратеници на Српската листа ја бојкотираа седницата. Според Владата на Косово, државата има право на сопствена армија, која ќе биде мултиетничка и изградена според стандардите на НАТО. Косовските власти, одлуката ја соопштија и со церемонија на која се прослави трансформирањето на досегашните безбедносни служби во војска.

„Владата на Косово цени дека правото на Косово за војска, за една професионална сила изградена според стандардите на НАТО, извира од жртвите и слободата, од правото на државата, од суверенот, граѓанската волја за да се брани и да ги промовира прозападните вредности во Косово и пошироко. Косово е НАТО и НАТО е Косово.“ - се наведува во соопштението кое го испратија од кабинетот на премиерот Рамуш Харадинај.

Од таму велат и дека армијата ќе биде единствено во служба на демократијата и развојот на Косово. Директорот на Српската канцеларија за Косово и Метохија, Марко Ѓуриќ вели дека ваквата одлука на косовските власти претставува агресија против Србија.

„Одлуката за формирање на таканаречената Армија на Косово, претставува акт против мирот и политичка агресија против нашата земја. Оваа одлука има за цел да го заокружи започнатиот процес на насилно одвојување на дел од територијата на Република Србија и создавање на Албанска независна држава.“ - изјави Марко Ѓуриќ - директорот на Српската канцеларија за Косово и Метохија.

Голем број на жители на Српска Митровица, во знак на протест денеска се собраа пред седиштето на УМНИК во северниот дел на поделениот град. Демонстрантите симболично ја погребаа Резолуцијата 1244 на Советот за безбедност на ОН, бидејќи, според нив, таа била поништена со денешната одлука на Собранието на Косово за трансформација на Безбедносните сили во војска. Српската премиерка Ана Брнабиќ смета дека ваквата одлука на косовските власти не придонесува кон стабилност во регионот, додавајќи притоа дека е подобро да се зборува за соработка, наместо земјите да подигаат бариери.²²⁸

Поддршка за носење на овој пакет-закони Косово доби и од официјален Берлин.

Српскиот министер за надворешни работи, Ивица Дачиќ, вели дека формирањето косовска војска е најдиректна закана за мирот и стабилноста во регионот и безбедноста на српскиот народ. Србија смета дека гласањето во Косовскиот парламент претставува кршење на резолуцијата на ОН за Косово со која беше прекинат конфликтот во периодот 1998-1999 година и воена интервенција на НАТО против Србија.²²⁹

Генералниот секретар на НАТО, Јенс Столтенберг веднаш по одлуката во Косовското собрание изрази жалење поради одлуката на Собранието на Косово да ги усвои законите за создавање косовска војска.

Во соопштение издадено по одлуката на Косовското собрание, Столтенберг го повтори ставот на Алијансата дека иако таа поддржува трансформација на Косовските безбедносни сили, сега е „погрешно време“ за такво нешто.²³⁰

---

²²⁸ 24 Вести, линк: <https://24.mk/details/kosovo-formira-armija>, пристапено на 14.12.2018

²²⁹ Макфакс, линк:

<https://makfax.com.mk/svet/region/%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B8%D1%9C-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%9A%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D0%B2%D0%BE%D1%98%D1%81%D0%BA%D0%B0/>, пристапено на 31.01.2019

²³⁰ Нова Македонија, линк:

<https://www.novamakedonija.com.mk/svet/balkan/%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B3-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%9A%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B0->

Генералниот секретар на Обединетите нации, Антонио Гутереш изрази загриженост од одлуката на Косово да формира своја армија и ги повика сите засегнати страни да се воздржат од каква било акција која би можела да ги зголеми тензиите и да предизвика натамошен пад во дијалогот. Според првиот човек на ОН, секако ограничување на одговорноста на КФОР во извршувањето на безбедносната должност не е во согласност со веќе воспоставените правила.

- „Резолуцијата на Советот за безбедност на ОН ја претставува единствената законска рамка за присуство на меѓународни безбедносни сили – КФОР – на кои им е доверена одговорноста за обезбедување безбедна средина во Косово“, соопшти Генералниот секретар на ОН.

Соединетите Американски Држави пак, изразија поддршка за формирање на Косовска армија и побараа од Генералниот секретар на ОН, Гутереш да подготви стратегија за прекин на мисијата на НАТО во Косово.²³¹

Со формирањето на своја војска, Косово јасно стави до знаење дека има намера да воспостави контрола на територијата и со тоа да го гарантира суверенитетот, со што ќе потврди дека поседува уште еден елемент на државност.

На 28 декември 2018 година Владата во Косово донесе одлука за воведување такса од 100 % на увозот на стоки од странски фирми кои произведуваат во Србија. Одлуката била донесена на предлог на Министерот за трговија и индустрија на Косово, Ендрит Шаља. Со новата мерка сите стоки кои ќе се увезуваат од Србија ќе треба да платат такса во висина од 100 отсто од нивната вредност.

Претходно, на 21 ноември 2018, Владата на Рамуш Харадинај, вовеле такса од 100 отсто на производи од Србија, но таа мерка не важеше за странските брендови кои се увезуваат од тие земји. Со новата мерка сите стоки кои ќе

[%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0/](#), пристапено на 14.12.2018

²³¹ 24 Вести, линк: <https://www.24.mk/details/guteresh-zagrizhen-poradi-odlukata-na-kosovo-vo-ponedelnik-kje-rasprava-sovetot-za-bezbednost-na-on>, пристапено на 15.12.2018

се увезуваат од Србија ќе треба да платат такса во висина од 100 отсто од нивната вредност. Како што претходно беше објавено, во овој случај станува збор за девет странски компании, меѓу кои и „Кока-кола“.

Премиерот Харадинај истакна дека оваа, како и поранешната Одлука за зголемувањето на таксата за увозот од Србија и Босна и Херцеговина, е одговор на агресивната и непријателска политика на Белград кон Косово. Како последен доказ за таквото однесување, тој ги посочи писмата што српската премиерка Ана Брнабиќ ги испраќа низ земјите во светот²³², меѓу кои и до Албанија, за повлекување на признавањето на независноста на Косово. Оваа мерка, според косовскиот премиер Харадинај „е резултат на однесувањето на Белград за Косово кое е неприфатливо и дека таксата ќе остане на сила се до признавањето на Република Косово од страна на Србија“.²³³

Погоре изложените податоци преку индуктивен и дедуктивен метод нè водат до констатација дека и покрај Декларацијата за независност на Косово, сепак отсуството на пошироко меѓународно признавање, особено од Руската Федерација и Србија, ја прави новосоздадената држава на Балканот без потполн меѓународно правен субјективитет. Ова е во директна корелација со поставените хипотези во овој труд и истите целосно ги потврдува.

5. Практиките на меѓународното право и односите на меѓународната заедница при прогласување сецесија

Државната сецесија е инхерентно тешко да се помири со современиот нов светски поредок. Тоа е чувствителен и неодреден аспект на меѓународното

---

²³² Лидер, линк: <https://lider.com.mk/region/kavga-megju-kosovo-i-eu-za-taksata-za-srbija/>, послено пристапено 30.12.2018

²³³ Нова Македонија, линк: <https://www.novamakedonija.com.mk/svet/balkan/%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5-%D1%86%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%BE%D0%B4-100-%D0%BE%D1%82%D1%81%D1%82%D0%BE-%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D1%82%D1%80/>, пристапено на 28.12.2018

право што полн со контроверзии. Сепак, на 17 февруари 2008 година, меѓународната заедница беше принудена да се соочи со овој феномен откако Косовското собрание унилатерално прогласи Република Косово („Косово“) да биде независна и суверена држава, без оглед на постојните тврдења на Република Србија („Србија“) за суверенитетот над оваа покраина.

Овој чин беше катализатор за широка дебата за тоа дали меѓународното право ја поддржува појава на нови независни ентитети создадени преку одвојување на дел од територијата и населението на постоечка држава. Пред оваа декларацијата, превладувачкиот став меѓу многуте правни коментатори беше дека: „Меѓународно право ниту експлицитно забранува, ниту го признава правото на етничка група за еднострано отцепување од матична држава“.

Ситуацијата не се смета за појасна дури ни по појавата на оваа Декларација, а меѓународните правни научници сè уште не можат да понудат унифициран одговор на прашањето на дали ова отцепување (сецесија) е во согласност со законот. Косово неизбежно претставува суштински тежок случај. Следната анализа има за цел да утврди дали практиките го поддржуваат тврдењето над косовските Албанци дека имаат законско право да се отцепат еднострано од Србија. Оваа анализа²³⁴ нема за цел да утврди дали практиката на државата е доволна за да се утврди дали практиката на државата е доволна за да се предвиди како на меѓународното обичајно право, туку да се испита дали постојат докази за преседан за успешни случаи на унилатерално отцепување во минатото.

Правната неодреденост е дополнително влошена од фрагментираниот и некоординираниот одговор на меѓународната заедница. Иако постои и поддршка на дел од државите за признавање на Косово, сепак значителен дел од меѓународната заедница на држави изјавија дека отцепувањето е

---

²³⁴ Martin Bridgete, (2008), A dissertation submitted in partial fulfilment of the degree of Bachelor of Laws (Honours) at the University of Otago, Dunedin, *Secession and Statehood: The International Legal Status of Kosovo*

спротивно на меѓународното право и кршење на суверенитетот и територијалниот интегритет на Србија.²³⁵

Првиот модерен случај на успешна примена на сепаратистичкото самоопределување се случи на 26 март 1971 година, кога Источен Пакистан унилатерално прогласи независност од Пакистан.

Имаше многу вонредни фактички околности кои ја поттикнаа оваа сецесија, имено, Источен Пакистан беше географски одделен од нејзината матична држава, Западен Пакистан, со 1 200 милји индиска територија.

Покрај оваа територијална аномалија, постоеја и културни, етнички и јазични разлики помеѓу Бенгалите и Западниот Пакистан, како и исклучително значајните политички и економски разлики меѓу Источниот и Западниот Пакистан. Сепак, непосреден активатор за оваа сецесија беше големата воена операција на Западен Пакистан во Источен Пакистан на 25-26 март 1971-1999 година, при што Пакистанската армија беше одговорна за широко распространетите повреди на човековите права и смртта на повеќе од еден милион Бенгали.

По неуспехот на последователните политички преговори меѓу лидерите на Истокот и Западот на Пакистан да се договорат за мерките за да се направи работоспособна Федерација на Пакистан, отцепувањето на Источен Пакистан, беше веројатно крајна мерка.

Уште повеќе, успехот на бенгалското барање за независност мора да се припише на евентуалната поддршка на меѓународната заедница за овој исход. Индија, исто така, имаше одлучувачки ефект врз успехот на оваа сецесија со започнување на голем земски и воздушен напад во Источен Пакистан, во поддршка на ослободителните сили на Бангладеш. Меѓународната поддршка за независност, исто така, беше подготвена, при што околу 100 држави го признаа Бангладеш до септември 1973 година. На крајот, Бангладеш беше примена во ОН во 1974 година.

---

²³⁵ До 08 декември, 2018, 116 држави ја признаа независноста Косово, линк:www.kosovothanksyou.com, пристапено на 08.12.2018.

Статусот на отцепување во меѓународното право и натаму останува проблематичен и покрај успешната сецесија на Бангладеш. Имаше многу вонредни олеснителни околности во рамките на овој посебен случај што ја направи независноста единствена реална опција за идниот статус на Бангладеш.

Значајно е што културните разлики помеѓу косовските Срби и косовските Албанци, слабиот извештај за човековите права на Србија во Косово и степенот на меѓународна поддршка за отцепување на Косово досега, истакнаа важни сличности меѓу тврдењата на бенгалските и косовските Албанци за независност. Ова потврдува дека не може да се отфрли можноста дека отцепувањето на Косово може да биде исклучително самостојно.

Во 1961 година, Советот за безбедност го потврди тврдењето дека меѓународното право експлицитно не го признава правото на унилатерално отцепување, притоа го прогласи за нелегално отцепувањето на Катанга од Република Конго.

Во тоа време беше спорно дали овој обид, спроведен со поддршка на странски платеници, всушност ги претставува вистинските желби на мнозинство од луѓето од Катанганецот, особено во однос на племенските и регионалните разлики на Катангсе.

Слично на ова, ОН и Организацијата на африканско единство категорично го отфрлија барањето на Бјафран за независност во 1967 година, и покрај извештаите за кршење на човековите права извршени против отцепената популација.

Тогашниот, генерален секретар на ОН, Уан Тан потврди дека: „Обединетите нации никогаш не ги прифатиле и не прифаќаат ... принципот на отцепување на дел од неговата земја-членка“.

Во одредени околности, меѓународното право дозволува промени на државните граници преку консензуални случаи на распаѓање, спојување или обединување на државата. Член 2 (1) (б) од Виенската конвенција за сукцесија на државите во врска со договорите 1978 и член 2 (1) (а) од

Виенската конвенција за сукцесија на државите во врска со државниот имот, остварувања и долгови од 1983 година, размислуваат за законски случаи на државно сукцесија или „замена на една држава од друга во одговорност за меѓународните односи на територијата“. Меѓутоа, членовите 6 и 3 од Виенските конвенции од 1978 и 1983 година наведуваат дека овие конвенции се применуваат „само за ефектите од сукцесијата на држави што се случуваат во согласност со меѓународното право и, особено, принципите на меѓународното право отелотворени во Повелбата на Обединетите нации“. Отелотворувањето на Повелбата на принципот на **„суверена еднаквост“** на земјите-членки потврдува дека треба да се направи разлика помеѓу случаите на наследство на државата и случаи на **унилатерално отцепување**.

Во 1990 и 1991 година, балтичките држави Литванија, Естонија и Латвија ја прогласија својата независност од СССР.

Сепак, доказите сугерираат дека овие декларации, коишто се случиле за време на распадот на СССР, треба да се сметаат за случаи на обновена државност, наспроти случаите на унилатерално отцепување. Во 1940 година, порано независни државите од Естонија, Латвија и Литванија беа инкорпорирани во СССР, спротивно на постојните норми на меѓународното право.

Понатаму, признавањето на овие декларации од страна на меѓународната заедница се случило само откако Државниот совет на Советскиот Сојуз едногласно гласаше да ја признае независноста на балтичките држави во септември 1991 година.

Затоа, овие случаи се разликуваат од отцепувањето на Косово со фактот што меѓународната заедница не го сметаат вклучувањето на Косово во Србија во 1912-1913 година како чин на т.н. илегална анексија на територијата.²³⁶

---

²³⁶ Албанците со Балканските војни (1912-1913) доживеале голема промена, имено на Лондонската мировна конференција, била создадена независна албанска држава. Меѓутоа, со одлуките на големите сили на конференцијата, територијата на Косово, припаднала на Кралството Србија.

Кристијан Томушат, германски експерт за меѓународно право²³⁷ тврди дека независноста на Хрватска, Словенија, Македонија и Босна и Херцеговина не може да се смета за право на отцепување под општо меѓународно право. По смртта на Тито во 1980 година, тензиите се влошија меѓу петте југословенски републики откако Србија и нејзините сојузници ја блокираа инсталацијата на хрватскиот кандидат за колективно претседателство, во обид да добијат контрола над клучните органи на Федерацијата. На 25 јуни 1991 година, Хрватска и Словенија ја прогласија својата независност. Иако во Словенија се случи краток период на насилство, Југословенската Народна Армија (ЈНА) се повлече. Меѓутоа во Хрватска, независноста беше пожестока поради спротивставување на ЈНА и на српските трупи. Војната избувна во август, придружено со раширени повреди на човековите права и „етничко чистење“. Македонија и Босна и Херцеговина подоцна прогласија независност. Во септември 1991 година, Советот за безбедност потврди дека „продолжувањето на оваа ситуација претставува закана за меѓународниот мир и безбедност“. Академското мислење е поделено на тоа дали независноста на овие четири републики се случи на државна сецесија или распаѓање. Првото советодавно мислење на Бадинтер заклучи дека СФРЈ е „во процес на распаѓање“.²³⁸ Според мислењето на Џон Дугард и Дејвид Рајч²³⁹, федералните републики се отцепија од СФРЈ без согласност на СФРЈ и пред Федерацијата официјално да се распашти.²⁴⁰ Сепак, дури и ако се претпочита оваа сецесионистичка интерпретација, исклучителни околности поврзани со овие сецесии, потврдуваат дека не создаваат преседан за други

---

²³⁷ Дојче Веле, линк: <https://www.dw.com/mk/%D1%81%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%98-%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%B4%D0%B0-%D1%82%D1%83%D0%B6%D0%B8/a-5086623>, пристапено 3 декември 2018

²³⁸ *United Nations Security Council Resolution 713*, UN Doc S/Res/713 (25 September 1991) in Müllerson.

²³⁹ John Dugard and David Raič 'The role of recognition in the law and practice of secession' in Kohen, <https://www.cambridge.org/core/books/secession/role-of-recognition-in-the-law-and-practice-of-secession/FCBC50F8029F15E099F8CB5937CB0AA8>, пристапено 2 декември, 2018

²⁴⁰ Мислење број 1, Конференција за Југославија, Арбитражна комисија, 29 ноември 1991, 92

конфликти. Непосредно пред декларациите, уставниот поредок на Федерацијата целосно се распадна, додека СФРЈ преживуваше голем и непопустлив етнички конфликт.

Понатаму, меѓународното признание беше ограничено на овие четири републики и не претставуваше прифаќање дека субјектите во составните републики, вклучувајќи ја и автономната покраина Косово, имаа право да се отцепат.

Комисијата за Бадинтерова арбитража, исто така, категорично го негираше надворешното самоопределување на српското население во Босна и Херцеговина, и покрај прогласувањето на независноста на државата и наводното создавање на Република Српска во јануари 1992 година.

Покрај искуствата со републиките од СФРЈ, создавањето на Чешка и Словачка во 1993 година, исто така, не претставува преседан за отцепување. Нивната независност беше резултат на **директен процес на консензуален распад**, постигнат со парламентарен процес според Уставениот акт од 1992 година, наместо сецесионистички референдум. На 31 декември 1992 година, државата Чехословачка престанала да постои.

Отцепувањето на Црна Гора од Унијата на Србија и Црна Гора во 2006 година се случи откако мнозинството од над 55 отсто од населението гласаше за независност.

Бидејќи овој референдум беше дел од Белградскиот договор од 14 март 2002 година, во кој Србија формално се согласи со условите со кои Црна Гора може да бара независност, повторно независноста на Црна Гора не претставува преседан за отцепување.

И на независноста на Еритреја во 1993 година, исто така, најдобро се гледа како на консензуално вежбање на државната формација. Во декември 1950 година, Резолуцијата на Генералното собрание 390 A (V) ја основа Еритреја како: „Автономна единица со федерација со Етиопија под суверенитетот на Етиопската круна“, со сопствени „законодавни, извршни и судски овластувања во областа на внатрешните работи“.

Во 1962 година, граѓанската војна избувна откако етиопскиот император Хаиле Селасие²⁴¹ ја одвои автономијата на Еритреја и унилатерално го распушти регионалниот парламент. Конфликтот не беше решен се до 1993 година, кога Етиопија ги призна легитимните тврдења на Еритрејците, кои добија право да одржат плебисцит под покровителство на ОН, во кои главно гласаа за националната независност.

Примерот со создавањето на Еритреја се случи со експлицитна согласност на етиопската влада и со одобрување од ОН, се разликува како преседан за унилатерално отцепување.

Слично на тоа, и независноста на Источен Тимор од Индонезија се случила само откако индонезискиот претседател Башарудин Хабиби²⁴² се согласи да даде независност ако мнозинството од Источен Тимор ја изгласа независноста на референдумот под надзор на ОН.

Поддршката за оваа теорија произлегува од незаконското вклучување на балтичките држави и успешното враќање на независноста во 1990-1991 година.

Сепак, фактот што меѓународната заедница не го сметаше вклучувањето на Косово во Србија како илегална анексија на територијата, ја исклучува примената на оваа апстракт теоријата за отцепување на Косово. Според втората теорија на поправната отцепка, каде што луѓето биле подложени на сериозни и постојани прекршувања на човековите права, „меѓународното право препознава континуитет на правни лекови кои се движат од заштита на поединци, до малцински права кои завршуваат со отцепување како краен лек“.²⁴³

---

²⁴¹Tomuschat, C. (2006). Secession and self-determination. In M. Kohen (Ed.), *Secession: International Law Perspectives* (pp. 23-45). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511494215.003

²⁴²Charlesworth Hilary, (2003), *The Constitution of East Timor*, *International Journal of Constitutional Law*, Volume 1, Issue 2, 1 April 2003, Pages 325–334, <https://doi.org/10.1093/icon/1.2.325>

²⁴³Silverstein, J. (1979). *Secession: The Legitimacy of Self-Determination*. By Lee C. Buchheit. (New Haven and London: Yale University Press, 1978. Pp. xi 260. \$17.50.). *American Political Science Review*, 73(4), 1205-1206. doi:10.2307/1954072

Меѓутоа, освен во исклучителниот случај во Бангладеш, ретко може да се наведе случај во кој конкретно се применува шемата за поправна отцепка. Понатаму, во ниту една фаза меѓународната заедница не призна дека косовските Албанци законски имаат право да се отцепат, како лек за минатите повреди на човекови права на Србија. Според тоа, двете теории се од мала практична вредност за Косово. Сепак, значајно е што, независноста на Косово, не била толкувана од нејзините поддржувачи како санкција за претходни грешки на Србија. Наместо тоа, „исходот од една прагматична рефлексива што ја водеше меѓународната заедница на држави за колективно да ја поддржува можноста за независност како само остварлива опција за да се обезбеди стабилност во регионот“. Рамката за отцепувањето на Косово во овој начин е од суштинско значење, бидејќи не постои законско право или преседан во рамките на меѓународната заедница, конвенции или државни практики за поддршка на оваа унилатерална отцепка. Наместо тоа, позицијата што е создадена од страна на Врховниот суд во случајот Квебек се чини важи и денес. „Меѓународното право ниту конкретно им доделува можност на суверени држави да се отцепат еднострано од нивната „родителска“ држава²⁴⁴, ниту пак го негира таквото право“.²⁴⁵

Косовската декларација за независност откри дека доктринарната дебата во врска со законитоста на отцепувањето сè уште е многу живо и спорно прашање во меѓународното право. Освен од Бангладеш, не постои преседан за унилатерално отцепување во државната пракса. Ниту, пак, постои доказ дека меѓународното право експлицитно го поддржува несогласното појавување на нови држави создадени на територијата на постоечка држава. Сето тоа го открива и испитувањето на релевантните меѓународни конвенции и резолуциите на ОН дека меѓународното право не признава, ниту забранува отцепување.

---

²⁴⁴Brilmayer Lea, (1991), „*Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation*“, Yale Journal of International Law 177, 178.

²⁴⁵*Secession of Quebec* [1998] 2. S.C.R. 217; 37 ILM, 1998, 1342

Но, наспроти оваа неодреденост, светот е сведок на појавата на новата држава Косово преку успешно унилатерално отцепување од Србија. Покрај тоа, исклучителни и фактички околности предизвикаа значителен број на држави да го признаат фактот дека Косово сега е независна држава, без оглед на тврдењето на Србија за суверенитетот. Пред сецесијата, Косово беше интернационализирана територија со сеопфатен план за независност подготвен од специјалниот пратеник на ООН и поддржан од значителен дел од меѓународната заедница. Дури откако сите обиди за изнаоѓање меѓународен консензус за спроведување на овој план во согласност со мандатот на ОН беа исцрпени, фрустрираното раководство на косовското албанско население избра да ја донесе оваа планирана независност унилатерално и предвремено.²⁴⁶

Овој исклучителен исход не значи дека сецесијата на Косово е нелегална. Како што признал Врховниот суд на Канада во случајот Квебек, отсуството на какви било позитивни прописи за отцепување не ја исклучува можноста меѓународната заедница да признае дефакто отцепување. Всушност, меѓународната заедница на држави има капацитет да ги препознае случаите на успешно отцепување во исклучителни околности, како што тоа го правеше во исклучителниот случај на Бангладеш и како што сега значаен дел од меѓународната заедницата во моментов работи во случајот на Косово.

Ова не значи дека овие два случаи поставија сецесионистички преседан за Абхазија и Јужна Осетија. Последните случаи очигледно немаат исклучителни атрибути потребни за привлекување на широко распространето меѓународно признавање. Сепак, тоа значи и дека Косово и Бангладеш поставија образец за признавање на исклучителни случаи на дефакто отцепувања во иднината. Во иднина, можноста за понатамошни исклучителни случаи не може да биде намалена.

---

²⁴⁶ Bridgette Martin, (2008), *Secession and Statehood: The International Legal Status of Kosovo*, A dissertation submitted in partial fulfilment of the degree of Bachelor of Laws (Honours) at the University of Otago, Dunedin, pg.56-57.

Што се однесува до Косово, неговата државност сега е факт. Со текот на времето, континуираната динамика на меѓународно признавање ќе обезбеди Косово да стане држава во согласност со законот. Во овој исклучителен контекст, отцепувањето на Косово може да се помири со современиот нов светски поредок.

6. Анализа на случај: Крим и Севастопол

Според меѓународното право, кое на почетокот на дваесеттиот век се наметна како право на самоопределување произлезе пред сè од либералните сфаќања на Претседателот на САД, Вудро Вилсон, преку основањето на Лигата на народите и Версајскиот договор, кои ќе ја поттикнат појавата на интернационализмот како иднина на новиот светски поредок. Нема да навлегуваме во историјата на човештвото и да судиме за постапките во минатото, и не би сакале да критикуваме нешто, кое можеби во тоа време било соодветно и најдобро за иднината на човештвото. Вилсоновиот став, дека идниот светски поредок треба да е формирање на преку двесте нови држави врз основа на истиот принцип. На почетокот на деведесеттите години од минатиот век, примената на правото на самоопределување и формирањето на нации и држави, доведе до создавање држави повикани на каузата на самоопределување, кои се насочија кон формирање на држави. Некои од нив беа веќе и формирани, само што го сменија курсот на нивното внатрешно уредување, а некои беа во тек на формирање. Карактеристично за оние кои што се формираа, е тоа што сите потекнува од посткомунистички уредени држави како и оние веќе формираните, кои што се преуредуваа. Бидејќи државите кои се формираа, ги исполнуваа критериумите на меѓународното право и притоа имаа своја територија, свој народ и легитимно избрана власт, пристапија кон формирање на држави и сите кон принципот нација држава, кој беше втемелен во основниот општествен договор. Во контекст на истото мораме да нагласиме дека формирањето на новите држави го овозможи стариот општествен договор кој овозможуваше право на

самоопределување и формирање свои независни суверени држави. Но сепак во тоа време никој не се праша дали нацијата-држава има иднина или треба да се насочат идните држави кон креирање на нови политики, а со тоа насочување кон нов светски поредок и отстапување на принципот нација држава. Притоа, никој не се насочи кон креирање политика и градење на граѓанско општество, каде индивидуата не би се препознавала според нејзиниот етникум, религија и други карактеристики, со што некогаш би дошло до евентуален расцеп, а со тоа би го немало или би исчезнал соживотот и толеранцијата, кои термини во комунистичкото уредување се нарекуваа братство и единство. Денес, државата не би можела да се гледа само како држава-нација, бидејќи таа не припаѓа само на еден народ и не е неприкосновено и ексклузивно право на еден народ. Државата во современи услови, треба да се насочи кон градење на граѓанско општество каде истата би била држава на сите граѓани, каде службениот јазик би бил оној што го користи мнозинството граѓани, но притоа малцинството кое не го зборува истиот да му се овозможи користење на јазичната вредност.

Се погласни се барањата државата да се подразбира како *„збир на индивидуи кои се здружиле со цел да ги остварат своите интереси на една територија, со еден заеднички суверен кој е легитимно и легално избран да ги води“*. Во неа партиципираат индивидуи од различни етникуми кои имаат различна, културна, религиска, јазична и друга вредност на која треба да им се овозможи да ги искажуваат своите индивидуални вредности, а притоа да не постојат бариери, со кои индивидуата не би можела да напредува.

Современите барања кои се наметнуваат на меѓународната политика сцена се огласно зборуваат за да се исклучи правото на самоопределување на национална припадност, туку само припадност на државата на која припаѓа, додека онаа првата да се предефинира како јазична припадност и истата да биде за интерна употреба, со цел да му се овозможи на поединецот правна заштита. Јазичната припадност, основниот општествен договор, мора да му ја гарантира на секоја индивидуа, а не преку процентуална математичка

застапеност, бидејќи индивидуата мора да го разбере донесениот акт или личен документ на јазикот кој најдобро го разбира. Доколку математичката процентуална застапеност е гарант за користење на јазичната вредност на индивидуата, тогаш постои опасност од колективизам, каде индивидуите со иста јазична вредност ќе се групираат на едно подрачје и со тоа би создавале територии на кои ќе се негува иста јазична, културна па и религиска вредност. Според тоа тогаш постои опасност од појава на индивидуи со ниски вредности и убедувања кои би можеле да ја повикаат групата на право на самоопределување, а со тоа да дојде до нетрпеливост и расцеп во општеството.

Некои критичари би рекле дека во овој случај се губи идентитетот на еден народ, но застапниците на граѓанскиот концепт на општество тврдат дека напротив идентитетот се зацврстува преку јазичната припадност, впрочем идентитетот во основа е јазичната припадност на индивидуата.

Ставот кој е произнесен е подржан со тоа што сме сведоци во поглед на ова прашање на глобално ниво. Состојбите во Украина, каде во поглед на тоа прашање ставот на Белингер Џон²⁴⁷, е кристално јасен и овие состојби не се моментални, на кои не им претходе колективистички мерки. Индивидуите на кои им се пружа можност идентификација по основ етникум, религија и слично, само овозможува, иднината истата таа индивидуа да ја гради во колектив кој е сроден или сличен со неговите убедувања и вредности.

---

²⁴⁷ **John B. Bellinger:** Украинскиот Устав бара било какви територијални промени во Украина да бидат одобрени на референдум од сите жители на Украина. Барањето е во склад на општите принципи на меѓународното право, кое го почитува територијалниот интегритет на државите, а не признава право на сецесија од група луѓе или регион во државата освен ако централните власти на групата или регионот им го забрани правото на „внатрешна само-определба“ (т.е. право да следат сопствен политички, економски, социјален и културен развој) или ако се подложени на страшни нарушувања на човековите права од централните власти. Овие два услови, кои би овозможиле меѓународно одобрено право на сецесија не беа присутни во Крим. Меѓународното право сака да го зачува територијалниот интегритет на државите и да го ограничи правото на народно самоопределување на малцинските групи бидејќи тоа не ги отсликува погледите на мнозинството и а ако се дозволи неограничено право на сецесија, тоа би можело да доведе до распад на меѓународниот систем. Меѓународното право го почитува територијалниот интегритет на државите и не дава можност за општо право за сецесија, освен во ограничените услови.

Колективизмот од овој вид создава групи кои подоцна би побарале и би биле повикани на принципот на самоопределување на сопствени држави. Со тоа се создава опасност од создавање на чисто етнички држави или припојување со поголеми од нив, а со тоа уште поголема опасност за човештвото. Тие држави би се формирале за нив со чисти раси, кои би биле опасни кон оние помалите и немоќните. Затоа сметам дека иднината не треба да се гради според вредноста и убедувањето, бидејќи тие се индивидуални, но доколку индивидуализмот излезе од контрола, појавата на колективизмот може да биде со несакани последици.²⁴⁸

Критичарите се свесни дека иднината на нацијата држава се насочува кон мултикултурни и мултиетнички општества, глобализацијата си го стори своето. Миграцијата која постои не може да се сопре, правото на слобода на движење е неприкосновено, потрагата на подобра егзистенција и индивидуално напредување се во подем, нормално е во една држава да постојат различни етникуми со различни вредности, но притоа нормално е да тие вредности и убедувања да се почитуваат без разлика на бројноста на населението.

Случајот Крим, како и секое спорно прашање за кое интерес имаа водечките светски фактори не беше имун на едностран интерпретации на меѓународното право, теоретски и практични контроверзии и соочување на аргументи и контрааргументи. Така, за САД, овој случај е нелегитимен и во спротивност со меѓународното право, додека, за Русија е во согласност со меѓународното право и со Повелбата на ОН за самоопределување на народите. Со украинската независност во 1991 година, во Севастопол беше задржана базата на руската Црноморска флота, врз основа на договори од 1997 и 2010 година. Во март 2014, за време на политичката криза во Украина

---

²⁴⁸Правдико, “За правото на самоопределување на индивидуата“ ,линк:<https://www.pravdiko.mk/za-pravoto-na-samoopredeluvane-na-individuata/>, последно пристапено на 17.11.2018

и случувањата на Крим, локалните власти спроведоа референдум за приклучување на Севастопол на Руската Федерација.

Припојувањето на Крим на Русија предизвика големи контроверзии и го осудија голем број лидери, а и НАТО. Потегот сè уште се опишува како незаконска руска анексија на украинска територија и со него е прекршен Будимпештанскиот меморандум од 1994 година за суверенитетот и територијалниот интегритет.

Земјите од групата Г8 (индустриски најразвиените земји во светот) тогаш ја исфрлија Русија од групата, а во 2014 против Русија беа воведени меѓународни санкции.

За првпат во европската историја по Втората светска војна граници на суверени држави беа изменети со еднострана акција на припојување на територија на една држава.

Русија се противи на терминот „**анексија**“, а рускиот претседател **Владимир Путин** од почетокот го изгради оправдан и одбранбен став кон референдумот со објаснување дека истиот е одржан во согласност со меѓународното право. Русите ги поддржуваат тврдењата на Кремљ кој тврди дека жителите на Крим доброволно на референдум гласале за приклучување кон Русија и дека претседателот Путин едноставно ја исполнил нивната желба.

Меѓународно-правно опсервирано, Автономната Република Крим со Референдумот и усвоената Декларација го истакна правото на самоопределување предвидено со задолжителните *ius cogens* норми на меѓународното право. Во оваа насока, концептот на самоопределување во случајот на Крим (или во кој било друг случај) изгледа мошне оправдано.

Настаните во Украина, наликуваа и на државен удар со насилното сменување на легално избраниот украински претседател, како и дополнителното руско инволвирање во настаните со припојувањето на Крим кон Руската Федерација, повторно ја покажаа сета контроверзност на самоопределувањето, кое, и понатаму останува едно од поинтересните проблеми на меѓународното право.

Во соопштението на интернет страницата на Врховниот совет на Автономната Република Крим се наведува дека за Декларацијата гласале 78 од 100 пратеници. Во документот пишуваше дека: „Доколку на референдумот на народите на Крим на 16 март 2014 се донесе одлука Крим, вклучувајќи ја Автономната Република Крим и градот Севастопол да влезат во составот на Русија, по референдумот Крим ќе биде прогласен за независна и суверена држава со републиканска форма на управување. Со такви резултати од референдумот Република Крим како независна и суверена држава ќе се обрати до Руската Федерација со предлог за постигнување меѓудржавен договор во состав на Руската Федерација со улога на нов субјект на Федерацијата“. Во Декларацијата се додава и дека Република Крим ќе биде **демократска, секуларна и мултинационална држава**.

Наспроти овие декларативни формулации, украинската Рада заведе поинаков став, го предупреди Кримскиот парламент дека ќе биде распуштен доколку не го откаже закажаниот Референдум за независност (16 март 2014). Украинскиот парламент изгласа суспендирање на референдумот за иднината на Крим. Парламентот во Киев го повика Врховниот совет на Автономната Република Крим уште еднаш да ја разгледа својата одлука за одржување референдум и да ја „усогласи“ со украинскиот и кримскиот Устав.

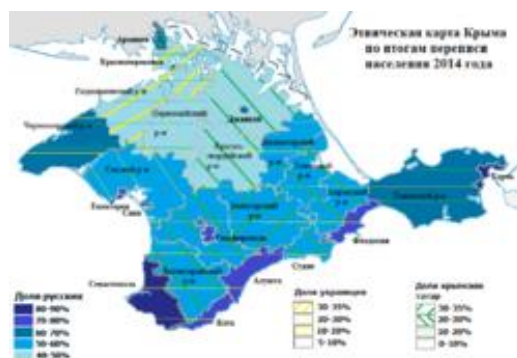
6.1. Генеza на случајот

Според пописот од 2001 г. Крим имал 2 033 700 жители. Меѓутоа, во 2013 г. населението се намалило на 1 967 119 жители.

Во продолжение се наоѓа лингвистичка мапа од која може да се види дека на територијата на Крим населението говори руски јазик, а Русите се покажале и главни трговски партнери во Крим во различни области (подолу види слика бр.13).

Слика 13. Лингвистичка мапа на Украина според пописот од 2001 година

Слика 14. Удел на Русите во разните реони на Крим според пописот во 2014 година

Раководството на Крим при иницирање на референдумското изјаснување имаше проценка дека за припојување кон Русија ќе се изјаснат повеќе од 80% од избирачите.

Овој оптимизам беше поткрепен и со ветувањето на официјален Кремљ за брзо приклучување на Република Крим кон Руската Федерација.

Во обид да се одржи мирот и да се зачуваат границите на Украина, западно-европските сили и упатија на Русија санкции, кои во својот склоп не опфаќаа воени закани.

6.2. Референдумско изјаснување на Крим и Севастопол

На само пет дена пред закажаниот референдум на Крим и Севастопол, се забележуваа големи движења на воените трупи и техника на руската и украинската војска во овој регион. И НАТО силите испраќаа радарски извиднички воздухопловни единици. По најавата дека кон Крим се упатиле и американски бродови, забележано беше движење и на еден руски противбродски систем К-300 Бастион. Станува збор за најнов систем со дострел од околу 300 километри, за кој до сега се претпоставуваше дека бил стациониран на Курилските Острови, на далечниот исток во Русија. Во циклусот на трупане на вооружените сили се вклучи и НАТО, од каде најавија дека донеле одлука за испраќање на своите набљудувачки авиони „Авакс“ кои треба да летаат над територијата на Полска и Романија, со цел да ја следат кризата во соседна Украина. Како што соопштија од Западната воена алијанса, НАТО испратил летечки радарски систем Е-3 Авакс, со цел да се интензивира работата на проценка на можни закани за овој сојуз кои би дошле од територијата на Украина. НАТО ја донесе одлуката за испраќање на „Авакс“ по одлуката на САД да распореди воени авиони во земјите од Источна Европа, кои се граничат со Русија – како Полска и Литванија. Во Литванија САД испратиле дополнителни шест ловци Ф-16, кои му се придружиле на одделението кое во својот состав до сега имало четири вакви авиони и кои и претходно биле распоредени во оваа земја. Во Полска била испратена ескадрила од 12 ловци Ф-16, но се наведува дека во прашање е претходно договорена воена вежба. Паралелно, во Норвешка започна воената вежба наречена „Ладен одговор“ на која учествуваат околу 16 илјади припадници на НАТО. Како што соопштуваат од Северноатлантскиот сојуз, станува збор за претходно договорена вежба која има за цел изведување на воени вежби во зимски услови. Одлуката за референдум на Крим беше донесена откако претходно прозападната опозиција ја смени власта во Украина и додека сменетиот претседател Јанукович и понатаму се

декларираше за легитимен претседател. На гласачките ливчиња избирачите имаа избор помеѓу две опции - едната за приклучување кон Русија, а втората за широка автономија во рамките на Украина, која дефакто значеше независност. На полуостровот мнозинството од населението се Руси, а малцинствата, како Татарите, кои се традиционално ориентирани кон Украина, најавија дека тие ќе го бојкотираат референдумот. На Крим имало регистрирано 1 534 815 гласачи, а во Севастопол 309 774 гласачи. Најголемиот дел од трошоците за одржување на референдумот, околу 1,5 милиони евра, ги обезбеди Русија. Раководителот на Изборната комисија, Михаил Малишев, соопшти дека за известување од текот на референдумот се пријавиле 623 новинари од 129 медиуми. Освен тоа, регистрирани се 135 странски набљудувачи од 23 земји, плус локални набљудувачи²⁴⁹, со што овој „жежок костен“ на меѓународната политичка сцена, се најде под лупа на целиот свет, како потенцијална закана за мирот и безбедноста.

Резултати		
	Гласови	%
✓ Да	1.233.002	97,47 %
✗ Не	31.997	2,53 %
Валидни гласови	1.264.999	82,42 %
Невалидни гласови	269.816	17,58 %
Вкупни гласови	1.534.815	100,00 %

Слика 15. Резултати од референдумското гласање на Крим и Севастопол

²⁴⁹ Deutsche Welle (DW), линк: <https://www.dw.com/mk/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC-%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D1%80%D1%83%D1%81%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D0%B0/a-17499188>, пристапено на 29.07.2018

Исходот од референдумот за независност на Крим и градот Севастопол покажаа убедлива поддршка дека 97,47%²⁵⁰ од населението на референдум гласало да станат составен дел од Руската Федерација како два нејзини федерални субјекта.

Украинските власти и дел од украинскиот народ, го отфрлија овој исход и понатаму Крим го сметаат за дел од Украина и не го признаваат неговиот статус Федеративна единица на Русија, и покрај изгласаниот референдум.

Вршителот на должноста украински претседател, Олесандер Турчинов, изјави дека Украина нема воено да интервенира за да го спречи отцепувањето на Крим. Според Турчинов, референдумот за приклучување на Крим кон Русија е „лажен“, а Москва засега одбива дипломатско решавање на кризата.

Западните сили и нивните заеднички сојузи и организации зазедоа став при што сметаат дека референдумот за незаконит и неважечки, бидејќи во него не учествувале сите граѓани на Украина. Меѓутоа, уште во самиот проглас за независност на Крим се образложува правната полноважност на референдумот, повикувајќи се на примерот со Косово, кое исто така еднострано прогласило независност без да се праша целата тогашна Србија — потег кој според Крим, западните сили го оправдувале и целосно поддржувале.

---

²⁵⁰CBS News, линк: <https://www.cbsnews.com/news/official-results-97-of-crimea-voters-back-joining-russia/>, превземено 28 ноември 2018

Слика 16. Карта на Крим и Севастопол

6.3. Арбитража против Русија за Крим

Меѓународната заедница не остана само на јавните и декларативните заложби за непризнавањето на новиот статус на Крим по референдумот.

Имено, во јануари 2015 година, се појавија и првите арбитражи против Русија поради нејзината анексија на Крим.

По неколку месеци декларативни закани и соопштенија од страна на украинското Министерство за надворешни работи, почетокот ги означија Договорите за инвестиции против Русија во врска со анексијата на Крим. Првиот случај *Ukrnafta* против Русија, *PJSC Ukrnafta* против Русија е поднесен во 2015 година на СПС и се однесува според наводите на наводна незаконска експропријација на бензински пумпи на Крим по 2014 (по анексијата).

Вториот случај бил поморско барање пополнето со Анекс VII од Конвенцијата UNCLOS и се однесува на потенцијално малите води во Црното Море, соседното Азовско Море и тесниот Керч кој ги поврзува двете мориња. Овој дел, беше контроверзно анектиран од страна на Русија во март 2014 година, а Украина сега изнесе тврдења дека незаконските дела на Русија се „узурпаторски“ и се мешаат во поморските права на Украина. Во изјавата, најавувајќи го новото тврдење, министерството на Украина истакна дека при приклучувањето кон УНКЛОС и Украина и Русија се согласија да ги решат споровите, иако обврзувачка е арбитражата, а не МСП или ИТЛОС. Сепак, Украина ќе се соочи со јурисдикциски прашања, бидејќи треба да најде начин да ја избегне декларацијата на член 298 на Русија, која ја исклучува надлежноста во врска со ограничувањата на поморските граници.

Украинското министерство тврди дека Русија, меѓу другото, ги запленила нафтените и гасните минерални полиња во морињата, ги спречила украинските бродови да рибарат и ги заплениле уловните риби и моќта за регулирање на лов на риби, дека изградиле гасовод и ги истражувале археолошките и историските локалитети во Црното Море, сите без согласност на Украина. Битката за правните прашања најверојатно ќе следи, ако Русија одлучи да одговори на оваа арбитража или да одлучи да го бојкотира целиот процес. Арбитражата, најверојатно, ќе биде домаќин на РСА. Ќе биде интересно да се види како Трибуналот ќе пристапи кон овие законски сложени и политички чувствителни прашања.²⁵¹ Советот за надворешни работи на Европската Унија ги продолжи ограничувачките мерки како одговор на „нелегалната анексија на Крим и Севастопол“²⁵² од страна на Русија на 23 јуни 2018 година. Санкциите треба да ги спроведуваат лицата

---

²⁵¹International Arbitration Resources, <https://www.international-arbitration-attorney.com/new-arbitration-russia-arising-annexation-crimea/>, пристапено на 29 јули 2018

²⁵² На 1 јануари 2018 г. населението на Севастопол брои 428 753 души и територија од 865 km. Во градот е распоредена военорморска база на Црноморскиата флота на Русија. Името на градот доаѓа од грчките зборови **Σεβαστος** (*севаст, севастократор*) – еквивалент на латинската титула „август“, и **πολις** (*полис*) – град, и буквално се превува како *Град на императорот*.

од ЕУ и фирми со седиште во Унијата и се однесуваат на компании на територијата на Крим и Севастопол.

Санкциите што ЕУ ги продолжи вклучуваа и забрана за увоз на производи со потекло од Крим или Севастопол во Унијата и на инвестиции во Крим или Севастопол, што значи дека ниту еден Европеец, ниту компанија со седиште во ЕУ, не ќе може да купува недвижен имот или субјекти во Крим, да ги финансира компаниите во Крим или да ги снабдува со услуги оние што се поврзани со нив.

Исто така, туристичките услуги на Крим или Севастопол, особено европските бродови за крстосување, не можат да се запираат во пристаништата на Кримскиот Полуостров, освен во случај на вонредна состојба. Санкциите се однесуваат и на извоз на одредени стоки и технологии на компаниите од Крим или за употреба во Крим, во секторот за транспорт, телекомуникации и енергетика и се поврзани со пронаоѓање, истражување и производство на нафта, гас и минерални сировини.

Министрите за надворешни работи на земјите членки на Европската Унија, донесоа одлука и дека не смее да се обезбедува техничка помош, посредување, градежништво или инженерски услуги поврзани со инфраструктурата во овие сектори. Како што е наведено во декларацијата на високата претставничка за надворешни работи и безбедносна политика Федерика Могерини, „Унијата и натаму ја осудува илегалната анексија на Крим и Севастопол од страна на Руската Федерација и останува посветена на целосно спроведување на нејзините политика на непризнавање“.²⁵³ Ставот на Европската Унија, наметнатите санкции кон Русија и Крим, се всушност потврда за хипотезите на овој труд, особено на посебната хипотеза дека „политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“. Фактот дека по САД и ЕУ не ја

---

²⁵³ Сител телевизија, линк: <https://sitel.com.mk/sovetot-na-eu-gi-prodolzhi-sankciite-za-kompanii-od-krim?page=1>, пристапено на 29 јули 2018

признаваат Република Крим, не ја побива реалноста дека таа и понатаму постои.

6.4. Припојување на Крим кон Русија

Долниот дом на Рускиот парламент на 21 март 2014 разгледуваше амандмани на законот за припојување на странска територија, чие население изразува таква желба, како што тоа е случај со Крим. Се разгледуваше и забрзана постапка за издавање патни исправи на граѓаните од ова подрачје. Амандманите се најдоа пред пратениците по пет дена од спроведување на референдумот на Крим, кој е закажан за 16 март, на кој се одлучуваше дали овој црноморски полуостров ќе влезе во границите на Руската Федерација. Рускиот закон сега овозможува влез на странска територија во составот на Русија под услов да постои договор потпишан помеѓу руската држава и друга странска држава, па според овој закон, Крим не може да се припои кон Русија. Но, нов амандман треба да овозможи ваков договор „поради отсуство во странска земја на суверена и ефикасна влада која ќе ги брани и почитува правата и слободите на граѓаните“. Случајот Крим како и секое спорно прашање за кое интерес имаа водечките светски фактори не беше имун на еднострани интерпретации на меѓународното право, теоретски и практични контроверзии и соочување на аргументи и контрааргументи. Така, за САД, овој случај е нелегитимен и во спротивност со меѓународното право, додека, за Русија е во согласност со меѓународното право и Повелбата на ОН за самоопределување на народите. Русија го припои Крим во 2014-та година, што беше осудено од страна на Украина и од Западот, како нелегално присвојување на оваа територија. Крим во иднина нема да се нарекува Автономна Украинска Република Крим, туку само Република Крим, а ваквата одлука е донесена по усвојувањето на декларацијата за независност на 11 март 2014 во парламентот во Симферопол (главниот град, м.з.).²⁵⁴ И покрај

---

²⁵⁴Правдико, *Крим ќе го менува името*, <https://www.pravdiko.mk/krim-ke-go-menuva-imeto/>, пристапено на 29 јули 2018

донесената Декларација за независност на Република Крим и нејзиното припојување кон Руската Федерација, сепак САД, Европа и Украина го отфрлија овој чин на осамостојување сметајќи го за спротивен на меѓународното право. Сигналите кои ги испратија водечките сили испратија сигнал за дипломатските претставници ширум светот во однос на градењето позиција за признавање или непризнавање на новосоздадената Република Крим. Ова ја потврдува и општата хипотеза на трудот дека за меѓународното право една држава не постои се додека истата не биде признаена.

Фактот дека Република Крим е признаена само од Руската Федерација ја носи во дипломатска изолација и отфрлање од каква било заедничка активност на меѓународната политичка сцена, а во согласност со меѓународното право. Случајот со анексијата на Крим ја потврдува и нашата посебна хипотеза дека: „политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“, па така Република Крим постои и делува во рамките на Руската Федерација независно од тоа дека големите западно-европски сили сметаат дека истото е неосновано и е во спротивност со принципите на меѓународното право. Овој случај е потврда и на нашата втора хипотеза, дека: „Институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница“, а потврда за тоа е дипломатската изолација која му се случува на Крим, чие делување е ограничено само во рамките на Руската Федерација. И понатаму на Република Крим и недостига нејзиното осамостојување да добие потполн меѓународен правен субјективитет. Ова ја потврдува и поединечната хипотеза на трудот дека: „Стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави“.

7. Компаративна анализа на декларацијата за независност на Косово и на декларацијата за независност на Крим

Светот беше сведок на присоединувањето на украинската покраина Крим со територијата на Руската Федерација. Додека пошироката јавност го изгуби фокусот на преседанот, адвокатската интелигенција и академската заедница од меѓународното право сè уште ги преиспитуваат причините и ги премеруваат последиците од него. Метју Периш, адвокат по меѓународно право од Женева²⁵⁵, во темелен пресек на ситуацијата прави обид за компарација на сецесијата на Косово со неодамнешната анексија на Крим. Според неговите разгледи, ваквите случаи не дозволуваат толкување само според принципите што командуваат во меѓународното право. Наводно објективните параметри на меѓународното право, кое наново се покажа обезвреднето кога станува збор за меѓународните граници, се изгубија под тонажата на политичкиот опортунизам во меѓународните односи.

На 18 март 2014 година, светската јавност го посведочи присоединувањето на украинската покраина Крим со територијата на Руската Федерација. Три месеци подоцна, потегот на анектирањето остана во сенка на дневната политика на светските велесили, губејќи ја фокусната точка во пошироката јавност. Сликата е сосема поинаква во стручните круговите упатени во проблематиката: адвокатската интелигенција и академската заедница од меѓународното право сè уште ги преиспитуваат причините и ги премеруваат последиците од последното територијално припојување. **Метју Периш**, адвокат по меѓународно право од Женева, Швајцарија, и коментатор од областа на меѓународните односи, во темелен пресек на ситуацијата прави обид за сопоставување на сецесијата на Косово со неодамнешната анексија на Крим. Периш беше (во периодот помеѓу 2005 година и 2007 година) дел од Канцеларијата на високиот претставник на меѓународната заедница во Босна и Херцеговина, каде што раководеше со повеќе групи адвокати во проекти за правосудни реформи.

---

²⁵⁵ **Matthew Parish** е британски адвокат и експерт за меѓународни односи во Швајцарија

Во јуни 1999 година, преку меѓународна воена мисија предводена од САД, тогашната провинција во Србија, Косово и Метохија, со околу 1,6 милиони жители, беше одвоена од администрацијата на Српската влада на тогашниот претседател Слободан Милошевиќ, кому му се префрлуваше дека води агресорска политика кон албанското население во покраината. Српската администрација, присилена од околностите, се повлече од институциите на Косово. Ова уследи по бомбардирањето што НАТО го изврши на територијата на тогашната Сојузна Република Југославија и по кое од пет до петнаесет илјади лица се сметаа за загинати, а половина милион се водеа како бегалци. Поради ваквите размери, ситуацијата на Косово беше за мнозинството меѓународни организации вистинска хуманитарна катастрофа. До 2005 година, Косово имаше своја автономна влада, а во 2008 година, со поддршка на Западот, прогласи еднострана независност. Моментно, сто и четири земји (повеќе од половина земји-членки на Обединетите нации) ја признаваат косовската државност.

На другиот крај на географската карта, кон крајот на 2013 година, украинската влада на тогашниот претседател, Виктор Јанукович, одби да потпише договор за економска соработка со Европската Унија. Во февруари 2014 година, Украинскиот парламент изгласа симнување на Јанукович од власт, а неговата влада, којашто мнозина етнички Украинци ја сметаа за проруска, беше заменета со прозападна администрација. Едновременно беа закажани и претседателски избори. Три дена подоцна, неидентификувани вооружени лица ги запоседнаа владините згради во Севастопол, главниот град на автономната украинска провинција Крим, која има околу 2,35 милиони жители. Кримскиот парламент ја распушти покраинската влада, а нејзината проруска замена, во март 2014 година организира референдум, на кој со убедливо мнозинство се изгласа независност за Крим. Покраината еднострано прогласи независност и веднаш поднесе барање за присоединување кон Руската Федерација, а Русија се согласи и донесе закон за нејзиниот прием. Бројот на жртвите беше занемарлив. Досега, ниту една земја не ја признала независноста на Крим.

Случајот на Косово се најде пред Меѓународниот суд на правдата во Хаг, каде што во 2010 година беше изнесено советодавно мислење за независноста на покраината. Судскиот документ потврди дека прогласувањето на независноста на Косово е во согласност со меѓународното право, но образложението што стои зад него и ден-денес е предмет на сопернички интерпретации. Според резонирањето на Судот, прогласувањето независност не е противправно од аспект на меѓународното право. За судиите не претставувал пречка ниту фактот што Косовскиот парламент, којшто ја прогласи независноста, всушност, беше творба на тогашната мисија на ООН на Косово. Советот за безбедност на ООН, пак, претходно имаше донесено резолуција со која не се дозволуваше независност за покраината. Прашањето што се наметнува: како може орган на ООН да биде помокен од Советот за безбедност? Одговорот на Судот беше дека Косовскиот парламент не ја вршел својата официјална улога, ами бил претставник на волјата на народот на Косово. Парламентот, оттаму, ја имал слободата да ги занемари резолуциите на Советот.

Имајќи го предвид ваквото објаснување, ставот на Меѓународниот суд во уште понагласена мера наоѓа одек во случајот на анексијата на Крим кон Русија. За поранешната украинска покраина не постоеше резолуција од Советот за безбедност со која се забранува независност, бидејќи Русија, како постојан член на Советот, во секој случај ѝ ќе ставеше вето. Внатрешната постапка по која се дојде до независноста на Крим – непосредно граѓанско изјаснување на референдум, коешто гледано озгора носи поголема институционална легитимност од гласањето на времено тело оформено од ООН – има сериозна релевантност за меѓународното право. Ако се следи линијата на размислувањето на Меѓународниот суд, најважно било да се спроведе соодветна процедура што води до прогласување независност. Според таа логика, ако Косово можело да прогласи независност, нема причина поради која и Крим не би го сторила истото. Овие аргументи, сепак, не можат да се набљудуваат само врз основа на принципите што командуваат во меѓународното право; нивното разбирање ја наметнува потребата да се погледне и во заднината на меѓународната политика. Во

својата суштина, косовската независност дојде како исход на безизлезноста од слепата улица во која се најде меѓународната заедница во 2008 година. Со оглед на тогашните неповолни околности, независноста на Косово беше најмалото од сите можни зла. Имено, преговорите помеѓу Србија и косовските Албанци за конечниот статус на провинцијата не постигнаа пробив. Меѓународната заедница не можеше да си дозволи да ја напушти провинцијата што претходно ја имаше запоседнато преку применување воена сила и каде што интервенира за да спречи поголема човечка катастрофа. Ако, пак, ООН решеа наново да го интегрираат Косово во рамките на Србија, ќе можеше да се очекува дека Албанците ќе вршат напади. Повеќегодишното управување на ООН со Косово дефакто резултира со независност од Србија, а тоа беше тренд што не можеше да се поврати. Имајќи го тоа наум, мали се изгледите дека судиите можат непристрасно да го искаже своето мислење во врска со случајот; секое разгледување на ваквите случаи во меѓународното право не смее да го занемари политичкиот прагматизам.

Секој обид да се востановат правни начела, врз чија основа би се оправдало прогласувањето независност на некоја покраина или на одредена провинција, не е ништо друго освен илузија. Мислењето за Косово на Меѓународниот суд на правдата го утврди принципот според кој уставот на една држава не е пречка прогласувањето на независноста да биде легална – иако во случајот на Косово, српскиот Устав тоа изречно го забрануваше. Оттаму, независноста на Косово не беше резултат на принципи од меѓународното право ами на карактеристичен сплет околности во кои се најдоа засегнатите меѓународни сили. Ако останеме доследни, истиот метрички систем би требало да се примени и на независноста на Крим. Имено, за Русија беше поволно да се ангажира околу Крим ако се има предвид дестабилизацијата на нејзиното непосредно соседство, т.е. на Украина. Секој аргумент што би се изнел против оваа анализа може да се заснова само на становишта со политички полнеж од меѓународните односи, а не со наводно објективните параметри на меѓународното право, кое уште

еднаш се покажа обезвреднето кога станува збор за меѓународните граници.²⁵⁶

Правниот акт со кој беше официјализирана волјата за независност на Автономната Област Крим претставува клучниот документ како неопходен правен услов со кој Врховниот совет на Автономната област на Крим ја искажа својата волја за независност проследена со референдум, повикувајќи се на принципите на меѓународното право, но и на она што е особено интересно – потврдата на Меѓународниот суд на ООН во однос на прашањето за Косово. Според Љубомир Фрчкоски, професор по меѓународно јавно право, сецесијата и во двата случаи не е меѓународно правен легален инструмент кој е поддржан во меѓународното право, но состојбата во Крим и Косово фундаментално се разликува во три работи – човековите права, заканата од воена сила и процесот на преговори со учество на меѓународната заедница. „Состојбата на Косово и на Крим се разликува фундаментално. Значи не во актот на референдум па сецесија, на оној формален акт на кој повикува актот за независност на Автономната Област Крим, туку на состојбата на човековите права“, смета Фрчкоски, кој додава дека Декларацијата за независност на Косово се повикува на планот на Ахтисари како на процедура на остварување на тој процес, а во однос на човековите права дека руското малцинство во Крим било привилегирано и не било под репресија. „Од друга страна пак, втората разлика е процесот до која дојде до сецесија, процедурата значи како втора разлика. Во Крим одеше еднострано до крај – референдум, одлука и здраво! Од друга страна, Косово одеше низ еден процес на меѓународни преговори или т.н. План на Ахтисари. Значи, во самата постапката која дојде до сецесија – меѓународната заедница беше вклучена кај Косово, а кај Крим беше изолирана, односно не постоеше, таа беше во позиција од големиот ментор на приказната, а тоа е Русија“, смета Фрчкоски Љ.Д., кој додава дека во вакви случаи најбитна е благонаклоноста на меѓународната заедница за која

---

²⁵⁶ *Академик*, линк: <https://www.akademik.mk/setsesijata-na-kosovo-i-aneksijata-na-krim-kade-e-linijata-na-megunarodното-pravo-4/>, пристапено на 29 јули 2018

прашањето на човековите права е мошне битно, а „процедура, референдум, тоа може се да биде одржано“, констатира тој, напоменувајќи ги и примерите на Шкотска и Каталонија кои се неспоредливи со Крим и Косово, бидејќи и покрај механизмите за остварување на човековите права имаат еден „процес на деволуција“ во рамки на Европската Унија и се повикуваат на својата историско-правната државотворност.²⁵⁷ Погоре наведената фактографија ја потврдува тезата дека правото во меѓународните односи е силно детерминирано од политиката и при даден сооднос на сили истото често се релативизира од примената на политичката прагма кај државите, водени од нивните базични интереси.

Погоре изнесените податоци и применетата истражувачка стратегија преку изнесување и проучување на одредените ставови, но и преку набљудување на податоците, нивна анализа и селекција по индуктивен пат, нè доведе до нови сознанија кои ја потврдија практичната цел на трудот.

Анализата на овие актуелни случаи со признавањето во меѓународното право и меѓународните односи, **ги докажа и потврди поставените хипотези на почетокот од трудот** дека:

1. За меѓународното право една држава не постои се додека истата не биде признаена.
2. „Политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави.“
3. „Институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница.“
4. „Стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави.“

---

²⁵⁷ *Академик*, линк: <https://www.akademik.mk/ekskluzivno-deklaracijata-za-nezavisnost-na-krim-sporedena-so-deklaratsijata-za-nezavisnost-na-kosovo/>, пристапено на 30 јули 2018

1. Влијанието на глобализација врз бележите на државите важни за признавањето

Формите на меѓузависност помеѓу нациите ја поставуваат основата на која се базира денешната глобализација како феномен на современото со кој се соочени државите. Доколку ги анализираме факторите кои ја детерминираат глобализацијата, неминовно е да погледнеме низ нејзините развојни фази. Во рамките на меѓународните односи државите развивајќи ја својата соработка, пред сè економска, и во обид да се потврдат на меѓународната сцена биле склони да стапуваат во меѓународната економска интеграција и институционализација во лицето на Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка. Теоретичарите кои ја анализираат глобализацијата и нејзината галопирачка природа во светски рамки, се обидуваат да постават прецизна дефиниција. Сепак за да се објасни поимот кој стана прогресивно доминантен во втората половина на XX век се поаѓа од англискиот термин „globe“ именка за која се смета дека води потекло од латинскиот збор „globus“ што означувало топчест приказ на планетата Земја. Денес глобализацијата како поим се употребува со цел да се опише промената која на државите и на светската економија им се случува како резултат на трговската и културната размена. Глобализацијата се смета дека придонесува за поблизок контакт помеѓу различни делови на светот со можност за трговска и културна размена и креирање на т.н. глобална цивилизација во која се вкрстени државите и во чии рамки се индивидуите кои меѓусебно општат и вршат економски трансакции со државјани од други држави, на тој начин развивајќи пријателство помеѓу „граѓаните на светот“. Светската банка ја дефинира глобализацијата како слобода на индивидуите и компаниите да иницираат доброволни економски трансакции со државјани на други држави“. Државите се смета дека имаат големи придобивки од глобализацијата во рамките на слободна трговија која ја развиваат, но и дека им се случува ерозија на националниот суверенитет во економската сфера. Од една

страна глобализацијата им овозможува на државите зголемена прекугранична размена на стоки, послободен меѓународен економски проток на услуги, но од друга страна негативните ефекти кои се појавуваат се сведуваат на скриената можност мултинационални корпорации – да употребат, легални и финансиски средства за да го заобиколат домашното законодавство и да воспостават контрола на трудот и услугите кај нееднакво развиените држави. Глобализацијата допринесе за ширење на капитализмот и за поголемо меѓународно движење на стоки, пари, информации и луѓе и развојот на технологијата. Клучни фактори во остварувањето на универзална конкуренција се ширење на знаењето на државно ниво преку едукација, обука и технолошки достигнувања.

Но за жал, глобализацијата помеѓу државите не донесе и глобални правила што воедно ќе ги штитат земјите во развој, за таа цел треба да се работи на исправање на социјалните неправди и дилеми, а меѓународните економски институции да донесат мерки кои ќе им гарантираат еднакво право на и глас на земјите во развој.

Во однос на признавањата на државите во меѓународните односи, глобализацијата е феномен кој се простира на просторот на целата планета, па таа ги опфаќа и териториите на меѓународно признатите и добро етаблирани држави, но и државите во развој, кои се трудат да обезбедат меѓународно признавање. Глобализацијата го нарушува суверенитетот на државите и ги надминува националните граници.

Глобализацијата применувајќи либерализација на економијата ги брише националните граници на државите и врши елиминирање на национални ограничувања за трговска размена помеѓу државите.

Глобализацијата тежнее да создаде своја цивилизација која ќе ги воедначува културните особини на народите во различни држави во светот. Теоретичарите често глобализацијата ја објаснуваат и со термините универзализација и вестернализација (модернизација според американската култура и вредности). Индивидуите како белези на државите во услови на глобализирана економија носат самите одговорност за својата социо-

економска положба, а транснационалните компании и банки се оние кои поседуваат најголема економска моќ и профит и кои се залагаат за што поголемо укинување на границите кои ги поставуваат националните економии.

Проектите наречени ЕУ и НАТО, денеска најсликовито ја доловуваат промената која државата како субјект на меѓународното право ја доживува, особено државниот суверенитет како елемент врз кој почива делегирањето на власта и контролата над територијата.

Па така, ако се навратиме наназад, уште од времето на Вестфалскиот мир и Француската револуција кај државата како субјект, ќе се забележат воочливи разлики.

Во минатото, државите беа поборници за можноста самите да делегираат власт над својата територија и население, без мешање однадвор, денес политичките проекти, кои се смета дека се директна заслуга на глобализацијата, се залагаат за отстапување на дел од националниот суверенитет за сметка на поцврсти гаранции за зачувување на безбедноста или економскиот развој.

Ова претставува своевиден преседан со кој државите ќе треба да се справуваат во иднина. Ако на ова прашање пристапиме како на тековен предизвик за справување, со кој секоја држава се бори на свој начин, тогаш Референдумот Брексит од 23 јуни 2016, за останување или излегување на Велика Британија од Европската Унија, ја потврдува токму модификацијата која глобализацијата ја направи врз државите и нејзините основни атрибути. Промените кои глобализацијата ги наметнува врз државата и она што неа ја карактеризира (територија, население, власт и суверенитет) влијаат и врз односите помеѓу самите држави, но истовремено укажуваат и на нерамномерната распределба на моќта.

Алот П. 1990:329-330 ќе констатира дека суверенитетот над територијата ќе исчезне како категорија од теоријата на меѓународното општество и од неговото меѓународно право.

Во глобализациски констелации, односите помеѓу државите се движат од соработка и интеграција до меѓузависност, а тоа често придонесува за различни форми на организирање на државите во сложени видови држави. Способноста на дипломатијата на една нација да „генерира обратни ефекти“, првенствено за самата земја, зависи од многу внимателен избор на политички производни линии кои треба да се развијат, како и од точно читање на условите на светскиот политики пазар.²⁵⁸

Дипломатијата е најдоброто средство за зачувување на мирот што може да го понуди едно општество, но не е доволно добро, особено во услови на современата политика и современата војна.²⁵⁹

Оттука се потврдува погоре кажаното дека „дипломатијата може да го направи мирот посигурен отколку денес, а светската држава може да го направи мирот посигурен отколку што тој би бил во услови кога сите нации би живееле според правилата на дипломатијата“.

Според Ханс Моргентау, најважно е дипломатијата да делува за унапредување на националниот интерес по мирен пат. Според Моргентау, дипломатијата има четири основни задачи:²⁶⁰

- 1) Дипломатија мора да ги определи своите цели во согласност со својата вистинска моќ;
- 2) Дипломатијата мора да ги процени целите и на другите држави, но и нивната вистинска моќ;
- 3) Дипломатијата мора да определи до кој степен овие различни цели се компатибилни; и
- 4) Дипломатијата мора да примени соодветни средства за постигнување на овие цели.

Моргентау смета дека онаа држава која си поставила цели, за истите нема моќ да ги оствари, ќе се соочи со војна, затоа што ја троши својата моќ да

---

²⁵⁸ Хенриксон Алан К., (2007), *“Посебна дипломатија на светската јавна сцена: Глобалните “области” Канада и Норвешка*, Во: Новата Јавна дипломатија, мека сила во меѓународните односи, од Мелисен Јан, Просветно дело АД Скопје, стр.101

²⁵⁹ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје, стр.117

²⁶⁰ Ibid, стр.101

оствари нешто недостижно, а подоцна нема да биде доволно силна за да ја одврати непријателската држава од закана, затоа смета Моргентау, е важно да се води интеллигентна и мирољубива надворешна политика, а на мудрата дипломатија на располагање три средства: убедување, компромис и закана за употреба на сила.

2. Видови концепти на политичка култура кај меѓународно признатите држави во услови на глобализација

Глобализацијата драматично влијае врз меѓународната политика економија, редуцирајќи го обемот на автономност на државите и ограничувајќи ја нивната моќ. Според Џејмс Мителман, исто како што глобализацијата ѝ дава импулс на културната хегемонизација, тоа го прави и глобалниот притисок кој ја минира моќта на државата и ослободува таен културален плурализам. Овој контрадикторен процес се комбинира со една дијалектика на субнационализам и наднационализам. Многу државни уредувања се нарушени од страна на поддржавни актери и едновременно бараат предност во глобалното натпреварување преку регионализација. На тој начин, констатира Мителман, државата се реформира одоздола, со влечењето на субнационализмот, и одозгора, со тегнењето на економската глобализација.²⁶¹

Развојот на цивилното општество, побарува развој на демократска политичка култура, создавање на критичка јавност, демократска социјализација на граѓаните, афирмација на цивилните вредности кои во својот фокус го имаат граѓанинот.²⁶²

Од економска гледна точка глобализацијата значи процес на зголемена меѓународна поделба на работата, а со тоа и испреплетувања на

---

²⁶¹Малдун П. Џејмс, “Предизвиците на глобалната економија за мултилатералната дипломатија“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.166

²⁶² Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Magdinceva Sopova, Marija (2017) *The international society and the development of global political culture*. International Journal "Knowledge in practice", 20 (3). pp. 1407-1414. ISSN 2545-4439

националните економии преку трговијата со стоки и услуги, преку граничните инвестиции во претпријатијата и финансирањата. Овој процес во втората половина од минатиот век го зголеми повеќе од три пати просечниот приход по глава на жител ширум светот.²⁶³

Во изминативе години честопати се тврдеше дека учествуваме во создавањето на една универзална, светска култура. Притоа се мисли сосема различни концепти. Прво: глобалната култура може да се однесува на мноштво социјални, економски и политички идеи, претпоставки и вредности што потекнуваат од западниот свет, а сега се широко распространети меѓу елитите во целиот свет.²⁶⁴

Светот денес живее во услови на галопирачка глобализација, а со тоа и државите во рамките на меѓународната заедница. Надбискупот на Кејп Таун, г. Нјонгонкулу Ндунгане²⁶⁵ (2003:119) вели: „Кога размислувам за феноменот на глобализацијата, ми текнува на најразлични слики. Една од нив е слика на многу силна струја, која носи сè што се наоѓа долж нејзиниот тек. Друга слика е на бучна и непријателски настроена правосмукалка, која вцицува сè што и се наоѓа на нејзиниот пат, оставајќи зад себе празна патека“. Овие две слики може да се сметаат или за многу бенигни, или како ужасно малигни. За оние кои се возат на врвот на бранот на глобализацијата процесот е доста бениген, додека за оние кои се вцицуваат во текот на процесот, тој е малиген. Глобализацијата не е нешто инцидентно во нашите животи. Таа е начин на живот. Глобализацијата е резултат на човековото дејствување, таа е резултат на мисионерите и патниците околу светот, на конквистадорите и претприемачите, на финансиските стратегии како Џорџ Сорос и на беспомошните помагачи како Мајка Тереза.²⁶⁶ Од економска гледна точка глобализацијата значи процес на зголемена меѓународна поделба на

---

²⁶³ Келер, Х., „Кон поредокот на глобалната економија“, во *“Политичка Мисла”*, 2003, вол.1, бр.4:16

²⁶⁴ Хантингтон П.С., „На пат кон глобалната култура?“, во *“Политичка Мисла”*, 2003:1:4:7

²⁶⁵ Говор на надбискупот Нјонгонкулу Ндунгане на 10.декември 2002 година, на Римокатоличкиот собир на бискупи во Ватикан.

²⁶⁶ Клајн А., „Глобализацијата и локалната самоуправа – силни заедници во еден глобален свет“, во *“Политичка Мисла”*, 2003, вол.1, бр.4:35

работата, а со тоа и преплетувања на националните економии преку трговијата со стоки и услуги, преку граничните инвестиции во претпријатијата и финансирањата. Овој процес во втората половина од минатиот век го зголеми повеќе од три пати просечниот приход по глава на жител ширум светот.²⁶⁷

Ако како главни актери на социјалната конструкција (во политиколошка смисла) ги детерминираме државата, пазарот и цивилното општество, не би било препретенциозно да се тврди дека глобализацијата како процес своите најдлабоки траги ги остава токму во карактерот на меѓусебните односи на овие општествени феномени. Аналогно со брзите текови на глобализацијата кога се создаде еден пакет на процеси, вредности, идеи, уверувања, се појавија и амбициите на државите да ги воведат во своите национални општества овие глобализациски атрибути кои се составен дел на политичката култура и на политичката социјализација. Денешниот феномен на глобализацијата не ги опфаќа само елитите, тој го опфаќа целокупното општество во сите земји и култури. Затоа е разбирливо што во сите делови на светот луѓето реагираат со несигурност, или дури се чувствуваат загрозувани, па и нападнати во поглед на своето потекло, идентитет, култура или религија.²⁶⁸ Општо прифатена е констатацијата, дека во изминатите години, сите ние учествуваме во создавањето на една универзална, светска култура. Притоа се мисли на сосема различни концепти.²⁶⁹

Според Семјуел Хантингтон²⁷⁰ (2003:8), помеѓу главните култури на денешниот свет постојат многу реални разлики. Како што покажуваат соционаучните студии постојат индивидуални култури, колективни култури, култури со одлика на вина, култури со одлика на срам, рамноправни и

---

²⁶⁷ Келер, Х., “Кон поредокот на глобалната економија”, во “Политичка Мисла”, 2003, вол.1, бр.4:165.

²⁶⁸ Клајн А., “Глобализацијата и локалната самоуправа – силни заедници во еден глобален свет”, во “Политичка Мисла”, 2003, вол.1, бр.4:35

²⁶⁹ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) *Културни преобразби кај државите во услови на глобализација*. In: Втората меѓународна научна конференција ФИЛКО - филологија, култура и образование, 10-12 мај 2017, Воронешки државен универзитет, Русија и Универзитет “Гоце Делчев”-Штип, Македонија.

²⁷⁰ Ibid. 2003:1:4:8

хиерархиски култури, култури со одлика на доверба или недоверба, култури во кои луѓето краткорочно размислуваат и такви, во кои долгорочно размислуваат, како во моќните и „вредните“ култури. Социјалните науки ги евидентираа овие или оние разлики во изминативе години.

Според Хантингтон се издвојуваат три различни концепти на т.н. глобална култура.

Видови концепти на глобална култура:
1. Давос Култура
2. Културните трендови од цивилизација до цивилизација
3. Концепт на коегзистенција на различни култури

Слика 17. Шематски приказ на глобалната култура според Хантингтон

Првиот концепт е на т.н. „давос-култура“²⁷¹, по годишната средба на Светскиот економски форум, зад кој стојат стотици владини службеници, банкари, политичари, бизнисмени, академици, интелектуалци и претставници на медиумите од целиот свет. Речиси сите од нив завршиле високо образование од областа на природните, социјалните или општествените науки, работат со зборови и/или со бројки, зборуваат мошне течно англиски јазик, работат за влади, големи фирми и академски институции. Тие се дел од интензивни меѓународни врски и патуваат често во странство. Заеднички за сите нив се вербата во индивидуалноста, пазарната економија и политичката демократија, верба која како таква е широко распространета меѓу населението од западниот свет. Припадниците на концептот на „давос-културата“, според Хантингтон, ги контролираат речиси сите меѓународни институции, многу влади во светот и повеќето

²⁷¹ Се мисли на највлијателните компании, кои еднаш годишно партиципираат на Самитот во Давос кој се смета за настан каде што се кројат глобалните светски трендови, Се работи за околу 1.000 мега-компани претежно од САД, Јапонија, Канада и Европа.

меѓународни економски и воени институции. Давос-културата е од неизмерно значење. Но, во целиот свет има значително мал дел од светското население кое е дел од неа. Тие се далеку од универзалната култура, а водечките фигури кои учествуваат во неа, не секогаш ја имаат моќта во свои раце во сопствената земја. Сепак, оваа култура е несекојдневна последица од глобализацијата на економската активност што се разви во последните векови.

Вториот концепт за глобалната култура се однесува на начинот на консумирањето на западот и поп-културата од целиот свет. Културните трендови се пренесувале отсекогаш од цивилизација на цивилизација. Притоа станувало збор или за технички развитоци без никаква позначајна културна последица или, пак, за трендови што доаѓаат и си одат без позначајно да ја променат културата на рецептивната цивилизација. Нешто поразителна верзија на аргументот за глобална поп-култура, цели не на добрата за консумирање, туку на медиумите и тоа повеќе на Холивуд, отколку на кока кола. Американската контрола на светската филмска, телевизиска и видеоиндустрија, навистина превладува. Но одвај можат да се најдат докази дека со создавањето на глобалната комуникација доаѓа до значајно приближување на вредностите и ставовите. Долгорочно гледано, постои можност глобалните медиуми да предизвикаат, одредено приближување на вредностите и вербата на луѓето, но тоа би се случило за подолг временски период.

Третиот концепт за глобалната култура се однесува на коегзистенција на различни култури. Но, сите тие биле традиционални, а не модерни култури. Тогаш започна економската и социјалната модернизација во западниот свет и со тоа се создаде огромна бездна меѓу западот и незападните, немодерни општества. Денес модернизацијата претставува глобален феномен. Сите култури стануваат модерни и со тоа избледнува разликата меѓу Западот и останатиот свет. Но модернизацијата не имплицира и европеизација. Има бројни примери за тоа како модернизацијата ги зајакнува постоечките култури и со тоа ги зацврстува разликите наспроти другите. Исто како што

пред петстотини години живееле различните култури и цивилизации едни покрај други, така и во овој век гледаме како многу модерни култури егзистираат една покрај друга. Долгорочно гледано можеби, модерните култури би можеле да прераснат во една глобална модерна култура, но тоа би се случило дури во некоја далечна иднина.²⁷²

Политичката култура опфаќа неколку важни моменти: политичката традиција, политичката социјализација, политичкиот јазик, политичкото опкружување и аполитичноста. Првите четири моменти претставуваат активност, односно обликување на политичката култура и нејзина манифестација, додека аполитичноста претставува одбивање на политиката и негирање на нејзиното значење во животот на човекот.

Додека пак, аполитичноста, претставува и состојба на политиката и политичката култура во едно општество на одреден простор и време.

Аполитичноста е последица на заситеноста со политика, заради нејзината преголема динамичност нејзината предвидливост на политичките ставови и манифестации.

Квалитетот на практикувањето на политичката култура, е тесно поврзан со демократскиот развој на една држава.

Од погоре кажаното би можеле да сумираме дека политичката култура е очигледен, но истовремено и невидлив општествен аспект, своевидна енергија врз која се градат и регулираат општествените односи.

3. Глобализацијата и мултилатералната дипломатија

Современиот систем од држави се соочува со силен притисок од силите на глобализацијата. Организацијата на ОН и мултилатералната дипломатија се обидоа да помогнат да се намали дел од баластот на државите во услови на криза или во транзиција кон нови политички и економски системи.

Неверојатното темпо на глобалната економска активност ја поттикнуваше стапката со која националните и меѓународните институции може да се

---

²⁷² Хантингтон П.С., “На пат кон глобалната култура?”, во “*Политичка Мисла*“, 2003:1:4:8

адаптираат кон овие промени. Мултилатералната дипломатија е стара колку и Вестфалскиот поредок на независни територијални држави. Иако има значителен пораст во бројот и важноста на мултилатералните институции и на недржавните актери, останува негибнат. Мултилатералната дипломатија се разликува од традиционалната билатерална дипломатија според средината или арената во која се одвива таа.²⁷³ Според Ерл Саливен, оваа мултилатерална арена вклучува, но и не е ограничена на, јавни меѓународни организации, меѓународно невладини организации (НВО), меѓународни конференции и состаноци на самити. Современата мултилатерална дипломатија еволуирала во текот на многу векови за да ја добие денешната препознатлива форма. Од Вестфалскиот мир до Конгресот во Виена, од конференциите на кои се формираа првите меѓународни организации, до оние конференции на кои се решија големите војни на дваесеттиот век, користењето на мултилатералната дипломатија се зголеми по зачестеност и по важност. Според Фагот Аиел Џоан, еволуцијата на мултилатералната дипломатија и на Организацијата е тесно поврзана со еволуцијата на системот на националните држави, која датира од Вестфалскиот договор во 1648 година, како што е споменато во воведот. Промените, обично, се случуваат преку војна или преку технолошки иновации. Наполеоновите војни доведоа до создавање на Спогодбата на Европа (Concept of Europe), Првата светска војна до Лигата на народите, а Втората светска војна до Организацијата на обединетите нации, при што победниците во секоја војна се обидуваа да воспостават систем или организација за да ги зачуваат стекнатите придобивки и да спречат идни војни.²⁷⁴ Со завршувањето на Студената војна, мултилатералната дипломатија се најде во една транзициска точка или спогодба на *status quo*.

---

²⁷³Саливен Ерл.,“Мултилатералната дипломатија во дваесет и првиот век“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје,2009, стр.385

²⁷⁴Авиел Фагот Џоан.,“Еволуцијата на мултилатералната дипломатија“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје,2009, стр.27

Современата мултилатерална дипломатија се одвива во услови на т.н. „нова дипломатија“ која преку системот на ООН се труди да помогне во подобро менаџирање на ризиците и да ги обезбеди придобивките од глобализацијата“.

Според амбасадорот С.Азмат Хасан, глобализацијата создава „криза во управувањето“ и ја дефинира улогата на Обединетите нации во новиот век. Тој нагласува дека „Организацијата на обединетите нации неколку години се бори со предизвиците на глобализацијата, особено поради тоа што азиската финансиска криза од 1997-1998 послужи како повик за будење на меѓународната заедница“ и ги истражува „различните димензии на глобализацијата и пристапите на соодветната политика со кои системот на ООН може да помогне за подобро менаџирање на ризиците и да ги обезбеди придобивките од глобализацијата.“²⁷⁵ Развојот на новите односи во услови на транснационален проток на луѓе, стоки, капитал, информации во услови на нови комуникациски технологии, наметнаа силна потреба од развивање на мрежи на глобалната јавна политика кои се исцрпуваат во новите односи помеѓу системот на ООН, граѓанското општество и приватниот сектор. Обединетите нации на 31 јануари 1999 година на Светскиот економски форум, во говорот на тогашниот Генерален секретар Кофи Анан за првпат го предложија Глобалниот договор. Генералниот секретар ги предизвика деловните лидери да се придружат на една меѓународна иницијатива – Глобалниот договор – која би ги собрала на едно место компаниите заедно со агенциите на ООН, трудот и граѓанското општество за а ги подржат деветте принципи во областите на човековите права, работните стандарди и човековата средина.²⁷⁶

Потребата од глобална акција во врска со транснационалните проблеми и сè поголемата леснотија за моменталната комуникација помогнаа да се зголеми

---

²⁷⁵Малдун П. Џејмс, „Предизвиците на глобалната економија за мултилатералната дипломатија“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.168

²⁷⁶Азмат С. Хасан, „Обединетите Нации во ера на глобализација“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.218

бројот на НВО на глобално ниво, како и нивната улога во мултилатералната дипломатија. За разлика од 1947 година, кога членките беа буквално единствените актери во меѓународниот процес, Генералниот секретар на ООН, Кофи Анан во 1997 истакна дека „на невладините организации сега се гледа на суштински партнери на Обединетите нации, не само во мобилизирање на јавното мислење туку, исто така и – дури поважно – во спроведувањето на политиката, во работата на терен.²⁷⁷

Во услови на глобализациска ера, се засили кредибилитетот на оперативните невладини организации кои јавно говореа за прашања од јавната политика. Тие со силата на медиумите пренесуваа информации и јавно влијаеја на предметни прашања од јавната политика со што остварија влијание на одлуките на владините претставници по специфични прашања. Понекогаш невладините организации се соочуваа со критики за премногу силна посветеност на еден пристап или прашање, но сепак тоа не ја намали нивната значајна улога.

Покрај невладините организации во услови на глобализација, брзиот проток на информациите меѓу актерите на меѓународната сцена ги истакна и медиумите.

Така во случајот Руанда, главни актери беа медиумите. Во рамките на земјата „медиумите на омраза“ доминираа на сцената искривувајќи ги фактите од теренот и разгорувајќи етнички и политички страсти. Во меѓувреме, секојдневните ѕверства беа емитувани преку меѓународните медиуми до целиот свет. Тоа ѝ обезбеди императив на меѓународната заедница да дејствува и да доведе до голем излив на поддршка кај Обединетите организации и кај безброј приватни организации.²⁷⁸

Ханс Моргентау еден истакнат претставник на реализмот, смета дека: „*владата треба да биде водач на јавното мнение, не негов роб*“.

---

²⁷⁷Фагот Авиел ЏоеН, „НВОи и меѓународните односи“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.227

²⁷⁸Мејерс Г., Мекилбеин М., Херц С., „Пристап на заедника основа“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите Нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009, стр.248

Во таа насока смета Моргентау дека: „оние кои се одговорни за водењето на надворешната политика нема да бидат во можност да се придржуваат кон претходните принципи на дипломатијата доколку постојано не го имаат на ум овој принцип“. Водејќи се од оваа премиса, Моргентау ќе констатира дека рационалните барања на една добра надворешна политика уште од самиот почеток не можат да сметаат на поддршката на јавното мнение чиј избор е повеќе емоционален одошто реален.

Токму затоа, водачите на надворешната политика на државите, меѓународните промотори, лобистите, медијаторите, активистите, лобистите и сите останати дипломатски претставници, треба да водат грижа да ја имаат благонаклоноста на медиумите во процесот на признавање на државите, како потврда на добрата и стабилна внатрешна политика, но и како добро претставување пред останатите земји во светот.

Извесно е дека во иднина суверените држави ќе работат на делегирање на поголем авторитет на меѓународните институции, за полесно справување со глобалните предизвици на новото време.

4. Политичката глобализација и влијанието врз меѓународното признавање

Глобализацијата има политичко, економско и културно влијание врз националната држава, што на крајот влијае и на идентитетот на народите, создавајќи т.н. категорија на "глобални граѓани". Глобализацијата, исто така, создава чувство на меѓузависност меѓу нациите, што може да создаде нерамнотежа на моќ меѓу народите со различни економски предности. Улогата на националната држава во глобалниот свет во голема мера е регулаторна како главен фактор во глобалната меѓузависност. Глобализацијата, исто така, има влијание врз автономијата на националната држава, особено врз економијата, образовниот систем и политиките. Постојат три главни класификации на глобализацијата и тоа:

- политичка,

- социјална и
- економска.

Политичката глобализација се однесува на делот на политичката соработка што постои помеѓу различни земји.

Создавањето и постоењето на Обединетите нации, според многу меѓународни теоретичари, претставува еден од класичните примери на политичка глобализација. Друг пример се политичките активности на невладините организации и социјалните движења, загрижени за различни теми како што се заштитата на животната средина.

Во рамките на овие перспективи, глобализацијата станува процес на преобликување на човечкиот живот преку глобализирање на одредени вредности кои вклучуваат економски модели поврзани со слободната трговија, производство, потрошувачка и дистрибуција, иницирање на културни обрасци поврзани со ентитетот, јазикот и начинот на живеење.

Денес теоретичарите несомнено се трудат да ги разберат и економските и социјалните покрај политичките влијанија на глобализацијата кај земјите во развој. Анализата на податоци за земјите во развој покажала дека социо-економскиот ефект на глобализацијата врз развојот на овие земји е двоен.

Имено, од една страна, придобивките произведени од глобализацијата, како што е миграцијата, можат да бидат корисни за економскиот развој на краток рок. Тие имаат улога на "шок апсорбер" на предизвиците кои се поврзани со транзицијата кон слободна пазарна економија. Од друга страна пак, нивните долгорочни економски влијанија можат да бидат негативни, особено во областите на индустријата и извозот.

Покрај тоа, глобализацијата се оценува дека може да има негативен ефект во иднина, создавајќи губење на човечкиот капитал и искривување на традиционалните форми на општествени структури во општествата.

Политичкото влијание на глобализацијата е исто така двојно. Анализата на податоци покажува дека усвојувањето на либералниот демократски модел од страна на централноазиските влади не е неопходен услов за успешен економскиот раст кај земјите во развој. Земјите можат да бидат демократски

и да имаат низок или среден социо-економски развој, како што се Индија или Украина. Тие исто така можат да бидат недемократски и развиени како Кина или Казахстан. Да се најде одредена врска помеѓу демократијата и развојот потребно е да се разгледаат други важни економски, геополитички и социјални фактори кои можат да придонесат за развојот.

Од друга страна, експертите оценуваат дека регионалните и глобалните предизвици предизвикани од глобализацијата ги принудува земјите од Централна Азија да најдат политичка позиција што ќе ги задоволи интересите на внатрешните и надворешните актери, како и да обезбедат соодветна средина за стабилен политички и економски развој. Дескриптивната анализа покажува дека земјите од Централна Азија го избираат патот на политичка интеграција и соработка преку вклучување во регионални институции. Државите се стремат да ги издржат предизвиците на глобализацијата и да промовираат политичка стабилност и економскиот раст.

Предностите на политичката глобализација се:

- олеснет пристап до меѓународна помош и финансиска поддршка;
- придонес кон светскиот мир;
- намален ризик од инвазии и ограничување на национализмот;
- меѓународните организации често се залагаат да шират вредности за слобода и да се борат против злоупотребите во земјите
- помалите земји можат да работат заедно и да стекнат поголемо влијание на меѓународно ниво.

Во корпусот недостатоци на политичката глобализација се издвојуваат следните аргументи, дека:

- Државниот суверенитет е намален;
- Функционирањето на меѓународните и наднационалните организации честопати не е "демократско" во однос на застапеноста и одговорноста;
- Големите земји можат да ги обликуваат одлуките на наднационалните организации;
- Понекогаш земјите можат да стават вето на одлуки и да ги успорат процесите на донесување нови значајни одлуки;

- Зголемување на движењето на луѓето (мобилност);
- Зголемување на прекуграничната трговија и прекугранично кредитирање и други.

Политичката глобализација може да биде обид да се дискутираат институциите на глобалната власт на нови начини. Во однос на меѓународните односи, глобализацијата прави ефект врз државите кој подразбира обид за глобално владеење.

Па така институциите на системот создаваат норми и процедури, за врз основа на истите државите да соработуваат и да се натпреваруваат во границите на добро воспоставените институционални рамки, овозможувајќи им можности за дејствување во прифатливи граници.

Глобализацијата нуди можност и за меѓудржавна соработка за прашања од значење за нациите и светот, која доколку правилно се развие може да ги попречи можните меѓудржавни конфликти. Исто така, ако една држава се ангажира активно во институциите на глобално владеење, тоа подразбира дека тие може во одредена мера да се откажат од својот суверенитет. За многу националисти и други екстремистички идеологии ова може да биде проблематично. Економската глобализација подразбира земјите да се согледаат заедно како една голема глобална економија, кои ја олеснуваат меѓународната трговија. Кон крајот на 20 век, многу земји се согласија да ги намалат тарифите или данокот на стоки што се увезуваат од други земји со цел да се олесни меѓународното трагување.

Ова упатува на спротивставување и на двата концепти за водење на меѓународните односи-реализам и институционализам.

Спротивставувањето на овие два концепти наметнува повеќе прашања и дилеми за тоа кои земји ги поставиле правилата за олеснета трговија, за кого се залагаат истите, односно чии права застапуваат, и како може најмалку моќните да влијаат на креирањето на политиките на меѓународната сцена и како да го направат тоа на начин кој ќе им биде од корист. Имено, некои земји немаат толку моќ како другите во поставувањето на меѓународната економска и политичка агенда, поради големите

нерамнотежи на моќта меѓу нациите што се рефлектираат во меѓународните институции. Како последица на тоа, сегашната форма на глобализација е во голема мера обликувана од правилата кои ги наметнува еден дел од светот (највлијателните земји) и овие правила не секогаш ги поддржуваат земјите во развој и земјите во транзиција. Како што е нагласено во Бангкок Декларацијата од февруари 2000 година: "глобализацијата може да биде моќна и динамична сила за раст и развој". Па така, ако е соодветно управувана, може да делува во насока да се постават темелите за правичен раст на меѓународно ниво.

Но, од суштинско значење е да се истрае во потрагата по консензуални решенија преку отворен и директен дијалог во кој се земаат предвид фундаменталните интереси на сите (UNCTAD X, 2000, Бангкок декларација)²⁷⁹.

Гледањето на "државата" како апстрактен збир од реални држави отсекогаш било проблем, особено во меѓународното право. Истото станува сè повеќе проблем во дискусиите за влијанијата на глобализацијата и нејзините ефекти бидејќи тие се разликуваат во земјите како САД или Кина и се несомнено различни од оние во Сомалија или Андора и така натаму.

Сумирајќи ги ефектите од влијанијата на глобализацијата врз државата, доаѓаме до констатација дека глобализацијата како феномен влијае на дерогирање на основните правни карактеристики за утврдување на државноста. Имено, таа условно кажано ги брише националните граници, делувајќи наднационално и проширувајќи ја територијата на делување, но влијае и на суверенитетот како правна карактеристика на државноста. Глобализацијата се стреми да создаде глобални граѓани кои преку средствата за информатичко-комуникациски технологии лесно комуницираат меѓу себе и кои лесно стапуваат во економско-социјални односи. Комуникацијата помеѓу народите понатаму поттикнува да се создаде и

---

²⁷⁹ United Nations Conference on Trade and Development (2000). Tenth session, Bangkok Declaration, Global Dialogue and Dynamic Engagement, линк: https://unctad.org/en/Docs/ux_td387.en.pdf, последно пристапено на 21 мај 2019

глобална култура за која погоре во оваа глава зборувавме. Политичката глобализација се однесува и на растот на светскиот политички систем, и по големина и по сложеност. Овој систем ги вклучува националните влади, нивните владини и меѓувладини организации, како и невладините независни елементи на глобалното граѓанско општество, како што се меѓународните невладини организации и организациите за социјално движење²⁸⁰.

Поделени се мислењата за ефектите кои глобализацијата ги има врз државите во развој кои се стремат да обезбедат полн меѓународно правен субјективитет и оние кои се доминантни (големи) сили од чија наклоност и поддршка зависат првите.

Поместувајќи ги, проширувајќи ги, или во крајна линија дерогирајќи ги правните обележја на државноста, глобализацијата ги менува критериумите за меѓународно признавање на државите. Еден од клучните аспекти на политичката глобализација е намалувањето на важноста на националната држава и подемот на другите актери на политичката сцена. Создавањето и постоењето на Обединетите нации се нарекува еден од класичните примери на политичка глобализација и претставува пример за ефектот кој глобализацијата го има врз признавањето, каде институтот на меѓународно признавање е еден од инструментите за развивање на соработката со други држави врз основа на заеднички интереси..

---

²⁸⁰ Salvatore Babones (2008). "Studying Globalization: Methodological Issues". In George Ritzer (ed.), *The Blackwell Companion to Globalization*. John Wiley & Sons. p. 146. [ISBN 978-0-470-76642-2](#).

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Согласно погоре кажаното во докторската дисертација, доколку ги сумираме досега изложените и анализирани податоци, ќе заклучиме дека истите во корелација со истражувачките прашања придонесоа да дојде до сознанија кои во иднина оставаат искусствени знаења на науката, но и на водачите и применувачите на надворешната политика и право. Во оваа докторска дисертација беше применета истражувачка стратегија која е комбинација од дедуктивна и индуктивна истражувачка стратегија.

Со дедуктивната стратегија тргнавме од најопштото, а тоа се основните принципи врз кои се темели меѓународното право и понатаму ја следевме линијата на операционализација на таквите принципи до правните интерпретации во практиката (од општото преку посебното до поединечното).

Што се однесува до индуктивната стратегија пак, одејќи од поединечното, преку посебното до општото, акцентот го ставивме токму на чинителите што доминираат во поедини случаи, за на крај, преку нивно сумирање и групирање, да се дојде до феноменот на политичката прагма во меѓународните односи како релативизација на меѓународното право.

Научните предвидувања и претпоставки во хипотетската рамка се потврдија во целост и истите се во конзистентна кореспонденција со предметот, целите и задачите на истражувањето.

Општата хипотезата дека за меѓународното право една држава не постои сè додека истата не биде признаена, најде широк приказ во изложените анализи на случаи за Република Македонија, Република Косово и Република Крим. Иако целосно различни во генезата на нивното создавање, сите изложени случаи во докторскиот труд, повикувајќи се на правото на самоопределување на народите, бараа потврда за нивното политичко постоење во рамките на меѓународната заедница, а пред сè преку остварувањето на членството во Организацијата на обединетите нации.

Посебните хипотези се: „Политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“, го потврдува и фактот дека анализираните случаи постоеле дефакто и продолжуваат да постојат независно од отсуството на признавање од другите држави во светот.

Ова пак, ја потврди и втората посебна хипотеза дека: „Институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница“, што директно го отсликува отсуството на Република Косово и Република Крим на официјални состаноци организирани од легитимни меѓународни организации.

Република Македонија пак, иако различна во генезата на градење на својата независност од случаите на Косово и Крим, сепак заради апсурдноста на билатералниот спор со името кој го имаше со Република Грција, исто така ја делеше судбината на неможност да го оствари своето членство во меѓународните организации (НАТО и ЕУ) иако ги исполнуваше критериумите и иако ова право ѝ беше гарантирано во Времената спогодба од 1995 година. Заканите од политичка изолација во рамките на меѓународната заедница, ја однесоа Република Македонија во преговори со Република Грција под покровителство на медијаторот Метју Нимиц, што пак резултирало со потпишување на Преспанскиот договор во 2018 година и уставна промена на името во Северна Република Македонија.

Ова е потврда дека потребата на една држава да учествува рамноправно во меѓународната заедница со останатите држави, особено да може да го остварува своето право на членство во меѓународните организации како НАТО и ЕУ, силно ги притиска земјите да трагаат по своето широко меѓународно признавање. Тоа ја потврдува и **поединечната хипотеза на овој труд дека:** „Стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави“.

Тешко е да се носат заклучоци за етичноста на признавањето или непризнавањето на една држава, особено имајќи го предвид фактот дека

станува збор за политичко, а не етичко прашање, кога примената на меѓународното право може да оди во еден или пак во друг правец, а притоа знаејќи дека земјите кои трагаат по признавање и понатаму постојат и егзистираат на географската карта, независно од немањето на меѓународен субјективитет.

Невозможно е да се најде баланс помеѓу реализмот и институционализмот во меѓународните односи, затоа што тоа се два комплетно спротивставени концепти.

Во ера на постмодерен конституционализам, а трагајќи се по меѓународно признавање на државите многу често доаѓа и до прекршување на *ius cogens* (задолжителните норми) на меѓународното право.

Разгледувајќи ги и правците за водење на меѓународните односи дојдовме и до искусвени сознанија дека феноменот на политичка прагма во меѓународните односи го релативизира меѓународното право, но и дека за меѓународното право една држава не постои се додека истата не биде признаена.

Од погоре изложеното можеме да заклучиме дека во политичката теорија не постои едногласност околу дефинирањето на поимот политика.

Политиката најопшто може да се дефинира како остварување на одредени идеи суштествени за една заедница. Тоа се пред сè идеите суштествени за една заедница. Тоа се пред сè идеите за општото добро, правдата и општата корисност. Како што на индивидуален план човекот се стреми што повеќе да ги усоврши своите морални особини, така на планот на животот во една заедница, тој се стреми кон правдата и кон општото добро, т.е. кон усовршување на својата заедница.²⁸¹

По дефиниција, надворешната политика треба да биде дел, поточно значителен дел од политиките што било која држава или суверен политички ентитет ги спроведува. Ние ја именуваме таа политика како надворешна политика, но и други луѓе ја нарекуваат - меѓународна политика, светска

---

²⁸¹ *Enciklopedija političke culture*, (1993), Savremena administracija, Beograd, стр.873.

политика, глобалната политика, меѓународни односи, компаративна политика.²⁸²

Меѓу неколку пристапи, па дури и повеќе-концепции во проучувањето на надворешната политика, геополитиката како што е веќе споменато е секако, една од оние неизбежни. Тоа има долга историја и има произведено богатство на академски извори како и концептуална критика. Некои автори го поврзуваат потеклото со анализата на Аристотел за просторните фактори кои имаат влијание врз политичките форми на древните грчки градови. Навистина, бројни социјални мислителци уште од античките времиња до денеска, кои размислуваат за политиката, имале и сè уште имаат на нивните маси географски карти покрај нивните бележници и моливи.²⁸³ Навистина, смртта на Аристотел во 322 пр. н.е. го означува крајот на една ера во политиката историја на европската цивилизација и почетокот на нова, чиј континуитет допира до денес.

Се до XVII век одговорноста за дипломатија во европските држави рутински била доделувана на различни бирократии („на државните службеници“) на географска основа. Некои од тие функции биле одговорни и за одредени домашни работи (Hamilton and Langhorne, 1995 : 72-73).²⁸⁴

Макијавели пишува речиси исклучиво за механиката на власта, за средствата за помош на кои државите можат да станат силни, за политиките со помош на кои државите можат да станат силни, за политиките со помош на кои тие можат да ја прошират својата власт, и за грешките кои водат до нивно гнилење и преврат. Политичките и воените мерки се, практично, единствените објекти на неговиот интерес, и нив речиси целосно ги одвојува од религиозните, моралните или социјалните размислувања, освен како средства за постигнување на политичките цели. Целта на политиката е да се

---

²⁸² Mircev D., (2006), *The Macedonian Foreign Policy 1991-2006*, Skopje, Az-buki, p.9

²⁸³ Ibid, p.11

²⁸⁴ Berridge Geoff R., (2004), *Diplomacija Teorija i praksa*, Fakultet politickih znanosti, Sveucilista u Zagrebu, p.5.

зачува и зголеми самата политичка моќ, а мерката со која тој ја цени е успехот во остварувањето на оваа цел.²⁸⁵

„Секој владетел треба да има добри темели, бидејќи доколку нема, со сигурност ќе пропадне“.²⁸⁶ Меѓународните односи се организирани околу правната фикција дека државите имаат ексклузивна јурисдикција врз својата територија, нејзините жители и ресурси и настаните што се случуваат на неа. Практиката, како што може да се очекува, е многу зад замислата, како што обично е случај со политичките принципи. Како и да е, основните норми, правила и практики на современите меѓународни односи се засноваат врз сувереноста на државата и формалната еднаквост на (суверените) државите.²⁸⁷

Ханс Моргентау претставник на рационалистите во меѓународната политика, пишува дека меѓународната политика, како и политиката воопшто е битка за моќ. Се разбира ако се тргне од идејата дека физичкиот опстанок е од примарно значење за секој поединец, ќе се дојде до заклучокот дека моќта е од примарно значење за државите како субјекти на меѓународното право, затоа што националната безбедност е од примарно значење. Низ призмата на моќта државата го промовира својот национален интерес, кој потоа се труди да го оствари во рамки на светската политика.

Во делото „За Божјата држава“, Св. Августин вели дека: „Човековата историја е синусоида од добри и од лоши настани, односно од уништувачки војни, кои се обидуваат да обезбедат краткотраен мир, чие крајно значење не е разбирливо за човекот, но е одредено од Бога“.²⁸⁸

За разлика од него, претставниците на интернационалистичката теорија во меѓународната политика се залагаат за односи меѓу државите регулирани со норми и поведење со кои претходно доброволно се согласиле, а кои би се применувале и во војна и во мир.

---

²⁸⁵ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Универзитет “Св.Кирил и Методиј”-Скопје, стр.332-333.

²⁸⁶ Макијавели Николо, (2009), *Владетелот*, Ѓурѓа Скопје, стр.60.

²⁸⁷ Донели Џек, (2004), *Меѓународни човекови права*, Книгоиздателство Ми-Ан Скопје, стр.34

²⁸⁸ Милер Д., (2002), *Блеквелова енциклопедија на политичката мисла*, Книгоиздателство МИ-АН, стр.9.

Пораката на Емануел Кант дека: „Состојбата на мир мора да биде воспоставена“, и дека таа може да се реализира преку една „слободна федерација“ на држави, е блиска до идеите за колективна безбедност и меѓународно организирање, карактеристични за институционалистите од нашето време.²⁸⁹ Принципот на решавање на меѓународни спорови по пат на мирни средства ги обврзува сите држави и оние кои се членки на Организацијата на обединетите нации и оние кои не се, сите меѓународни спорови да ги решаваат по пат на мирни средства и на таков начин да не бидат загрозени меѓународниот мир и безбедност.²⁹⁰

Во текот на дебатата во врска со Декларацијата за неупотреба на сила од 1987 година, единствено САД и Австралија експлицитно се залагаа за антиципаторна самоодбрана; останатите држави беа во можност да ги задржат своите позиции преку едноставно изоставување на каква било одредба за самоодбраната, освен општата формула дека: „државите имаат природно право на индивидуална и колективна самоодбрана во случај на вооружен напад, како што е предвидено во Повелбата на ОН“.²⁹¹

Швајцарскиот правник Емерих де Вател еден од првите интелектуални претходници на современиот интернационализам во делото: „Законот на нациите“ вели: „правдата е основата на секое општество и таа е многу поважна да најде соодветна примена во односите меѓу нациите, отколку во односите помеѓу индивидуите“.²⁹²

Според теоретичарот Карл Шмит (1993:96) пак, суштината на политичкото дејствување се наоѓа во разликувањето пријател-непријател. Таквиот вид разликување според Шмит, им дава политичка смисла на човечките дејности и мотиви. Тоталноста на политиката содржана во тоа што секоја област на човековото дејствување (религијата, стопанството, моралот и друго) е

---

²⁸⁹ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Универзитет “Св.Кирил и Методиј”-Скопје, стр.37.

²⁹⁰ Симиќ Мирослав, (1988), *Savremeni medzunarodni odnosi i rat*“, Vojnoizdavacki i novinski centar, стр.80.

²⁹¹ Греј Кристина, (2009), *Меѓународно право и употреба на сила*, Фондации за меѓународно јавно право, Просветно дело АД-Скопје, стр.10.

²⁹² Williams, Goldstein and Schfritz, (1994), *Classic Readings of International Relations*, Wadsworth Publishing Company, Belmont California, стр.7.

подложна на вакво разликување, т.е. на поделбата на пријатели и непријатели. Секоја религиозна, морална, економска, етничка или некоја друга спротивност се претвора во политичка спротивност, кога ќе стане доволно силна да ги групира луѓето на пријатели и непријатели.²⁹³

Светската политика како појдовна точка ја има реалноста на меѓународната заедница со воспоставените односи, институции и активната улога на многу партнери во одредувањето на насоките на оваа политика, преку инструментите на надворешната политика, преговорите, заедничките потфати и влијание.²⁹⁴

Меѓународниот режим претставува збир на принципи, норми, правила и процедури за донесување одлуки прифатени од државите (и од другите меѓународни актери) како обврзувачки во рамките на дадена област.²⁹⁵

Денес меѓународното општество живее со предизвикот на глобализацијата. Затоа прашањата на меѓународната меѓузависност мора да добијат важен статус во националните политички агенди, а унапредувањето на меѓународната соработка кај државите не смее да ја истисне националната одговорност на државите, кои треба ги зачуваат културните, историските и идентитетските разлики, а притоа да дадат морален придонес во унапредувањето на една глобална култура.

Државата е врховна организација на човештвото денес. Чувствата кои членовите на оваа национална заедница ги негуваат кон неа се наречени национализам. Суверенитетот пак, овозможува национализмот да добие политички и правен израз во меѓународното општество. Ова значи дека државите, главни актери во меѓусебните односи, себе си се сфаќаат како суверени, а тоа значи дека тие не се подложни на ниеден повисок политички авторитет. Оттука институциите на меѓународното општество, вклучувајќи го тука и правото, се осмислени така што да можат да одговорат на барањето за суверенитет. Меѓутоа суверенитетот на меѓународен план има значење на

---

²⁹³ Schmit Carl, (1979), *Der Begriff des Politischen*, Duncker und Humbolt, Berlin, стр.37.

²⁹⁴ Mircev D.,(2006), *The Macedonian Foreign Policy 1991-2006*, Skopje, Az-buki, p.13

²⁹⁵ Stephen D. Krasner, "Structural Causes on Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables", во Краснер (ed.) *International Regimes* (Ithaca: Cornell University Press, 1982), стр.2.

правна еднаквост на државите која прилично прецизно може да се дефинира со јазикот на меѓународното право.²⁹⁶

Меѓународното право почива врз определена структура на моќ на меѓународното општество која ја карактеризираат специфични форми на политичко однесување и соодветни форми на поведение.²⁹⁷

Карактерот на структурата на меѓународното општество, т.е. неговата хоризонтална поставеност, го прави процесот на создавање норми, чие почитување зависи, во крајна линија, од волјата на државите, бавен и макотрпен.²⁹⁸

Секоја суверена држава е должна да ја почитува независноста на секоја друга суверена држава, а судовите на една земја нема да ги судат постапките на владата на друга, сторени во рамките на својата територија.²⁹⁹

Основни извори на меѓународните односи се задолжителните норми на меѓународното право (*jus cogens*) и правните начела признати од цивилизираните народи.

Со помош на задолжителните норми на меѓународното јавно право и правните начела, признати од цивилизираните народи, меѓународните односи на државите стануваат правни односи или вредности кои се развиваат со помош на правото. Во таков контекст, правото се јавува како фактор за цивилизиран развој на меѓународните односи.

Институтот на меѓународно признавање е еден од инструментите за развивање на соработката со други држави врз основа на заеднички интереси. Овој институт „признавање на државите“ е познат уште во Лигата на народите и во Обединетите нации. Правните ефекти од признавањето на државите се ограничени ако се сведени само на декларативен акт, но тие можат да бидат и конститутивни и посериозни, ако се следени со

---

²⁹⁶ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен Факултет при Универзитетот “Св.Кирил и Методиј”-Скопје, стр.427

²⁹⁷ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен Факултет при Универзитет “Св.Кирил и Методиј”-Скопје, стр.453

²⁹⁸ Ibid, str.452.

²⁹⁹ Повеќе кај: Bishop, W.W., (1971), *International Law Cases and Materials*, Little Brown & Co., Boston, Toronto

воспоставувањето на други правни економски притисоци, како што е изолација или бојкот.

Важно е да се потенцира дека признавањето на државите нема директна врска со воспоставувањето на дипломатските односи, имено може да се случи државата да биде признаена, но со неа да не бидат воспоставени дипломатски односи, а додека обратното не е можно, бидејќи воспоставувањето на дипломатските односи подразбира и признавање на таа држава.

Надворешната политика на една држава зависи од многу фактори, но пред се од интересите на државата во поглед на одредени прашања. Ист е и случајот со Република Македонија. Надворешната политика на Република Македонија често се менувала со промена на власта (што е случај и во другите држави) и на тој начин настанува (дис)континуитет во надворешната политика. Надворешната политика на државата е препознатлив конгломерат, од проблематични по опстанокот на државата - партиски ставови, што на меѓународната сцена ги пласираат партиските претставници кои во конкретен момент преку легитимни избори се наоѓаат на чело на централните органи на власта.

„Нема многу претерување во тврдењето дека ако во милениумот во кој зачекоривме нашава цивилизација биде уништена, тоа, најверојатно, нема да биде резултат на ненадејна епидемија или драматичен недостиг на храна, како што било случај со претходните цивилизации, туку на погрешно водената надворешна политика“.³⁰⁰

Во најголем дел, толкувањето на надворешната политика се темели на двата доминантни мисловни правци, реализмот и идеализмот (институционализмот).

Реализмот во сите свои форми ја потенцира подложноста на надворешната политика на влијанието од човечките услови и моќта на меѓународно ниво. Прописите на меѓународното јавно право честопати се кршат, особено оваа

---

³⁰⁰ Малески Д., 2000, *Меѓународна политика*, Правен факултет, Универзитет Св.Кирил и Методиј, -Скопје, стр.5.

појава е забележлива во услови на војна кога „силните го прават она што имаат моќ да го направат, а слабите го прават она што мора да го прифатат“. Идеализмот пак, е мисловен правец кој се појавил помеѓу двете светски војни и ги означува либералите кои сакале да стават крај на сите војни по 1918 година преку формирањето на Лигата на народите и системот на колективната безбедност.

Институционалистите својот правец го темелат на обидите за постигнување на недостижни цели како што е еднаквост или правда или правење на добри дела.

Наспроти овие два доминантни мисловни правци во надворешната политика се споменуваат и други кои немаат во толкава мера белег врз креирањето на надворешната политика.

Надворешната политика и меѓународните односи на секоја земја условени се освен со нејзината внатрешна политика и со основните карактеристики на политичкиот систем и со начинот на кои останатите држави пристапуваат кон неа.

Направени се обиди за воспоставување на универзални критериуми за добивање на споменатите статуси и можности меѓутоа ниту еден не успеал да се афирмира како релевантен и почитуван од сите држави во светот. Постојат два поголеми правци кои се занимаваат со оваа проблематика.³⁰¹ Првиот е Декларативната теорија на државноста, кој потекнува од конференцијата одржана во Монтевидео, и која најдобро е сумирана во реченицата: „Политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“. Според неа за стекнување на државност, а со тоа и вклучување на државата во меѓународното право како негов субјект, потребно е задоволување на четири категории: поседување на територија, население, влада и способност за управување со претходните три. Доколку се навратиме на почетокот од текстот ќе видиме дека најголемиот дел од дефиницијата е преземена од Вестфалскиот мировен

---

³⁰¹Повеќе кај: H. Lauterpacht, Recognition of states in international law, New Haven Conn : Yale Law Journal, 1944.

договор, што значи дека не станува збор за новина во меѓународното право, туку веќе постоечки критериум кој иако признаен не е во целост прифатен и спроведуван без дискриминација. Ова не води до вториот правец кој се нарекува Конститутивна теорија на државноста. Таа го пропишува признавањето од страна на други држави како инструментално при стекнувањето со државност и статус на субјект на меѓународното право на една нова земја. Ставовите кои ги пропагира теоријата, која иако формално не е широко прифатена можеме да ја сметаме како реалистичка, убаво се доловени во мислата на Опенхајм кој вели: „Меѓународното право не вели дека една држава не постои се додека не е признаена од други, меѓутоа истовремено за него таа не постои се додека остане без признание“. Сублимирајќи ги декларативните позиции на државите по оваа тематика но и реалноста, од изложеното, може да се дојде до заклучок дека признавањето на една држава како суверена и како релевантен субјект на меѓународното право е отворено за интерпретација, не постојат правила на игра во ова поле и секоја постоечка држава признава нова држава на своја дискреција и во согласност нејзиниот национален интерес, притоа не облигаторно придржувајќи се до некои обичајни норми во меѓународното поведење.

Со оглед на тоа што правото, особено меѓународното, е жива материја отворена за интерпретација иако основните одлики на една држава се јасни сепак може да се констатираат два типа на држави кои се делат на *de jure* - постојат според правото, и *de facto* - постојат во реалноста, врз база на тоа дали и кои од карактеристиките на државноста ги поседуваат.³⁰²

De jure држави се оние кои остваруваат некои од условите на државност но не сите три. Како пример може да се земе држава која има територија и население, но не и целосен суверенитет врз истите. Исто така, како пример се зема и влада во егзил, односно влада која според меѓународната заедница има право да полага суверенитет врз одредена територија и

---

³⁰² Исто, стр.268.

население, но поради окупација не може да го оствари тоа право, каков што е случајот со владите на Балтичките држави, во периодот за време на Втората светска војна додека нивните територии се под нацистичка окупација тие се признаени од земјите од Алијансата како нивни легитимни владетели, улога која и *de facto* ја преземаат по ослободувањето. Уште еден специфичен пример за признаен суверенитет во отсуство на територија, на некој начин но не потполно *de jure* држава туку повеќе како *de jure* влада, е суверенитетот со кој располага „организацијата“ позната како Суверениот воен ред на Малта.

За *de facto* држава се смета ентитет кој поседува и територија и население и суверенитет, но на кој му недостига признание за легитимно располагање со истите од поголем број на други држави. Тоа е најчесто случај поради тоа што *de facto* државата претходно била дел од друга земја која се спротивставува и го оспорува нејзиниот суверенитет. Тука ја пронаоѓаме допирната точка помеѓу карактеристиките на државност, но и потребата од нивно признавање како легитимни од други, веќе постоечки, земји.³⁰³ Примери за *de facto* држави во светот има многу, меѓу кои се Тајван, кој Народна Република Кина го смета за дел од својата територија иако нема реален суверенитет врз него, како што е и случајот со Сомалиленд и Сомалија, до одреден степен сецесијата на Косово од Република Србија, случајот со анексијата на Крим и Севастопол и други.

Прописите на меѓународното јавно право честопати се кршат, особено оваа појава е забележлива во услови на војна кога „силните го прават она што имаат моќ да го направат, а слабите го прават она што мора да го прифатат“. Па така, признавањето во надворешната политика секогаш е пропратено со преседани. Случајот на постапката за прием на Република Македонија во членство во Обединетите нации е своевиден преседан во историјата на таа

---

³⁰³ Повеќе кај: Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chachorovski, Zoran (2017) *International Recognition of the countries and the foreign policy (theories and precedents)*. US China Law Review, 14 (5). pp. 271-283. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)

организација. Овој преседан е важен не само поради конкретните околности поврзани со Република Македонија, туку и како можен негативен пример во процедурата, имено како зависност на правните од политичките проценки во телата и органите на Обединетите нации. Во постапката за прием низ телата на ОН, Советот за безбедност, Генералното собрание на ОН, во случајот на Македонија, не доминираа правните и поопштите политички аргументи, туку се наметна како тема и пречка политичкото оспорување на една земја членка (Грција), која повикувајќи се на одредбите на Повелбата за зачувување на мирот и избегнување на создавање кризни зони во светот, своите политички ставови кон Македонија ги претстави како можна закана за мирот (самото постоење на Македонија на нејзините северни граници) што, всушност претставуваше издигнување на еден билатерален спор на ниво на „процедурална пречка“ во Обединетите нации.

Овој политичко-правен преседан во меѓународното право и меѓународните односи резултираше со склучување на Конечна спогодба помеѓу Република Грција и Република Македонија попозната како Преспански договор, со што Република Македонија прифати ново име “Република Северна Македонија“ за севкупна употреба (*erga omnes*), во надеж дека со тоа ќе се отстранат пречките за полноправно членство на државата во НАТО и ЕУ, како и во останатите меѓународни организации.

Во трудот е направен осврт и на Косовската декларација за независност од Србија која беше спроведена на 17 февруари 2008. Меѓународните реакции беа мешани и светот продолжува да биде поделен во врска со меѓународното признавање на Косово.

Покрај декларацијата за независност на Косово, осврт беше направен и на Декларацијата за независност на Крим и градот Севастопол, за анексија кон Руската Федерација.

Анализата на овие случаи, како и кусиот преглед на други, покажаа дека состојбите е невозможно да се анализираат само низ принципите на меѓународното право. Неминовно е да се земат предвид и меѓународните

односи помеѓу државите, како и нивната дипломатска проактивност, за а се изгради појасен впечаток.

Подлабинско анализирање на овие случаи потврдува дека границите на објективните параметри на меѓународното право се обезвреднуваат континуирано и тие се губат под тонажата на нагласениот опортунизам во меѓународните односи.

Државната сецесија е инхерентно тешко да се помири со современиот нов светски поредок. Тоа е чувствителен и неодреден аспект на меѓународното право што полн со контроверзии. Сепак, на 17 февруари 2008 година, меѓународната заедница беше принудена да се соочи со овој феномен откако Косовското собрание унилатерално прогласи Република Косово („Косово“) да биде независна и суверена држава, без оглед на постојните тврдења на Република Србија („Србија“) за суверенитетот над оваа покраина.

Овој чин беше катализатор за широка дебата за тоа дали меѓународното право ја поддржува појава на нови независни ентитети создадени преку одвојување на дел од територијата и населението на постоечка држава. Пред оваа декларацијата, превладувачкиот став меѓу многуте правни коментатори беше дека: „меѓународно право ниту експлицитно забранува, ниту го признава правото на етничка група за еднострано отцепување од матична држава“.

Ситуацијата не се смета за појасна дури ни по појавата на Декларацијата за независност, а меѓународните правни научници сè уште не можат да понудат унифициран одговор на прашањето на дали ова отцепување (сецесија) е во согласност со законот. Косово неизбежно претставува суштински тежок случај. Случајот на Косово се најде пред Меѓународниот суд на правдата во Хаг, каде што во 2010 година беше изнесено советодавно мислење за независноста на покраината. Судскиот документ потврди дека прогласувањето на независноста на Косово е во согласност со меѓународното право, но образложението што стои зад него и ден-денес е

предмет на спротивставени интерпретации. Според резонирањето на Судот, прогласувањето независност не е противправно од аспект на меѓународното право. За судиите не претставувал пречка ниту фактот што Косовскиот парламент, којшто ја прогласи независноста, всушност, беше творба на тогашната мисија на ООН на Косово. Одговорот на Судот беше дека Косовскиот парламент не ја вршел својата официјална улога, туку бил претставник на волјата на народот на Косово. Парламентот, оттаму, ја имал слободата да ги занемари резолуциите на Советот.

Имајќи го предвид ваквото објаснување, ставот на Меѓународниот суд во уште понагласена мера наоѓа одек во случајот на анексијата на Крим кон Русија. За поранешната украинска покраина не постоеше резолуција од Советот за безбедност со која се забранува независност, бидејќи Русија, како постојан член на Советот, во секој случај ѝ ќе ставеше вето. Внатрешната постапка по која се дојде до независноста на Крим – непосредно граѓанско изјаснување на референдум, коешто гледано озгора носи поголема институционална легитимност од гласањето на времено тело оформено од ООН – има сериозна релевантност за меѓународното право. Ако се следи линијата на размислувањето на Меѓународниот суд, најважно било да се спроведе соодветна процедура што води до прогласување независност. Според таа логика, ако Косово можело да прогласи независност, нема причина поради која и Крим не би го сторил истото. Овие аргументи, сепак, не можат да се набљудуваат само врз основа на принципите што командуваат во меѓународното право; нивното разбирање ја наметнува потребата да се погледне и во заднината на меѓународната политика. Во својата суштина, косовската независност дојде како исход на безизлезноста од слепата улица во која се најде меѓународната заедница во 2008 година. Со оглед на тогашните неповолни околности, независноста на Косово беше најмалото од сите можни зла. Имено, преговорите помеѓу Србија и косовските Албанци за конечниот статус на провинцијата не постигнаа пробив. Меѓународната заедница не можеше да си дозволи да ја напушти провинцијата што претходно ја имаше запоседнато преку применување

воена сила и каде што интервенира за да спречи поголема човечка катастрофа. Ако, пак, ООН решеа наново да го интегрираат Косово во рамките на Србија, ќе можеше да се очекува дека Албанците ќе вршат напади врз своите бунтовнички сили. Повеќегодишното управување на ООН со Косово дефакто резултира со независност од Србија, а тоа беше тренд што не можеше да се поврати. Имајќи го тоа на ум, мали се изгледите дека судиите можат непристрасно да го искаже своето мислење во врска со случајот; секое разгледување на ваквите случаи во меѓународното право не смее да го занемари политичкиот прагматизам.

Секој обид да се востановат правни начела, врз чија основа би се оправдало прогласувањето независност на некоја покраина или на одредена провинција, не е ништо друго освен илузија. Мислењето за Косово на Меѓународниот суд на правдата го утврди принципот според кој уставот на една држава не е пречка прогласувањето на независноста да биде легална – иако во случајот на Косово, српскиот Устав тоа изречно го забрануваше. Оттаму, независноста на Косово не беше резултат на принципи од меѓународното право ами на карактеристичен сплет околности во кои се најдоа засегнатите меѓународни сили. Ако останеме доследни, истиот метрички систем би требало да се примени и на независноста на Крим. Имено, за Русија беше поволно да се ангажира околу Крим ако се има предвид дестабилизацијата на нејзиното непосредно соседство, т.е. на Украина. Секој аргумент што би се изнел против оваа анализа може да се заснова само на становишта со политички полнеж од меѓународните односи, а не со наводно објективните параметри на меѓународното право, кое уште еднаш се покажа безвредно кога станува збор за меѓународните граници.³⁰⁴ Правниот акт со кој беше официјализирана волјата за независност на Автономната Област Крим претставува клучниот документ како неопходен правен услов со кој Врховниот Совет на Автономната Област на Крим ја искажа својата волја за независност проследена со референдум, повикувајќи се на принципите на меѓународното право, но и на она што е

---

³⁰⁴ *Академик*, линк: <https://www.akademik.mk/setsesijata-na-kosovo-i-aneksijata-na-krim-kade-e-linijata-na-megunarodnoto-pravo-4/>, пристапено на 29 јули 2018

особено интересно – потврдата на Меѓународниот суд на ООН во однос на прашањето за Косово. Според анализите на теоретичарите, сецесијата и во двата случаи не е меѓународно-правен легален инструмент кој е поддржан во меѓународното право, но состојбата во Крим и Косово фундаментално се разликува во три работи – човековите права, заканата од воена сила и процесот на преговори со учество на меѓународната заедница.

Проектите наречени ЕУ и НАТО, денеска најсликовито ја доловуваат промената која државата како субјект на меѓународното право ја доживува, особено државниот суверенитет како елемент врз кој почива делегирањето на власта и контролата над територијата.

Па така, ако се навратиме наназад, уште од времето на Вестфалскиот мир и Француската Револуција кај државата како субјект, ќе се забележат воочливи разлики.

Во минатото, државите беа поборници за можноста самите да делегираат власт над својата територија и население, без мешање однадвор, денес политичките проекти, кои се смета дека се директна заслуга на глобализацијата, се залагаат за отстапување на дел од националниот суверенитет за сметка на поцврсти гаранции за зачувување на безбедноста или економскиот развој.

Ова претставува своевиден преседан со кој државите ќе треба да се справуваат во иднина. Ако на ова прашање пристапиме како на тековен предизвик за справување, со кој секоја држава се бори на свој начин, тогаш Референдумот Брексит од 23 јуни 2016, за останување или излегување на Велика Британија од Европската Унија, ја потврдува токму модификацијата која глобализацијата ја направи врз државите и нејзините основни атрибути. Промените кои глобализацијата ги наметнува врз државата и она што неа ја карактеризира (територија, население, власт и суверенитет) влијаат и врз односите помеѓу самите држави, но истовремено укажуваат и на нерамномерната распределба на моќта.

Во глобализациски констелации, односите помеѓу државите се движат од соработка и интеграција до меѓузависност, а тоа често придонесува за различни форми на организирање на државите во сложени видови држави. Способноста на дипломатијата на една нација да “генерира обратни ефекти”, првенствено за самата земја, зависи од многу внимателен избор на политички производни линии кои треба да се развијат, како и од точно читање на условите на светскиот политики пазар.³⁰⁵

Дипломатијата е најдоброто средство за зачувување на мирот што може да го понуди едно општество, но не е доволно добро, особено во услови на современата политика и современата војна.³⁰⁶

Оттука се потврдува погоре кажаното дека: „дипломатијата може да го направи мирот посигурен отколку денес, а светската држава може да го направи мирот посигурен отколку што тој би бил во услови кога сите нации би живееле според правилата на дипломатијата“.

1. Генерален заклучок

Генералниот заклучок кој може да се изведе од презентираното е дека меѓународното право, а со него и процесот на признавање на држави, иако постои и е кодифицирано, не е возможно да се спроведе во секој случај едноставно поради недостатокот на механизам за присила кој би ги санкционирал земјите кои ги прекршуваат и не се придржуваат до неговите принципи. Ова е особено важно во поглед на најголемите и најмоќни држави во светот за кои не постои практичен начин преку кој би биле приморани да се водат по прифатените меѓународни норми и закони, што значи дека меѓународното право, барем во поблиската иднина, останува само на ниво на прирачник за тоа како државите треба да се однесуваат, но не и како тие мора да се однесуваат. Токму затоа се погласно се наметнува укажувањето

---

³⁰⁵ Хенриксон Алан К., (2007), *“Посебна дипломатија на светската јавна сцена: Глобалните “области” Канада и Норвешка*, Во: Новата Јавна дипломатија, мека сила во меѓународните односи, од Мелисен Јан, Просветно дело АД Скопје, стр.101

³⁰⁶ Малески Д., (2000), *Меѓународна политика*, Правен факултет “Јустинијан Први”, Скопје, стр.117

дека е време Обединетите нации да воспостават механизам како стратегија за спречување на конфликти.

Принципот на самоопределување на народите и правото на сувереност на државите се сметаат за основен и рамковен принцип кое ги овозможува сите останати права. Во Повелбата на Обединетите нации пак, се употребува следната формулација на овој принцип на човекот и нацијата: „Сите луѓе имаат право на самоопределување и слободно одредување на политичкиот статус, економскиот поредок и на социо-културниот развој...“ и параграф 2...„пријателските односи меѓу нациите се базирани врз принципите на еднакви права и самоопределување на народите...“. Обединетите нации принципот на самоопределување на народите го формулираат како фундаментално човеково право кое е основа за уживање на сите други права. Ова е посебно нагласено во Резолуциите 421 (D)V од 1950 година, 637 A(VII) од 1952, а посебно од Резолуциите 2625 (XXV) од 1970 година, и 2105 (XX) од 1965 година, и 42/74 од 1987 година итн. Во посебно изработена студија на Поткомисијата за превенција на дискриминацијата и заштита на малцинствата во 1974 година, правото на самоопределување се дефинира како „важен и динамичен принцип на современиот меѓународен живот... и како основа за користење на сите други прва на луѓето и државите“.³⁰⁷

Правото на сувереност на државите има своја „позитивна и негативна димензија на остварување: позитивната се состои од дефинирање на квалитет и квантитетот на власта на државата на својата територија и население како највисока политичка власт над населението и територијата, над која нема друга арбитрарна власт. Додека, „негативната“ димензија на остварувањето на суверенитетот е обврската на сите други држави да се воздржуваат од мешање во внатрешните работи на суверените држави, експлицитно определена со забраната на вооружена интервенција (со Повелбата на ОН), да се воздржуваат од притисок со економски блокади и интервенционизам, бојкоти и сл.

---

³⁰⁷ Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул Скопје, стр.64.

Меѓународната правна практика, посебно одлуките на Постојаниот суд на правдата во Хаг, го дефинираат суверенитетот на државите како највисока власт, нераздвојна од поимот на независност на државата.³⁰⁸

Суверенитетот на државата може да се набљудува и дели и според поинакви критериуми, на пример, како: правен и де факто суверенитет, апсолутен, конвенционален, поделен, условен и др.

Важен е акцентот на односот помеѓу сувереноста на државите и т.н. задолжително меѓународно право. Меѓународното задолжително право, не само што не ја загрозува сувереноста на државата, туку неа ја овозможува како правен поим.

Суверенитетот на државите се протега и на многу значајната сфера на економски суверенитет и контрола над природните богатства и ресурси на државата. Во членот 1, од „Пактот за граѓанските и политиките права на човекот“, се дефинира овој суверенитет како „слобода на државата и на луѓето во неа да располагаат со природните богатства и ресурси“.

Државите во меѓународната заедница имаат и темелно право на „себеодржување“. Ова право и меѓународниот механизам кој го овозможува се назначени во деловите 6 и 7 од Повелбата на Обединетите нации каде што се разработува механизмот на „колективната безбедност“, главно содржан во механизмот на реакции на Советот за безбедност, во случаи кога е загрозен мирот или кога станува збор за агресија врз суверена држава.

Правото на одбрана на државите произлегува од правото на сувереност и независност.

Интензивниот развој на комуникациите во XIX век, придонесе државите да се стекнат и со право на меѓусебна комуникација. Ако во минатото тоа беше моќност, во современиот развој на меѓународното општење претставува правна можност на државите суверено да воспостават и регулираат меѓународни односи во најширока смисла на зборот, а во функција на општ просперитет и благосостојба на современиот свет.

---

³⁰⁸ *Ibid*, стр.65

Специјалниот комитет на ОН за проучување на начелата на меѓународното право за пријателски односи и соработка меѓу државите и на овој план внесе значајно прецизирање со следната формулација: „државите имаат должност да соработуваат една со друга, без оглед на разликите во нивните политички, економски и општествени системи, во различни области на меѓународните односи со цел за одржување на меѓународниот мир и соработка и унапредување на економската стабилност и прогрес, и заради општата благосостојба на нациите и меѓународна соработка без дискриминација“.³⁰⁹ За таа цел:

- а) Државите ќе соработуваат со другите држави на планот на одржување на меѓународниот мир и безбедност;
- б) Државите ќе соработуваат на планот на унапредување на општото почитување на правата на човекот и основните слободи и на искоренување на сите облици на дискриминација и сите облици на религиозна нетрпеливост;
- с) Државите ќе ги водат сопствените меѓународни односи на економски, социјален, културен, технички и трговски план согласно со начелата на суверена еднаквост и неинтервенција;
- д) Државите – членки на ОН се должни да преземат заедничка и поединечна акција во соработка со ОН и во согласност со соодветните одредби на Повелбата.

Државните граници се крајни точки до каде се простира суверенитетот на една држава во принцип државите имаат:

- 1. Неограничени компетенции да изведуваат акции, да склучуваат договори итн. во меѓународната сфера: ова е едно значење на терминот „државност“ како што се применува во државите;
- 2. Ексклузивна компетентност во надворешните работи, принципот што се одразува на членот 2, став 7 од Повелбата на Обединетите нации. Ова се разбира, не значи дека тие се семоќни, во

---

³⁰⁹ Фрчкоски Љубомир, et al., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул, Скопје, стр.70

меѓународното право во однос на надворешните работи: тоа значи дека нивната надлежност е неограничена *prima facie* и не е предмет на контрола од страна на други држави;

3. Не се предмет на обврзувачки меѓународни процеси, надлежност или решавање, сè додека тие не се согласат, дали во специфични случаи или општо, на такви задачи;
4. Во меѓународното право државите се сметаат за „еднакви“, принцип, што исто така беше признаен од Повелбата (членот 2 ()). Ова е делумно поради сумирањето на тековните принципи, но исто така тие може да имаат одредени други нужни последици. Тоа е формално, не е морално или политики, принципиелно. Тоа не значи, на пример, дека сите држави се овластени на еднаков глас во меѓународните организации, просто дека во која било меѓународна организација што не е базирана на еднаквост е барана согласност на сите членки за дерогација на еднаквоста;
5. Конечно, која било дерогација од овие принципи мора да биде јасно утврдена; во случај на сомневање на меѓународниот суд или трибунал ќе одлучи во корист на слободата за активност на државите, и во надворешните и во внатрешните работи, или со посебна дерогација од еднаквоста. Оваа претпоставка – која, се разбира, е утврдена во кој било одреден случај – обезбедува корисна индикација во поглед на статусот на ентитетот во чија полза се повикува.

Државите кои претходно ги одредивме и како правни личности кои се еднакви, не можат да дозволат нивните спорови да бидат решавани пред внатрешни судски органи на други држави, тие уживаат имунитет и привилегии во однос на внатрешното право на други држави. Сепак овој имунитет на државите не е апсолутен, имено тие не може да уживаат имунитет од меѓународна одговорност која произлегува од одредбите на меѓународното право.

2. Исполнување на целите на истражувањето:

На крајот, резимирајќи го овој научен труд повторно би се навратиле на истражувачките прашања кои стоеја исправени пред нас, но и на целите и хипотезите. Во однос на целите, трудот ги потврди целите.

Имено, во однос на **првата цел**, направивме научна анализа и дескрипција на процесите. Ги проучивме теоретските гледишта и мисловните правци за да се изврши идентификација и дескрипција на нивното влијание во водењето на надворешната политика, со цел добиените резултати од истражувањето да дадат свој придонес во науката. Посебен осврт беше ставен на улогата на органите кои ги претставуваат државите во меѓународните односи.

Во однос на **втората цел**, направивме анализа, експликација и синтеза на размислувања и ставовите кои даваат одговори на истражувачките прашања со што во иднина тие би се ставиле како искусствени знаења на науката, но и на водачите и применувачите на надворешната политика и право, кои се неопходни во осознавањето на вистинските процеси и проблеми и нивното прогнозирање во иднина.

И во однос на **третата цел**, извршивме и своевидно научно прогнозирање на идните процеси и потреби кои се во директна корелација со случаите анализирани во трудот, а за кои постои анализа, емпирија и доволно научна потврда во меѓународните спогодби, политичките одлуки, ратификуваните закони и поединечните искуства кај различните видови држави во меѓународното право и меѓународните односи.

3. Потврдување на хипотезите:

Како што и ги започнавме заклучните согледувања, уште еднаш да констатираме дека од сите одговори на истражувачките прашања, од сите изложени и анализирани податоци, сознанија до кои дојдовме во целост ги потврдуваат хипотезите поставени во хипотетската рамка на овој труд.

Анализата на случаите со признавањето на државите во меѓународното право и меѓународните односи **ја потврди општата хипотеза**, според која: „За меѓународното право една држава не постои се додека истата не биде признаена, а феноменот на политичката прагма го релативизира меѓународното право“. Оваа докторска дисертација **ги потврди и посебните хипотези**, според кои:

- „политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“,
- „институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница“, и дека
- „стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави“.

Со докторската дисертација се потврди и дека:

- Начинот на кој се водат внатрешните односи во државата и нејзината надворешна политика, влијаат на меѓународните односи;
- Правниот институт меѓународно признавање на државите и воспоставувањето на дипломатските односи значително влијаат врз водењето на надворешната политика на државите во меѓународната заедница;
- Дипломатските активности и усогласувањето на интересите со други држави влијаат и врз нејзиното признавање во рамките на меѓународната заедница
- Примената на правците за водење на меѓународни односи има директен одраз во признавањето на државите
- Политичката глобализација влијае на правните карактеристики на државите, како основни обележја за меѓународно признавање.

Хипотезите во овој труд најдиректно се отсликаа во анализата на случаите кои беа разработени во седмата глава. Таков е примерот со признавањето на Република Македонија во Обединетите нации под уставното име,

неможноста да стане членка на НАТО и покрај исполнетите критериуми на Самитот на НАТО 2008 година во Букурешт, како и претпоставената ситуација за евентуалното (не)добивање покана за членство во Европската Унија, а сето ова предизвикано од апсурдноста на спорот кој Република Грција го има со уставното име на Република Македонија.

Потребата од закружување на меѓународниот субјективитет на Република Македонија *(за меѓународното право една држава не постои се додека истата не биде признаена)*, а секако и од решавање на овој децениски билатерален спор со Грција *(меѓународно признавање се темели на волјата на другите држави)*, резултираше со потпишување на Конечна спогодба во 2018 година (Преспански договор) *(институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница)*.

Хипотезите најдоа своја потврда и кај случајот со независноста на Косово и припојувањето на Крим кон Руската Федерација.

Имено во случајот со Косово, непризнавањето на Косово од страна на близу 50% од земјите членки на ООН, како и од страна на Србија и Русија (членка на Советот за безбедност на ООН), ја докажува поставената хипотеза дека *“за меѓународното право една држава не постои додека истата не биде признаена”*. Во исто време, фактот дека Косово е признаено од три соседни земји, како и од близу 49% од земјите членки на ООН, ја потврдува посебната хипотеза дека *„политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“*, како и поединечната хипотеза дека *„меѓународното признавање се темели на волјата на другите држави“*.

Погоре изложените податоци преку и индуктивен и дедуктивен метод не водат до констатација дека и покрај Декларацијата за независност на Косово, сепак отсуството на пошироко меѓународно признавање, особено од Руската Федерација и Србија, ја прави новосоздадената држава на Балканот без

потполн меѓународно правен субјективитет. Ова е во директна корелација со поставените хипотези во овој труд и истите целосно ги потврдува.

Во однос на случајот референдумот за независност на Крим, кој во иднина нема да се нарекува Автономна Украинска Република Крим, туку само Република Крим, согласно одлука донесена по усвојувањето на декларацијата за независност на 11 март 2014 во парламентот во Симферопол, може да заклучиме дека поставените хипотези во целост се потврдија.

Случајот Крим како и секое спорно прашање за кое интерес имаа водечките светски фактори не беше имун на еднострани интерпретации на меѓународното право, теоретски и практични контроверзии и соочување на аргументи и контрааргументи. Така, за САД, овој случај е нелегитимен и во спротивност со меѓународното право, додека, за Русија е во согласност со меѓународното право и со Повелбата на ОН и принципот за самоопределување на народите.

Меѓународно-правно опсервирано, Автономната Република Крим со референдумот и усвоената декларација го истакна правото на самоопределување предвидено со задолжителните *ius cogens* норми на меѓународното право. Во оваа насока, концептот на самоопределување во случајот на Крим (или во кој било друг случај) изгледа мошне оправдано.

Меѓународната заедница, не остана само на јавните и декларативните заложби за непризнавањето на новиот статус на Крим по референдумот.

Имено, во јануари 2015 година, се појавија и првите арбитражи против Русија поради нејзината анексија на Крим. Ставот на Европската Унија, наметнатите санкции кон Русија и Крим, се всушност потврда за генералната хипотеза дека „феноменот на политичката прагма во меѓународните односи го релативизира меѓународното право“, но и на посебната хипотеза дека „политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“. Фактот дека големите сили како САД и ЕУ не ја признаваат Република Крим, не ја побива реалноста дека таа и понатаму постои.

И покрај донесената Декларација за независност на Република Крим и нејзиното припојување кон Руската Федерација, сепак САД, Европа и Украина го отфрлија овој чин на осамостојување, сметајќи го за спротивен на меѓународното право. Сигналите кои ги испратија водечките сили испратија сигнал за дипломатските претставници ширум светот во однос на градењето позиција за признавање или непризнавање на новосоздадената Република Крим.

Ова ја потврдува и општата хипотеза на трудот дека за меѓународното право една држава не постои се додека истата не биде признаена.

Фактот дека Република Крим е признаена само од Руската федерација ја носи во дипломатска изолација и отфрлање од било каква заедничка активност на меѓународната политичка сцена, а во согласност со меѓународното право.

Случајот со анексијата на Крим ја потврдува и нашата посебна хипотеза дека: „Политичкото постоење на една држава е независно од нејзиното признавање од други држави“, па така Република Крим постои и делува во рамките на Руската Федерација независно од тоа дека големите западно-европски сили сметаат дека истото е неосновано и во спротивност со принципите на меѓународното право.

Овој случај е потврда и на нашата втора хипотеза, дека: „Институтот признавање на државите во меѓународното право и меѓународните односи, силно го детерминираат водењето на надворешната политика на државите во рамките на меѓународната заедница“, а потврда за тоа е дипломатската изолација која му се случува на Крим, чие делување е ограничено само во рамките на Руската Федерација.

И понатаму на Република Крим ѝ недостига нејзиното осамостојување да добие потполн меѓународен правен субјективитет. Ова ја потврдува и поединечната хипотеза на трудот дека: „Стекнувањето на самостојност и меѓународен правен суверенитет на една држава е формално зависен од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави“.

Можеме да заклучиме дека стекнувањето на самостојност, признавање и меѓународен правен субјективитет на една земја е формално зависен процес од нејзиното меѓународно признавање, кое се темели на волјата на другите држави во светот. Сублимирајќи ги декларативните позиции на државите и реалноста, може да се дојде до заклучок дека иако основните белези на една држава се јасни, сепак признавањето на една држава како суверена и како релевантен субјект на меѓународното право е отворено за интерпретации.

Токму затоа, врз база на тоа кои карактеристики ги поседуваат се издвојуваат два типа на држави кои се делат: на *de-jure* (оние кои постојат според правото), и на *de-facto* (оние кои постојат во реалноста).

Одамна се познати теоретските правни дилеми, дали може во меѓународната заедница да постои „апсолутна сувереност на државите“ паралелно со меѓународниот правен поредок. Денес оваа дилема се смета за апсолвирана и се смета дека суверенитетот е ограничен само со оние меѓународни правни норми кои тие доброволно би ги прифатиле и со меѓународните задолжителни норми (*ius cogens*), кои се сметаат за основна вредносна матрица на државата, а оттука и за цивилизациски постулат на меѓународната заедница.

Признавањето на државите во меѓународното право и меѓународните односи претставува неопходност во современи услови, бидејќи иако државата делува како самодоволна творба, сепак таа во рамките на меѓународното општество е најмоќна институција која перманентно тежнее кон соработка со другите земји и зголемување на својата доминација и моќ во меѓународните односи.

**Додаток: Преглед на содржина на табели, карти, графикони,
фотографии**

<u>Слика 1.</u> Илустрација на државна територија од површината кон внатрешноста на земјата.....	42
<u>Слика 2:</u> Меѓународно признаени човекови права.....	93
<u>Слика 3:</u> Приказ на теориите и алтернативните правци во меѓународните односи.....	150
<u>Слика 4.</u> Резултати од Референдумот за независност на Република Македонија.....	210
<u>Слика 5:</u> Извадок од Резолуција на Генералното собрание A/RES/47/225, со која Република Македонија стана членка на Обединетите нации на 8 април 1993 година.....	216
<u>Слика 6.</u> Резултати од Референдумот во Република Македонија во 2018 година.....	231
<u>Слика 7.</u> Графички приказ на резултатите од Референдумот во 2018 по општини.....	232
<u>Слика 8.</u> Резултати од гласањето во Собранието на Република Македонија на 11.1.2019 за усвојување на уставните амандмани за стапување на сила на Конечната спогодба.....	233
<u>Слика 9.</u> Преглед на содржината на изменетите уставни амандмани.....	234
<u>Слика 10.</u> Карта на Косово со соседните земји.....	239
<u>Слика 11.</u> Мапа на државите кои ја признаа независноста на Косово.....	242
<u>Слика 12.</u> Мапа со приказ на етничката композиција на Косово.....	243
<u>Слика 13:</u> Лингвистичка мапа на Украина според пописот од 2001 година.....	263
<u>Слика 14:</u> Удел на Русите во разните реони на Крим според пописот во 2014 година.....	263
<u>Слика 15.</u> Резултати од референдумското гласање на Крим и Севастопол.....	265
<u>Слика 16.</u> Карта на Крим и Севастопол.....	267
<u>Слика 17.</u> Шематски приказ на глобалната култура според Хантингтон.....	285

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА:

Библиографија:

- [1]. „Разбирање на човековите права“, (2008), Македонски Информативен Центар во соработка со Директоратот за јавна дипломатија при Министерството за надворешни работи на Република Македонија, Печатница Европа 92, Кочани
- [2]. Adler, E., (2005). Barry Buzan's use of constructivism to reconstruct the English School: "not all the way down.". *Millennium: Journal of International Studies*, 34: 171–82.
- [3]. Alan Gewirth, (1984), *Human Rights: Essays on Justification and Application* (Chicago: University of Chicago Press).
- [4]. Alder J., (1994), *Constitutional and administrative law-second edition*, Macmillan press, London
- [5]. Ananda Abeysekara, (2008), *The Politics of Postsecular Religion: Mourning Secular Futures* (New York, Columbia University Press)
- [6]. Aristotel, (1984), *Politika: четврто издание*, Beogradski Izdavacko-graficki zavod, Beograd
- [7]. Arter D., (1993), *The Politics of European Integration in the Twentieth Century*, Aldershot, Dartmouth
- [8]. Ashis Nandy, (2007), *The Return of the Sacred: The Language of Religion and Fear of Democracy in a Post-Secular World* (Kathmandu: The Mahesh Chandra Regmi Lecture
- [9]. Avery G. and Cameron, F, (1999), *The Enlargement of the European Union*, Sheffield, Sheffield Academic Press
- [10]. Basu R., (1993), *The United Nations: Structure and Functions of an International Organization*, Sterling Publishers, New Delhi
- [11]. Baun M., (2000), *A Wider Europe: The Process and Politics of European Union Enlargement*, Oxford, Rowman & Littlefield

- [12]. Benett A.L., (2004), *Medzunarodne organizacije*, Politicka kultura, Zagreb
- [13]. Berridge Geoff R., (2004), *Diplomacija Teorija i praksa*, Fakultet politickih znanosti, Sveucilista u Zagrebu
- [14]. Bishop, W.W., (1971), *International Law Cases and Materials*, Little Brown & Co., Boston, Toronto
- [15]. Black Jeremy, (2017), *A history of Britain - 1945 to Brexit*, Indiana University press
- [16]. Blek Sem, (2003), *Odnosi s javnošću, drugo izdanje*, Clio, Beograd
- [17]. Bodin Jean, (1577), *Six livres de la republique*
- [18]. Bridgette Martin, (2008), *Secession and Statehood: The International Legal Status of Kosovo*, A dissertation submitted in partial fulfilment of the degree of Bachelor of Laws (Honours) at the University of Otago, Dunedin
- [19]. Brilmayer Lea, (1991), "Secession and Self-Determination: A Territorial Interpretation", *Yale Journal of International Law*
- [20]. Brownlie Ian, (2008), *Principles of Public International Law*-seventh edition, Oxford University Press
- [21]. Buchanan, A. (1992). Self-Determination and the Right to Secede. *Journal of International Affairs*, 45(2), 347-365. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/24357361>
- [22]. Bull H. et.al., (1992), *Hugo Grotius and International Relations*, Oxford, Oxford University Press
- [23]. Carley Patricia, (1996), *SELF-DETERMINATION Sovereignty, Territorial Integrity, and the Right to Secession*, линк: <https://www.usip.org/sites/default/files/pwks7.pdf>, последно пристапено на 30 мај 2019
- [24]. Chacarovski, Zoran and Atanasoski, Drasko and Apostolov, Mico and Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) *South Sudan Vehicle Workshop Hazardous Waste Management*. *Journal of Traffic and Transportation Engineering*, 5 (4). pp. 157-169. ISSN 2328-2142

- [25]. Charles Taylor, (2007), *A Secular Age*, Harvard: Harvard University Press;
- [26]. Charlesworth Hilary, (2003), *The Constitution of East Timor*, *International Journal of Constitutional Law*, Volume 1, Issue 2, 1 April 2003, Pages 325–334, <https://doi.org/10.1093/icon/1.2.325>
- [27]. Chomsky Noam, (2003), „*Mediji, Propaganda i sistem*“, Društvo za promicanje književnosti na novim medijima, Zagreb
- [28]. Chryssochooi D. N., (1998), *Democracy in the European Union*, London, Tauris Academic Studies
- [29]. Conference on Yugoslavia Arbitration Commission – Opinion no. 6, On the Recognition of the Socialist Republic Yugoslavia by the European Community and its Member States, Paris 11 January, 1992, In: *European Journal of International Law*: <http://www.ejil.org/pdfs/4/1/1227.pdf> , стр. 77, (Accessed: 2009, March 05).
- [30]. Corwin E.S., (1957), *The President Office and Powers 1787-1957 History and Analysis of Practice and Opinion*, New York University Press
- [31]. Craig Calhoun, Mark Juergensmeyer, and Jonathan VanAntwerpen (eds), (2011), *Rethinking Secularism*, Oxford, Oxford University Press
- [32]. D. P. O' Connel, (1965), *International Law*, Stevens and Sons Limited, Oceana Publications inc, London, New York
- [33]. David Scott and Charles Hirschkind (eds), *Powers of the SecularModern: Talal Asad and his Interlocutors* (Stanford, California: Stanford University Press, 2006);
- [34]. *Declaration on Yugoslavia*, Extraordinary EPC Ministerial Meeting in Brussels, 16 December, 1991
- [35]. Đorđević Jovan, (1957), *O javnom mnenju*, Beograd
- [36]. Đorđević Toma, (1975), *Političko javno mnenje*, Novi Sad
- [37]. Dugard John and Raič David ‘*The role of recognition in the law and practice of*
- [38]. *Enciklopedija politicke culture*, (1993), Savremena administracija, Beograd

- [39]. *Encyclopedia "Britannica"*, 2005, Deluxe edition, CD-ROM
- [40]. *Europe after the Lisbon Treaty – conference proceedings*, 2001, University American College Skopje
- [41]. *European Council Declaration on Yugoslavia Annex II*, European Council in Lisbon 24-26 June, 1992.
- [42]. *European Journal of International Law* 1993 4(1):66-71.
- [43]. Frankel J., 1979, *International Relations in Changing World*, Oxford
- [44]. Fred R. Dallmayr, *Dialogue Among Civilizations: Some Exemplary Voices* (New York: Routledge, 2002);
- [45]. Frederik Kirgis, (1994), *The Degrees of self determination in the UN Era*, AJIL
- [46]. *Genaro* *Estrada*,
http://www.biografiasyvidas.com/biografia/e/estrada_genaro.htm,
 (Accessed: June2, 2016)
- [47]. *Genaro* *Estrada*,
http://www.biografiasyvidas.com/biografia/e/estrada_genaro.htm,
 (Accessed: June2, 2016).
- [48]. Gilpin R., (1981), *War and Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge
- [49]. Griffiths, Martin, (1995), *Realism, Idealism and International Politics: A Reinterpretation*. London: Taylor and Francis
- [50]. Grotius H., (1957), *Prolegomena to the Law of War and Peace*, trans. Francis W. Kelsey, New York: Liberal Arts Press
- [51]. H. Lauterpacht, (1944), *Recognition of states in international law*, New Haven Conn : Yale Law Journal
- [52]. Habermas Jirgen, (1969), *Javno Mnenje*, Beograd
- [53]. Hans Kelsen, *The Law of the United Nations*
- [54]. Hardy, (1956), *Modern Diplomatic Law*
- [55]. Harold K.H. (1988), *Why the President (Almost), Always Wins in Foreign Affairs: Lessons of the Iran-Contra Affair*, The Yale Law Journal, vol.0/97, No.7

- [56]. Harrison C., (2006), *Rethinking Augustine's Early Theology*, Oxford University Press, Oxford
- [57]. Hent de Vries and Lawrence E. Sullivan (eds), *Political Theologies: Public Religions in a Post-Secular World* (New York: Fordham University Press, 2006);
- [58]. Hertmann F.H., (1967), *The Relations of the Nations*, New York
- [59]. Hobbes Thomas, (1651), *Leviathan of the matter, form and power of a commonwealth ecclesiastical and civil*, печатено во година
- [60]. Huntington S.P., (1997), *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*, Simon & Schuster, The Free Press, London
- [61]. ICJ(International Court of Justice), 1952 година, Одлуки на Меѓународен суд на правдата
- [62]. Ingrid Detter, (1965), *Law Making by international Organizations*, Stockholm
- [63]. International & Comparative Law Quarterly (1986), 35 : 975-990 Cambridge University Press.
- [64]. International Arbitration Resources, <https://www.international-arbitration-attorney.com/new-arbitration-russia-arising-annexation-crimea/>, пристапено на 29 јули 2018
- [65]. International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>, (Accessed: 2010, April 20).
- [66]. Iston D., (1963), *The Political System*, New York
- [67]. Jack Donnelly, (1989), *Universal Human Rights in Theory and Practice* (Ithaca: Cornell University Press
- [68]. John Dugard and David Raič 'The role of recognition in the law and practice of secession' in Kohen, <https://www.cambridge.org/core/books/secession/role-of-recognition-in-the-law-and-practice-of-secession/FCBC50F8029F15E099F8CB5937CB0AA8>, пристапено 2 декември, 2018

- [69]. John Milbank, (2006), *Theology and Social Theory: Beyond Secular Reason*, Oxford: Blackwell
- [70]. Josef F. Awad, Praeger, (1985), *The Power of Public Relations*
- [71]. Josep Casanova, (1994), *Public Religions in the Modern World*, Chicago: University of Chicago Press
- [72]. Judith Butler, (2008), 'Sexual Politics, Torture, and Secular Time', *The British Journal of Sociology*, 59:1
- [73]. Judith Butler, Jürgen Habermas, Charles Taylor, Cornel West, (2011), *The Power of Religion in the Public Sphere*, edited by Eduardo Mendieta and Jonathan VanAntwerpen, afterword by Craig Calhoun (New York, Columbia University Press,
- [74]. Jürgen Habermas and et al., (2011), *An Awareness of What is Missing: Faith and Reason in a Post-secular Age*, Cambridge: Polity Press
- [75]. Jürgen Habermas and Joseph Ratzinger, (2007). *The Dialectics of Secularization: On Reason and Religion*, San Francisco: Ignatius Press,
- [76]. Jürgen Habermas, (2008), *Between Naturalism and Religion: Philosophical Essays*, Cambridge: Polity Press
- [77]. Kaare Storm et al., (2005), *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford University Press
- [78]. Kosovo Thanks You, www.kosovothanksyou.com, пристапено на 08.12.2018.
- [79]. L. Oppenheim, (1947), *International Law*, Longmans, Green and Co., London, New York, Toronto
- [80]. Levi W., (1976), *Law and Politics in the International Society*, London 1976
- [81]. Lijphart, A. (1971). Cultural Diversity and Theories of Political Integration. *Canadian Journal of Political Science / Revue Canadienne De Science Politique*, 4(1), 1-14. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3231439>

- [82]. Lijphart A., 1984, *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*, New Haven: Yale University Press
- [83]. Machiavei Niccolo, *Il Principe (Владетелот)*, напишано во 1513 година, а првпат објавно во 1532 година
- [84]. Malcolm N., 2006, *Aspects of Hobbes*, Oxford University Press, Oxford
- [85]. Martin Bridgete, (2008), A dissertation submitted in partial fulfilment of the degree of Bachelor of Laws (Honours) at the University of Otago, Dunedin, *Secession and Statehood: The International Legal Status of Kosovo*
- [86]. Milic Vladimir, (1992), *Socijalni lik politickog javnog mnjenja vo "Radzanje javnog mnjenja i politickih stranaka"*, Beograd
- [87]. Mill J.S., (1984), *Considerations on Representative Government*, Dent,London
- [88]. Mingst K., (2003), *Essentials of International Relations*, New York
- [89]. Mircev D., (2006), *The Macedonian Foreign Policy 1991-2006*, Skopje,Az-buki
- [90]. Mircev Dimitar, *International Position and Foreign Policy of Macedonia in the Light of the Last NATO Summit: President's activities*", Crossroads, The Macedonian Foreign Policy Jurnal, April-October 2012, ol.III, No.2, Macedonian Information Centre (MIC)
- [91]. Montevideo Convention on Rights and Duties of States, (1933)
- [92]. Muller W., Bergman T. and Strom K., 2003, *Parliamentary democracy: promises and problems, Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies*, Oxford
- [93]. Murray W. Robert, (2015), *Sistem Society and the World*, second edition, E-International Relations, Bristol, England
- [94]. Mavelli, L., & Petito, F. (2012),The postsecular in International Relations: *An overview. Review of International Studies*,38(5), 931-942

- [95]. NAOC, Nato Assotiation of Canada, линк: <http://natoassociation.ca/going-back-in-history-the-role-of-recognition-in-the-creation-of-a-state/>, последно пристапено 10 ноември, 2018
- [96]. *Nedovrseni mir: izvestaj Medzunarodne Komisije za Balkan*, Edicija Rat i mir, (1998), Radio B92 & Nasa Borba, Beograd
- [97]. Official Documents System of the United Nations, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/IMG/N9320374.pdf?OpenElement>, (Accessed: 2008, November 14).
- [98]. Peace of Westphalia, Енциклопедија „Британика“, (www.britannica.com)
- [99]. Perry A. John, Perry K. Erna, (1958), *The Social Web*, New York
- [100]. Philip Gorski, David Kyuman Kim, John Torpey, and Jonathan VanAntwerpen (eds), *The Post-Secular in Question: Religion in Contemporary Society* (New York: New York University Press, 2012)
- [101]. Podunavac M., (1998), *Politicka Kultura и politicki ustanove*, in Mirjana Vasovic /ur./, *“Fragmenti politicke kulture”*, Institut drustvenih nauka, Beograd
- [102]. Prakash S., 2003, *The Essential Meaning of Executive Power*, University of Illionois law review vol.2003
- [103]. *Pravni Leksikon (drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje)*, (1970), Savremena Administracija, Beograd
- [104]. R. Higgins, (1963), *The Development of International Law Through the Political Organs of U. N.*, London,
- [105]. R. Higgins, (1963), *The Development of International Law Through the Political Organs of U. N.*, London
- [106]. Raul B., (1972), *The President Monopoly of Foreign Affairs*, Michigan Law Review vol.71, Michigan
- [107]. Rays Baker, William E. Dodd eds, (1927), *The Public Papers of Woodrow Wilson, War and Peace*, New York

- [108]. Reports of judgements, advisory opinions and orders of International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>, пристапено октомври 2015 година
- [109]. Ryan M. Richard and Deci L. Edward, (2000), Self Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social development and Well-Being", In: American Psychologist, Vol.55, No.1. 68-78, DOI: 10.1037//0003-066X.55.1.68
- [110]. Salvatore Babones (2008). "Studying Globalization: Methodological Issues". In George Ritzer (ed.). [The Blackwell Companion to Globalization](#). John Wiley & Sons. p. 146. [ISBN 978-0-470-76642-2](#).
- [111]. Sartori G., 1997, *Comparative Constitutional Engineering*, Houndmills: Macmillan
- [112]. Schmit Carl, (1979), *Der Begriff des Politischen*, Duncker und Humbolt, Berlin
- [113]. *Secession of Quebec* [1998] 2. S.C.R. 217; 37 ILM, 1998, 1342
- [114]. Silverstein, J. (1979). *Secession: The Legitimacy of Self-Determination*. By Lee C. Buchheit. (New Haven and London: Yale University Press, 1978). American Political Science Review, 73(4), 1205-1206. doi:10.2307/1954072
- [115]. Slaughter Anne-Marie, (2011), *International Relations, Principal Theories*, Oxford University Press
- [116]. Snyder Jack, 2011, *Religion and International Relations Theory*, Columbia University Press
- [117]. Stephen D. Krasner, (1982), "Structural Causes on Regime Consequences: Regimes as Intervening Variables", во Краснер (ed.) *International Regimes* (Ithaca: Cornell University press
- [118]. Stojanovska-Stefanova A., Atanasoski D., (2017), *UN Goal: Sustainable Tourism as a Key Contributor for Sustainable Development in Developing Countries*, In: Challenges of tourism and business logistics in the 21st century ISCTBL, 24-25 Oct 2017, Gevgelija, Macedonia.

- [119]. Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) *International Relations and Policy Development of the Republic of Macedonia*. In: Proceedings book: International Conference on Economic and Social Studies (ICESoS'17) "The Rural Business Development in the Balkan Region". International Burch University, Sarajevo, Bosnia and Hercegovina, pp. 7-20. ISBN ISSN: 2303-4564
- [120]. Stojanovska-Stefanova, Aneta (2017) *Културни преобразби кај државите во услови на глобализација*. In: Втората меѓународна научна конференција ФИЛКО - филологија, култура и образование, 10-12 мај 2017, Воронешки државен универзитет, Русија и Универзитет "Гоце Делчев"-Штип, Македонија
- [121]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2016) *State as a Subject of International Law*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 25-33. ISSN 1548-6605 (Print) ISSN 1930-2061 (online)
- [122]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2016) *The function President of the Republic of Macedonia and leading of the Macedonian foreign policy*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 81-87. ISSN 1548-6605 (print) ISSN 1930-2061 (online)
- [123]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chachorovski, Zoran (2017) *International Recognition of the countries and the foreign policy (theories and precedents)*. US China Law Review, 14 (5). pp. 271-283. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)
- [124]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) *Human Rights as a subject of world politics*. US China Law Review, 14 (6). pp. 321-334. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)
- [125]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) *Democracy and media—Types of theories for means of mass communication*. US China Law Review, 14 (6). pp. 363-376. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)

- [126]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Chacorovski, Zoran (2017) *Influence of the politics on freedom of the media*. US China Law Review, 14 (5). pp. 311-319. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (online)
- [127]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko and Stojanovska, Katerina (2016) *Position and Role of the Ambassadors according to Vienna Convention and Law on Foreign Affairs of the Republic of Macedonia*. US-China Law Review, 13 (1). pp. 67-74. ISSN 1548-6605 (print) 1930-2061 (online)
- [128]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Magdinceva Sopova, Marija (2017) *The international society and the development of global political culture*. International Journal "Knowledge in practice", 20 (3). pp. 1407-1414. ISSN 2545-4439
- [129]. Stojanovska-Stefanova, Aneta and Atanasoski, Drasko (2015) *International relations as constitutional matter in Republic of Macedonia*. US China Law Review, 12 (12). pp. 1015-1025. ISSN 1548-6605 (Print) 1930-2061 (Online)
- [130]. T. Ehrlich, and M. E. O'Connell, (1992), *International Law and the Use of Force*, Boston
- [131]. Tadic Ljubomir, (1993), *Javno mnenje, Enciklopedija Politicke Kulture*, Beograd
- [132]. Talal Asad, (2003), *Formations of the Secular: Christianity, Islam, Modernity*, Stanford: Stanford University Press
- [133]. Talal Asad, Wendy Brown, Judith Butler, and Sara Mahmood, (2009), *Is Critique Secular? Blasphemy, Injury, and Free Speech*, Berkeley: University of California Press
- [134]. Taylor, Trevor, (1985), "Utopianism." In *International Relations: British and American Perspectives*. Edited by Steve Smith, 92–107. Oxford: Blackwell, 1985.

- [135]. Taylor, Trevor. "Utopianism." In *International Relations: British and American Perspectives*. Edited by Steve Smith, 92–107. Oxford: Blackwell, 1985.
- [136]. The Crisis of the Sovereign State and the "Privatization" of Defense and Foreign Affairs, Heritage Foundation, (www.heritage.org), пристапено 1 Јуни, 2016.
- [137]. *The Name Issue: Greece and Macedonia*, (2009), Matica Makedonska, Skopje
- [138]. Thomas D. Grant , (1999), *The recognition of states: law and practice in debate and evolution*, Praeger Publishers.
- [139]. Tickner, J.A. (1997) You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and IR Theorists. *International Studies Quarterly* 41 (4)
- [140]. Tomuschat, C. (2006). Secession and self-determination. In M. Kohen (Ed.), *Secession: International Law Perspectives* Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511494215.003
- [141]. The Right of Self-determination in International Law towards the 40th Anniversary of the Adoption of ICCPR and ICESCR," *Perceptions*, Winter 2005
- [142]. True Jacqui, (2010), *Feminism and Gender Studies in International Relations Theory*, DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.46
- [143]. United Nations Conference on Trade and Development (2000). Tenth session, Bangkok Declaration, Global Dialogue and Dynamic Engagement, линк: https://unctad.org/en/Docs/ux_td387.en.pdf, последно пристапено на 21 мај 2019
- [144]. *United nations Security Council Resolution 1244*, https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_1244, пристапено на 30 ноември, 2018
- [145]. *United Nations Security Council Resolution 713*, UN Doc S/Res/713 (25 September 1991) in Müllerson.

- [146]. United Nations, General Assembly, <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r225.htm>, (Accessed: 2008, November 17).
- [147]. *US-China Law Review* vol.12.no.12, 2015, David Publishing Company, USA
- [148]. *US-China Law Review* vol.13.no.1, 2016, David Publishing Company, USA
- [149]. Vujadinovic D., Civilno drustvo I politicka kultura, in *"Filozofska istrazivanja"*, 2007:29
- [150]. Vukadinovic R., (2004), *Medunarodni politicki odnosi*, Politicka Misl, Zagreb
- [151]. Wallerstein Immanuel, (1991), *The Politics of World Economy*, The States and the Movements of Civilizations, Cambridge Press
- [152]. Walt S., (1998), International relations: One world, many theories, http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/foreign_pol_walt.pdf, пристапено на 28.04.2019
- [153]. William E. Connolly, (1999), *Why I Am Not A Secularist*, (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999);
- [154]. Williams, Goldstein and Schfritz, (1994), *Classic Readings of International Relations*, Wadsworth Publishing Company, Belmont California
- [155]. Wilson P., (2014), *Idealism*, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0089.xml>, последно пристапено на 05.12.2018
- [156]. Wilson, Peter, (2003), *The International Theory of Leonard Woolf: A Study in Twentieth Century Idealism*. New York: Palgrave Macmillan
- [157]. Wilson, Peter. *The International Theory of Leonard Woolf: A Study in Twentieth Century Idealism*. New York: Palgrave Macmillan, 2003
- [158]. Авиел Фагот ЏоеН., (2009), *"Еволуцијата на мултилатералната дипломатија"* во: *Мултилатералната*

- дипломатија и Обединетите нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје, 2009
- [159]. Азмат С. Хасан, (2009), *“Обединетите нации во ера на глобализација“* во: *Мултилатералната дипломатија и Обединетите нации*, второ издание, Просветно дело АД Скопје
- [160]. Ананиев Јован, (2004), *“Граѓанскиот сектор како иницијатор и набљудувач во заштитата на човековите права“*, Во: Прирачник Граѓански Практики, Македонски Центар за Меѓународна Соработка, Графохартија-Скопје
- [161]. Ананиев Јован, (2004), *“Граѓанскиот сектор како иницијатор и набљудувач во заштитата на човековите права“*, Во: Прирачник Граѓански Практики, Македонски Центар за Меѓународна Соработка, Графохартија-Скопје
- [162]. Атанасоски Д., Стојановска - Стефанова А., (2016), *Право на договорите во меѓународниот промет - скрипта*. ISBN 978-608-244-367-6,
- [163]. Атанасоски Д., Стојановска - Стефанова А., (2016), *Право на договорите во меѓународниот промет - скрипта*. ISBN 978-608-244-367-6
- [164]. Бајалциев Д., 1999, *Вовед во правото – ДРЖАВА - книга втора*, Европа 92, Кочани
- [165]. Бајалциев Д., 1999, *Вовед во правото - ПРАВО – книга прва*, Македонска Ризница, Куманово
- [166]. Барстон Р.П, 1996, *Модерна Дипломатија*, Зумпрес, Скопје
- [167]. Бартош Милан, (1954), *Меѓународно јавно право*, Белград
- [168]. Бендевски Т., 2001, *Право на Европска Унија*, Правен факултет при Универзитетот “Свети Кирил и Методиј“-Скопје
- [169]. Браунли Иан, (2009), *Принципи на јавно меѓународно право (седмо издание)*, Просветно дело-Скопје
- [170]. В. Димитријевиќ, О. Рачиќ, (1978), *Меѓународне организации*, Савремена Администрација, Београд,

- [171]. ГАТТ-Општата Спогодба за царини и трговија
- [172]. Глигоров В., *Каталонија и прашањето на отцепувањето*, Окно Портал, линкдо текстот: <https://okno.mk/node/67057>, пристапено на 19.04.2019
- [173]. Глигоров К., 2000, *Македонија е сè што имаме*, Издавачки центар ТРИ, Скопје
- [174]. Глигоров К., 2004, *Виорни времиња: Република Македонија реалност на Балканот*, Издавачка куќа ТРИ, Скопје
- [175]. Говор на надбискупот Нјонгонкулу Ндунгане на 10.декември 2002 година, на Римо-католичкиот собир на бискупи во Ватикан.
- [176]. Годишен зборник на Правен факултет, 5. pp. 287-305. ISSN 1857-7229
- [177]. Греј Кристина, (2009), *Меѓународно право и употреба на сила*, Фондации за меѓународно јавно право, Просветно дело АД-Скопје
- [178]. Грув-Валдерон Де Н., Хамдуни С., (2006), *Меѓународни институции и институции на заедницата*, Конгресен Сервисен Центар, Скопје
- [179]. Д., (1999), *Вовед во правото: држава*, Печатница Европа '92-Кочани
- [180]. *Деловник на Собранието на Република Македонија*, Службен весник на Република Македонија 60/02
- [181]. Диксон М., Мекоркуел Р., (2010), *Случаи и материјали од меѓународното право*, ДатаПонс
- [182]. Донели Џек, (2004), *Меѓународни човекови права*, Книгоиздателство Ми-Ан Скопје
- [183]. *Европска Унија: Консолидирани верзии на договорот за Европската Унија и на Договорот за основање на Европската Заедница*, (2002), Форум за евро-атланска интеграција на Република Македонија, Скопје

- [184]. Енциклопедија Британика, линк: <https://www.britannica.com/topic/diplomacy>, последно пристапено 04.12.2018
- [185]. *Закон за надворешни работи*, Службен весник на Република Македонија 46/06
- [186]. *Закон за одликувања и признанија на Република Македонија*, Службен весник на Република Македонија 48/02
- [187]. *Закон за правата на претседателот на Република Македонија и неговото семејство по претстанувањето на функцијата*, Службен весник на Република Македонија 46/04
- [188]. *Закон за референдум и други облици на непосредно изјаснување на граѓаните*, Во: Сл.Весник на Р.Македонија бр.81 од 27.09.2005 година
- [189]. *Закон за референдум и други облици на непосредно изјаснување на граѓаните*. Сл.Весник на Р.Македонија бр.81 од 27.09.2005 година
- [190]. *Закон за склучување, ратификација и извршување на меѓународни договори*, Службен весник на Република Македонија 5/98
- [191]. Зиберт С.Ф., Питерсон Т., Шрам В., (1994), *“Четири теории за печатот“*, ПНИД “Степ“-Скопје
- [192]. *Изборен законик*, Службен весник на Република Македонија 40/06
- [193]. Извадок од *“Six livres de la république (Six Bookes of a Commonweale, 1576)*, линк: <https://www.encyclopedia.com/people/social-sciences-and-law/political-science-biographies/jean-bodin>, последно пристапено на 30 јули 2018
- [194]. Jimenez de Arechaga E., (1978), *International Law in the past third century*, Recueil des Course de l’Academie de Droit International, vol.159
- [195]. Келер, Х., (2003, *“Кон поредокот на глобалната економија“*, во *“Политичка Мисла“*, вол.1, бр.4:165.

- [196]. Китановски Л., 1996, *Поделба на власта законодавна и политичко извршна*, Антископ, Скопје
- [197]. Клајн А., “Глобализацијата и локалната самоуправа – силни заедници во еден глобален свет“, во “Политичка Мисла“, 2003, вол.1, бр.4:35
- [198]. Климовски С., (2001), *Уставен и политички систем*, Просветно Дело АД – Скопје
- [199]. Кређа Миленко, Ристић Момчило, (1985), *Извори меѓународног јавног права*, Современа Администрација Београд
- [200]. Леонард М., Сед К., Сметинг К., 2009, *Јавна Дипломатија*, Просветно Дело АД-Скопје
- [201]. Ли Дона, Шарп Пол, 2009, *Новата Јавна Дипломатија – мека сила во меѓународните односи*, Просветно Дело АД-Скопје
- [202]. Лово Ф., 1999, *Велике савремене демократије*, издавачка књижарница “Зорана Станковича“
- [203]. Љ.Д.Фрчкоски, В.Тупурковски, В.Ортаковски, (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул Скопје
- [204]. Мајхошев А., (2014) *Професионални стандарди на новинарската професија*, Годишен зборник 2013/2014, Правен факултет
- [205]. Мајхошев А., (2015), *Слобода на медиумите*, Годишен зборник на Правниот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип (5)
- [206]. Макијавели Николо, (2009), *Владетелот*, Ѓурѓа Скопје
- [207]. Маклин Иан, (2002), *Концизен Оксфордски речник за Политиката*, Книгоиздателство Ми-Ан, Скопје
- [208]. Малдун П. Џејмс, 2009, “Предизвиците на глобалната економија за мултилатералната дипломатија“ во: *Мултилатералната дипломатија и Обединетите нации*, второ издание, Просветно дело АД Скопје
- [209]. Малески Д., (2000), *Меѓународна политика-хрестоматија*, Правен Факултет при Универзитетот Св.Кирил и Методиј-Скопје

- [210]. Маролов Д., 2016, *Создавањето на независна Република Македонија – внатрешни состојби и надворешна политика*, Универзитет “Гоце Делчев”-Штип, Правен Факултет и Центар за правно-политички истражувања, Штип
- [211]. Маткоски А., 1990, *Грбовите на Македонија*, Мисла, Скопје
- [212]. Мацушита, М., Шонбаум, Т.Ц., Мавроидис, П.Ц., *Светска трговска организација*, Просветно дело, Скопје, 2009 година
- [213]. Мејерс Г., Мекилбеин М., Херц С., (2009), *“Пристап на заедничка основа”* во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје,
- [214]. Мелисен Јан, (2009), *Новата Јавна Дипломатија*, Просветно дело АД, Скопје
- [215]. Милер Д., (2002), *Блеквелова енциклопедија на политичката мисла*, Книгоиздателство МИ-АН
- [216]. Министерство за надворешни работи на Република Македонија, Времена спогодба Македонија – Грција 1995 година, <http://www.mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=392>, (Accessed: 2008, November 22).
- [217]. Мир Ле П., (2006), *Право на Европската Унија и заедничките политики*, I- издание, Конгресен сервисен центар, Скопје
- [218]. Мирчев Димитар, (2012), *Балканскиот мегаетникум*, ВиГ Зеница, Скопје, стр.276.
- [219]. Мислење број 1, Конференција за Југославија, Арбитражна комисија, 29 ноември 1991, 92
- [220]. Митиќ М., Ѓорѓевиќ С., 2000, *Дипломатско и конзуларно право*, Београд, Sluzbeni List SRJ
- [221]. *Монографија “Борис Трајковски 1999-2004, Претседател на Република Македонија*, 2004, Фондација “Борис Трајковски“, Скопје (2004)
- [222]. Моргентау Ханс „*За Дипломатијата*“, кај Малески Д., (2000), Меѓународна политика

- [223]. Никодиновска Крстевска А., 2015, “Односот меѓу врфедностите и политиките на европската унија ноз призмата на нејзината надворешна политика“, 2ри Август, Штип
- [224]. Повелба на Организацијата на обединетите нации, <http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>, (Accessed: 2010, March 07)
- [225]. *Прирачник НАТО*, 2001, Office of Information and Press NATO, Brussels, Belgium
- [226]. Рузие Д., 2006, *Меѓународно Јавно Право*, Конгресен Сервисен Центар, Скопје
- [227]. Саливен Ерл., 2009, “Мултилатералната дипломатија во дваесет и првиот век“ во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите нации, второ издание, Просветно дело АД Скопје
- [228]. Силјановска-Давкова Г., Трендафилова Т., Тренеска Р., (2001), *Прирачник за полагање преоден испит*, Фондација Институт Отворено општество
- [229]. Симиќ Мирослав, (1988), *Savremeni medzunarodni odnosi i rat*“, Vojnoizdavacki i novinski centar
- [230]. Стојановска А., (2009), “Процесот и методите на признавање држави“, Во: Годишен Зборник на Правен Факултет, Универзитет Гоце Делчев-Штип, Печатница 2ри Август-Штип, ISSN 1857-7229
- [231]. Стојановска Анета, (2004), “Историскиот развој на Европската Унија (политичко-економско гледиште)“, *In:Zbornik radova polaznika regionalnog onlajn programa Evropske integracije – pogled s Balkana*, Cepit Bos, Dosije-Beograd
- [232]. Стојановска Анета, (2004), “Историскиот развој на Европската Унија (политичко-економско гледиште)“, *In:Zbornik radova polaznika regionalnog onlajn programa Evropske integracije – pogled s Balkana*, Cepit Bos, Dosije-Beograd, str.28

- [233]. Стојановска Анета, магистерски труд, *“Уставно-правните и политичките аспекти на надворешната политика, со посебен осврт на Република Македонија”*
- [234]. Стојановска-Стефанова, Анета, (2015), *“200 години од Конгесот во Виена: Швајцарскиот пат до модерна демократија”, Политичка Мисла, меѓународно списание за политичко-општествени теми, јуни 2015, година 13, број 50, ISSN 1409-9853, издавач Фондација “Конрад Аденауер”-Скопје*
- [235]. Стојановски С., Денкова Ј., Ананиев Ј., (2016) *Перцепциите на граѓаните за транспарентноста и партиципативноста во процесот на донесување на одлуки во единиците на локалната самоуправа во Источниот плански регион на Република Македонија. Годишен зборник на Правен факултет, 5. pp. 287-305. ISSN 1857-7229, стр.289*
- [236]. Стојановски С., Денкова Ј., Ананиев Ј., (2016) *Перцепциите на граѓаните за транспарентноста и партиципативноста во процесот на донесување на одлуки во единиците на локалната самоуправа во Источниот плански регион на Република Македонија. Годишен зборник на Правен факултет, 5. pp. 287-305. ISSN 1857-7229*
- [237]. Тренеска Р., 1999, *Извршната власт во демократските системи*, Матица Македонска
- [238]. Тукидит, (1981), *Историја*, Адомир, Москва
- [239]. *Устав на Република Македонија*, Службен весник на РМ број 4 од 23 јануари 1992 година
- [240]. Фагот Авиел ЏоеН, 2009, *“НВОи и меѓународните односи” во: Мултилатералната дипломатија и Обединетите нации*, второ издание, Просветно дело АД Скопје
- [241]. Фред С. Зиберт, некогашен декан на колеџот за комуникации на Државниот универзитет на Мичиген и автор на *„Слободата на печатот во Англија, 1476-1776“*.

- [242]. Фрчкоски Љ.Д., Тупурковски В., Ортаковски В., (1995), *Меѓународно јавно право*, Табернакул Скопје
- [243]. Фукасе Т, Шкарик С., 1997, *Мирот и уставите*, Балкански Центар за мир, Филозофски Факултет-Скопје
- [244]. Фукојама Ф., 1994, *Крајот на историјата и последниот човек*, Култура, Скопје
- [245]. Хантингтон П.С., “На пат кон глобалната култура?“, во “*Политичка Мисла*“, 2003:1:4:7
- [246]. Хенриксон Алан К., (2007), “*Посебна дипломатија на светската јавна сцена: Глобалните “области” Канада и Норвешка*, Во: Новата Јавна дипломатија, мека сила во меѓународните односи, од Мелисен Јан, Просветно дело АД Скопје
- [247]. Хуго Гроциус, (2000), *Законите на војната и мирот*, кај Денко Малески, *Меѓународна политика - хрестоматија*
- [248]. Џон Шеј, (2002), *Македонија и Грција битката за дефинирање нова балканска нација*, МАКАВЕЈ-Скопје
- [249]. Џунов Т., (2005), *МИСЛЕЊА, За надворешните работи има прецизни норми*, Утрински весник, <http://www.utrinski.mk/default.asp?ItemID=6F41ED4A8BCF8841A166BC5B0B33CF5D>, (Accessed: 15 October, 2012)
- [250]. Шкарик С., (2004), *Споредбено и македонско уставно право*, Матица Македонска, Скопје
- [251]. Шкарик С., Силјановска-Давкова Г., (2007), *Уставно право*, Правен факултет “Јустинијан Први“-Скопје

Сајтографија:

- [1]. 24 Вести, линк: <https://www.24.mk>
- [2]. Alfred de Zayas' Human Rights Corner, линк: <https://dezayasalfred.wordpress.com/2017/10/11/self-determination-is-a-human-right/>, последно пристапено на 28 мај 2019

- [3]. CBS News, линк: <https://www.cbsnews.com/news/official-results-97-of-crimea-voters-back-joining-russia/>, преземено 28 ноември 2018
- [4]. *Deutsche Welle (DW)*, линк: <https://www.dw.com/>
- [5]. United Nations, (www.un.org).
- [6]. International Arbitration Resources, <https://www.international-arbitration-attorney.com/new-arbitration-russia-arising-annexation-crimea/>, пристапено на 29 јули 2018
- [7]. International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>, (Accessed: 2010, April 20).
- [8]. NAOC, Nato Assotiation of Canada, линк: <http://natoassociation.ca/going-back-in-history-the-role-of-recognition-in-the-creation-of-a-state/>, последно пристапено 10 ноември, 2018
- [9]. Official Documents System of the Inited Nations, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/203/74/IMG/N9320374.pdf?OpenElement>, (Accessed: 2008, November 14).
- [10]. Official Documents System of the Inited Nations, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/361/24/IMG/N9336124.pdf?OpenElement>, (Accessed: 2008, November 14).
- [11]. Peace of Westphalia, Енциклопедија „Британика“, (www.britannica.com), пристапено 1 Јуни 2016.
- [12]. Reports of judgemnets, advisory opinions and orders of International Court of Justice, <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>, пристапено октомври 2015 година.
- [13]. The Crisis of the Sovereign State and the "Privatization" of Defense and Foreign Affairs, Heritage Foundation, (www.heritage.org), пристапено 1 Јуни, 2016.
- [14]. United Nations Peacekeeping, линк: <https://peacekeeping.un.org/en/mandates-and-legal-basis-peacekeeping>, последно пристаено 04.12.2018
- [15]. United Nation, линк: <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/maintain-international-peace-and-security/>, последно пристапено на 04.12.2018

- [16]. United Nations Security Council Resolution 1244, https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Security_Council_Resolution_1244, пристапено на 30 ноември, 2018
- [17]. *United Nations Security Council Resolution 713*, UN Doc S/Res/713 (25 September 1991) in Müllerson.
- [18]. United Nations, General Assembly, <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r225.htm>, (Accessed: 2008, November 17)
- [19]. Академик, линк: <https://www.akademik.mk/ekskluzivno-deklaracijata-za-nezavisnost-na-krim-sporredena-so-deklaratsijata-za-nezavisnost-na-kosovo/>, пристапено на 30 јули 2018
- [20]. Вечер, линк: <https://vecер.mk/makedonija/makedonija-ja-tuzhi-grcija-pred-megjunarodniot-sud-na-pravdata>, пристапено на 02.12.2018
- [21]. Вечерње Новости, линк: <http://www.novosti.rs/%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0/%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0.393.html:237819-Kosovo-nije-drzava>, пристапено 7 декември 2018
- [22]. Влада на Република Македонија, линк: <https://vlada.mk/node/16369>, пристапено на 11.01.2019
- [23]. Дојче Веле, линк: <https://www.dw.com/mk/%D1%81%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%98-%D0%B8%D0%BC%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%B4%D0%B0-%D1%82%D1%83%D0%B6%D0%B8/a-5086623>, пристапено 3 декември 2018
- [24]. Либертас, линк: <https://www.libertas.mk/severna-makedonija-stapuva-na-sila-za-15-dena/>, последно пристапено на 26 јануари, 2019
- [25]. Лидер, линк: <https://lider.com.mk/region/kavga-megju-kosovo-i-eu-za-taksata-za-srbija/>, послено пристапнео 30.12.2018
- [26]. Македонска Информативна Агенција (МИА), линк: <https://mia.mk/mk/Inside/RenderSingleNews/288/134343734>, пристапено на 29.07.2018

- [27]. Македонско Сонце,
<http://www.makedonskosonce.com/broevis/2002/sonce439/Tekst08.htm>,
 (Accessed: 2008, February, 10)
- [28]. Макфакс, линк:
<https://makfax.com.mk/makedonija/%D1%81%D0%BE-81-%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B8%D0%B7%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%B0%D0%B0-%D1%81%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0/>,
 последно пристапено на 11.01.2019
- [29]. Министерство за надворешни работи на Република Македонија,
 Времена спогодба Македонија – Грција 1995 година,
<http://www.mfa.gov.mk/default1.aspx?ItemID=392>, (Accessed: 2008,
 November 22).
- [30]. Нова Македонија, линк:
<https://www.novamakedonija.com.mk/svet/balkan/%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B3-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%9A%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0/>,
 пристапено на 14.12.2018
- [31]. УН Жени - Обединети Нации, линк:
<http://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>, пристапено на
 20.04.2019
- [32]. Официјален сајт на Организацијата на обединетите нации, линк:
<https://www.un.org/en/sections/member-states/about-un-membership/index.html>, последно пристапено на 6 април 2019
- [33]. Повелба на Обединетите нации, линк:
<https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-ix/index.html>,
 пристапено на 30.03.2019
- [34]. Правдико, “За правото на самоопределување на индивидуата“
 , линк: <https://www.pravdiko.mk/za-pravoto-na-samoopredeluvane-na-individuata/>, последно пристапено на 17.11.2018
- [35]. Правдико, *Крим ќе го менува името*,
<https://www.pravdiko.mk/krim-ke-go-menuva-imeto/>, пристапено на 29
 јули 2018

- [36]. Радио МОФ, линк: <https://www.radiomof.mk/so-81-glas-za-sobranieto-izglasa-promena-na-ustavot/>, последно пристапено на 11.01.2019
- [37]. СДК, линк: <https://sdk.mk/index.php/makedonija/sobranieto-gi-usvoi-ustavnite-izmeni-so-81-glas-za/>, пристапено на 12.01.2019
- [38]. Сител телевизија, линк: <https://sitel.com.mk/sovetot-na-eu-gi-prodolzhi-sankciite-za-kompanii-od-krim?page=1>, пристапено на 29 јули 2018
- [39]. The Principality of Sealand, достапно на: <https://www.sealandgov.org/>
- [40]. Претседател на Република Северна Македонија, <http://pretsedatel.mk/>
- [41]. Влада на Република Северна Македонија, <http://vlada.mk/>
- [42]. Собрание на Република Северна Македонија, <http://sobranie.mk/>
- [43]. Министерство за надворешни работи на Република Северна Македонија, <http://www.mfa.gov.mk/>
- [44]. Официјален сајт на Европската Унија, <http://europa.eu/>
- [45]. North Atlantic Treaty Organization, <http://www.nato.int/>
- [46].
- [47]. [The Library of Economics and Liberty](http://www.econlib.org), <http://www.econlib.org>
- [48]. Службен весник на Република Северна Македонија, <http://www.slvesnik.mk>
- [49]. Завод за статистика на Република Северна Македонија, <http://www.stat.gov.mk>
- [50]. On line Books, <http://www.onlinebooks.com/>